

באר מים החיים

גליון י"ג

פרשת שמות

לקט ביאורים

מבאר מים החיים של רבותינו

וחלקם נמסר בבית המדרש "תורת דוד" רמות א' ירושלים

ובסופו פניני דרך ממו"ר גאון ישראל

כמוה"ר הרב שלמה יהודה בארי (הינוקא) שליט"א

מיועד לחלוקה לבתי כנסיות ובתי מדרשות

על אף הביקוש הרב – לעת עתה אין בידינו יכולת להדפיס

רק כמות מצומצמת

וכעת ניתן לקחת חוברת אחת לכל בית מדרש

נא לא להוציאו מביהמ"ד עד יום שישי בשבוע שאחריו

תוכן העניינים:

- א. מתוקים מדבש.
ב. באר מים החיים.
ג. שאלות לשלחן שבת.
ד. נקודות דרך ממעשה האבות.
ה. במסילות החיים.
ו. דגל מחנה יהודה - ממור שליט"א.

הגיליון יעמוד לרפואת והצלחת וישועת וברכת

מו"ר שליט"א ותלמידיו

ובכלל הברכה לכל התורמים והמסייעים היקרים הי"ו ובני ביתם

ובפרט להרב דניאל בן שמחה, ועליזה בת שמחה וב"ב הי"ו

יה"ר מלפני אבינו שבשמים,
שיושעו בכל הישועות, ויזכו לאור פניו ית'
ויזכו לבנים זכרים חיים וקיימים
בראים ושלמים צדיקים וחסידים ת"ח אמיתיים
עושי רצון השי"ת באמת, ולקנין תורה וקדושה,
עם בריאות איתנה ונהורא מעליא וכל טוב סלה.
עם תפלה לאבינו שבשמים לרפואת וישועת
כל באי בית המדרש "תורת דוד"
ובכללם - לאליהו בן טובה, ומאיר חיים בן דבורה, ואליהו בן מרסדס,
ומשה מרדכי בן עדנה, ומשה בן שרה, ויצחק בן שושנה, ומאיר בן תמו תמו.

©

כל הזכויות שמורות

אפשר לצלם גיליון זה כולו בשלימות בדיוק כמתכונתו
- ולזיכוי הרבים ללא שום ריוח -

יבורכו מאת השי"ת כל המסייעים בהדפסה ובהפצה
יש אפשרות להקדשה ברכה והנצחה
ובעזרת השי"ת נוכל להשקות עוד מ- באר מים החיים

054-8434755

להשגת הגיליון בדוא"ל: b.maimhaim@gmail.com וכן באתר "לדעת" - כל עלוני השבת.

מתוקים מדבש

א. עמרם ויוכבד נולדו מחדש קודם לידת משה

יוכבד חזרה להיות כמו ילדה קטנה לפני לידת משה רבינו, ולא הכירו אותה בחתונה ולכן קראו לה "בת לוי", שחשבו שעמרם לקח ילדה ממשפחת לוי שלא ידוע לאיזה משפחה בדיוק היא שייכת, והיא קבלה גוף חדש ונשמה חדשה

שעדיין היא קטנה, דכיון שנשאת, אין לאביה בה רשות לעולם. ורק אם קדשה, ונתאלמנה או נתגרשה כמה פעמים קודם שתבגר, חוזרת לרשות אביה. (ש"ע אה"ע סי' לז). מכל מקום זהו חק שחקקה התורה אחרי מתן תורה, שכיון שיצאה מרשותו האב שוב אינה חוזרת אליו, אבל קודם מתן תורה היתה חוזרת לרשות אביה. ולכן היה מוכרח כעת לקדש אותה רק מדעת לוי אביה. וזה ניחא רק לדעת התרגום המיוחס ליונתן שלוי היה עדין קיים, דלפי זה יש לומר שעמרם נתן כסף קידושין לאביה.

אם יוכבד קבלה גוף חדש ולכן לא היתה בת לוי. ובזה ניחא כיצד עמרם החזיר את גרושתו מן הנישואין, כיון שחזרה להיות קטנה, וממילא פנים חדשות באו לכאן, ועדיין דוחק הוא ביישוב קושיא זו, דסו"ס אילו לא גרשה אלצפן בן פרנך לא היו פוקעים ממנה הקידושין אף על פי שחזרה לקטנותה או נערוּתה. וניחא טפי אם נחדש שיוכבד קבלה גוף חדש של חוה קודם החטא. ובזה ניחא הכל כיצד נולד משה רעיא מהימנא מנישואין האסורים על פי התורה, אף על פי ד"ל שהיתה הוראת שעה בנבואה. דמכל מקום גנאי הדבר, אלא כיון שהחליפה גוף חדש, הוי כמו מי שחזרה בגלגול, שמותרת לאחיינה מהגלגול הקודם. אך א"כ תיקשי שאינה כבר בת לוי, ואינה צריכה קידושין מאביה. וי"ל דלמראית העין עשה כן, שאנשים אינם יודעים שקבלה גוף חדש ממש, וחשבו שרק חזרה לנערוּתה והכל באותו גוף, ולכן נתן קידושין לאביה. וכל זה חידוש שלא מצינו לו מקור. ב. אך דרך שניה יש בזה על פי מה שכן מצינו מפורש כעין זה, שיוכבד קבלה כעת נשמה חדשה, וכמ"ש בס' בנייהו בן יהוידע (סוטה ע"א) בשם רבינו האר"י בשער הפסוקים, דחוה נתעברה ביוכבד בעת שלקחה עמרם פעם

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי". יש להתבונן בזה מדוע נקראת כאן יוכבד, בשם "בת לוי" ולא נזכרה בשמה. ובפרט שלוי כבר נפטר, ובמקום שכתוב בתורה ויקח את בת פלוני, משמע שאביה קידש אותה. כמו שדרשו רז"ל לגבי אחות נביות (מגילה יז.) שקדשה ישמעאל אביה. וחשבנו בס"ד ביאור נפלא מאד, דהנה עוד תמיהה גדולה יש כאן. ב. מה הנס שנעשה ליוכבד, והרי שנים בודדות לפני כן ילדה את מרים ואת אהרן, וא"כ גם בגיל 127 יכלה ללדת, ומה נס זה אם תוכל ללדת גם 3 שנים אחרי כן. ג. גם יש לשאול במה שכתב בתרגום המיוחס ליונתן (במדבר יא, כו), שאלדד ומיידד היו בני אלצפן בן פרנך שילדה לו יוכבד בת לוי, בזמן שגרשה עמרם בעלה, ונשאת לו עד שלא ילדה את משה. ע"כ. וקשה איך החזיר עמרם גרושתו מן הנישואין.

ולכן צריך לומר, שהנס שנעשה ליוכבד לא שחזר לה כח הלידה, אלא שהיא עצמה השתנתה לגמרי וחזרה להיות ילדה קטנה, ולכל היותר כנערה בת שתיים עשרה ממש. ואם כן נעשה לה נס כמו שנעשה לשרה, שחזרה להיות קטנה ממש, ולא רק שחזר לה אורח כנשים, וכמו שהבאנו בס"ד לעיל בפרשת וירא. והנה אילו ייעשה נס לגדולה להיות קטנה ממש בגופה ובדעתה, ודאי חוזרת היא לרשות אביה. [ואל תתמה על הדין המחודש הזה שכתבנו בס"ד, דנראה פשוט שאם יהיה כזה נס שאדם יחזור להיות קטן בגופו, אפשר שישתנה דינו ויפטר מן המצוות מדאו'. וצ"ע אם חזר ע"י הפנוט לגיל קטנותו, שחוזר דעתו להיות קטן ממש, אך גופו נשאר גדול כמות שהוא]. ואף על פי שאחרי מתן תורה אין לומר כן, אלא מסתברא מילתא שכיון שיצאה מרשות אביה שעה אחת שוב אין לו רשות בה. כמו קטנה שהשיאה אביה, ונתאלמנה או נתגרשה בחיי אביה, הרי היא ברשות עצמה, אף על פי

שניה קודם לידת משה רבנו ע"ה, ולכן חזרה לנערותה, ולכן עשה לקוחין חדשים כדרך הבתולות. [וסיים, ולכן כתיב ותהר האשה ותלד בן, היא האשה הראשונה חוה (שנאמר בה האשה אשר נתת עמדי היא נחנה לי מן העץ), ועתה היא הרתה ותלד את משה שהוא גלגול הבל ושת בניה, ולזה רמזו בזוהר ותהר האשה ותלד בן, האשה ודאי, כמה דאת אמרת לזאת יקרא אשה וכו', עכ"ד]. וצ"ע מדוע זה שקבלה נשמה חדשה מצריך לעשות בה קידושין חדשים, אלא ודאי שהיה גם כן התחדשות בגוף כמו בריה חדשה. ועכ"פ גם אם לא היה כאן גוף חדש ממש, י"ל דקודם מתן תורה דרשינן טעמא דקרא, וכיון שהיה התחדשות בגוף, אף על פי שאין זה גוף חדש ממש, בצירוף שהיתה כאן גם כן נשמה חדשה, מועיל כל זה לענין היתר איסור עריות, ולענין היתר מחזיר גרושתו. ודו"ק.

יוכבד חזרה להיות כמו ילדה וחשבו כולם שעמרם לקח ילדה אחרת מבית לוי. וסיוע לדברים אלו בספר יערות דבש (ח"ב דרוש ט) שכתב, שכיון שהקב"ה החזיר אותה לנעוריה, לכן המון עם שראו עמרם לוקח אשה זאת, אמרו אין זו יוכבד, כי יוכבד זקנה היתה, וזאת, הלא היא נערה בתולה ילדה, ואין זו אלא רק אחת מנכדות לוי, וקלסתר פניה דומה ליוכבד קרובתה, והיה הדבר בהסתר, ורק יחידים שרידים אשר ה' קורא ידעו שהיא יוכבד. וכיון שלא ידעו שהיא יוכבד ממש, וחשבו שהיא נערה ממשפחת בת לוי, לכך כתב בת לוי סתם, כי הבריות חשבו שהיא נכדת לוי ולא יוכבד. ושור"ר לרבינו האר"י ז"ל בשער הפסוקים (ספר התהלים) וז"ל: כאשר הגיעה יוכבד לק"ל שנים, נתנוצצה בה רוח חוה, ושבה לימי עלומה, וחזרה להיות בת. ולכן לא נזכר שמה, ואמר ותהר האשה, כמו האשה אשר נתת עמדי. ובזה יובן למה שנקראת בלקוחין אלו בת, ולא כשילדה לאהרן, כי אין ביניהם כי אם שלש שנים בלבד והבן. ע"כ. הרי להדיא שלא שחזר לה הריון בלבד, אלא שנשתנה שמה ונהיתה בת קטנה. ויותר מפורש בדברי רבינו האר"י (שער הפסוקים פ' שמות): שאף שכבר ילדה את אהרן ג' שנים קודם, הוצרך נס ההוא שבסיבתו נקראת בת לוי, וכן הוצרך עמרם לקדשה ולעשות לה לקוחין חדשים, קודם שתלד למשה. אבל שכעת נתעברה בה נשמת

חוה בסוד העבור, לתקן את אשר עיוותה בתחלה. וכמו שילדה לשת, אחר ק"ל שנה, כך עתה היה אחר ק"ל שנה כנזכר, ולכן ואז חזרה לנערותה, ע"י עיבור הנזכר. ולכן הוצרכו בה לקוחין חדשים, כדי לקחת העיבור הזה של חוה. ע"כ.

כיון שיוכבד חזרה להיות ילדה, לכן משה היה קדוש בקדושת בכורה. עוד סיוע קצת לדברינו, שהיה כאן כעין בריה חדשה בגוף חדש, ממה שסיים הגר"י אייבשיץ בס' יערות דבש שם (ח"ב דרוש ט), שבאמת כל זה היה לטובת משה ולקדושתו, כי כתיב (שמות יג) קדש לי כל וכו' פטר כל רחם, כי פטר רחם קודש לה', ונאמר בראובן (בראשית מט) כחי וכו' יתר שאת, כי כל פטרי רחם קודש לה', ולבל יחסר גם קדושה זו למשה, חזרה לנעוריה והיתה בתולה כמקדם, ונולד ממנה משה, והרי הוא פטר רחם קודש לה'. ע"כ. וזה חידוש, שחזרה להיות בתולה ממש, וצ"ל שקבלה גם כן רחם חדש, דאל"כ אין זה פטר רחם. ולכן נח לומר שקבלה גוף חדש וכמו שכתבנו, ולכן היה לה רחם חדש וקדושת בכורה למשה שהיה פטר רחם ממש.

יוכבד ומרים שתיים זכו להיות בנות חדשות. ותוספת לזה מה שכתב רבינו המהרש"א (סוטה יב. ב"ב קיט), ביאור חדש ונפלא בפסוק "ויעש להם בתים", ש"בתים" הוא לשון בת, לומר שגם יוכבד וגם מרים נתברכו מאת השי"ת שיחזרו לימי נערותן, ויקראו בת קטנה, יוכבד כשהיתה בגיל 130 כשחזר עמרם ולקחה ליקוחין שניים. ומרים אחר שחלתה וכו' והתפלל עליה כלב ונתרפאה ונעשית נערה (כמ"ש בגמ' סוטה יב). וכמו שפירש רשב"ם (ב"ב קיט) לגבי יוכבד דמדכתיב ויקח את "בת" לוי, משמע שהיתה נערה וילדה. ע"כ. ומשמע גם כן כמו שנתבאר שיוכבד חזרה להיות ילדה ממש, ולא רק שנתחדש אצלה כח הלידה. וע"ע בספר משכיל לדוד למהר"ד פארדו שגם כן כתב שיוכבד חזרה להיות כמו נערה, ולכן כתיב "בת לוי" שהיתה נראית כמו בת קטנה שצריך לקבל קידושין מאביה.

השי"ת אמר למשה שיגלה סוד זה לישראל שהוא נולד מיוכבד אחרת ולא מאימא של מאהרן ומרים. וגם בספר מגלה צפונות לבעל השבט מוסר (סוף פרשת שמות) כתב שלכן טען משה לפני ה' שלא יאמינו לו ישראל, כי יאמרו לו איך יתכן שהוא ראוי לשליחות הבורא, מאחר שבא מנישואין של עמרם ודודתו, גילה לו השי"ת, שבעת שחזר עמרם אביו ליקח ליוכבד, עשיתי אותה בריה חדשה, שהחזרתיה לימי נערותה, וכדאיתא בילקוט חדש (ערך משה סימן צב) כשהיתה יובבד בת ק"ל שנה בא לה בסוד העיבור נשמת חוה, וכמו שאדם לאחר שפירש ק"ל שנה מחוה ילדה את שנת, כך עמרם פירש מאשתו ק"ל שנה, עד שבא לה נשמת חוה, ועי"כ חזרה לנערותה, ונאמר פה ותהר האשה, רמז לחוה שנאמר בה האשה אשר נתת עמדי, וילדה את משה שהוא גלגול שנת. ע"כ, וא"כ תשים בליבם הסוד הזה, שמושה נולד מיוכבד אחרת, ולא מאותה דודתו של עמרם, וזהו שנאמר מי שם פה וגו', כלומר כשם שראית שאני הפכתי פיקח לעיור ועיור לפיקח ומדבר לאילם וכן בהיפך, בעת שביקש פרעה להורגך, כך הפכתי את יוכבד לבריה חדשה, וכיון שכן ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך שתוכל לדבר, ותגלה להם סוד זה, וידעו שאין בך שום פסול וראוי והגון אתה לשליחות זו. ע"כ.

אם גם עמרם קיבל התחדשות ונשמה חדשה ולכן יכל להחזיר גרושתו ולישא דודתו. והנה כל זה נתחדש לגבי יוכבד דכיון דכתיב "בת לוי", ש"מ שחזרה להיות קטנה ממש, וכאילו קבלה גוף חדש ולא הכירו אותה כלל, וגם קבלה נשמה חדשה. אכן לפי זה יש להתבונן שגם כלפי עמרם כתיב איש מבית לוי. וצ"ל שגם אצלו נחדשה או נשמה חדשה, או גוף חדש, ואם לא חזר להיות כמו קטן ממש, י"ל

שחזר להיות צעיר. ואולי גם כן קיבל כמו גוף חדש. ואם נחדש שגם כן נתחדש לו גוף חדש, או שהתחדשות בגוף יחד עם חידוש הנשמה נחשב אדם חדש לגמרי לפי הדינים שקודם מתן תורה, א"כ נוכל ליישב ביאור חדש כיצד נולד משה נוסר התורה, מנישואין של עמרם בדודתו שאסורים ע"פ דין תורה, וכן כיצד החזיר עמרם את גרושתו מן הנישואין. כיון שעמרם קיבל התחדשות כזו, נחשב חדש ממש. ואף אם אינו מועיל לדיני התורה שאחרי מתן תורה, מכל מקום קודם מתן תורה דרשינן טעמא דקרא ומועיל.

יש אומרים שעמרם ויוכבד נכנסו חיים לגן עדן. וחידוש נפלא מציינו בספר שפתי כהן (ויקרא כא, יא), שביאר אזהרת הפסוק "לאביו ולאמו לא יטמא", שבדרך רמז מדבר על משה רבינו ע"ה, ובא הכתוב כאן לומר המעלה של אביו עמרם, שהוא אחד מארבעה שמותו בעטיו של נחש, ולא שלטה עליו שום טומאה, וכן יוכבד אמו, שאם בתיה בת פרעה לפי שגידלה את משה, לא שלט עליה מלאך המות ונכנסה לחיים לגן עדן, כל שכן אביו ואמו. והכוונה כך היא "לאביו ולאמו לא יטמא", פירוש, לומר שאין בהם שום טומאה, ולכן לא הזכיר כאן ולבנו ולבתו. ומן המקדש לא יצא, שלא יצא לחוץ לקליפות, זהו ולא יחלל וגו'. ע"כ. ולענ"ד מכאן סמך למה שחשבנו לומר, בביאור הכתוב וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי, ולא כתיב וילך עמרם ויקח את יוכבד, שבא הכתוב לומר שעמרם ויוכבד קבלו כעין גוף חדש, וכאילו נולדו מחדש. וא"כ י"ל שנכנסו עם הגוף הקדוש הזה לגן עדן, או שבשעת פטירתם המשיכו להתחדש בגוף נעלה יותר, תוספת על מה שזכו לו כבר קודם הולדת משה. ועיין.

יה"ר מלפני אבינו שבשמים שמאמר זה "מתוקים מדבש" יעמוד לזכות לברכה וישועה ובריאות ושמחה ואור פני השי"ת, וכל טוב סלה - למו"א מאיר בן מרגלית, ומ"א שושנה בת הפציבה וב"ב. ולרבי מאיר בן רענה - ה' ישמרו וינצרו, אמן נצח סלה ועד.

המאמר "באר מים החיים"

יעמוד לזכות רועי בן בת שבע ואסתר בת עליזה וב"ב

וכן לזכות דינאל בן נטלי מרים ורעייתו וב"ב (שיעור וטווח הרבה הפצת היעורים והנפצת הגליון, עמוד)

שיזכו לכל הישועות, וליישוב הדעת ולבריאות שלימה ואיתנה, ושיזכו לתורה וקדושה, ולדורות ישרים ומבורכים. חיים וקיימים בריאים ושלמים, צדיקים וחסידים קדושים וטהורים, תלמידי חכמים אמיתיים. אמן.

יה"ר מלפני אבינו שבשמים שהמאמר "נקודות דרך ממעשה האבות" יעמוד לזכות לברכה וישועה ובריאות ושמחה ואור פני השי"ת, וכל טוב סלה - ליעקב ישראל חיים יהודה אפרים בן שרה גולנדה הי"ן.

ב. סיבת שעבוד מצרים בגלל חסרון קדושת הילדים

התורה הקדושה קראה את ילדי הדור ההוא בלשון השרצה, לומר שפגמו בקדושת הילדים, וילדים כאלו לא היו ראויים לעבודת ה' ולקבלת התורה בשום אופן, ולא יכלו להגאל עד שהעמיד עמם 600,000 תלמידים ההולכים בדרך ה' והקדושה והטהרה, כדרך יוסף הצדיק, ויילדו תולדות לשם שמים, שהם יכלו לומר נעשה ונשמע ולקבל תורה, אך שאר הילדים היה טוב להם למות בבנין וביאור, וכמו שיצאו מהם לדוגמא - שלשה תינוקות: מיכה, ודתן ואבירם, וכולם היו רשעים שהציקו מאד לעם ישראל. ומשפטי ה' אמת לתכלית הטוב, והכל תלוי בידי שאלנו, וגם בגאולה האחרונה צריך שיהיו ילדים שנולדו בקדושה שיוכלו להיות עם ה' חלקו ונחלתו. ועל זה עיקר מלחמת היצר בכל הדורות

זו היתה כוונתם רק לקיום המין, ולא לשם תאוה, ויצא מהן בנים קדושים, דור דעה שקיבלו התורה. וזהו שכתוב, ואלה שמות וגו' את יעקב וגו', ויוסף היה במצרים, שמחמת שהיו שם עם יעקב היה נקל להם ללכת בדרכיו לכוון לצורך קיום המין, וגם מחמת שיוסף היה במצרים. אמנם אח"כ פרו וישרצו וגו'. והקב"ה רצה להחזירם למדרגתם הראשונה, וזה ע"י השעבוד. וראה עוד בשפתי כהן פרשת בחוקותי על הפסוק והתוודו את עוונם ואת "עוון אבותם".

שבעים נפש היו צדיקים כאבותם והיו זהירים בקדושת הזרע. והרוקח עה"ת פרשת ויגש כתב: ואלה שמות בני ישראל עד שבעים, רי"א תיבות, וגם בכל ע' נפש יש כל האותיות חוץ מט', כי אחד רד"ו שנה ניתן להם י' הדברות, שיש בהם כל האותיות חוץ מט', ולכן אמר דוד במזמור יענך ה' מן יענך עד יעננו ביום קראינו ס"ז תיבות, כנגד ס"ז זכרים, ולמנצח מזמור לדוד, כנגד ג' נקבות, דינה סרח ויוכבד. ובאותו מזמור גם כן אין אות ט', כי כל השבעים נפש היו זהירים מט' מדות הפושעים והמורדים בי, אלו אסנ"ת משגע"ח, וכל ע' נפש היו צדיקים כאבותם. וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא, ע"ז נאמר כולך יפה רעייתי ומום אין בך, כלך, גי' שבעים. ע"כ.

ואתו הדור לצאת ממצרים זכו, בזכות קדושת זרע ישראל. נראה שהחסרון של הגלות

"ובני ישראל פרו וישרצו וגו'". יש להתבונן היאך שייך לומר על עם הקודש לשון "השרצה". [וכמו שזה בזיון לומר על חבירו שהשריץ ילד במזל טוב]. ושמא בלשון התורה הקדושה (לשה"ק האמיתי) אין בזה גנאי, שאין זה אלא לשון הולדה. אך בספורנו כתב שנטו לדרכי שרצים, וצ"ע. ויתבאר יותר אם נאמר שהחסרון בכל זה (פי', בכל סיבת השעבוד) היה מחמת חסרון בעצם מחשבת הנישואין, שלא היתה לשם שמים דיו. וכעין דאיתא במדרש כאן, שדרשו על הפסוק "בה' בגדו כי בנים זרים ילדו", על עם ישראל במצרים, ע"ש. וי"ל שרומז גם למ"ש, ולכן נקראה ההולדה בשם השרצה. ודו"ק.

וכן כתב בספר בינה לעיתים (דרוש כ"א ד"ה ואלה) שנכשלו בג' מדות קנאה תאוה וכבוד. תאוה כמ"ש "פרו וישרצו וירבו", וישרצו באמצע, פי' לא לקיום המין, כפחותי בעלי חיים. והובא בס' ייטב לב (פרשת שמות), דמה שכתוב 'וישרצו', פי', כמו שרצים, שלא היה בכוונתם כי אם לתאותם. וזהו ותמלא הארץ אותם, פי' ממילא ולא שנתכוונו. וביאר דזה היה מחמת שמות יוסף שומר הברית, ולא היה כחם חזק לכבוש תאותם לבלי להתכוון רק לשם שמים. מה עשה הקב"ה, נתן בלב מצרים לענותו בסבלותם, עד שלא ערב לבם לשום דבר, ומאוד הוצרכו להתחזק למען יוכלו להעמיד תולדות, כי לא היה להם כח התאוה כלל מגודל קושי השיעבוד. ולכן בהיותם בבחינה

התחיל במה שהיו שרויים בשלוה ורוב טובה, ושכחו מנקודת הקדושה, וכוונת הנישואין שלהם לא היתה לשם שמים, וכמו שדרשו רז"ל במדרש כאן: "בה' בגדו כי בנים זרים ילדו, שלא היו מלים את בניהם", והיינו שרצו שיהיו בריאים יותר. וזה נתקן כאשר הוכבד השעבוד, ופרעה גם כן גזר לאבד את בניהם, והסכימו שטוב יותר לפרוש לגמרי. וכן עשו. וכאשר מרים הוכיחה את אביה שטעות עשה, וקבלה דבר בנבואה מה שהוא גדול הדור לא זכה לקבל, ושמע את תוכחתה, והשפיל את עצמו, ואחריו כל הדור כולם, הולכים בעצת ילדה קטנה, ומשנים את החלטת, אחרי שכבר מרוב צערם קצו בנישואין, אז היו הנישואין לשם שמים. ועיקר הנסיון היה לעמרם, ובפרט שיוכבד כבר הזקינה והיתה בגיל מאה ושלושים. ולכן באותה הלילה זכו עמרם ויוכבד לבן ששקול כששים רבוא, וגם זכו כל אותם הורים, לבן זכר, וכולם נתעברו בלילה אחד, ס' רבוא נשמות ישראל, רק שמשה יצא לאויר העולם ג' חדשים יותר מוקדם, בכדי להטעות את פרעה שאינו מאותה הלילה שבה ירדה נשמת הגואל יחד עם דור הגאולה. וכל ס' רבוא אלו יחד עם משה נזרקו ליאור ביום אחד, ועלו מן היאור ביום אחד, הכל

בזכות משה. וכל אותו דור זכו שלא מתו במדבר, שהרי היו כולם בגיל שמונים שנה כשיצאו ממצרים, והם לא נכשלו לא בעגל ולא במרגלים, והיו בשלוה ובמנוחה ולא יצאו בצבא למלחמה, ואפשר שהאריכו ימים אחרי משה, ונכנסו כולם לארץ.

ואולי עליהם אמרו (ב"ב עה.) זקנים שבאותו הדור אמרו, פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלמה. ויש מפרשים שאמרו כן על עצמם, שלא זכו לכל זה.

וז"ל המדרש (ב"ר פ' ויחי פ' צז): א"ר לוי, ששים רבוא תינוקות עיברו נשותיהן של ישראל בלילה אחד, וכולן הושלכו ליאור, ועלו בזכותו של משה, הוא שמשה אומר (במדבר יא) שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב, כולן לרגלי עלו. רבי זכאי רבה מייתי מן הכא וידגו לרוב בקרב הארץ, מה בקרב הארץ ששים רבוא כך בגבול דגים ששים רבוא, מה בקרב הארץ לא מתו אף בגבול דגים לא מתו, מי ששמו כשם הדג בנו מכניסין לארץ, (דברי הימים א, י) נון בנו יהושע בנו. ע"כ.

ג. ג' דורות שיצאו ממצרים נולדו בזכות נשמת משה וקדושת משה

נכריה, כשעמד עליו פרעה להורגו, אחרי שמסר נפשו על הצלת אחיו, שכאשר שגדל משה היה ראוי להיות גואל, בנותנו נפשו על ישראל, ומאז התחילו לצאת לאויר העולם כל יוצאי מצרים מבין עשרים שנה עד בן ששים, כי לא היה ראוי שיצאו לאויר העולם עד שיהיה להם גואל ראוי להוציאם ויקבלו התורה על ידו, ולא ראה משה שום אחד מהת"ר אלף איש עד שהיה בן שמונים שנה בעמדו לפני פרעה מלך מצרים, [ולכן היה לו כח

הנה הדור שיצאו ממצרים מחולק לג' קבוצות. א. הזקנים מעל גיל ששים. ב. מבין עשרים ועד בני ששים. ג. הילדים הפחותים מבין ששים. והם נולדו גם כן בכמה קבוצות. וכתב המבי"ט בספרו בית אלוקים (שער היסודות פרק כא), שאותו הדור שיצאו ממצרים, צבא ה', מגיל כ' עד בן ס', שלא מת אחד מהם במדבר פחות מבן ס' שנה, כולם נולדו בעת אחת, באותם ארבעים שנה, מיום שיצא משה אל אחיו לראות בסבלותם, ותיכף היה גולה בארץ

ממדרש דברי הימים למשה, שמשה רבינו מלך בארץ כוש ארבעים שנה, ולקח מלכה אחת, ולא קרב אליה. ע"כ. וא"כ באותם ארבעים שנה שהיה גולה מארצו, ושמו עצמו בקדושה במסירות נפש, כעין יוסף הצדיק, זכו כל ישראל להתקדש בזכותו, ונולדו בקדושה אותם ס' רבוא שקבלו את התורה, והיו אח"כ צבא ה' בדגלים. ואחרי ארבעים שנה הללו, הלך ליתרו ורעה את צאנו, שבהם היו מגולגלות נשמות ישראל, ושמו מאז באו הנשמות של הילדים הפחותים מבן כ', ואותם הנהיג יהושע כשנכנסו לארץ יחד עמו. והדור הראשון של הזקנים, נולדו בקדושה בזכות עמרם ויוכבד, יוכבד ומרים שמסרו נפש להחיות את הילדים, ועמרם שבייש את עצמו מאד לחזור בו בעצת בתו חמש שנים, ושמעו כולם אחריו, ונשאו נשותיהן לשם שמים.

ד. צאן קדושים של משה רבינו ע"ה

י"א שמשה רעה את הצאן על הר סיני ממש, והיה שם מרעה משובח ביותר מטוב הארץ

לתרגם, "ודבר ית ענא לבתר שפר רעיא למדברא", וזה עפ"ד הגמ' שם שאם יש בהר מרעה שמן וטוב, מותר לרועה לרעות את הבהמה שם, שכן דרך העולם לעשות אף על פי שיש בה סכנה, וכיון שבהר חורב היה מטוב הארץ, הותר לו לרעות שם את הבהמה. וכבר קדמו בכל זה ממש, בס' חנוכת התורה (אות נד) שלכן תרגם יונתן וינהג הצאן אחר המדבר, לשפר רעיא. שהוקשה לתרגום, שכיון שהר חורב היה חד כחרס, איך העלה אותם לרעות שם, והרי הוי כהעלה אותה לראשי צוקין דחייב, ומתרגם משום שהיה שם מרעה שמן וטוב, דשרי. ע"כ. ולפי זה נמצא שבהר הזה היה מרעה מיוחד מאד. וזה מתאים למה שכתבנו שהיה זה הכנה למתן תורה. והנה אותם ס' רבוא נשמות שרעה אותם משה מ'

להוציאם יותר מאהרן, כיון שלא נשתעבד אחד מהם בפניו, מה שאין כן אהרן שראה אותם בשעבוד, ולא היה ספק ביזו (להוציאם), וכיון שלא היה אחד מאותם ממש מאות אלף איז שיכיר למשה, אמר לו השי"ת לך ואספת את זקני ישראל וגו', הם הזקנים שנולדו כבר קודם ברחו משם, שהם הכירו אותו, שהוא שראה בסבלותם ונתן נפשו עליהם, ועליהם נאמר ושמעו לקולך ובאת אתה וזקני ישראל וגו'. ע"כ.

ויש להוסיף, שגם הדור של הזקנים מעל גיל ס', כולם נולדו ביום אחד, בואתו היום שהושלך משה ליאור, שכולם נתעברו באותה הלילה שהחזיר עמרם את יוכבד, כדאיתא במדרש (ב"ר צז, ג): ס' רבוא תינוקות עיברו נשותיהן של ישראל בלילה אחד, וכולן הושלכו ליאור ועלו בזכותו של משה. ע"כ. ויש להוסיף, שהרשב"ם ועוד (במדבר יב, א) הביאו

איתא במיוחס ליונתן: ויקח את הצאן למקום משובח, למרעה, לאחורי המדבר, ויבא להר שהתגלה עליו כבוד ה' לחורב. ויתגלה לו זגנוגאל מלאך ה', בלהבות אש מתוך הסנה וגו'. ע"כ. והיינו ששם היה מרעה משובח, ואולי היה זה הכנה למתן תורה, שהיו אילנות נאים על הר סיני. והנה במהרי"ל דיסקין (פר' שמות) הקשה, שהרי מבואר בב"מ (לו) שאין לרעות את הבהמה בהר, שיכולה הבהמה למות באויר של ההר, או מחמת אובצנא דהיינו טורח המעלה. וכיון דאי' במדרש דהר חורב היה כולו ראשי צוקין, ולכן נקרא חורב שהיה חד כחרב, איך נהג את הצאן על ההר הזה, שיש סכנה להעלות את הצאן לראש הר חד כזה. אם מחמת אויר ההר, ואם מחמת טורח המעלה. ותי' שלכן דקדק אונקלוס

דרגת אליהו הנביא שאכלו אכילה אחת, והלכו בכחה מ' יום עד שהגיעו להר חורב, אותו ההר ממש שאליו הגיע אליהו הנביא. [שו"ר שכן מפורש הלשון בתנחומא (שמות סי' יב): הלכה צאנו של משה מ' יום בלא אכילה ולא טעמה כלום, כשם שעשה אליהו זכור לטוב, שנאמר ויקם ויאכל וישתה וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה עד הר האלהים חורב]. ושמא עומק הביאור בזה, שמשה רבינו רצה שכל יהודי יגיע לדרגה של אליהו זכור לטוב, שיוכל להפשיט את גופו ולעלות חי לשמים, ושוב לחזור לארץ לעשות מלאכת הקודש שהוטלה עליו. אך לבסוף בינתיים רק אליהו זכור לטוב זכה לדרגה זו, ושאר כל ישראל רק לעתיד יזכו לדרגה של הצאן של משה. [וראה בסמוך].

משה רעה את הצאן מ' שנה במטה האלהים ואולי שתו ממעין שתחת הסנה. וז"ל פרקי דרבי אליעזר (פרק מ): היה משה רועה את צאנו של יתרו ארבעים שנה, ולא שכלה אותם חית השדה, והיו פרים ורבים הרבה מאד, ועליהם הכתוב אומר (יחזקאל לו, לח) כצאן קדשים. ונהג את הצאן עד שבא לחורב. ושם נגלה עליו הקב"ה מתוך הסנה, וראה משה את האש מתוך הסנה, והאש אינה אוכלת את הסנה, והסנה אינו מכבה את שלהבותיו של אש, והסנה אינו נצמח בארץ אלא אם כן יש מים תחתיו. וראה משה והיה תמה בלבו הרבה מאד, אמר מאן יקרא אית לה בגויה, אסרה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה. ע"כ. ואולי הכוונה שהמים שתחת הסנה לא כיבו את האש, ואפשר שאותם מים היו דוגמת המעיין שיוצא מתחת עץ החיים, וכמו המעיין שיצא לעתיד לבא מבית קדשי הקדשים. והצאן זכו לשתות מאותו מעיין. וא"כ זכו אותו הצאן הקדוש לשתות מאותם מים. ומצינו מעיין בהר סיני, דכתיב "אל הנחל היורד מן ההר". ועכ"פ מצינו שבארה של מרים היה אצל משה. שהרי פגש את הבאר כבר בעת שהגיע למדין. וז"ל מדרש אגדה (שמות ב, ט): הבאר מכרת את אדוניה, אמרו חז"ל

שנה, חזר ורעה אותם אצל ישראל, ועמדו שוב על הר סיני ואמרו נעשה ונשמע. ולכאור' אין לנו מקור שעמדו ממש על הר סיני, אך מצינו במקומות רבים שאמרו רז"ל שעמדו רגלי אבותיו על הר סיני. ואפשר שזה היה קודם מתן תורה, לפני שהגביל משה את ההר. [וז"ל המדרש (ויק"ר יג, ח), בשעה שעמדו על הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, קרא הקב"ה וכו'. ושם (פיסקא ד), ארשב"י, בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, לא היה בהן זב ומצורע ולא חייגרין ולא סומים ולא אילמים ולא חרשים ולא שוטים, על אותה שעה הוא אומר כולך יפה רעיתי ומום אין בך. ע"כ. גם בספרי (פרשת האזינו פיסקא שכ) א"י, עמדתם על הר סיני ואמרתם כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, ואני אמרתי אלהים אתם וגו']. וצ"ע. [וראה בסמוך].

האם מותר לצאן קדושים של משה להיות על הר סיני. והנה כתב בשפתי כהן (בראשית כב, ג) שאברהם לא רצה להוליך את החמור בהר המוריה, שמא יטיל גללים ויטנף, ועוד שבהר סיני כתיב גם הצאן והבקר אל ירעו, פי' אף על פי שהם בהמות טהורים, וכ"ש חמור, וכ"ש בהר המוריה. ע"כ. וכן כתב בתפארת יהונתן שם (כב, ה) שלא רצה להוליך חמור במקום המקודש, כמו שנאמר גם הצאן והבקר אל ירעו וגו'. אמנם יש לומר שה"צאן קדושים" של משה שאני. שהיו בדרגה נישאה מאד. וגם יש בזה צורך להכין את ישראל למתן תורה. ואדרבה לכן משה הרעיב אותם מ' יום כדי שלא יטילו גללים. ובאו לשם קדושים וטהורים. ועיין. [וראה בסמוך].

הצאן של משה היו מעין דרגת אליהו זכור לטוב מה שהיה מעותד לכל יהודי. אכן נמצא לפי זה שאותם ס' רבוא צאן, שהיו מגולגלות בצאן של יתרו, רעה אותם משה על הר סיני, והלכו מ' יום מבלי אכילה ושתיה, כמו שכתוב אצל אליהו, ויבט והנה מראשתיו עוגת רצפים וצפחת מים וגו', ויאמר קום אכל כי רב ממך הדרך, ויקם ויאכל וישתה וילך בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה עד הר האלהים חרב. ע"כ. כך אותו הצאן היו מעין

כל זמן שמשה ע"ה עומד על פי הבאר, המים צופין ועומדין על הבאר, וכשחזר משה ע"ה אף המים חזרו לאחוריהם, שנאמר מולך לימין משה (ישעיה סג). ותחלה שבא משה מצא הרועים מכים צאנו של יתרו, אמר להם ריקים, מן הדין שישקו נשים תחלה וילכו להם, ואם אינם יכולים לדלות דולים להם האנשים, מיד לא שמעו לו, עמד משה על פי הבאר והמים עלו ושתו כל צאנם ובקרום. ע"כ.

האם גם יעקב אבינו ע"ה רעה את הצאן הקדוש בהר חורב. והנה יעקב אבינו ע"ה אמר "הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה". וי"ל שתיבת "חורב", בא לרמוז על הר סיני שנקרא הר חורב. שהיתה אצל יעקב אבינו ע"ה קדושת הר סיני, ולכן היה רועה את הצאן של לבן ושומר אותם בחורב ובקור, הכל כדי שלא להכנס לביתו הטמא של לבן, אלא להיות במדבר במקום טהור ששם הגיע אליו קדושת ארץ ישראל והר המוריה, שעליו ניתנה תורה, כדאי' במדרש תהלים שנתלש הר המוריה ובא ע"ג הר סיני ועליו נתנה תורה, ושם רעה יעקב אבינו ע"ה את הצאן. ויומתק יותר עוד בצירוף מה שכתב בס' חכמת התורה למהר"ש קלוגר (פ' יתרו עמ' ססד) שהר הגלעד ששם תקע יעקב את הצאן, היה הר סיני, וכיון שמעשה אבות סימן לבנים, בחר לו יעקב לשכון בהר הזה, כדי שאח"כ תינתן התורה עליו. ולכן קרא לו גלעד, והוא מלשון לוחות העדות, שהתורה נקרא עדות. ע"כ. והנה ידוע שנשמות ישראל היו מגוגלות בס' רבוא עדרי הצאן של יעקב אבינו ע"ה. וכן היה בצאן של יתרו, כמ"ש

בספר בעל שם טוב (פרשת נח אות קנז). [ע"ש מס' בן פורת יוסף (דף קכו ע"ד) בשם הבעל שם טוב הקדוש, שמשה רבינו עליו השלום העלה ותיקן דיבורו, ותחילה היו צאן שהיה רועה אותן, ואחר כך בגלגול נעשו תלמידיו, שנתן להם התורה ולמד עמהן וכו'. ושם (אות קנח) הובא גם כן מספרו תולדות יעקב יוסף (פ' לך לך) שמשה היה רועה צאן, ואחר כך נתן להם התורה ונעשו תלמידיו וכו'. וע"ש שהכל מתקן ולהעלות ע"י התפלה, ועי"כ נמתק הכל בשורשו]. וכן כתב בספר מגיד מישרים (פ' תולדות), שהוצרך יעקב לשבת עם לבן ולרעות

את צאנו, לפי שלבן רומז ללובן של הס"א, ויעקב הלך אצלו והוציא ממנו חילות הקדושה שנחבאו בו, ויבאו לצד הקדושה מתוך אותו צד. וזה גם כן הסוד שהוצרך משה לרעות את צאן יתרו, דהיינו חילות של קדושה שהיו נחבאים, והיה רועה אותם לקרב אותם לצד הקדושה. וכיון שיתרו עצמו עתיד להתגיר לא הוצרך לומר בו "ויצל אלהים ממקנה אביכון", דהא כיון דאתגייר, הוא כל חיילין דביה אתו בהדיה. וגם הוצרך יעקב לישא בנותיו מה"ט, שהוציא אותם מרשות אותו צד וכו'. ע"כ. גם במדרש תהלים (מזמור עח) איתא, "ויסע כצאן עמו וגו', כתיב "ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם (יחזקאל לד, לא), צאן, לעונשין. אדם אתם, לקבל שכר. באיזה צאן, בצאן של יתרו. באיזה עדר, בעדר של יתרו. מה עדר וצאן של יתרו מן היישוב למדבר, כך ישראל. מה הצאן הזו נמשכת אחר בעליה, כך ישראל נמשכין אחר משה ואהרן. ויביאם אל הר קדשו", זה בית המקדש וכו'. ע"כ. הרי שנמשלו כל עם ישראל גם לצאן של משה.

שמא משה רבינו נסע עם הצאן מ' יום מו' אדר עד ט"ו ניסן. והנה יש כאן שאלה גדולה, כיצד הגיע משה ממדין למדבר סיני, שהוא מרחק רב, שמדין היא אחרי ארץ ישראל מעבר לירדן, ואילו מדבר סיני הוא דרומית מערבית לא"י למטה למטה. ב. ועוד קשה, מדוע רעה את הצאן במקום מדבר שמם ויבש מבלי מאכל ומשתה. ג. עוד צ"ב מהו שאמרו רז"ל (רקנאטי ורבינו בחיי שמות ג, א), שהמדבר היה בורח ונעשה לפניו יישוב עד שבא אל הר האלהים. ונוסחת הרמ"א בספר תורת העולה, להיפך, שהיה היישוב בורח ונעשה לפניו מדבר, [ונראה ששתייהם אחד, דמדבר היינו מבלי בתיים ובני אדם, ואילו יישוב היינו מקום הילוך דרך ישרה מבלי עליות וירידות]. ונראה ליישב בס"ד, שיש כאן קושיא נוספת. ד. שבמדרש אמרו הלכה צאנו של משה 40 יום במדבר ולא טעמה כלום עד הר האלקים

חורב. וקשה היכן יש מדבר כזה ארוך משך 40 יום, דהיינו 400 פרסה. אלא הביאור בס"ד, דהנה הגילוי של הסנה היה בט"ו ניסן, כמ"ש רבינו בחיי. ומ' יום קודם לכן, היינו ה' או ו' אדר, ולפי מה שאמרו רז"ל שהלכו הצאן מ' יום עד שהגיעו להר חורב יש לפרש, שמשה רבינו ע"ה הלך עם הצאן מהלך 400 פרסה אלו ממדין ועד מצרים, [שארץ ישראל מפסיקה בין מדין למצרים, ואר"י היא 400 פרסה על 400 פרסה], במשך 40 יום בדיוק, שמהלך אדם ביום הוא 10 פרסאות. וכך הלכו משה והצאן בתענית, אל מדבר סיני, ובכוונה תחילה הוליך אותם במדבר יבש בלי מאכל ומשתה, כדי שלא לצערם, שהם שרויים בתענית. ואף על פי שצריכים לעבור דרך מלכויות ויישובים רבים שבין מדין למצרים, הנמצאים בכל ארץ ישראל, נעשה למשה נס, שהכל היה להם כמדבר אחד ישר, וארוך מאד, והלכו כך ארבעים יום, עד שהגיעו להר חורב. ואין לשאול אם יש מרחק כה רב בין מדין למצרים, כיצד אח"כ, הגיע משה למצרים תוך יום או יומים עד שלשה ימים בלבד. די ש' לומר שקפצה לו הארץ. [וראה בסמוך].

יתכן שמושה עשה מסעות קודש עם הצאן מ' יום בענני כבוד וישרו את המדבר. אמנם יש לשאול, שאם כדברינו שהלכו ' פרסה ליום, מהלך ת' פרסה, וביאור המדרש שהלכו מ' יום רצופין, כיצד הלכו בשבת, ושמא בע"ש הלכו כפלים. או שנחו בשבת, ואת המסע החלו בר"ח אדר. אך יש ליישב, דהנה מה שאמרו במדרש הנ"ל שהמדבר היה בורח לפניהם ונעשה ישוב, כיצד נעשה נס זה, אפשר שזה היה ע"י ענני כבוד, שהם נשאו אותם וישרו להם את הדרך, ועל דרך דכתיב (ישעיה מ. ג.) קול קורא במדבר פנו דרך ה' ישרו בערבה מסלה לאלהינו. ע"כ. ואח"כ כתיב, הנה ה' אלקים בחזק יבוא וגו', כרועה עדרו ירעה, בזרועו יקבץ טלאים, ובחיקו ישא עלות ינהל. ע"כ. וביאר האלשיך שפסוק זה נאמר על משה

רבינו שנשא את הגדי שברח על זרועותיו. ובעיקר דברי המדרש הנ"ל שהובא ברקנאטי ורבינו בחיי (שמות ג. א.) ובס' האמונה והבטחון (פרק יח), שהמדבר היה בורח ונעשה לפניו יישוב עד שבא אל הר האלהים. ונוסחת הרמ"א בס' תורת העולה, להיפך, שהיה הישוב בורח ונעשה לפניו מדבר. נראה ששתיהם אחד, דמדבר היינו מבלי בתים ובני אדם, ואילו ישוב היינו מקום הילוך דרך ישרה מבלי עליות וירידות. [וראה בסמוך].

אף על פי שהצאן של משה נתעלו כמלאכים היה גם רשעים שלא נתעלו. והנה במדרש (שמות רבה ב. ב.) איתא על הפסוק הנ"ל ומשה היה רועה וגו' וינהג את הצאן וגו' ויבא עד הר האלהים חרבה. וז"ל: כשהיה משה רבינו ע"ה רועה צאנו של יתרו במדבר, ברח ממנו גדי, ורץ אחריו עד שהגיע לחסית, כיון שהגיע לחסית נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות, כיון שהגיע משה אצלו אמר אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא, עיף אתה, הרכיבו על כתיפו והיה מהלך, אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם, כך חיך אתה תרעה צאני ישראל. ע"כ. ולכאו' היה נח לומר שמעשה זה היה סמוך לגילוי הסנה, אף שאין זה מוכרח. אך א"כ הדברים סותרים לדברי המדרש הנ"ל, שבלאו הכי קודם הגילוי בסנה כל הצאן התענו ארבעים יום. אולם י"ל שמושה היה רועה הרבה צאן יותר מס' רבוא. ואלא שס' רבוא מהם התעלו לדרגה גבוהה כעין שמצינו באלהיו זכ"ל, שאכל אכילה אחת והלך בכחה מ' יום עד הר האלהים חורב. אולם היו מן הצאן שלא נתקנו כראוי, ואולי הם כנגד נשמת דתן ואבירם וכיוצא בהם. והם הרגישו את הצמא למים, וזהו החידוש הגדול, שגם את הצאן האלו נהג משה ברחמים, והרכיב את הגדי ההוא על כתפו. [ולפמ"ש שהלכו מ' יום בענני כבוד, י"ל שאותם צאן נדחו בחוץ, ולכן נשאו משה לאותו הגדי על כתפו].

באר מים החיים

הקדמה לחומש שמות

הקורא שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים יחיה שנים רבות. גם מי שלא קרא שנים מקרא בחומש בראשית, לא יתרפה מלקרוא כי זה חיוב לכל אדם. האם החיוב של קריאת שנים מקרא ואחד תרגום התחיל ביציאת מצרים. אלו מגילות היו ביד ישראל במצרים שהיו משתעשעין בהם משבת לשבת

ספרים היו להם והיו משתעשעים בהם וכו'. וכתב בפרי צדיק (פ' שמות) שמסתמא הם הפרשיות שנאמרו בהם ההבטחות שהבטיח ה' יתברך לאבות שיגאלו, וזה היה דברי תורה שלהם. ע"כ. ובהגהות הגר"מ שטראשון (ב"ב די.) הביא בשם חכם קדמון בימי רבינו הקדוש, שמצא כתוב במגילה קדמונית שמשה רבינו ע"ה היה מוליך ומביא בידי את ספר איוב לאחד אחד מזקני ישראל בשעבוד מצרים, למען ישמעו ולמען ילמדו כי יש תקוה לכל בוטח בה', שאחר הרע יקבל גם טוב וחסד ממנו. וכתב שאולי אלו המגילות שהיו משתעשעין בהם בשבת. ע"כ. ויותר נח לומר שהיו אלו ספרי מוסר עם דינים והלכות ודרך ה' מהאבות הקדושים, או מיוסף הצדיק. ובפירוש מהרז"ו על המדרש שם כתב: והמגילות היו כל דברי ספר בראשית, מגילות של סיפורי אדם ונח והמבול והאבות וכו'. וזהו כמו שאמרו במדרש (שמו"ר ה, כב), אמר משה לפני הקב"ה, נטלתי ספר בראשית וקראתי בו וראיתי מעשיהן של דור המבול היאך נדונו מדת הדין היתה, ומעשה דור הפלגה של סדומיים היאך נדונו ומדת הדין היתה, אך העם הזה מה עשו שנשתעבדו מכל הדורות שעברו וכו'. ע"כ. ולפי זה מיושב נפלא, שבא הרמז על קריאת שמו"ת, כאן אחרי ספר בראשית שהיה להם, שממנו שאבו כח וקדושה וחיזוק ועידוד. והחיד"א תירץ, שסיבת שעבוד מצרים היתה לברר הניצוצות לכבוד השכינה, וזה מה שעושים כיום על ידי קריאת שנים מקרא ואחד תרגום בכל שבוע. ויש שהביאו מהגהות רבי אליהו ב"ר משה מטרוולין על הטור (א"ח) שכתב, רמז לדבר זה מואלה שמו"ת, ר"ת שנים מקרא ואחד תרגום, רצה לומר, כי כשיצאו בני ישראל ממצרים, הותנה עמם שיקראו שנים מקרא ואחד תרגום.

הקורא שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים יחיה שנים רבות

כתב רבינו אפרים (ר"פ שמות), ואלה שמות, ראשי תיבות: וחייב אדם לקרות הפרשה שנים מקרא ואחת תרגום. עכ"ל. ובעל הטורים הביא: ואלה שמות בני ישראל. ראשי תיבות: ואדם אשר לומד הסדר שנים מקרא ואחד תרגום בקול נעים ישיר יחיה שנים רבות ארוכים לעולם. ע"כ. ומשמע שהסגולה היא כאשר קורא בקול נעים ושירה. והלבוש (א"ח סי' רפה) כתב הרמז בלשון זה, וחייב אדם לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום, "בני ישראל", לומר שכל בני ישראל חייבים בזה. ע"כ. וכן הביא בחומת אנוך (שמות אות ב) בשם רבינו אפרים.

האם החיוב של קריאת שנים מקרא ואחד תרגום התחיל ממצרים

והנה החיד"א בספר חומת אנוך (פרשת שמות אות ב) העיר על זה, מדוע נרמז כן בריש ספר שמות, ולא בריש ספר בראשית. ואפשר לבאר שיש כאן רמז, שגם מי שלא קרא מתחילה, יזכור שיש עליו חיוב לקרוא ולא יתרפה מחיוב זה. ובפרט אם נאמר שזכות זו של קריאה בדברי תורה הועילה לעם ישראל להתחזק באמונה, כמו שכתוב במדרש (שמו"ר ה, יח), תכבד העבודה על האנשים, מלמד שהיו בידם מגילות שהיו משתעשעין בהם משבת לשבת לומר שהקדוש ברוך הוא גואלן, ולפי שהיו נחים בשבת, אמר להן פרעה תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו וגו', אל יהו משתעשעין ואל יהו נחים ביום השבת. ע"כ. גם בשוחר טוב (תהלים קיט) איתא, לולי תורתך שעשועי,

הבאים מצרימה את יעקב

לפרש הבאים לשון הוה, דקאי על שעת חזרתו למצרים אחרי פטירתו של יעקב. והיה בזה מסירות נפש להכנס בעצמם לתוך הגלות, בקבלת רצון השי"ת באהבה. ואפשר שנמנו באותה שעה,

האם נמנו ישראל שוב בשעה שחזרו עתה למצרים, וגם נקראו בשמותם מאת השי"ת כמו מלאכי השרת

"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", יש

כיון שכתב במגיד מישירים, שהשכינה שעלתה עם יעקב שרתה כעת על יוסף, וחזרה עימו למצרים. ולפי זה גם עתה היה נצרך שיהיו "ב ענפים ועד ע' נפש, להיות מרכבות לשכינה, כמו שהוצרכו בהתחלה. ולכן חזר הכתוב כאן על שמותיהן, לרמוז על המנין שנמנו פעם שנית בשובן למצרים מקבורתו של יעקב, שגם אז זכו "ב שבטים וע' נפש להשראת שכינה, ועל כולם יוסף הצדיק

שירש מקום אביו, [וגם אחר פטירתו, ארונו של יוסף] היה ארון הקודש, והיה עמם במצרים, וגם אח"כ לא יכלו להגאל אם לא שהיה הולך בראשם, וכל מ' שנה שבמדבר היה ארונו של יוסף הולך יחד עם ארון הלוואתם. ואפשר שגם כאן נקראו בשמותם, וגם נמנו שוב, כמו שהמלאכים נמנים תמיד, כמ"ש, המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא. וע' בזוהר הקדוש (ר"פ שמות) שירדו למצרים ס' רבוא מחנות של מרכבות מלאכים, לכבוד השכינה הק', והיו עמהם כל ימי הגלות, ושכל זה נרמז בפס' כאן 'ואלה שמות'. וכן משמע במגיד מישירים (פ' שמות) שכתב, שהטעם שנכפל המנין כאן אחר שנתפרש בפרשת ויגש, סוד הדבר, לפי שכאשר עלו השבטים לקבור את יעקב, התעלו, ונחה עליהם נשמה קדושה בארבע גדפין, והיינו איש וביתו באו, האיש היינו נשמתא, וביתו היינו רוחא. וקאמר הבאים מצרימה את יעקב, לומר, שכיון שנקבר יעקב ונתדבקה נשמתו במקומה, הרוח או הנפש שלו באה עמם.

ע"כ. [ואף שבמדורש (במדבר"ב, יא) איתא, ב' מקומות נמנו ישראל. א. בירידתן למצרים, שנאמר בשבעים נפש ירדו אבותיך וגו'. ב. בעלייתן, שנאמר ויסעו בני"י מרעמסס וגו' ג. אחר מעשה העגל. ד. בחומש הפקודים. ה. בדגלים. ו. בחילוק הארץ. ז. ח. שנים בימי שאול. ט. אחד בימי דוד. י. ואחד לעתיד לבא. ולא נזכר שנמנו שוב כאן שחזרו אחר פטירתו של יעקב אבינו ע"ה, צ"ל שכל זה נחשב לאחד, כמו שני המנינים שבימי שאול שנחשבו לאחד. ונ"ע ברש"י כאן שכתב חזו' ומנאן במיתתן. ובחוקניו כתב "חזו' ומנאן" לומר שכולם באו מצרים ומתו שם].

השבטים הקדושים ירדו עם יעקב פעם שניה למצרים, ויוסף היה במצרים

ומשמע בזוהר הקדוש (ח"ב דף טז.) שפסוק זה "ואלה שמות וגו'", נאמר אחרי פטירת יעקב אבינו ע"ה שחזרו כולם למצרים ולא ברחו מן השעבוד. ומה שכתוב הבאים מצרימה את יעקב, היינו שהנשמה של יעקב ירדה עימם למצרים. וירדה עמהם השכינה הקדושה ועוד מחנות רבים של מלאכי השרת. שהקב"ה נדר ליעקב שתי נדרים. א. שירד עמו לדור עמו בגלות. ב. שיעלה אותו מקברו לראות שמחת המחנות הקדושים שדרים עם בניו. אמנם צריך עיון אם כן מהו "ויוסף היה במצרים", והלא גם יוסף יצא עמהם לקבור את אביו וחזר יחד עמם. ויש ליישב לפי מה שאמרו עוד בזוהר הקדוש שם (ח"ב דף טז): רבי אלעזר בן ערך, כשהיה מגיע לפסוק זה היה בוכה, שבשעה שהלכו ישראל

בגלות, נאספו כל נשמות השבטים למערת המכפלה, צעקו ואמרו, סבא סבא, כאבא שבניו עייפים בגלות בעולם הזה, בניך כולם משתעבדין בפרך, עם אחר עושים בהם נקמות העולם. באותה שעה התעוררה רוחו של אותו הזקן, וביקש רשות וירד. וקרא הקב"ה לכל מרכבותיו ומחנותיו ומלכיהם בראשיהם, וירדו כולם עם יעקב ועם שבטיו. ואם כן, השבטים ירדו חיים עם אביהם, ועוד פעם שנית ירדו השבטים מתים עם אביהם. וזהו שכתוב ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה וגו', וכתוב ראובן שמעון לוי וגו'. מתים היו וירדו, וכתוב ויוסף היה במצרים. אמר ר"א בזה נתקיים כרחם אב על בנים. ע"כ. ויש לבאר שיוסף הצדיק לא יצא עם נשמות השבטים למערת המכפלה, אלא נשאר במצרים שלא יכל לעזוב את עמ"י שהיו כמו בניו ממש, אפילו לשעה קלה. ב. ועוד יש לבאר לפי מה שאמרו בזוהר הקדוש בשם רבי דוסתאי, "בכל יום ויום היו באים והולכים להם, כמו שכתוב "הבאים מצרימה", ולא כתיב אשר באו, אלא באים בכל יום". ע"כ. [ועוד שם, שבאותה שעה שנפטר יוסף וכל השבטים, היתה להם ירידה, וירדו ישראל בגלות, והשכינה ומלאכים עליונים ירדו עמהם, דכתיב ואלה שמות וגו', שאלו נוספו על הקודמים לרדת בגלות. ובשעה שירדו המרכבות והמחנות הקדושים, נכנסו לדור עמם גם דייוקניהם של השבטים שחוקקים למעלה. ע"ש]. ואפשר שנשמת יוסף לא היתה באה והולכת כל יום, אלא נשארת שם תמיד, שארונו של יוסף היה יסוד להשראת השכינה עצמה עמהם, ולא יכל לעזוב אותם לרגע אחד.

יעקב ירד ממערת המכפלה אל שעבוד מצרים, ואח"כ עלה עמהם ושמה בשמחתם

מבואר בזוהר הקדוש (שמות טז.) שיעקב ביקש רשות וירד ממערת המכפלה למצרים להשתתף בצער בניו, וגם השבטים ירדו (פ' נשמות השבטים לאחר פטירתם), ואז ירדה השכינה לשם, וירדו כל צבאות ה' לשם. ולהלן (בשלה נג.) איתא בזוהר הקדוש: א"ר יהודה, ההוא סבא (יעקב) דנחת עם בניו בגלותא וסביל עליה גלותא, ואעיל לבניו בגלותא, הוא ממש חמא כל אינון נוקמין וכל גבוראן דעבד קוב"ה במצרים, הה"ד וירא ישראל, ישראל ממש. סליק קוב"ה להאי סבא ואמר ליה, קום חמי בניך דנפקין מגו עמא תקיפא, קום חמי גבורין דעבדית בגין בניך במצרים. ויעקב הוה תמן וחמא כלא הדא הוא דכתיב וירא ישראל את היד הגדולה. דבשעתא דנפקו ישראל ממצרים כל אינון שבטין כל אינון רבוון סליק קוב"ה לאברהם וחמא לון. רבי אבא אמר כלהו אבהתא אזדמנו תמן בכל ההוא פורקנא.

יעקב ורחל היו בוכים ומתפללים בשמים על הגלות

(ה"א) ג'י, רחל, שמתוך בכייתה של רחל שהיתה בוכה שבניה יוסף ובנימין הם היו סיבה לירידתם בגלות אל מצרים. ג. ובזוהר הקדוש (שמות דף טז.) אמרו, שרוחו של יעקב בקשה רשות, וירדה למצרים עם השבטים אל ישראל בגלות מצרים, ובאותה שעה קרא הקב"ה לכל המרכבות והמחנות שלו וכולם ירדו למצרים, וה' בראשם.

א. בשפתי כהן (ה, כב) כתב: את נאקתם, נאקתם, שיעקב שנקרא איש תם היה נואק ומלמד עליהם סניגוריא, לפי שהוא נצטער בגידול בנים יותר מהאבות. ב. ושם (ג, ב) כתב, הסנה במילוי (ה"א סמ"ך נ"ן

סיבת שעבוד מצרים

אכן האמת שיש בענין סוד נעלם, שכך עלה במחשבה, והגלות היה מוכרח, "אלא שנתגלגל הדבר בסיבות הללו". ע"כ. ב. בבינה לעיתים (דודו כב) הביא מהאברבנאל והרב זבח פסח, שהגלות היתה בעבור מכירת יוסף. וכן הוא בזוהר חדש (פרשת וישב). וכן כתב בחומת אנך (שמואל א, יב) בשם הזוהר הקדוש, ובפני דוד (פ' ויחי בשם מדרשים).

סיבת שעבוד מצרים כדי שלא יתנשא אדם על חבירו ויזכו לאחדות, ויחן שם ישראל

איתא במדרש (הובא באוצר המדרשים אייזנש' פסיקתא עמי' תפח): "ואעבור עליך ואראך וגו' (יחזקאל טו), לא נאמר אלא על כנסת ישראל שהיא שמחה בהקב"ה, כמו שנאמר שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי (ישעיה סא), והקב"ה גם כן שמח בה שנאמר וגלתי בירושלם וששתי בעמי (שם סה). וכי מאחר שישאל חביבים כל כך למה מסרם ביד אויב, א"ר חנינא לפי שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה, בתחלה קודם שירדו למצרים היו בני האמהות מבזין את בני השפחות ולא נהגו בהם מנהג אחוה, והיה הדבר קשה מאד בעיני הקב"ה, והיתה רוח"ק צוחת ואומרת כלך יפה רעיתי, אמר הקב"ה היאך אעשה להם שיקבלו בני השפחות, אורידם למצרים והיו כולם עבדים, ובשעה שאגאלם אתן להם מצוות פסח שיעסקו בה הם ובניהם ובני בניהם ויאמרו כולם עבדים היינו לפרעה, נמצאו כולם שוים. וכל כך למה, להודיע גדולתו ושבתו של הקב"ה לכל באי עולם וידעו לעשות שלום בין בריותיו, לכן נקרא שמו שלום, שנאמר ויקרא לו אלהים שלום (שופטים 1 כד). ע"כ. והנה גם לגבי הגאולה העתידית אמרו רז"ל (פסיקתא רבתי פיסקא לו) שעתיד משיח להכריז, עניים הגיע זמן גאולתכם, הרי שהכל תלוי במדת הענוה שלא יתנשא על זולתו, ואם כבר מכבד את הזולת כמותו, לכאורה מעתה אין סיבה שיסבול יותר עבדות וחבלי משיח.

לא נענשו בשעבוד רק אחרי שחטאו והתרו בהם ולא קבלו, ושבת לוי לא חטאו מעולם

ביחזקאל (פרק ט): "כֹּה אָמַר אֲדֹנָי אֱלֹהִים בְּיָוִם בְּהָרִי בְּיִשְׂרָאֵל וְאָשָׂא יָדִי לְדָרַע בֵּית יַעֲקֹב וְאָנֹדַע לָהֶם בְּאָרְץ מִצְרַיִם וְאָשָׂא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. בְּיָוִם הַהוּא נִשְׁאֲתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאֵם מֵאֶרְץ מִצְרַיִם אֶל אֶרֶץ אֲשֶׁר תִּרְתְּבֶינָם לָהֶם וְצֵבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ צִבִי הִיא לְכֹל הָאֶרְצוֹת. וְאָמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שְׁקוּצֵי עֵינָיו הַשְּׁלִיכוּ וּבְגִלְגָלֵי מִצְרַיִם אֶל תִּשְׁמְאוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. וַיִּמְרוּ בִי וְלֹא אָבוּ לְשִׁמְעַי אֲלֵי אִישׁ אֶת שְׁקוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הַשְּׁלִיכוּ וְאֵת גִּלְגָלֵי מִצְרַיִם לֹא עֲזָבוּ וְאָמַר לְשִׁפְךָ חַמְתִּי עֲלֵיהֶם לְכָלוֹת אֲפִי בָהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם". ודרשו רבותינו (במדב"ר ה, ט), כשהיו ישראל במצרים מרדו בהקב"ה ורצה הקב"ה לכולותם שם, והאריך אפו עמהם למען שמו ולא עשה. וההתראה הזו היתה על ידי אהרן הכהן, כמו שכתב רש"י (יחזקאל שם), וכן אמרו (שמות רבה ג, טז) שאהרן היה מתנבא להם במצרים שמונים שנה. ואפשר שלא מיום שנולד ממש, אלא שעיקר השעבוד היה באותם השנים משנולדו אהרן ומרים, ומאז העמיד להם השי"ת נביאים שיחזרו בתשובה, ומיאנו לקבל. שלא נענשו רק אחרי שהתרו לשוב בתשובה ולא קבלו. ויותר מפורש במדרש (במדב"ר טו, יב), שבטו של לוי נתנו עצמן על קידוש שמו של הקב"ה, שישאל במצרים מאסו בתורה ובמילה, דכתיב ביום בחרי בישראל וגו', וימרו בי ולא אבו לשמוע אלי וגו', הביא הקב"ה חושך על המצריים ג' ימים והרג בהן כל רשעי ישראל, שנאמר וברותי מכם המורדים והפושעים

עוד סיבות לגלות מצרים

כתב רבינו יהושע אבן שועיב תלמיד הרשב"א (פרשת ויגש), לא ידענו סיבה לגלות זו, ואמרו במדרש, שהיה על שגגות האבות, אברהם שגג ג' שגגות, שירד למצרים מפני הרעב, ושהביא לאשתו במכשול, ושאמר במה אדע. ויעקב שגג לקבל לשון הרע על בניו ועל שעשה ליוסף שינוי על בניו.

בי. והגפנים סמדר נתנו ריה, אלו הנשארים שעשו תשובה ונתקבלו. אבל שבטו של לוי כולם צדיקים היו, והיו עושים את התורה, שנאמר (דברים לג) כי שמרו אמרתך, ובריתך יצורו, זו המילה.

אילו בני ישראל לא טעמו מהלחם של המצרים לא היו משתעבדים בהם

[בילקוט ראובני (שמות קמב) הביא מדר"א: אמרו המצרים, עבדו ע"ז ונלקח עבודה מעליכם, אמרו, כשם שלא עבדו אבותינו ע"ז כן אנחנו, שוב אמרו להם למה לכם ברית מילה, משיבים ישראל כשם שלא עבדו אבותינו הברית כן אנחנו. אמנם בשמות רבה (א, ח) איתא: כשמת יוסף הפרי ברית מילה, אמרו נהיה כמצרים, ומשה מלך ביציאתן ממצרים. כיון שעשו כן היפך הקב"ה האהבה שהיו המצרים אוהבין אותן לשנאה, שנאמר (תהלים קה) הפך לבם לשנוא עמו להתנכל בעבדיו. ע"כ. וכן מוכח שהרי הוצרך משה למוזל, ואפשר ששבט לוי ועוד חלק מכלל ישראל שמרו מילה. וזכות זו עמדה לכולם. וכן איתא בספרי (בהעלותך פסקא טז), ובריתך יצורו (דברים לג), ישראל לא היו מוזלים, ומי היה מל שבטו של לוי. וכ"ה בשמות רבה (ט, ה)].

אילו זעקו להשי"ת קודם, היו נגאלים מיד, אך לא זעקו רק בסוף הגלות

כתב במעשי ה' (פרק ה): "ויהי בימים הרבים ההם", פי' הרמב"ן שירמזו על הימים שהיה משה בורח. כי בנעוריו ברח, וכבר הובא בילקוט (ספ) בשם רז"ל שהלך והיה מלך בכוש. ולפי הפשט, קאי על כל הימים שישבו במצרים, לומר שלא זעקו אל ה' רק אחר ימים רבים, שאם היו זועקים קודם לכן היה גואלם. ע"כ.

השעבוד התחיל בהדרגה ככל שנתרחקו מהקדושה שהנחיל יעקב, עד שחזרו לזה

והנה יש כמה זמנים שנזכרו בדברי רבותינו, אימת החל השעבוד, ונראה לבאר שהכל אמת, שהכל היה בהדרגה אט אט, וגם לכל אדם באופן שונה מחבירו, שהכל תלוי עד כמה שמר על הקדושה והתורה והאמונה שהנחילו יעקב אבינו ע"ה ואחריו יוסף הצדיק ואחיו הקדושים, וכשהם שכחו את יוסף, גרמו להעמיד עליהם מי ששכח את יוסף. ובתורת המנחה (פ' ויחי) כתב, 170 שנה נשתעבדו במצרים (כי משנה ראשונה שירדו לשובד בר עד שנאלו היה מנין רד"ו. הוצא מהם שנתנים של רעב ושנה שנתעכב יעקב בדרך למצרים, וי"ז שהיה במצרים הרי כ', ועוד עשרים שנה אחרי מותו הרי מ. שם), ואף על פי שיש מדרשים שאו' שלא היה השעבוד יותר על ק"י, ולא פחות מפ"ז, זה הוא במרירות השעבוד ובתקפו, דכתיב בהו וימררו את חייהם וגו', אבל תחילת השעבוד התחיל כ' שנה אחר מיתת יעקב. ע"כ.

באיזה זכות יצאו ממצרים

איתא בזוהר הקדוש (ח"ב דף ע"ג): אף על פי שהיו בגלות מצרים, נשמרו מנדה ובת אל נכר ומהרג זרעם, והשתדלו בפרהסיא בפו"ר, ואפ"י כשנגזרה הגזרה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, לא נמצא ביניהם מי שהורג עובר במי אשה, ובזכות זו יצאו ישראל מן הגלות.

טבילת עזרא נזהרו בה גם במצרים, הגם שהיו

בזוהר הקדוש (ג) אמר ר' חייא, כשירדו ישראל למצרים, אילו לא טעמו לחם של המצרים לא היו נשארים בגלות ולא היו מצייקים להם המצרים. וכתבי' (משלי כג) אל תלחם את לחם רע עין וכו'. א"ר יצחק וכו', ואם פגע במי שהוא רע עין, יכוס עצמו ולא יאכל מלחם שלו, שאין לכם לחם רע בעולם חוץ מאותו לחם רע עין. וכתבי' כי לא יוכלון המצרים לאכל את העברים לחם כי תועבה היא למצרים, הא לך לחם רע עין.

אילו קבלו גזירת המילה, בטל השעבוד

כתב החיד"א (פני דוד שמות אות יח) דהנה במילה נתן השי"ת את ארץ ישראל לאברהם, בתנאי לקבל אלהותו. ואם ישראל רוצים בשטר המילה, פקע הגלות, כמו שבארנו באורך בכמה מקומות, ולכן בריש הכל רמז הכתוב 'מילה' בס"ת בני ישראל' הבאים מצרימ"ה, לרמזו שאם יקבלו שטר המילה אשר נתן אלהים לאברהם, פקע השעבוד. ע"כ.

יש אומרים שישראל שמרו על המילה ופרעה גזר עליהם שלא למוזל

בפני דוד (שמות ח) הביא בשם רבינו האריז"ל בשער הפסוקים, הנה' ע"ם בני ישראל ר"ב ועצו'ם ממנו, ס"ת, העבירום, לרמזו כי גזר עליהם להעביר מהם אות ברית קודש ושלא ימולו בניהם וכו'. ואפשר לרמזו עוד, כי ס"ת הנה עם בני ישראל הוא מיל"ה לבאר שהעבירום על המילה. ע"כ. גם בפענח רזא (ר"פ שמות) כתב, "ישראל" "הבאים", ר"ת וס"ת מיל"ה, את" יעקב" איש", ס"ת שב"ת, להורות כי בזכות שבת ומילה מצאו חן בעיני ממו"ה וגאלם, לוי. ע"כ.

[ז"ע מאימתי נצטוו על השבת]. גם בבעל הטורים כתב, לומר לך בשביל שבת ומילה ששמרו במצרים נגאלו. גם בפסיקתא זוטרותא (שמות ג, א) איתא, ד' לשונות גאולה, כנגד ד' זכויות שבידם, שלא שינו את לשונם, ולא חילפו את שמלותם, ולא גילו את סודם, ולא בטלו ברית מילה. ע"כ. [וע"ע בציוני (הובא בילקוט שמות ז) שבזכות שבת נכנס הקב"ה עם ישראל למצרים שנאמר את יעקב איש ס"ת שב"ת].

איתא בתד"א (רבה פ"ח): דם, מפני מה בא עליהן, שראו את בני ובנות ישראל טובלין ממיטותיהן, ובנות ישראל אך מנדה, אחזו עליהן את המים כדי שלא יטבלו, ויפר"ו.

י"א ששבת ראובן שמעון ולוי לא נשתעבדו במצרים

כתב במשך חכמה (שמות ה, ג), דהנה עמ"י היו משועבדים וסובלים, אך היו מתחזקים באמונה להחזיק עצמן כגרים במצרים, ומצפים לתשועת ה' שעוד יגאל אותם ממצרים ויזכו לארץ ישראל כפי שברכם יעקב, אולם ג' שבטים שריחקם יעקב

אע"ה, ראובן שמעון ולוי, אילו היו משועבדים ככל אחיהם, היו מתערבים במצרים, והיו מדמין שאין להן חלק ונחלה בקרב ישראל, לפיכך מנעה השגחה מהשתעבד אותן בחומר ולבנים. וע"ע בבראשית רבתי (פ' ויחי), כחי וראשית אונ' נתנבא עליו יעקב שהוא ינהוג שררה תחלה במצרים. מה ראה הכתוב ליחס ראובן שמעון ולוי, ר' יהודה אומר כל השבטים לא שמרו יחוסיהן במצרים רק ג' שבטים הללו. ר' נחמיה אומר כל השבטים לא נהגו שררה במצרים רק ג' אלה, ראובן תחלה, מת נהג שמעון, מת נהג לוי. בקשו לתת שררה ליהודה, יצאת ב"ק הניחו אותה עד שיבא זמנה לאחר מיתתו של יהושע, שנאמר ויהי אחרי מות יהושע וגו' יהודה יעלה וגו'. וכן הוא במדב"ר (יג, ח), ומוסיף, ר' נחמיה אומר, כל השבטים היו עובדי ע"ז במצרים, ושבת ראובן שמעון ולוי לא עבדו.

ברכת ה' לישראל וקנאת המצריים

היו מצרים שולטין מסוף העולם ועד סופו. אין לך אומה ששטופה בעולם בדרכים מכווערין ודברים שאינן ראויין וחשודין בכשפים ובזימה כמותן, וכל מעשים רעים כולם אינן אלא במצרים בלבד, לכן באתה להן תקלה על ידיהן של ישראל, והקב"ה מבקש לעשות קורת רוח לשמו הגדול בהם.

בני ישראל במצרים היו גבוהי קומה

"וירבו ויעצמו במאד מאד, ותמלא הארץ אותם". על פי פשוטו יש לפרש וירבו, שהם עצמם גדלו והתחזקו, שהיו גבוהים וגם גיבורים. ובזאת ביותר נתקנאו בהם פרעה והמצריים. וכן כתב בפירושי רב סעדיה גאון עה"ת (ר"פ שמות), ובני ישראל פרו ושרצו וירבו וגו', וירבו, גדלו בקומה. וז"ל הריטב"א בפירושו להגדה של פסח: ויהי שם לגוי גדול, מלמד שהיו ישראל מצויינין שם, פירוש, בעלי קומה בעלי פרצוף. ויש גורסין מסויימין שם, כלומר שהיו ניכרים במלבושיהם ובענייניהם כגון ציצית בבגדיהם וכיוצא בו, שהיו מסויימין בטכסיסיהם וכל רואיהם יכירו כי הם זרע אברהם אבינו. ע"כ.

ילד בגיל שנה היה גבוה כמו בן עשרים שנה

בספר מדרש בחידוש על הגדה של פסח (ד"ה רוב כמה שנאמר) להגה"ק ר' אליעזר נחמן פואה תלמיד הרמ"ע מפאנו, כתב, שהיו ילדי ישראל גדלים בקומה

פרו ורבו מאד בזכות יוסף הצדיק, ובזכותו היה יציאת מצרים ומתן תורה

"וימת יוסף וגו' ובני ישראל פרו וגו'". כתב בתפארת שלמה (ליקוטים), שע"י שיוסף היה במצרים, פרו וישרצו וכו', שיצאו הנשמות שהיו נטבעים בעומק הקליפות במצרים, והכל היה על ידי יוסף הצדיק, גם הולדת הנשמות, וגם עיקר יציאת מצרים, וגם נתינת התורה לבני ישראל, ולכן הלך הארון של יוסף עם ארון התורה. ועיקר יידידת התורה לבני ישראל היתה ע"י שהיו ששים רבוא (כשרים ומאמינים) מישראל יחד, וזה בא על ידי יוסף הצדיק. ובילקוט ראובני הביא מס' מגיד מישרים, שהצדיקים מולידין במיתתן יותר מבחייהם, דכד סליק צדיק מן עלמא כמה נפשין אזלין ערטילאין בעלמא ולית להון נייחא אזלין לגביה, וכד מספידין עלייהו ואמרין ד"ת עלייהו, נפשא מתעטפא בהנהו מלין וכו', ועיי"כ היא סלקא בדרגין עילאין, והנך נפשן אוף הכא מתעטפא בהני מלין קדישין ועיי"כ מתגזר עליהון דיתגלגלו וכו', והיינו דלא פרו בני ישראל עד מית יוסף ואחיו, וע"י מיתתהון נחתון כל הנהו נפשין ואתגלגלו בישראל ועיי"כ פרו וישרצו וגו'. ע"כ.

עם ישראל גלו למצרים בכדי לטהר את העולם

בתנא דבי אליהו (רבה פרק ח): מה נשתנית מצרים מכל מדינות שנכנסו ישראל לתוכן, אמרו באותה שעה

במהרה, כצמח השדה, באופן שילד בן שנה היה גדול כבן עשרים שנה.

מטרת השעבוד היתה למעטם מפריה ורביה

כתב בפירושי רב סעדיה גאון עה"ת (ריש פרשת שמות), שכל מטרת המצרים בשעבוד היתה למעטם מפריה ורביה, ע"י שחלו אותם (נעשו אותם חולים) מחמת השעבוד. וע"ע בפרקי דרבי אליעזר (פרק כב), לגבי דור המבול: רבי לוי אומר, היו מולידים את בניהן ופרין ורבין כמין שרץ גדול, ששה בכל לידה ולידה. ובאותה שעה היו עומדין על רגליהן ומדברים בלשון הקודש ומרקדים לפניהם, שנאמר (איוב כא) ישלחו כצאן עויליהם. אמר להם נח שובו מדרכיכם וממעשיכם הרעים, שלא יבא עליכם מי המבול ויכרית כל זרע בני אדם, אמרו לו הרי אנו מונעים עצמנו מפריה ורביה שלא להוציא זרע בני אדם. מה היו עושין עם נשותיהן משחיתים על הארץ. אמרו אם מי המבול יביא עלינו, הרי אנו גבוהי קומה ואין המים מגיעים עד צוארנו, ואם מי תהומות מעלה עלינו הרי פרסות רגלנו לסתום את התהומות. ע"כ.

כמה ניסים היו בלידתם של עמ"י במצרים

א. ששה ויותר בכרס אחת. ב. בשפתי כהן (ט, א) כתב שגם היו יולדים בכל יום. [יל"פ על ההריון, ויל"פ על הלידה. ע' להלן אות 1]. ג. כתב הגר"א (פי' לסד"צ) שלא היה בהם עקר ועקרה, ועל זה נאמר "פרו". ד. בחומת אנך (פי' שמות) הביא מכ"י למהר"ר וידאל צרפתי, שילדיהם תיכף ירקדון ללידה. ה. עוד כתב, "וישרצו וירבו", ששנות ההטפה שנקראים טף, והתנועה, ושנות הגידול, והתוספת בעובי האברים, כל זה היה בלי הדרגה, רק היה בא תיכף. ו. עוד, כתב שאפשר שהיו נולדים לשבעה חדשים. [וע' ביוהר הקדוש (ח"ב דף י') שבשעה שמטר הקב"ה את ישראל לשר של מצרים, גזר עליהם ז' גזרות של שעבוד, וכנגדם ז' גזרות לטוב: פרו, וישרצו, וירבו, ויעצמו, במאד, מאד, ותמלא הארץ אותם].

היו יולדים ילדים קטנטנים מאד, ואעפ"כ גדלו מהר והיו חזקים וגיבורים מאד

הנה כתיב ובני ישראל פרו וישרצו וכו'. ולכא' איך נאמר על עם הקודש לשון שרץ, (הגע בעצמן אדם אומר לחבירו, אשת פ' חבירו השריצה ילד במזל טוב), אלא שבא הכתוב להגיד שבחן של ישראל, שהיו קטנים מאד כמו שרצים, שהרי מהם שהיו יולדות ס' בכרס אחד. וזהו כוונת הכתוב, ובני ישראל: פרו, ברכת פריה

ורביה. וישרצו, לרוב כדוגמת שרצים שהם קטנטנים ולכן יולדים רבים מאד. וירבו, שאף על פי שהיו נראים כמו שרצים קטנים, בזמן קצר היו מתרבים וגדלים בגופם. ועצומים, שגם היו חזקים וגיבורים מאד. אולם סוף סוף לשון שרץ יש בה קצת גנאי (אף על פי שעיקרה נאמר בשביל שבח), וצריך לומר שכיון שלא היתה כוונת ההולדה כל כך לשם שמים (אלא למלא את הארץ), נרמזו בשם זה. ועוד שחלקם פסקו מלמול את בניהם.

כל ישראל ממש היו בגלות מצרים, גם אנחנו

כתב בשפתי כהן (ט, א), דמדוע נתרבו כל כך, עד כדי ו' או ו' מאות בכרס אחת, כי גזר הקב"ה כי גר יהיה זרעך, על כל זרע אברהם עד סוף העולם, ולכן כולם הוצרכו להיות שם, וכל אחד סבל כפי מדתו, ויש מהם שרק ראו הגלות ונסתלקו, ואלו הן הדורות שסובלים עולו של פרס, ובפרט דור אחרון שסובלין חבלו של משיח הם היו ראשון בהסתלקותם, כי היו יולדות בכל יום, וכולם לא יצאו אלא נסתלקו. ולכן כל הגלויות סיבתם היא גלות מצרים (אלו נסתלקו מיד). ורז"ל רמזו זאת באמרום (פסחים קטז) חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים.

השעבוד התחיל כאשר יצאו מארץ גושן

"ותמלא הארץ אותם", יש לפרש שבא הכתוב לומר שהדור הזה פרצו ויצאו מארץ גושן לדור בכל ארץ מצרים, היפך מה שכתוב לעיל בסוף פרשת ויגש "וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גשן ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד". וזו היתה סיבה לירידה הרוחנית ולכל השעבוד. ובפרט לפי מה שכתב בשפתי כהן (פרשת ויגש) שארץ גושן היתה כמו קדושת ארץ ישראל. וגם על ידי כך ירד ערכם העצמי בעיני עצמם ובעיני המצרים, ולמדו קצת מדרכיהם. [ויש שבאר "ותמלא הארץ אותם" שבא הכתוב לרמזו הנס שנעשה לאותם היתונקות שנבלעו באדמה. כדאי' בגמ' (סוטה יא): כיון שמגיע זמן מולדיתן, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, והקב"ה שלח משמי מרום מי שמנקי ומשפיר אותן, כחיה זו שמשפיר את הולד, שנאמר ומולדותיך ביום הולדת אותך לא כרת שרך ובמים לא רחצת למשעי וגו', ומלקט לכן שני עגולין אחד של שמן ואחד של דבש, שנאמר וינקיחו דבש מסלע ושמן וגו'. וכיון שמכירין בהן מצרים באין להורגן, ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע, ומביאין שוורים וחורשין על גבן, שנאמר על גבי חרשו חורשים וגו', לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה, שנאמר רבבה כצמח השדה נתתיך. וכיון שמתגדלין באין עדרים לבתיך, שנאמר ותרבי ותגדלי ותבאי בעדי עדים, אל תקרי בעדי עדים אלא בעדי עדרים, וכשנגלה הקב"ה על הים, הם הכירוהו תחלה, שנאמר זה אלי ואנוהו ע"כ. וכתב בכלי יקר (באשית מח, טו), דלכן בורם יעקב, וידעו לרוב "קברב" הארץ, ולא אמר בארץ, לרמז על הנס הזה שהיו פרים ורבים בקרב הארץ ממש, ולא לחנם נעשה להם נס זה שהיו נבלעים בקרקע, אלא כדי שלא תשלוט בהם עין הרע של המצרים, ולכן נתכסו בקרקע כדגים המוכסים במים, וביסבית היוותם בקרב הארץ ממש נעשו רבים כדגים, כי לא שלטה בהם עינא בישא, ועל זה נאמר ותמלא הארץ אותם].

וזה טעם נוסף שלא התחיל השעבוד בחיי יוסף והשבטים

שבשמים היו נפרצות. וזה, "כן ירבה וכן יפרוץ".

כמה צדיקים מתוך הע' נפש האריכו ימים ושנים

"וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא". פירש רשב"ם שבעים נפש. וכן כתב בפירושי רב סעדיה גאון עה"ת (ר"פ שמות), שלא שעבד פרעה את בני ישראל אלא לאחר שלא נשאר שום אדם משבעים נפש. והקשה בחידושי מהרי"ל דיסקין שהרי נשארו חמשה מהם: סרח, ויוכבד, ושאל בן הכנענית, ואפרים, ובלע בן יששכר. ע"ש שהוכיח כל זה. ובס' טעמא דקרא כתב, שנראה שנותרו עוד ד': פרץ וזרח, לפי מה שכתב במדרש הגדול (ח"י שרה

עמ' שעא) שהם היו ב' אנשים המרגלים ששלח יהושע. וכן חצרון בן פרץ, למ"ד בירושלמי (יבמות פ"י ח"ה) הוא כלב בן יפונה, הוא כלב בן חצרון. וכלב היה בו מ' שנה כשהלך לרגל את הארץ, כמפורש ביהושע י"ד. וא"כ אביו היה חי עכ"פ מ' שנה קודם לשילוח המרגלים, והיינו כשהיה משה רבינו בן מ' שנה. וכן אצבון בן גד, כדאי בצרור המור פרשת ויגש, שהוא אזני, לפי שכשניבא אהרן איש שקוצי עיניו השליכו, הטה אזנו וכו'. ע"ש. ומבואר שחי עוד בזמן שאהרן נתנבא. ובע"כ ד"ל" לאו דוקא. וע' בילקוט בהעלותך דחשיב שמות הע' זקנים, ומהם חנוך ופלוא חצרון וכרמי, מראובן. וימין ואחד ויכין וצחר ושאלו משמעון. וסרד ואלון ויהצאל, מזבולון, וחגי ושוני מגד. ואם הם אלו שמשבעים נפש, יש עוד הרבה. עכת"ד. [והתוס' (פסטה ג) כתבו, שמכיר ויאיר בן מנשה היו בימי יעקב והיו מבאי הארץ].

מיהם כל הדור ההוא שמות

יש לבאר ביאור נוסף מהו וימת וגו' וכל הדור ההוא. דקאי גם על המצרים שבאותו הדור (ולפי מה שכתב בס' הישר, גם על פרעה). דהנה יוסף מל את כל מצרים, לאמר שאינו רוצה לזון ערלים. וצ"ע מדוע עשה כן. ויש לבאר על פי דברי החיד"א (פני דוד שמות אות יח) שאילו היו מקבלים גזירת מצות המילה, היה פוקע מהם השעבוד והגלות. ע"ש. ויוסף ידע שיבא יום שיתביישו למול את בניהם, לכן מל את כל מצרים, כדי שבהכרח כל בני ישראל ימולו, שלא יהיו גרועים מהמצרים. ורק אחרי שמתו כל הדור ההוא של המצרים, שהיו נמולים, פסקו חלק מהם למול את בניהם.

למה פחדו מצרים ממלחמה ולמה בקשו שיבנו בנינים

"פן תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו". יש לומר ביאור נפלא בזה, שלא לחינם חששו מפני

משום שקודם לכן לא יצאו מארץ גושן. [ובהבהת חיים כתב, שכל זמן שיוסף או אחר מהשבטים היו בחיים, היו משתדלים לאסוף את בני' וללמדם תורה, והיו כל ישראל יושבים בארץ גושן ולא היו נותנים להם ללכת למצרים. ושבת לוי תמיד היו דרשנים מוכיחים ומודריכים בדרך יעקב אבינו ע"ה. וכשמת יוסף וכל הדור ההוא. קם דור חדש אשר לא רצו לדעת מיוסף אף מדרכי אביהם. אמר הקב"ה אתם לא הצפתם לדעת דרכי יוסף, הא לכם מלך אשר לא ידע כלל את יוסף. הכתוב אומר ותמלא הארץ אותם, אמרו חז"ל כל זמן שהיו ישראל בארץ גשן והיו לומדים שם, לא היו מתארים עם הגויים, והיה עובר זמן הגלות בנחת. וגם המצרים לא הרגישו שישראל נתרבו כל כך, אך כיון שהמשכילים באותו הדור כמו המשכילים שבדורנו רוצים לחיות בעולם, ירדו למצרים לאט לאט, והתחילו להכנס בתיאטרונות בסניימה ובקפה ובבתי שעשועים של מצרים, וזה גרם שהמצרים יאמרו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו כיון שראו בחוש שנתמלאה מצרים בישראל, אמרו הבה נתחמקה לו פן ירבה].

מדוע עם ישראל לא ברחו ממצרים

איתא במדרש תדשא: "וישב ישראל בארץ מצרים ויאחזו בה", (בראשית מז), כאדם שאוחז בו בעל כרחו, שהיתה הארץ אוחת בהם ותופסת אותם, ואילו היה מבקשים לצאת מתוכה קודם לכן לא היו יכולים עד שורה הקץ שהם יבייבן. ע"כ.

גזירת פרעה התחילה מחמת הערב רב. והאם גם הערב רב שרצו לרוב

כתב האר"י הקדוש (הובא בעמק המלך ש"ד פרק קח) מהו: הנה "עם" בני ישראל, דאלו הערב רב. שפרעה נתיירא מהם. [ע"ש, שהניצוצות שיצאו מאדה"ר, היו בדור המבול ודור הפלגה, והם סוד המצרים שמל יוסף, והחזירים אל הקדושה, והם הערב רב. והיו עברים ונוהגים בעריהם מנהג ישראל, אך אינם ישראל ממש, רק היו כמו עם של בני ישראל. ורק אח"כ כתב 'ויקוצו מפני בני ישראל', הם ישראל ממש. וזה טעם גלות ישראל במצרים, בשביל ניצוצות אלו שלקטום ערות מצרים. ומשה רוצה להעלותם אך הקב"ה ראה שהנה עדיין לא היו מתוקנים וראויים, ולא היה רוצה להוציאם עדיין]. ולפי זה מה שנתיראן מהם, שהם רבים ועצומים מהם, קאי על הערב רב. ומשמע שגם הם נתרבו (וכן כתב בפני דוד פ' שמות בשם האר"י ז"ל, שהגרים שגיירו יעקב ויוסף היו עברים מיוחדות, והם היו רב ועצום מהמצריים), ואולי עליהם כתיב לשון 'וישרצו'. וע"ע באהבת חיים (מקץ) שהערב רב היו בעבודת פרך במצרים כמו ישראל. [וכן מפורש בספר שמנה לחמו (ויגש), שהיו יראים מהערב רב פן יתרבו שם, ואם יבואו עליהם מלכי הרועים למלחמה, אז ונטפסו גם הם עליהם ונלחם בנו ועלה מן הארץ].

ככל שהיו מתרבים, היו נפרצות המחיצות ביניהם לבין אביהם שבשמים

כתב הרמח"ל (פירושי התורה פ' שמות): "וכאשר יענו אותו כן ירבה", שהקב"ה היה נותן לב להם להרבות ולפרוץ. "וכן יפרוץ", לפי שכמו שהם היו מתרבים, כן המחיצות שהיו מבידלות ביניהם לבין אביהם

שלוקטים חיותם במצרים. ובשביל אותן הערב רב להוציאן ממצרים היה צריך יד חזקה ולא בשביל ישראל]. ושמה לכן חששו המצרים, שבבא צפו למלחמה עליהם, יצטרפו אותם ערב רב על בני עשיו וילחמו במצרים ויברחו מן הארץ, בפרט אם 'צפו' יידל אותם לעשות כן. [המשך בסמוך].

ג' טעמים למה ביקש פרעה שיבנו בשבילו, ולמה נתרצו

ולכן אז התחיל גרעין השעבוד, ובשביל לבנות היכל חזק לפרעה (כמובא שם) נגד המלחמה, ובשביל חידוש מלכותו אחרי פטירת יוסף ומות פרעה הקודם. ואחר זמן ביקש שגם היהודים יעזרו לו בזה. והסכימו, כיון שהוא נגד צפו שונאם, אחרי שיוסף הצדיק עינה אותו. ב. ובילקוט ראובני הביא ממדרש ילקוט: שלשקח יוסף את בנימין נתמלא יהודה חימוה ושאגו שניהם ומקולם נפלו פיתום ורעמסס ולכן נגזר על ישראל לבנותו. ג. ועוד הביא מדרש, ויבן ערי מסכנות לפרעה, שהיו יריאים שמה יבא עליהם מלכי כנען למלחמה בשביל כסף וזהב שכנסו. ע"כ. וכל זה גם כן היה סיבה לפתות את ליבותיהן של ישראל (ואח"כ גם כן בכח), לבנות עבורם. וד"ק, [בסדר הדורות הביא, שכאשר ראו כל מצרים שמותו כל בני יעקב, לקחו מיידם כל הכרמים והשדות שנתן להם יוסף וכל הבתים הטובים ואת

מלחמה פתאומית, אלא שצפו בן אליפז בן עשיו, שעד כה היה כבוש תחת יוסף, כעת ברח ממצרים עם אנשיו. והיה מבקש להחלם עם מצרים. ואחר זמן, נתייעץ צפו עם בני כתים ללכת מצרים להחלם עם בני יעקב ופרעה, לנקום נקמת אחיו בני עשו אשר הכם יוסף ואחיו בקבורת יעקב בחברון. וכדאיתא בספר הישר. וע"ש שכמה פרעה היו, ובכמה פעמים צוו לבנות בניינים. ואיתא שם, שהכבידו העבודה על בני ישראל, לאמר, שיש להם למה לחזק את הארץ, פן יבואו בני עשו אחיכם עלינו למלחמה.¹

המצרים נתייראו מפני הגיורים שגיירו יעקב ויוסף

ויש מפרשים דמה שאמרו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו, היינו על הערב רב. [כ"ה בפני דוד (שמות את ח מהאר"י, דמ"ש הנה עם בני ישראל, ר"ל העם של בני ישראל, ולא ישראל, אלא הגרים שגיירו יוסף ויעקב, והם מתיחסים ונוטלים לישראל, והיו בערים מיוחדות כמ"ש ואת העם העברי אותו לערים, והם היו רב ועצום מהמצרים. והאנשים האלה לא נתערבו עם שאר הכנענים), והיו בערים נהגים מנהג בני ישראל. ע"כ. ובילקוט ראובני (שמות אות ב), הביא בשם האר"י: כי עבדיו היו אותם שנימולו והיו נוהגים בעריהם מנהג ישראל, ואמנם ראה פרעה אלו הנקראים עם בני", ואינם ישראל ממש עצמם, וזהו הנה עם בני ישראל וגו'. והוא יאמר אל עמו, פ' ל הנה גם אלו בני מצרים רק שלא היו עמו של פרעה רק עם של בני ישראל, ואח"כ יוקצו מפני בני ישראל שהם ישראל ממש. ולכן גלו ישראל למצרים, בשביל ניצוצות אלו

¹ ע"ש, שצפו הלך לאפריקה ונעשה שי צבא למלך, והיה מסיתו ללכת להחלם עם מצרים ובני יעקב ולא שמעו לו כי ידע גבורת בני יעקב וכו'. [בעת ההיא יוצא פרעה מן מצרים לעשות לו היכל חזק במצרים, ויצא על בני יעקב לעזור את מצרים בבנין ויעשו לו בנין יפה ונאה ויחדש מלכותו". ובשנת ק"ב בדרת ישראל מצרים (ב' אליפז ש"מ) מת פרעה מלך מצרים ומלךך מלול בנו תחתיו, ואל הדור ההוא ונבדו מצרים אשר ידעו את יוסף מתו בימים ההם. בן כ"ו שנים מלך, וצ"ד שנים מלך ויקראו שמו פרעה כמשפסם. והתחילו מיום ההוא למרר את חיי בני ישראל ולענותם בכל עבודה קשה. בעת ההיא יצאו גדודי אגנאים וכו' וכו'. וישלח צפו אל הדן ב'דד מלך אדום לבא עמו וכן שלח אל בני קדם ואל כל בני ישמעאל ויתקבצו כלם, ותהי כל המותה כבד מאד עם רב כחול הים ויבנו חומת פתרוס, ויתקבצו כל אנשי מצרים ושלש מאות אלף איש, ויבחו גם מבני ישראל אשר בגושן מאה וחמשים איש, ומצרים לא האמינו בישראל ללכת עמהם במתיחה יחד למלחמה כי אמרו פן יסגורנו בני ישראל ביד בני עשו וישמעאל כי אחיהם לו. ואימרו אל בני" ויתבצרו יחד בעומקם והלכנו ונלחמנו בבני עשו וישמעאל והיה אם יחזקו ממנו המלכים ובאתם ועזרתם אותו כ', ויאמר צפו אל בלעם קסמה נא מי יגבר במלחמה, ויתחכם לדעת את תנך הקסם ותשתת המלכים ויוסף ולביתו וכן תנכמה כי מה' היתה זאת למען יפול צפו ועמו ביד ישראל אשר בטחו באלהי אבותם במלחמתם כ', וילחמו המצרים עם המלכים ויפלו מהמצרים ק"פ איש ומאנשי המלכים נל, איש וינוסו המצרים וירדפו בני עשו וישמעאל ויפלו פחד בני" עליהם וינוסו והלכו ה' ויחזקו את המקום אשר שם מונח בני", ויצעקו המצרים מרור אליו ועזרונו, וירוצו בני ישראל ממוקם ומעמד ק"נ איש הג"ל אל מחנות המלכים, ויצעקו בני" אל ה' להציל אותם וישמעאל ויפלו פחד בני" עליהם וינוסו והלכו ה' ויראות מצרים כי נלחמו בני" עם המלכים וכי המלחמה חזקה מאד ביניהם איש ומבני" אל נפל אלה, וידעו ישראל אשר עשו לה המצרים בברחם מהמלחמה ויעזבו להחלם, ויעשו גם הם בערימה כאשר שב מהמלחמה ומצאו מהמצרים הדך והרועם באמור להם למה תעזבונו בנותי מעט להחלם במלכיהם בדרך. ויש אשר ימצאו אותם בני ישראל בדרך וירדפו בני" איש אל רעהו והכו כי ישמעאל ויוסף אל אומני או מבני בתים ועמדו עליו והרגוהו והם ידעו כי מצרי הוא, והרגו בני ישראל מהמצרים בדרך ב' מאות איש. ויראו אנשי מצרים את הרעה אשר עשו להם וכו' וכי אל נפל מהם איש, וייראו אנשי מופרים, וישבו בני" בשחמה גושה ומצרים שבו איש

למקומו. והיה אח"כ ויתקבצו ויעצו פרעה וזקני מצרים וישתחו למלך ויאמרו הנה עם בני" רב ועצום וידעת הרעה אשר עשו לנו בדרך בשובנו מהמלחמה וראית גבורתם החזקה ויגבורה להם מאבותם, כי מתי מעט עמדו נגד עם רב כחול הים ויכום לפי רצונם ולא פל אחד, הבה לנו עצמה מה לעשות להם להשמידם מעט מעט פן ירבו ועליו והיו לנו לטשן והיה כי תקראה מלחמה ונוסף אם הוא עלינו בגבורתם עם שונאנו והשמידנו מהארץ ועלה ממנה, ועין המלך, זאת העצה הנה פיתום ורעמסס ערים בלתי חזק מהמלחמה, לנו ולהם לבנות אותם ולחזקם, ועתה לכו גם אתם ועשו בערימה והעבירו קול במצרים ובגושן ופתרוס, המלך צוה לבנות פיתום ורעמסס, יום בכס מכל מצרים ומבני" לבנות ולתת שכרו יום יום והלכתם אתם ראשונים ועשתים בערימה, שכאשר תבנו ויבאו גם בני" לבנות עמכם ונתתם שכרם יום יום ימים אחדים ובהרחתם עצמכם מעליהם יום יום לבנות ולתת שכר, והייתם עליהם לנוגשים ולשוטרים ועזבתם אותם אח"כ הבנין והמלאכה ימעטו בני", ויבנו עבדי פרעה עם ישראל חודש ימי ויתנו המצרים חודש ימי, וישונו עבדי פרעה עם ישראל חודש ימי ויתנו שכרן, והיה מקץ חודש ימי וחלו כל עבדי פרעה לברוח מעם בני ישראל אשר יום יום, וישונו עבדי פרעה עם ישראל חודש ימי ויתנו שכרן, והיה מקץ ימים ד' חודשים רחוק הוא אל המצרים מעל בני" וישארו בני" לבדם עושים במלואם וישונו עליהם לנוגשים ולשוטרים ומהם היו על בני ישראל לשר מיס' לקחת מהם את כל אשר נתנו להם בשכרן, והיה כאשר מאן איש ישראל לעשות במלואה הכו אותו במכות נמרצות ויעשו מלאכה היא ימים ושנים רבות, אך כל בני לוי לא שמו המצרים פניהם אליהם אחרי אשר לא היו עם אנשיהם בבראשונה, וימרו המצרים את חיי בני ישראל בעבודה קשה כו, ויקראו בני" את מול מלך מצרים מרור מלך מצרים, כי בימיו מררו וילחמו עליהם, ופרעה שמע לאמר יעץ שמלה להחלם את בני כתים ואחר יבא המצרים את מצרים, ויכבידו העבודה על בני ישראל ואימרו מהרו ועבדו וכל העמשים וחקתם הארץ פן יבואו בני עשו אחיכם עלינו למלחמה. אך כאשר יענו אותם כן ירבו.

ארמונו של יוסף כיום בארץ מצרים, גבוה מכל מצרים עם באר מיוחד

יש אומרים שבפטירת יוסף פסקה הברכה לרגלי פרעה

"אשר לא ידע את יוסף". בשכל טוב (ויגש מז, יח) איתא, שחמש שנים של רעב נתבטלו בזכותו של יעקב, שכן בירכו לפרעה שיעלה נילוס לרגלו, וכן היה שבתחלת שנה שלישית נתמלא נילוס ועלה והשקה את כל פני האדמה וחרשו וזרעו, והתחילו לתת חמישית לפרעה, ויאמרו לא נכחד מאדני כי אם תם הכסף וגו'. ע"כ. ומקורו ממדרש (במדב"ר יב, ב. תנחומא פ' נשא כו) שברכו שיעלה הנילוס לרגלו. ובשפתי צדיק להרה"ק מפילץ (אות לו) כתב, דכיון שמצינו שעלו המים לקראתו של אברהם אבינו, וכן לגבי רבקה. י"ל שיעקב אבינו ע"ה המשיך לו הברכה לרגלי יוסף, כמו שנתברך בית פוטיפר בזכותו. ופעל יעקב אבינו ע"ה שכמו שצריך הנילוס לעלות לרגלי יוסף, כן יעלה לרגלי פרעה בזכות יוסף. לכן לא היה זה אלא רק כאשר יוסף חי, לא כן לאחר פטירת יוסף שחדל זכותו. ולכן נתחדשו גזרותיו של פרעה כאילו לא ידע את יוסף. ע"כ. ולפי מה שכתב בס' הישר, פרעה שהמליך את יוסף, מת אחרי מ' שנה, ומלך בנו תחתיו עוד מ' שנה עד פטירת יוסף. וא"כ אחר פטירת יוסף, מלך פרעה השלישי. ובאותה שנה ברח צפו לאפריקה. ע"ש.

בספר אהבת ציון לר' שמחה האס (עמ' 11), כתב, שבשנת תקכ"ה ביקר במצרים, והגיע שם לחומה קטנה, ולידה מצא ארמון ישן מאד יפה בבניינו, בנוי מאבני גזית מגוונים שונים, ובחלקו העליון היו האבנים הרוסים, ואומרים שארמון זה בנאו יוסף הצדיק ע"ה לעצמו, ובלשון המצריים שם הארמון עד היום הזה "יוסף", והארמון בנוי על מקום גבוה מאד, ואם יעלה על הארמון יוכל לראות משם כל ארץ מצרים. וליד הארמון יש בור מים אחד שהיה חצוב בצור, ועומקו רב מאד, וגם הבור נקרא בפי כל "יוסף", וירד בו בעומק רב, ואומרים אנשי המקום שחפר אותו יוסף הצדיק ע"ה. וסביבות הבור היתה מקוה רחבה חקוקה בצור, ויש שם בריכות מים הנמשכים מהמים שבעומק הבור. ע"כ. ואולי יוסף נהג כמו האבות הקדושים שחפרו באר, ובאה להם באר מים חיים, ולקח מקום גבוה מכל מצרים, להמלט מטומאתם ולשלוט עליהם, וגם להיות ששרתה אצלו השכינה, ובית הכנסת צריך להיות גבוה מכל העיר. והמקוה, הוא מקוה טהרה, שהרי אפילו ישראל היו זהירין בטבילה.

השי"ת עשה להם נס שלא הוצרכו לטבול

בספר עונג לשבת לה"ר בנימין גרגי זצ"ל הביא מספר הליקוטים, שהמצרים העמידו עליהם שומרים לבל ילכו לטבול לטהרה, והשי"ת עשה להם נס שנסתלק מהם האורח. ע"כ. וזה נס מופלא שאעפ"כ ילדו, והחיד"א בספר דבש לפי (מסכת ד' אות יג) כתב, דזו המדבר הנשים לא היו נדות והיו פרוין ורביין, אך כשעשו העגל פירשו הנשים עד שעשו המשכן ונתרצה הקב"ה לישראל, גם הן נתרצו לבעליהם].

כל אחד מישראל היה צריך לעשות 600 לבנים ביום

איתא במדרש ויושע (הובא באוה"מ עמ' קנא), כשהיו ישראל במצרים היו המצריים משעבדין אותם בכל עבודה קשה שבעולם בחומר ובלבנים, ובכל יום ויום היו אומרים לישראל לעשות כל אחד ואחד מהם שש מאות לבנים, וכשהיו ישראל פוחת אפילו אחת מהן, משימין אותו בקיר כנגד מה שפיחת, וכנגדו לקו המצריים ברדפם אחריהם בשש מאות רכב, שנאמר ויקח שש מאות רכב. וכשראו ישראל שהמצריים נוסעים אחריהם נבהלו ופרחה נשמתם, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, נרד ונעשה נקמה במצרים ונשמור בניך מידם, ענה להם הקב"ה, אני בעצמי ארד ואשמור

מדוע שבט לוי לא עבדו במצרים

והרי גזר השי"ת על זרע אברהם להשתעבד, והביאור בזה כיון שלא חטאו ודי שהם בארץ לא להם, ועוד, שכיוון שהיו עמלים בתורה הקדושה נפטרו מעמל אחר, וכמו שאמרו בגמרא (סנהדרין טז) אדם לעמל יולד זכה לעמל תורה לא זכה לעמל מלאכה. ועוד שמי שעוסק בתורה, אין כל בריה יכולה לפגוע בו ולשלוט עליו. ועוד, שהיתה עימם השכינה הקדושה ולא יכלו ליגוע בהם, וכמו שלא נשתעבדו כל זמן שהיו השבעים נפש שירדו למצרים קיימים (כן כתב באוה"ק). אך צריך ביאור מצד המצרים מדוע לא הכריחום לעבוד. וצריך לומר שלא הכריחו שום אדם אלא החלו במיסים ומי שרצה פת לחם הוכרח לעבוד קשה כדי להשיגו. ושבט לוי ויתרו על פרוסתם וסמכו על הנס כמו שמשצו גם כן בדרור הזה. [ואפשר שלכן יש אומרים שבמכת דם שהעשירו ישראל מיד פסק השעבוד. וא"ש טפי שהדגיש הכתוב שיוכבד קיבלה שכרה בהאכלת בנה כיוון שהיו דחוקים מאד לפת לחם. וגם אפשר שהמצרים היו משעבדים גם (מוצד עצמם ולא מוצד חק המלכות) מחמת שהיו משפילים את עצמם למוצד, ועבור פת לחם היו מוכנים לעבוד בכל עבודה בזויה, והיה להם נפש של עבד, ורק שבט לוי שמרו על כבוד ורומונות. והזולת מתנהג עם האדם כפי שראוה את הנהגתו של האדם עם עצמו].

אחד בשבוע שמנוחים בו, וישראל אין להן שום יום שמנוחים בו. מיד אמר פרעה למשה, בחר לך איזה יום שתרצה, על אותו יום יהיה להן מנוחה. אמר משה אבחר להן יום השבת למנוחה. והשיב לו פרעה, כך יהיה. מיד עמד הבניין, ולא נפל הבניין יותר בשבת. מיד שמח משה במתנת חלקו.

פרעה הרשע היה מכריח אותם לעבוד ע"ז

כתב בהגדה של פסח לריטב"א: "וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל וגו', דרשו רז"ל, שהיו מעבידין אותם עבודה זרה, ופירש רש"י לפי שהמלך הראשון לא היה מעבידין כל כך עבודה זרה מפני חובתו של יוסף, אבל זה המלך חידש עליהם גזירות והכריחם לעבוד עבודה זרה. ע"כ. ולהלן כתב, "ואת לחצנו זה הדחק" פי', כי כשראו המצריים שלא היו יכולין לכלותם התחילו לדחוק אותם שיחזירו לאמונתם ויתערבו בהם, ודחק זה שמד, וזהו שנאמר וגם ראיתי את הלחץ, כי זה הוסיף לגאול אותם מהרה, כי ירא אנכי שמא לא יוכלו לעמוד בנסיון, כי כבר התחילו להתערב בהם קצת ולבטל ברית מילה וללכת אחרי הכוחות העליונים והכשפים.

פרעה מחק את כל הציורים של יוסף שהיו לזכרון כדי שישכחוהו

כתב בס' משיבת נפש הקדמון (בראשית יז) מנהג מלכים על המאורעות, לצייר בהיכלי המלך שיהא לזכרון לכל. וכאשר יד אברהם למצרים ולקה פרעה על ידה, ציירו צורות אברהם ושרה וצורות פרעה בהיכל המלך. וכן אחר מותו של יוסף, ציירו גם כן צורתו בהיכל המלך. וכאשר קם מלך חדש לחדש גזירות קשות על ישראל, מחק כל הצורות מן ההיכל, בכדי שלא יהא אלקי העבריים נקרא עליהם, ואף אהבת יוסף לא תהיה עליהם. (ומאז כשבאו משה ואהרן לומר אלקי ישראל סילק דבריהם לגמרי, אז אמרו אלקי העבריים להפחידו ממכות שלקה בצרעת ע"י שרה), וזהו אשר לא ידע את יוסף, פי' שמחק כל הצורות וצורתו וזכרונו של יוסף מן ההמון. ע"כ.

חידוש מבעל התניא זיע"א - וימררו את חייהם במנגינה של שמחה

"וימררו את חייהם בעבודה קשה" (שמות א, יד), סיפר האדמו"ר מטאנלא, שפעם נקלע הגאון בעל התניא לאיזו עיירה שלא הכירוהו. וכשהבחינו בו אנשי הקהלה שגברא רבה הוא, ורצו שידרוש להם

את בני ישראל, בשכר שעשה אברהם אביהם רצוני, שנאמר וישכם אברהם בבקר, וכשהגיע אותה שעה שעמד אברהם בתפלה לפניו הסתכל הקדוש ברוך הוא במחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהומם וינערם, כמו שנאמר ויהי באשמות הבקר וישקף ה' אל מחנה מצרים וגו', לכך נאמר מרכבות פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלישי טבעו בים סוף. ע"כ. וכתב בספר טעמא דקרא (פרשת שמות), דלכן כתיב ויעבידו את בני ישראל בפרך, אותיות ב' פרך, פר"ך גי' 300. סה"כ 600. אי נמי לפי מה שאמרו בפרקי דר"א (פמ"ח) שנשותיהן היו באים לסייע להם בעבודת הלבנים, נמצא שכל אחד עושה 300 לבנים.

המצריים שעבדו בישראל בכל ל"ט מלאכות

כתב רבינו חיים פלטיאל (שמות א, יג), פרך, עולה בא"ת ב"ש, וג"ל, גימטריא, ל"ט מלאכות, לומר ששיעבדו בהן בכל מ' מלאכות חסר אחת דשבת, ולכן כשיצאו ממצרים הזהירים על ל"ט מלאכות כדי שיזכרו שיעבוד מצרים בזה. וזהו שאנו מזכירין בקידוש של שבת וי"ט זכר ליציאת מצרים. ע"כ. וכ"ה בתוס' (פסחים קז).

היו מעמיסים על כל יהודי לישא משא י' בני אדם

ידוע שקושי השעבוד מיהר את הקץ, ולא נתפרש עד כמה היה קושי השעבוד, ורבינו יהודה החסיד בספרו גימטריאות (פרשת שמות אות יא) כתב בשם ר' יעקב הכהן החסיד: י' תיבות בפסוק "תכבד העבודה על האנשים ויעשו בה ואל ישעו בדברי שקר". שהיו מכבידין על כל אחד מישראל משוי עשרה בני אדם. ע"כ. אמנם לכאן זה רק בסוף העבודה.

הבניינים שבנו בפיתום ורעמסס היו נופלים בשבת

כתב בס' קושיות לתלמיד מהר"ם (אות קכה), פרעה היה משעבדם כל השבוע וגם בשבת. והיו בונים פיתום ורעמסס, וכל מה שבנו כל השבוע נפל לארץ ביום השבת. ופרעה היה קוצף וכועס מאד, ושלח אחר חרטומיו ושאל מפני מה נפל לארץ כל הבניין ביום השבת, והשיבו לו אין אנו יודעים. שלח אחר משה רבינו, ושאל לומר לו למה זה המעשה מן הבניין, השיב לו, אם תרצה לעשות מה שאבקש ממך, אפרוש לך ואלמוד אותך למה שיפול הבניין בשבת. והשיב לו פרעה ואמר, ברצון אעשה מה שתבקש ממני. ועתה שמע לי, כל אומות העולם יש להן יום

בעניינא דיומא, אולם הגבאי שהיה עם הארץ גדול, מיאן, בטענה שאצלם לא דורש רב שאינו מוכר, ולכן תחלה יעשה מבחן אם אדם גדול הוא. ושאל הגבאי שיש לו קושיא גדולה בפסוק זה, וימררו את חייהם בעבודה קשה וגו', שהרי זהו פסוק עצוב וקשה, שעם ישראל עבדו בפרך ומררו להם את החיים, ומדוע הטעמים על פסוק זה הם טעמים שמחים: וַיִּמְרְרוּ אֶת-חַיֵּיהֶם בְּעִבְדָּה קִשָּׁה בְּחָמֵר וּבְלִבְנִים וגו'. והשיב לו בעל התניא, שזה פשוט מאד, שעם ישראל היו צריכים להתעבד ארבע מאות שנה, כמו שנאמר בברית בין הביתרים, ואילו לבסוף חישב להם השי"ת את הק"ץ, ויצאו אחרי 210 שנים שנכנסו, ק"ץ (190) שנים פחות, וזה מחמת שקושי השעבוד השלים את האיכות של הזמן, כמו ב-400 שנה. ודבר זה

באו הטעמים של הפסוק ללמד אותנו, שנכון ראינו שעם ישראל עובד קשה מאד, אבל יש כאן נקודה של אור ושמחה, שהכל לטובה, וכל זה בשביל למחר את השעבוד, והרמז לזה, שהטעמים על המילים וימררו את חייהם, הם קדמא ואזלא, ו"קדמא ואזלא", עולה בדיוק בגימטריא, 190. לומר לך שקדמו והלכו להם 190 שנה בגלל שמררו את חייהם בעבודה קשה. וכמובן שהגבאי תיכף נתן לרב לדרוש בבית המדרש. ע"כ. וזה לפי נוסח אשכנז. אמנם לנוסח הספרדים שמות הטעמים במילים אלו הם: אזלא גריש, וגם בזה יש לרמוז, שאזלו חלק ניכר מן השנים ונתגרשו מהר ממצרים, בגלל שמררו את חייהם בקושי השעבוד.

[וחידוש זה הובא כבר בשם החכם צבי, וכן הובא בס' קול אליהו (ריש פרשת שמות. מס' ליקוטי תורה) בשם הגר"א. וקצת בנוסח אחר, על פשט המילים קדמא ואזלא, לשון הקדימו והלכו, שהלכו מוקדם קודם תשלום ת' מאות שנה. מחמת קושי השעבוד].

מטרת השעבוד של פרעה בני ישראל

ונראה לומר בס"ד: א. שפרעה לא בא להרויח מן השעבוד והעבודה, אלא עשה כן על מנת להחליש בזה את כחם הרוחני של עם ישראל. ב. שפרעה ידע את ענין רוחניותו של עם ישראל, וכל מה שעשה היה רק כדי להלחם בזה. ג. שעם ישראל לא ידעו כלל שפרעה שונאם ומבקש רעתם. וביאור הענין, דמלכי קדם היו חכמים גדולים וידעו בעניינים רוחניים, ועוד שהרשע כשמעמיק בדרכיו, זוכה לקבל כוחות מיוחדים של רוח טומאה, כעין רוח"ק ונבואה בצד של הקדושה, ובצד הטומאה נקל להשיג יותר, וגם נעשה מרכבה לטומאה, ומכח זה יודע עתידות ועוד. וראה פרעה שעם ישראל מתרבים לאין סוף שש או שישים בכרס אחת, והם חזקים וגבורים, והבין שכן הוא רצון השי"ת, להרבותם כדי שיהיו לעם, ואז יוציאם ממצרים ויגלה מלכותו עליהם לעיני כל העולם. ופרעה הלא הוא אחד מחיילי הטומאה הגדולים בעולם ואולי הגדול שבהם, ואין לשער את גודל שנאתו לטוב ולקדושה. ובפרט שידע שכאשר יגלה השי"ת מלכותו על עמו לעיני כל העולם יוכחו הכל שפרעה אינו אלוה אלא נצר נתעב נאלח ונבזה. לכן עשה בחכמה, ותחילה נתן מיסים על עם ישראל ככל שאר העם, וכיוון שלא היה להם מה לשלם ביקש מהם שיעבדו תמורת זאת, [ומובא שאמר להם שידורו בבתי שבו בעצמם], והיו בונים על ביצות וכו', ולכן היתה נמשכת הבניה, וכך ארכו הימים שלא שמו לב כלל שנהפכו לעבדים גמורים העובדים יומם ולילה עבור פת לחם, עד שנתרגלו לזה והיה טוב להם עם המצב הזה. ושוב שכחו

יש לשאול כמה שאלות: א. מדוע שיעבד פרעה את ישראל אחר שלא היה לו שום רווח בזה, וכמבוא' במדרש שכל מה שהיו בונים היה שוקע באדמה, לפי שהיו בונים על גבי ביצות. ב. מה שאמרו 'ונלחם בנו ועלה מן הארץ', צריך ביאור מה יש לחשוש שיברחו ממצרים, אדרבה יתנו להם רשות לצאת, ולא ידווה ליבם יום יום בראותם את פריחת שונאיהם בארצם. [לפי פשוטו של מקרא]. ג. "הן רבים עתה עם הארץ לכו לסבלותיכם", במדרש איתא, אמר להם אם מבקשים אתם שיצאו פחות מס' רבוא אתן רשות, אך לא ס' רבוא, וצ"ע רב מדוע דוקא ס' רבוא בדיוק לא. ד. צריך ביאור איך פרעה הרשע לא נכנע לשחרר את ישראל, וסבל את המכות כל כך, [ובחמש מכות הראשונות הוא הכביד את ליבו מעצמו], והצפרדעים קורעים את מיעויו, והשחין אוכל את בשרו. ומדוע לא ישלחם ובפרט שאין לו שום תועלת מהם. ה. מדוע רצה השי"ת שפרעה הוא שישלחם מעצמו. [ושייתן בידם זבחים לזבח להשי"ת]. ו. מדוע באו להתלונן אל פרעה 'למה תעשה כה לעבדך', הלא הוא אויבם ושונאם ועושה הכל מתוך שנאתם ומה תועיל התלונה. ואם תועיל, תמוה מאד מדוע לא התלוננו עד כה על כל העינויים הנוראים. ז. מדוע משה רבינו ע"ה לא אמר לפרעה שנותן לו עשרת המכות על זה שעינה את ישראל, והזכיר לו רק מה שמעכב אותם מלעבוד להשי"ת. וכי לא חטא פרעה בעצם השעבוד הנורא והאכזרי. ח. מדוע פרעה העמיד שוטרים מישראל, ולא היה מכה אלא לשוטרים הישראלים.

מהעבודה הרוחנית בהיותם כה טרודים אחר פרנסתם. [ולכא' מוכרח לומר שלא כפה עליהם את העבודה בגזרה, וראיה ממה שלא היה מכה אלא את השוטרים. ומה שהטביע את ילדיהם בבנין, "ל שעשו כן שוטרוי אך לא באופן רישמי מטעם המלך]. וידע גם כן שאין עם בלא ס' רבוא, ולא יגלה השי"ת שכינתו עליהם אלא אם כן יהיו ס' רבוא. [ובפענח רזא הק' למה הוצרך להתייעץ עם עמו ולהתחכם, והרי הוא מלך. ות' שלא היו נשאים שם, שהיו עולים מן הארץ, ולכן אמר הבה ונתחכמה].

וכיון שטעו קצת מישראל במחשבה אחר ע"ז של פרעה, ולכן הוכרח שפרעה האלילי, יבטל את עצמו והוא ישלח אותם לעבוד את השי"ת, ואף יתן בידם זבחים ועולות לזבוח לה', שבה תטהר כל

בקשת פרעה מן המיילדות

השקפתם הקלוקלה, ומעתה א"ש היאך פרעה מתעקש כל כך, שלא לשלחם כיוון שבה ששולחם לעבוד את השי"ת מאבד הוא את כל כבודו עד לעפר, שידעו כולם שאינו אלא אליל נבזה. [ואפשר שמצבם של עמ"י היום בין הערב רב, תוקף הגלות, הוא כדוגמת ישראל בגלות מצרים. שרוב העם טענו שצריך להשתתף בצרכי המדינה בצבא המלחמה ובעבודת שירות לפי החוק, ואין ראוי להשמש מזה, ודי בקביעות עיתים לתורה וקיום המצוות. וגם לא ידעו את גודל שנאת פרעה והמצריים אותם, ואלא בקשו להתחבר אליהם ולמצוא חן בעיניהם בכל מיני אופנים. והיו שמחים בחגיגות המדינה ותולים דגליהם על אף שאינה אלא חורבן גמור בשבילם, ולכן רק מעטים רצו לצאת ממצרים, והשאר העדיפו להמשיך בעבודת מצרים כעבדים מושפלים. וכשם שהיו ישראל באותו הדור כעבדים שפלים ומבוזים מאד, כך בזמן הזה, כל מי שאינו יר"ש ולמד תורה, הוא שפל מאד, ללא ערך עצמי וללא כבוד הכרחי לבר נש].

כאשר דבר, וכתוב התם כדברה אל יוסף יום יום, מה להלן לדבר עבירה, אף כאן דבר עבירה. ע"כ. וצ"ע מה עלה על דעתו אותו רשע שאולי יהיו נשמעות לו צדקניות אלו, שהרי נראה שלא כפה אותם, שאם איים עליהם בציווי מלך, אם כן היה מעניש אותם על כך שלא שמעו לו, ושמוא גם הם היו מחוייבות לשמוע לו ולא למסור עצמן למיתתה. ואמנם תמוה מאד על פרעה הרשע מה ראה לתבוע אותם דוקא, ובפרט יוכבד שכבר זקנה, ומרים גם כן הלא היתה ילדה קטנה ממש, וכי חסר לפרעה נשים אחרות בכל העולם. ולכאורה צריך לומר, שזה דומה ממש למעשה אשת פוטיפר, שאמרה ליוסף שרואה היא באצטגנינות שהוא בן זוגה ושמומנה יעמיד את תולדותיו הקדושים, ולא ידעה שהדברים מגיעין לביתה שנישאת ליוסף, (ואף

שלא היתה ביתה ממש, מכל מקום כיון שגידלה אותה נחשבת כמו ביתה).² ואף כאן, פרעה הרשע ראה באצטגנינות שאדם אחד שעומד לכבוש את העולם, עתיד כעת לצאת מחלציו, וזה יהיה ממנו ומן אשת עמרם והבת שלה, ולכן אמר להם שזה הראוי והנכון ונדרש לפי רצון האלקים, [ויש לומר שלבני נח הותרה עבירה לשמה, ואם עושה בשביל צורך שעה ולא לשם עצמו מותר כל העבירות, ועכ"פ יש לומר כן כלפי האבות הק' לגבי תר"ג מצוות, ודו"ק]. ועל כן לא כפה אותם על כך בציווי מלך. ומיושב הכל בס"ד. והאמת שכך היה, שיוכבד ילדה, ומרים דאגה לו (ה) בעצת שלה, והן בתפילות, והן שטרחה להביא לו מניקה, ביתו בתיה גידלה את משה, וגם הוא האכילו על שלחנו, לכן נחשב כאילו הולידו אותו, וכמו טעותה של אשת

מיהו פרעה ומיהו מלך מצרים

ו"יאמר מלך מצרים למיילדות". יש לדקדק בכל מקום שנאמר בתורה, פעם פרעה, ופעם מלך מצרים, ופעם פרעה מלך מצרים. וראה בזוהר הקדוש (ח"ב י"ז) שמלך מצרים היינו המלאך הממונה שלהם למעלה, שהוא הכניס בליבם דבר זה, הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו וגו'. ונתיין.

מרים היתה מילדת את בנות ישראל בדרך נס

כתב בדעת זקנים (שמות א): פועה, שפועה לילד בבטן וקוראה לו צא, והוא יוצא. והתוס' (סוטה י"א) כתבו, פועה שהיתה פועה לולד, פי' רבינו חננאל, לעשות לחישות ויצא הולד כמו שעושיין אלו עכשיו באזני האשה. ובתרגום איתא שאמרו לפרעה שכך היולדות עושות: אמרין חייאת לפרעה, לא כנשיא מצראי יהודיתא. דרזיזין וחכימין אינון, קדם עד לא תיתי לותהון חייאתא, אינון תליין עיניהון בצלו, מצלין ובעאן רחמין קדם אבהון דבשמיא, והוא שמע בקל צלותהון, ומתעניין וילדין ופרקין בשלם.

מדוע תבע פרעה דוקא את יוכבד ומרים

ותיראן המיילדות את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן וגו'. בגמ' (סוטה י"א) מלמד שתבען לדבר עבירה ולא נתבעו. ובפסיקתא זוטרתא מוסיף, כתיב הכא

² ויש לבאר שלכן יש אומרים שעלתה בליבו של יוסף מחשבה להסכים לזה אלא שגבר על יצרו. כיון שבאה אליו בטענה של שלש שמים. וש"ר כן בפרי צדיק (פ' יושב) מהרב הקדוש רבי ר' בונם זצוק"ל, שאם אשתו של פוטיפר שלש שמים נתכוונה שראתה באסטרוולוגין שעתידיה להעמיד ממנו בן וכו', כ"ש יוסף הצדיק ראה זאת בודאי שעתידי להעמיד מנשה ואפרים מבתה. וזה ענין מושל"ל לעשות צרכיו נכנס, שעיקר מדת יוסף שורש

פּוּטִיפֶר. וי"א שגם בתיה לא היתה בת פרעה אלא היא וצפורה היו תאומותיו של הבל, ופרעה ויתרו מצאו אותם במדבר. אלא לפי שגידל אותה נחשבה כביתו. (וכתוב בשם החזו"א שיש בזה גום השפעה נפשית ממש כמו ב.) ובאמת שפרעה עצמו וכן בתיה הם הם שגידלו את משה כבן. ונפלא בס"ד. [וביערות דבש (דף טו. הובא בפני דוד פ' בא) כתב, שבעים נפש יעקב, נגד ע' שרים, וע' שרים כולן דכוּרין חוץ משר מצרים קבה, לטוסתי' ברכבי וכו', ונגזרו יוכבד שגולדה במצרים נגד השר של מצרים, ולכן ציוה הבת תחיון נגד שרו, ומיוכבד שהיתה נגד שרו נולד משה רבינו ע"ה כדי לבטלו, ולכן מתו הנקבות הבכורות].

כיצד ניצלו מרים ויוכבד מן פרעה הרשע

יש לשאול איך ניצלו יוכבד ומרים מפרעה הרשע, והלא היה מלך ובידו להענישם ובזה לא יועיל תירוצים כמו שתרצו לו על ענין איבוד הילדים. ויש ליישב כמו שנתבאר לעיל, שכאשר אמרו החרטומים לפרעה שעתיד להוולד בן שיחריב את כל מצרים, שאל אותם וחקר ממי יצא הבן הזה. וחקרו ומצאו שלשה בענין זה, פרעה ויוכבד ומרים (שפרעה גדלו כבנו, וכן ביתו, בתיה, וכן מרים בתה של יוכבד, שהיא גרמה לאביה לשוב לקחת את אמה, והשתדלה בהצלתו ובחנקתו. ואת עמרים לא ראו כאן, כיון שכבר היתה מוגרשת ממנו). ופרעה אמר, מצד אחד טוב הוא שיצא הולד ממני כעת, ואז אשלוט עליו ואהרננו. כשם שהיתה מחשבת לבן על יעקב וכל זרעו, שיתן לו את בנותיו הקדושות והראויות להעמיד את זרע בית ישראל, בשביל שיהיו תחת ידו, ואז תיכף שכשיגדלו ויהיו לאיש, יקום עליהם ויאבדם בלילה אחד לנצח. וזה גם היתה זו סיבה מאת השי"ת שלא הרג אותם אף על פי שמרדו בדבריו, כיון שהיה מצפה מהם דבר עבירה. כמו שזליכה המרשעת אשת פוטיפר היתה משדלת אצל השופטים שלא יהרגוהו, כדי שתמשיך ללכת לבור לפתות את יוסף. ואף באה בטענה של לשם שמים, לפי מה שראתה באיצטגונות שלה. ב. ובספר הקדוש "מחשוף הלבן" לרבינו יעקב אביחצירא זיע"א, כתב, שהשכינה שרתה עליהם ונתירא פרעה מהם, ואפשר שהוא דוגמת שרה אימנו בבית פרעה, כדאיתא בזוהר הקדוש. ועל כל פנים כשעמדו בנסיון כזה, זכו להשראת שכינה, ואי נמי מחמת שהוצרכו לכך כדי להצילם מן החטא, ויש לבאר שמכח השראת שכינה היו זכתה יוכבד לחזור לנעוריה ולהליד את מושיען של ישראל, ומרים לנבואה לרזו את אביה. ולגבי עמרים י"ל שעל ידי שהשפיל את עצמו לשמוע לעצת ביתו הקטנה לשם שמים על מנת להעמיד תולדות בעם ישראל, זכה להשראת שכינה. ואז שרתה עליהם שכינה והולידו בן שלא אזה ממנו השכינה.

מלך מצרים דיבר על המילדות באופן של עצה לטובת הכלל שלא יידעו שהוא שונאן

"ויאמר מלך מצרים למילדת העברית". לא כתיב יצו, כמו שנאמר להלן (ויצו פרעה לכל עמו), ויש לומר

שרצה שלא ירגישו בו שהוא שונאן ומבקש רעתם, ולכן לא בא בתורת ציווי של מלך. ואי נמי י"ל שאף שבא בתורת ציווי, מכל מקום הקדים להם אמירת דברים בלשון רכה, שראה באצטגנינות שלו שעתיד להולד עכשיו בן אחד ליהודים שיחריב את כל העולם. וא"כ בא בשביל הצלת הכלל, ומוטב לאבד כמה אלפים מאשר יאבדו כל העולם. ובזה א"ש מהו ויאמר ויאמר ב' פעמים, שתחילה אמר לה מה שראה באצטגנינות שלו.

ותיראן המילדת את האלהים ולא עשו וגו'

יש לפרש שלא מיאנו לדבריו באותה שעה, אלא אמרו לו שבאמת כן יעשו, וכן הוא משמעות הכתוב שרק אחר כך לא עשו אך לא שמיאנו בפניו. ורק אחרי זמן נתחדש להם תירוץ שיכולים ליפטר ממנו, לאמר כי חיות הנה.

ותאמרן המילדת אל פרעה כי לא כנשים המצרית העברית

יש לפרש שבאמת לא היה כך מתחילה, וגם פרעה ידע כן שלא נשמע כדבר הזה, אלא שלרוב היראת שמים שלהם, עמדו והתפללו שיהיה נס ותלד היולדת כבר בטרם תבא אליהן וכן יצילו את עצמן. וכך היו מתפללות בכל פעם ופעם, עד שבאמת נעשה כן, וכשבאו אל פרעה היתה תשובה בפיו. אי נמי שלא היה כן, אלא שקודם שהלכו לפרעה, עמדו והתפללו על כך, שמעתה יהיה נס שכולם ילדו בטרם תבא אליהם המילדת. ובטחו בישועת ה' במסירות נפש.

וייטב אלהים למילדת וירב העם ויעצמו מאד

הקשו רבותינו מה ענין זה אצל זה, דמה ענין וירב העם למה שהיטיב השי"ת למילדות. ויש לבאר, שכל זה חלק מהטובה שהיטיב השי"ת למילדות, לחזק את כח היולדות שילדו בנקל ובמהירות, ושיחזק כחם וכח הילודים, והכל בזכות מסירות נפשם של מרים ויוכבד, כדי שימצאו מענה בפיהם כנגד פרעה. וראה בס' דעת זקנים. ומעתה נמצא שטובת כלל ישראל באה על ידם, וראויים היו שעל ידם יוולד בן מושיען של ישראל שיהא למלך עליהם.

ויהי כי יראו המילדת את האלהים ויעש להם בתים

ידוע הביאור בזה, שכאשר הבין פרעה לבסוף שהם

משתמטים ממנו תמיד בכל מיני תואנות (והשם צדקניות שהשי"ת שומע אל דבריהם ומקיים גזירתו על ישראל לחוקם וכו'), אזי עשה פרעה בתי מלון מפוארים לכל אשה שצריכה ללדת, בכדי להביא את בנות ישראל ללדת שם, ועיי"כ יוכל בנקל להרוג את הזכרים. והיינו שבנה בתי חולים עם בית הבראה לילודות וכדו', ובא בתואנות שכך מוכרח לטובת המדינה שכולם ילדו רק בבתי חולים ולא יהיה זיהום וכדו', וגזר על כך בתורת חק, או שבא בפיתויים וכדו'. ב. ובפענח רזא ביאר (ממהר"ר משה), שעשה למצריות בתים בין בתי בני ישראל כדי שירגישו ע"י ילדיהן בילדי ישראל, כענין אחזו לנו שועלים. ועיי"ז נאמר, ופסחתי עליכם ופסח ה' וגו', שהוצרך לדלג על בתי ב"י, דכתיב אשר פסח על בתי ב"י, כי בתי מצריים ועבריים היו מעורבבים יחד. ג. ויש לפרש עוד, שפרעה סגר אותם בתוך בית הסוהר, לראות אם באמת בנות ישראל לא צריכות מיילדות, ואז נעשה הנס שילדו לבד בשדה ובלי צער לידה. וכן הביאו בשם מהרי"ל דיסקין, דלפי פשוטו היינו שעשה להם בתים לשמרם אם אמת כמו שהם אומרות כי בטרם תבא אליהן המילדת וילדו. (הובא מכתבי ה"ה חיים דוב קנטור, שכתב ביום ב' פרשת בא לחודש שבט תרנ"א שיעור ששמעו ממהרי"ל דיסקין על פרשת שמות).

היו יולדות מבלי צער לידה וע"י תרדמה

וז"ל מדרש משה (הובא באוצר המדרשים אי"י), בשעה שבאו ישראל ליתן שירה להקב"ה בים, אמרו למשה, משה רבינו, אמור תחלה ואח"כ נאמר אנו, ענה להם אתם אמרו תחלה, שכבוד רבים גדולה משל יחיד, מיד פתחו ישראל ומשה ואמרו ביחד נשירה לה' שעשה לנו נסים ונפלאות, בשעה שגזרו עלינו המצריים ואמרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, והיו אמותינו יוצאות לשדה ואתה מפיל עליהם תרדמה והיו יולדות בלי צער, ויורדים מלאכים מן השמים ורוחצין וסכיין אותנו, והיו מלבישים אותנו בגדי צבעונין ומשימים בידינו שתי חתיכות אחת של חמאה ואחת של דבש, וכאשר אמותינו רואות אותנו רחוצין וסוכין ומלובשין משי היו נותנין שבח לשמך הגדול והיו אומרות, ברוך המקום שלא הניח חסדו ואמתו מזרעו של אברהם אבינו, והיו אומרות הרי הם בידך עשה מה שאתה חפץ בהם והולכות להם, וכשהיו המצריים רואים אותנו באו להרגנו, ואתה ברחמיך היית מצוה את האדמה ובלעה אותנו ופולטות אותנו במקום אחר, והיית מציל אותנו מידם, וכשהיינו גדולים היינו נכנסים למצרים חבורות חבורות וכל אחד ואחד היה מכיר אביו ואמו ומשפחתו. כל זאת עשית לנו ולפניך

נשיר. ע"כ. [כיום שיש הסתר פנים בדרך הטבע. זכינו בחסד ה' לזריקת אפידורל, שהיא עושה את התרדמה שהשי"ת היה עושה לבנות ישראל אז בנס].

כל המצות צריכות להעשות מתוך יראת שמים ולא מתוך נטיה טבעית

"ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים. מבואר כאן שהשכר שקבלו לא היה על מה שהחיו את הילדים, אלא על מה שהיתה להם יראת שמים. וביארו בזה בשם הגר"ש שבדרון זצ"ל ע"פ מעשה שסיפר, באיש אחד שהלך לקניות בשוק, והיה עובר בדרך לביתו בשביל עפר שבתוך חורשת עצים, ופתאום הכלב שלו עומד על העגלה ונובח, ולא מפסיק, בעל הבית מסתכל אנה ואנה ולא רואה שום דבר חשוד, ואז הכלב מפריע לו ללכת, ובעל הבית כבר עייף מחכה להגיע לביתו, וכשנמשך הדבר שוב ושוב, הוציא את האקדח וירה בכלב למות, והמשיך בדרכו. כשהגיע לביתו נזח מטרדתו, כאב ליבו על הכלב האהוב לו, ושכך גבר עליו יצרו לפגוע בו, והלך לאותה החורשה לראות מה עלה בגורלו של הכלב, והנה הוא רואה שהכלב לא נמצא שם, המשיך ללכת עוד כמה דקות עד שמצא את הכלב שוכב מת על התיק שלו שנפל בדרך. ואז ראה כמה נבזה היה. ע"כ הסיפור. ושאל הגר"ש שבדרון זצ"ל בדרשתו האם הכלב יקבל שכר על כך בשמים שמסר נפש כדי להציל את התיק של אדונו והרכוש שהיה שם. ותיכף בית הכנסת נעשה כמרוקחה, אלו טוענים בכה ואלו טוענים בכה. עד שדפק הגר"ש שבדרון ואמר, הכלב לא יקבל שום שכר על כך. זה הטבע שלו, הכלב יש לו לב, כלב בעליו כך הוא. כך לא יאמר האדם יש לי מדות טובות נועם הליכות צדקות וחסדים, כי אם אינו ירא שמים לאמיתה, ועושה את המצוות הללו מתוך יראת השי"ת, שכך צוה השי"ת, כיצד יוכל ליטול שכר על כך. הלא מצוות צריכות כוונה. וצריך לעשותם לא מחמת טוב ליבו וכדומה, אלא אך ורק מתוך יראת שמים. וזה למדתנו התורה הקדושה לגבי המילדות שקבלו שכר כזה רב של בתי כהונה ומלכות, אך ורק מחמת שעשו כן מתוך יראת שמים.

מרים זקפה חוטמה בפרעה וצעקה עליו, ורצה להורגה

במדרש (שמות רבה א, ג), למה נקרא שמם שפרה ופועה, שפרה, שפרו ורבו ישראל עליה, ושפרה מעשיה לפני ה'. פועה, שהופיעה פנים כנגד פרעה, וזקפה חוטמה בו ואמרה לו אוי לו לאותו האיש כשיבא האלהים ליפרע ממנו, נתמלא עליה חמה

להרגה. ושפרה היתה משפרת על דברי בתה ומפייסת עליה, אמרה לו מה אתה משגיח עליה, תינוקות היא ואינה יודעת כלום.

מהיכן זכו מרים ויובד להשראת שכינה

ואפשר שמכח אותה צעקה שצעקה מרים על פרעה, וקנאה קנאת השי"ת על הקדושה, במה שתבע אותן לדבר עבירה, וסיכנה את חייה, זכתה להשראת השכינה, ומכח זה זכתה לנבואה, דאל"כ היכי משכחת לה שילדה קטנה בת ה' שנים תהיה נביאה. ורבינו יעקב אביחצירא זיע"א כתב, שזכו ששרתה עליהם השכינה, בעבור שמתקו ק"כ צרופי אלקים. וזו מעלה אדירה ועצומה שזוכה מי שמקדש את עצמו ומקנא לכבוד הקדשה, שהשכינה הקדושה מגינה בעדו, ואין לו כל חסרון וכל נזק.

כיצד המיילדות סיכנו עצמם שלא לשמוע לפרעה

אמרו רז"ל (סוטה יא: שמות רבה פרשה ס"י טו) שפרעה הרשע תבע את המיילדות לדבר עבירה ולא שמעו לו. ומקשים כיצד כיצד סמכו על הנס, שלכאורה בן נח אינו מצווה על קידוש ה' למסור עצמו למיתה. ואפשר ליישב. א. שהיו מורגלות בניסים, ובפרט שהרגישו שהשכינה איתם ואין בליבם שום פחד. ב. שלא תבען בדרך ציווי, רק בדרך אפשרות, שלא היתה מטרתו יצר הרע, (שמה לו ולקנה בת נאה ושלושים), אלא שראה באיצטגנינות שלו שממנו ומתן יצא הילד הכי מובחר שימלוך על העולם, ולא ידע דקאי על מה שיגדלנו בביתו, ומרים שסייעה בהצלתו. כעין מה שהיה לגבי אשת פוטיפר. אך מכל מקום הרי יש כאן מרידה במלכות. ואולי ככוונה לא בא כציווי כדי שלא ימאנו, אולי דוקא בדרך זו יתמצו לו. ג. בספר מאור ישראל (פסחים כה) כתב, שאפי' למ"ד שהיה להן דין בני נח, אפשר שידעו שלא יבאו לידי סכנה, במה שסירבו לו, וכמו שכן היה בסופו של דבר. ד. ואי נמי היו מחמירות על עצמן, ואפי' לדעת הרמב"ם (פ"ה מהל' יסוה"ת) שכל שהדין נותן שיעבור ואל יהרג, ונהרג ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו, מודה הוא בבן נח, שלא נאמר בו "וחי בהם". וכמ"ש השואל ומשיב בספרו דברי שאול ויוסף דעת (ס"י שמה), וכן כתב מהר"ן חיות (סוטה יא:).

האם המיילדות היו חייבות שלא לשמוע לפרעה להרוג את העוברים ולהכנס לסכנה

"ותיראן המיילדות את האלהים גו". לכאו' אין זו

יראת שמים מיוחדת רק חובה על פי ההלכה. ואפשר משום שבן נח אינו מצווה למסור עצמו על קידוש ה', כמבואר בסנהדרין (ע"ה), וברמב"ם (מלכים י, ב), ואפי' את"ל דרציחה שאני, ע' בפסחים (כה) שפיכות דמים מנלן, סברא הוא, דמאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דחברך סומק טפי. מכל מקום י"ל דעובר שאני שאינו כילוד. וגם יש כאן ספק נפל, וספק ידחה מפני הודאי. ובמאור ישראל פסחים שם כתב: ולכאו' נראה שאף שבן-נח אינו מצווה על קידוש ה', מכל מקום לגבי שפיכות דמים דילפינן מסברא, אף בן-נח יהרג ואל יעבור. ולפי זה המילדות שלא שמעו בקולו של פרעה, אפי' למ"ד שהיה להם דין בני נח קודם שקבלו התורה, היו חייבות מן הדין לנהוג כן, אפי' אם היו מסכנות את עצמן בזה. גם בפרשת דרכים (דרוש ב' ע"מ לג) כתב שלענין שפיכות דמים דין בן-נח כדין ישראל גמור, ויהרג ואל יהרוג אחרים להציל את נפשן. וע"ע במל"מ (פ"י מהל' מלכים ה"ב). וע' בכתובות (ס"ט), נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. מנלן מתמר, שנאמר היא מוצאת וכו'. וכתב רבינו יונה בשערי תשובה (שערי ג ס"י קלט): "והנה אבק הרציחה היא הלבנת פנים, כי פניו יחווירו ונס ממנו מראה האודם, ודומה לרציחה, ולכן אמרו חז"ל, לעולם יפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. ולא אמרו כן בשאר עבירות החמורות, מפני שדימו אבק רציחה אל הרציחה שנאמר בה יהרג ואל יעבור, ולמדו זאת מתמר, שנאמר בה היא מוצאת, שאף על פי שהוציאה לישרף לא גילתה שהיא הרה מיהודה כדי שלא להלבין פניו". ע"כ. ובתוס' (סוטה י) כתבו, הא דלא חשיב הלבנת פנים בהדי שלש עבירות שיהרג ואל יעבור, שהם ע"ז ג"ע ושפ"ד, משום שעבירת הלבנת פנים אינה מפורשת בתורה, ולא נקט אלא עבירות המפורשות. ע"כ. ולפי דברי רבינו יונה י"ל דהלבנת פנים היא אביזרא דשפיכות דמים, ולא הוצרכו למנותה בפני עצמה. ולכאורה מה ראתה תמר למסור נפשה על כך, והרי בני נח לא נצטוו על קידוש ה'. ולהאמור ניחא שהואיל וגם בן נח מצווה למסור נפשו על שפיכות דמים, ה"נ לגבי הלבנת פנים דהוי אביזרא דשפיכות דמים אמרינן הכי. ושור"ר במשך חכמה (פ' וזאת הברכה דף שלב). שכתב, שבן נח רשאי למסור עצמו למיתה על המצוות, מה שאין כן ישראל שמתחייב בנפשו אם מוסר נפשו על שאר המצוות, וכמ"ש הרמב"ם, ולכן תמר מסרה נפשה כדי שלא להלבין פנים. ע"ש. וע' להגאון שואל ומשיב בספר דברי שאול ויוסף דעת (ס"י שמה) שכתב, שמכיון שהמלבין פני חבירו ברבים הרי זה כאילו שופך דמים, הוה

ליה כהורגו, ושייך בו הסברא דמאי חזית דמא דידך סומק טפי, הילכך יהרג ואל יעבור, והא דילפינן לה מתמו, י"ל דבבן נח לא דרשינן וחי בהם, וכמ"ש הרא"ם (שמות ד, כד). וע' ביביע אומר ח"ו (י"ד סי' יג אות יב והלאה).

מלך המשיח בא ממרים שנשאת לכלב וגם ילדה לו את חור

וכו' ולא עשו וגו' ותחיין וכו' כי יראו וגו' ויעש להם בתים". ויש לדקדק, א. מדוע כפל הכתוב ויאמר ויאמר ב' פעמים. ב. אשר שם האחת שפרה וגו', הוא ייתור לשון ואריכות, דדי לומר למילדות העבריות שפרה ופועה. ג. ויאמר מלך מצרים, מדוע כתיב מלך מצרים ולא פרעה. ד. ותיראן וגו' ולא עשו וגו' ותחיין וגו'. מאי ולא עשו ומאי ותחיין. ה. ויהי כי יראו וגו', ויעש להם בתים, מהו המדה כנגד מדה בזה. וביאר, דה"ק: ויאמר מלך מצרים (אשר זה דרכו כל היום) למילדות העבריות (מה אמר לחן) אשר שם האחת (יהיה שכוח) שפרה ושם וכו' (ובמאת הוה שמותיהן העבריות יוכבד ומרים, וכיון שהניחו להם שמות אז היה בטוח שיתמשכו אחר השם וישמעו לעצתו), ויאמר אח"כ בילדכן וכו', ותיראן המילדות וכו' ולא עשו וכו' (רק התייחסו בשמותיהם יוכבד ומרים, והאט שנית) ותחיין וכו', והנה כפי ראות עיני בשר נראה כי דבר אחד טוב נמשך מאלו השמות שמניחין לאדם חוץ שמו העיקרי, שזמה נודע יחוס משפחות לדורות עולם כי בניו לדורות נקראו על שמו הנוסף של אביהם וכן בני בניו לדורותיהם ויודעין גם אחר כמה דורות שזהו מן הבית הזה, כגון משפחות ראפפורט והורוויץ ושפירא, והנה אמר הכתוב והי כי יראו המילדות וכו' ולא רצו להקרא בשם נוסף שקראן פרעה, הנה ויעש להם (השנית) בתים, שילם להם שכרם בבתי כהונה ולויה, שהם ניכרים לעולם במשפחותיהם זה כהן וזה לוי, והבן כי נחמד ונעים הוא. עכ"ל.

הנה יוכבד זכתה שהשי"ת עשה לה בתי כהונה ובתי לויה, אבל מרים מה זכתה. ומבואר בשמות רבה (א, י): בתי כהונה ולויה ממושה ואהרן, בתי מלכות ממרים, לפי שדוד בא ממרים, דכתיב (ד"ה א, ב) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון, עזובה זו מרים, שהכל עזובה, וכיון שנשאה לש"ש כאילו ילדה, שנחלית ונהגו בה מנהג מתה, וגם כלב עזבה, וא"כ נתרפאת עשה בה מעשה ליקוחין, הושיבה באפריון, שנערה מחלייה והחזירה הקב"ה לנערותה, ואז ילדה לו בנים, את אחוזם ואת חפר. וכתיב ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור, ומנין שדוד בא ממרים דכתיב (שמואל א' ז) ודוד בן איש אפרתי הזה מבית לחם יהודה.

יוסף הצדיק צוה לעם ישראל שלא ישנו את שמותיהם

גזרו את הילדים להשליך ליאור בכדי לתת לו כח, והשי"ת סיבב שיושלך משה לשם לטהרה

כתב בעל הטורים לקשור סוף חומש בראשית, בריש ספר שמות: וימת יוסף, ואלה שמות. לומר שצוה להם שלא ישנו שמותם, ואמר להם, אף על פי ששינו שמי וקורין אותי צפנת פענח, אתם אל תשנו שמותיכם.

פרעה נתן לכל יהודי שם טמא מס"א וגם למילדות והם לא השתמשו בו

מה שציווה פרעה להשליכם ליאור, ולא סוג מיתה אחרת, יש לבאר שטען שעתה יש צורך להקריב את הבנים קרבן ליאור, אולי בשביל שיתברך היאור וישקה יותר את הארץ. ועיין [ושו"ר בילקוט ראובני (שמות עח) מהרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות (נד): משה הושלך ליאור כדי להשיק מיימיו לטהרה, ובפירוש שם ביאר, לפי שהיאור היה ע"ז של פרעה, וזהו שכתוב לגבי בת פרעה, לרחוץ על' היאור, ועל' כמו בשביל, רצונו לומר בכדי להוציא ניצוצי קדושה הנבלעים בקליפות, וכן, נילוס עולה כמנין יוסף, כי גם יוסף הכניע טומאה זו לצורך ישראל]. אך מאידך כתב במגיד מישרים (פ' שמות), משום דהוי פלחי ליאור, פקיד למרמי בגוה בני ישראל, למיהב ליה תוקפא. ומובא מספר תפארת עוזיאל שכתב, שכונת פרעה בזה היתה שגם אם לא ימותו הילדים, מכל מקום היאור יכניע את קדושתם, כיון שהיאור היה האלוה שלהם, וביאור היה עוסק בכשפים. ולכן לא המית פרעה את משה וגם הניח לבתיה לגדל אותן, כי סבר, שאף אם מזרע היהודים הוא, לא יוכל להיות הגואל, שהרי כבר נטמא ביאור. אבל יוכבד עשתה תיבת גומא בקדושה, והתיבה היתה הפסק בין משה ליאור, ולא יכלו כשפי פרעה ביאור

כתב בס' בני יששכר (ניסן מאמר ד, טויל בפרס דרוש ט), שפרעה הרשע נתן שם חדש לכל אחד מישראל, שם מיוחד כפי כחות הטומאה. שברצותו שיהיו ישראל סרים למשמעתו, הניח להם שמות, בכדי שיהיו נמשכין כל כחות הנפש אחרי שמו שהניח להם כפי עצת הסט"א שלו. וכמו שעשה ליוסף הצדיק ששינה שמו לצפנת פענח, אך יוסף הצדיק לא קיבל שם זה, ותמיד השתמש וחתם באגרותיו וכדו' בשם "יוסף". וכך עשו כל עם ישראל אחריו, שלא שינו את שמם. וכן היה לגבי שפרה ופועה. דהנה כתיב "ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות אשר שם האחת שפרה וכו' ויאמר בילדכן את העבריות וגו' ותיראן המילדות

אחרי לידת משה רבינו באו בעצה נוספת לאבד את כל היהודים

איתא בדברי הימים למשה רבינו: בימים ההם הערימו סוד כל מצרים לאבד את כל היהודים, ותלכנה נשי מצרים ארצה גושן אשר שם בני ישראל, ותשאנה גוריהן בטרם ידעו לדבר על כתפיהן [לגדם ולחנם], ובלדת האשה הישראלית את הילד צפנה את בנה מפני המצריים לבלתי השחיתו, אך בבוא המצריות בבית העבריות והיה הילד המצרי מגמגם בלשונו והילד העברי הצפון בחדר משכב אמו עונה אותו כלשונו, היו הולכות המצריות ומגידות לבעליהן, ובעליהן הגידו למלכם, והיה פרעה שולח שוטריו ולקח את הנער. ע"כ.

משה רבינו הציל מן היאור ב' תינוקות דתן ואבירם

בספר רבינו אפרים על התורה הביא מדרש, כשגזר פרעה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר משה לפני הקב"ה מה חטאו אלו הילדים, א"ל גלוי וידוע לפני שעתידין להיות רשעים גמורים א"ל וכו', א"ל תציל א' או ב' מהם מה יהיה באחריתם, הציל דתן ואבירם. ע"כ. ולכאז"ל צ"ל שנשמתו של משה ברכיע התפללה על כך שהרי הגזירה החלה קודם שנולד משה, ומשנזרק ליאור פסקה. ומבואר נמי שכל חייהם של רשעים הללו היו בזכותו של משה. ולעיל בארנו שאף הצילו משה מיד המצרי. ועכ"פ בזה יש לבאר מהו שאמר משה "אכן נודע הדבר". שעתה נודע מאמרו של השי"ת שעתידין להיות

רשעים גמורים. [ומה שבקש משה רבינו ע"ה שיציל השי"ת שנים מהם, י"ל דודאי האמין בדבר השי"ת, רק שרצה שיהא גלוי וידוע לעיני הכל למען ידעו כולם שמשפטי ה' אמת. ולא שהיה זה לרוב הכאב שלו שלא יכל מלהתאפק ולהציל לפחות שנים מהם. א' נמי שמשה אמר בתורת בקשת רחמים, השי"ת צוה עליו למען חזיק האמונה].

יוכבד הצדקנית אימו של משה רבינו ע"ה

כל זמן עמרם שם מכניסתם עד יציאתם. ומה שכתוב אשר ילדה אותה ללוי במצרים ותלד לעמרם וגו', פי', שסיבת לידתה בזמן כניסתם למצרים, היה להוליד הבנים הגואלים. ע"ש.

גם עמרם ויוכבד לא שלטה בהם שום טומאה כמו הנכנסים חי לגן עדן

כתב בשפתי כהן (ויקרא כא, יא) כתב, "לאביו ולאמו לא יטמא", בא לומר המעלה של אביו עמרם שהוא אחד מארבעה שמתו בעטוי של נחש, ולא שלטה עליו שום טומאה, וכן יוכבד אמו. וק"ו הוא, אם בתיה בת פרעה לפי שגידלתו לא שלט עליה מלאך המות ונכנסה לחיים לגן עדן, כל שכן אביו ואמו, אם כן לאביו ולאמו לא יטמא (ולא הזכיר לבנו ולבתו), אין בהם שום טומאה, מן המקדש לא יצא שלא יצא לחוץ לקליפות, זהו ולא יחלל וגו'. ע"כ. [ולהלן דברים לב, ד] כתב, "אל אמונה ואין עול", כנגד אחותו מרים, אם בתיה בת פרעה לפי שגדלתו למשה נכנסה בחיים לגן עדן, יוכבד ומרים שעל ידיהם העמידו ששים ריבוא ועברו על דבר המלך והיו משמרות הולד ופועות לו שלא יבכה ומספקות להם מזון, ומרים שלקחה התוף בידה, ואחר כל הטורח ימותו, לזה אמר כי לא דרכיו משפט אל אמונה ואין להרהר אחר מדותיו. וצ"ל דמכל מקום לא נכנסו חיים לג"ע, רק שלא שלטה בהם שום טומאה].

יוכבד אמו של משה האריכה ימים ונכנסה לארץ

שמענו מאחד מרבותינו שיוכבד חיתה מאתים וחמישים שנה. ומצאנו מקור לזה באבן עזרא (בראשית מו, כג) שהביא מפיוט שעשו הפייטנים ליום שמחת תורה, שאמר משה: "יוכבד אמי אחרי התנחמי", וכתב שלפי דבריהם האריכה ימים יותר ממאתים וחמישים שנה. ע"ש. והיינו שנכנסה לארץ, ולכן אמר לה משה רבינו ע"ה שתתנחם על סילוקו. וכבר מפורש בתנחומא (פרשת ואתחן סי' ו) שכאשר התפלל משה לבטל הגזירה שלא יכנס לארץ, "אמר לפניו, רבון העולמים, יוכבד אמי שהוקהו שינייה בחייה בשני בניה, יקהו עוד שינייה במיתתי? א"ל כך עלתה במחשבה". ע"כ. [גם במדרש משה (הובא באוצר מדרשים י"ז), איתא: כיון שראה שאין כל בריה יכולה להצילו, מיד קרא ליהושע וכו', נשק משה את יהושע וחבקו ונשקו זה את זה ובכו במרה זה על צואר זה זה על צואר זה. אמר משה ליהושע, מחלה אני פניך ומפקידך על אמי העלובה שנתחלף הזמן עליה, שהיא קברה אותו, והיינו ראויים לקברה, ואין לה מעתה בן אלא אותך, כשיגיע יום פטירתה קודם את גבדיך ולך לפני מטתה עד שתכניסה לקבורה. וכן אני מצוה לך על הגיורת הזו שנתחלף הזמן עליה, לא תנו אותה. ועל יתומי שלא זכו לעמוד במקומי אני מפקידך שלא יהו זזין ממך. זכור להם בריית אהבתי הנאמנת ויהיו באוכלי שלחנך. ע"כ]. וכן כתב המבי"ט בספר בית אלקים (שער היסודות פכ"א), יוכבד, היו שני חייה ר"נ שנה לפחות, מזמן ירידת ישראל למצרים, עד יציאתם שהם רד"ו שנה, ועוד מ' שנה שעמדו במדבר, עד שנכנסו לארץ הם ר"נ, ונולדה בכניסתם למצרים וחיתה כל הזמן ההוא, לרמוז כי לידתה היתה לצורך כניסה ויציאת ישראל ממצרים, שבניה יגאלו אותם, וכאילו היתה שומרת וממתנת אותם

יוכבד אם משה נטעה בכפיה את כרם ישראל ופניה דומים לזיו הכבוד

ובמדרש תדשא איתא, שכ"ג נשים גדולות

בצדקות היו והם שרה רבקה רחל ויוכבד ומרים וכו'. ובמדרש הגדול (פרשת וארא) מובא, "זממה שדה, זו יוכבד שעל ידה נקראו ישראל כרמו של הקב"ה ולמה נקרא שמה יוכבד שהיו פניה דומים לזיו הכבוד". גם במדרש משלי (פרשה לא) איתא, "זממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נטעה כרם. זו יוכבד, שיצא ממנה משה, שהוא שקול כנגד כל ישראל שנקראו כרם, שנאמר (ישעיה ה) כי כרם ה' צבאות בית ישראל וגו'." ע"כ.

י"א שיוכבד אם משה הראתה לו מקום ארון יוסף

ובצרו המזור (שמות ד) הביא בשם יש אומרים כיצד מצא משה את ארונו של יוסף, שהיה קבור בקברי מלכים, ואמרה לו יוכבד אמו, אני אראך את האיש אשר אתה מבקש וכו', וכשראה את העצמות מיד הריח בהם ריח גן עדן והולכים עמו בארונו. [ועיין שם עוד, הים ראה ונס, בזכות ארונו של יוסף, שהיה נס להפיל עצמו לנילוס. וכשראה משה שהיו הולכים דרך ים סוף, אמר ראוי ליקח עצמות יוסף עמי כדי לעבור בו את הים].

מקום קבורת אם משה, וצפורה ועוד נשים צדקניות

לקיחת עמרם את יוכבד לאשה

גלות עצמה בנתה דור של לשם שמים

הנה הטעם שדוקא אותו הדור זכו לצאת ממצרים, ולקבל את התורה הק'. נראה משום שהחסרון התחיל במה שהיו שרויים בשלוה ורוב טובה, וכוונת הנישואין שלהם לא היתה לשם שמים, וכמו שדרשו רז"ל במדרש כאן: "בה' בגדו כי בנים זרים ילדו", שלא היו מלים את בניהם. וזה נתקן כאשר הוכבד השעבוד, ופרעה גם כן גזר לאבד את בניהם, והסכימו שטוב יותר לפרוש לגמרי. וכן עשו. וכאשר מרים הוכיחה את אביה שטעות עשה, במה שגזר הוא ובית דינו למנוע את ישראל מפריה ורביה (פס"ד מ"ג. בראשית רבתי פ' יצא), וקבלה דבר בנבואה מה שהוא גדול הדור לא זכה לקבל, ושמע את תוכחתה, והשפיל את עצמו, ואחריו כל הדור כולם, הולכים בעצת ילדה קטנה, ומשנים את החלטתם, אחרי שכבר מרוב צערם קצו בנישואין, אז היו הנישואין לשם שמים. ועיקר הנסיון היה לעמרם, ובפרט שיוכבד כבר הזקינה והיתה בגיל מאה ושלושים. [זכיון שנתגלגל כל זה על ידי מרים, זכתה היא

ובספר המקומות הקדושים (להרב שטרן. ערך יוכבד) הביא כ"י מהשל"ה הקדוש, חידוש אחד אכתוב לכם שלא ידעתי ולא ראיתי במדרש, הוא, שיוכבד אם משה רבינו ע"ה האריכה ימים ונכנסה לא"י ונקברה בטבריה. ע"כ. וכן כתב בס' חיבת ירושלים (עמ' 1) שבריהוק מיל מטבריה יש מערה ושם קבורה יוכבד. וכ"ה בסדר הדורות (ימות עולם ב' אלפים ת"י) בשם ספר גלילות ארץ ישראל, עיר האמהות נקרא כן, על שם אמות, והוא סמוך לטבריה כחצי תחום, ונקברו שם יוכבד אמו של משה רבינו וצפורה אשתו ואלישבע בת עמינדב ומרים הנביאה. ע"כ. ובס' ימי מוהרנ"ת (ח"ב אות קנא) כתב, ביום רביעי היינו על קברי הנשים הצדקניות אשר מקומם רחוק מהעיר קצת והם, אלישבע בת עמינדב, וצפורה אשת משה, ויוכבד אם משה ואהרן, וחולדה הנביאה, ובלהה, וזלפה ואביגיל, ויש אומרים גם אסתר המלכה, ויש חילוקי דעות על קצת מהנזכר לעיל, אבל על כל פנים לפי דעת כולם מונחים שם רוב מהצדקניות הנזכרות לעיל, אשרי להם. ע"כ. [בספר יוחסין (מאמר חמישי זריות אחרונים) הביא אגרת בנו של מהר"ש דוראן, שמצא בס' קבלת צדיק ארץ ישראל היכן נקברו וכו', וכתב שקרוב לטבריה קבורת מרים הנביאה בשדה, ויוכבד כרם, ורחוק מטבריה כמו מיל מחמי טבריה, קברו של ר' מאיר בעל הנס, והישמעאליים קורין אותו מאיר אלהנקר ר"ל החונק, ובהר אחד סמוך לטבריה, קבורת ר' עקיבא ותלמידיו ור' חייא ובניו ורב כהנא ור' אמי ור' אסי ור' יצחק נפחא והרב המאמין הוא הרמב"ם ז"ל ורב צמח גאון. ע"כ].

וילך איש מבית לוי. צריך ביאור מה עניינו לכאן. ועוד, מדוע לא כתיב וילך עמרם. ועוד, מה ההדגשה על ההליכה. וגם צריך ביאור מה שייך בנישואין לשון הליכה. ויש לבאר בס"ד, שענין הפרשה להודיענו על צמיחת הגאולה והגואל, וכיצד זכו הוריו שיצא מהם הגואל, וכיצד היה גידולו של הגואל ע"י ההשגחה העליונה. ומבאר הכתוב שזכה עמרם מחמת עצם הליכתו לקחת את אשתו, שהיתה אז מטרתו רק לשם שמים למצוות הבורא ולתועלת הכלל, לכן זכה להביא בן אשר יושיע את הכלל. והשפיל עצמו ללכת בעצת ביתו שקיבל האמת ממי שאמרה. [ויש להתבונן בזה איך שהוא חסרון כבוד לגדול הדור לשנות דעתו אחר שעשו כולם כמותו מופני ביתו בת חמש שנים. וע' בתד"א שבשענה שנשא עמרם את יוכבד לשם שמים זכה לבן שלא זכה ממנו השכינה מיום הוולדו עד יום מותו]. וקראתו התורה הקדושה בשם 'איש מבית לוי' לומר שזכות אבותיהם סייעה בזה, שזכה לוי שיצא הגואל מזרעו, ומה גם שנשא את בת לוי שהיתה מן הע' נפש, שזכו להיות מרכבה לשבעים מרבנות עליונות.

דורו של משה נולדו עימו, ולא מתו במדבר ונכנסו לארץ

ולכן באותה הלילה זכו עמרם ויוכבד לבן ששקול כששים רבוא, וגם זכו כל אותם הורים, לבן זכר, וכולם נתעברו בלילה אחד, ס' רבוא נשמות ישראל, רק שמשה יצא לאויר העולם ג' חדשים יותר מוקדם, בכדי להטעות את פרעה שאינו מאותה הלילה שבה ירדה נשמת הגואל יחד עם דור הגאולה, וכל ס' רבוא אלו יחד עם משה נזרקו ליאור ביום אחד, ועלו מן היאור ביום אחד, הכל בזכות משה. וכל אותו דור זכו שלא מתו במדבר, שהרי היו כולם בגיל שמונים שנה כשיצאו ממצרים, והם לא נכשלו לא בעגל ולא במרגלים, והיו בשלוח ובמנוחה ולא יצאו בצבא למלחמה, ואפשר שהאריכו ימים אחרי משה, ונכנסו כולם לארץ. ואולי עליהם אמרו (ב"ב עה) זקנים שבאותו הדור אמרו, פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושה, אוי לה לאותה כלימה.

עמרם עשה הכל באונס ע"פ חיוב נבואי שנשלח לו ע"י ביתו וקיים מצוות השי"ת

"וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי". יש לשאול כיצד נשא עמרם את דודתו. ועוד שיש אומרים שאחר שגרשה עמרם מיד נישאה יוכבד לאליצפן בן פרנץ (מיוחס ליונתן), וא"כ איך החזירה עמרם אחר נישואיה לאחר. וי"ל שעמרם היה נביא, כמבואר ברמב"ם (הל' מלכים פ"ט הא'), שבמצרים נצטוו עמרם מצוות יתירות, עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה

על ידו. [ומקורו במכילתא דרשב"י (וארא) א' שעמרם היה נביא. ובשמות רבה (פ"א ס"ו ג') א"ל שהיה ראש הסנהדרין. ובפס"ד (פמ"ד ס"ו ד) איתא כיון שמעמ עמרם כן הוא וב"ד באותה שעה גדול כו', וכח"ל בסוטה יב. ועמרם גדול הדור כו'. וע' דברים רבה ב' יח) בטרם תבא לסיני השמעתין כו']. וקיבל נבואה שמוותר לישא אותה, ולפי שעה אפשר להתיר איסור מכח נבואה, וכל שכן לפני מתן תורה. ומכל מקום אחר שגירשה כבר לא יכל להחזירה הן מפני שהיתה דודתו, וכבר פסק ההיתר הראשון, והן מחמת שנישאה לאחר, אך בזה סמך על נבואת ביתו הקטנה, שלא באה בעצה סתם, אלא נבואה, וכלשון המכילתא (בשלח שירה פ"ג): ותקח מרים הנביאה, וכי היכן מציינו שנביאה היתה, אלא שאמרה לאביה סופך מוליד בן שמושיע את ישראל מיד מצרים, מיד וילך איש מבית לוי ויקח וגו'. ע"כ. ולכן כתיב וילך איש וגו', לומר בזה, שעשה מצוות ה' נבואה על ידי ביתו. וכמו שכתוב

בכל ציווי של ה', והיה כן, ויעש נח, ויעשו כן, בכל מקום בתורה. ונפלא. ואף על פי שעמרם עצמו היה נביא, היה בתימה, שכאן שלח לו השי"ת את דברו דוקא על ידי ביתו. והיה זה לנסיון.

י"א שיעקב צוה לעמרם נבואה לישא את יוכבד

והגרי" א"יבשיץ בס' יערות דבש (ח"ב דרוש ט) הקשה, דכיון שילדה בגיל קכ"ז את אהרן, מה הוצרכה לנס להוליד את משה. ועוד קשה מדוע קרא בת לוי, שאפשר טעות שאולי היתה בת אחרת שלו, או נכדה שלו. אלא דבזוהר הקדוש (ח"ב יט) איתא שנשא אותה בצנעא, וצ"ע שהרי ע"י שהחזיר אותה, עשו אחריו שאר ישראל. ובזה תיקן טענת מרים, שגזרתו קשה משל פרעה. והנה קשה איך נשא עמרם דודתו, ואת"ל בנבואה, הרי במות יעקב נסמאו עיניהם ונסתלקה רוה"ק, וצ"ל שנשאה בחיי יעקב, כי יוכבד היתה בת י"ז שנים במות יעקב, וגם עמרם יכול להיות שהיה בן י"ב שנים ונשאה במצוות יעקב. אלא שאין הנביא יכול להתיר מצוה רק לשעה ולא לקביעות, וא"כ כאשר גירשה פסק ההיתר של הנביא, וצריך התרה חדשה. וא"כ כיצד החזירה. אלא שכבר היתה מעוברת ממשה ג' חדשים. והוי גירושין בטעות, דאילו ידע שמעוברת היא לא היה מגרשה, והרי היא בהיתרה ראשון, וכן כתב בס' הגלגולים להאר"י ז"ל, שהיו גירושין בטעות מחמת שהיתה מעוברת. ועמרם רצה להסתיר שהיא מעוברת ממנו, כדי שלא ירגישו, ולכן מאת ה' היה נס שחזרה לנעוריה, והמון עם שראו עמרם לוקח אשה זאת, אמרו אין זו יוכבד, כי יוכבד זקנה היתה והיא נערה בתולה ילדה, אין זו רק אחת מנכדות לוי וקלסתר פניה כיוכבד קרובתה והיה הדבר בהסתר, וליחידים שרידים אשר ה' קורא ידעו שהיא יוכבד, ואף הם ידעו שהיא מעוברת והיא מותרת. וזה כונת הזוהר הקדוש שלקחה בצנעא, פ"י שלא ידעו שהיא יוכבד ממש. רק חשבו שהיא בת קטנה מבנות לוי. ועשה בה ליקוחין מבלי צורך, רק כדי שילמדו אחרים שלא למנוע פו"ר. וכיון שחזרה לנעוריה והיתה בתולה כמקדם, ונולד ממנה משה, א"כ היה משה בכור פטר רחם קודש לה'. עכת"ד.

אם עמרם הצדיק פירש מיוכבד כל ימיו, ולכן זכה להעמיד את מנהיגי ישראל

והנה עמרם שלא טעם חטא מימיו, מי כמוהו היה רוצה לישא אשה אחרת שאין בה צד איסור, וגם לא אשה מבוגרת ממנו, ועשה רק לשם שמים

בתכלית, והיפך רצונו, וכיון שכל הפו"ר שלו היתה לשם שמים בתכלית, הוליד את שלשה מנהיגי ישראל משה אהרן ומרים. וגם לא רחוק לומר שפירש מאשתו כל ימיו, זולת לצורך פו"ר ממש. ובזה יבואר דברי רבינו האריז"ל בס' טעמי המצות

(פ' שופטים) שכתב, הנה ק"ל שנה יצא מאדה"ר קרי, וכל אותן הנצוצים היו של קדושה, רק שניתנו בקליפה ונתגלגו בדור המבול, וכנגדם תיקן עמרם ו"פירש ק"ל שנה מן האשה", ואחר שנולדו כל הנצוצים נולד משה כולו טוב. ע"כ. וזה חידוש גדול. וכהאי גוונא כתב החיד"א (פני דוד פ' לך נך. ובס' במורית

העין יבמות סד) מספר דרוש שמואל בשם מהר"ם ריקאנטי, שאברהם אבינו פירש משרה כל ימי, ונולד יצחק מפעם א', והביא סימוכין לזה מרבינו האריז"ל (שעי הגלגולים הקדמה לד): שאברהם אע"ה היה בורא נפשות לגרים, בעוד שהיה "פרוש" וכ"י.

מדוע זכה עמרם לבן כמשה רבינו ע"ה

לפי שלא היתה כוונתו של עמרם בנשואין אלו עבור עצמו, אלא בשביל כלל ישראל, שילמדו ממנו ויחזירו נשותיהם, לכן זכו לבן שיושיע את כלל ישראל. ויש לבאר יותר, דהנה במדרש (ב"ר פ' צ"ג) איתא, א"ר לוי ס' רבוא תינוקות עיברו נשותיהן של ישראל בלילה אחת, וכולן הושלכו ליאור, ועלו בזכותו של משה, הוא שמשה אומר שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו כולם עלו לרגלי. ע"כ. הרי שבזכות שהחזיר עמרם את אשתו נולדו בעם ישראל ס' רבוא אנשים לשם שמים, לכן זכה לבן ששקול כנגד ס' רבוא שמות ישראל. וכמו שאמרו רז"ל אשה אחת ילדה ס' רבוא, ופי' בזוהר

לידת משה רבינו ע"ה

באלו חדשים עמרם גירש את יוכבד וכולם אחריו

פעם שמענו מאחד מרבותינו, שהיה זה ג' חדשים, מז' בסיון עד ז' באלול. ולכן תמוז ואב הם חדשי החורבן שאז כולם גרשו את נשותיהם. וז"ל המכילתא דרשב"י (פרק ו), א"ל הקב"ה למשה, משה, זכות עמרם אביך עמדה לך שעמד ועשה דבר גדול בישראל והסכימה דעתו לדעתו של מקום, שכשהכבדו מצרים עבודה קשה על ישראל, והיו מטבועין אותן ביאור, אמרו מה אנו מועילים נושאים נשים ומולידים בנים ומייגעין עצמינו, ומאחר שמשקעין את בנינו במים חוזרים וכובשים אותם בבנין, ועמדו ועשה דבר גדול בישראל, גרש את אשתו בתוך ג' חדשים שהיתה מעוברת, והלכה לבית אביה ועמדו כל ישראל וגרשו נשותיהן. לאחר שלשה חדשים חזר ועשה בה קדושין, ומלאכי השרה משחקין לפניה כחתנים וככלות לקיים מה שנאמר אם הבנים שמחה הללויה. ומצרים מנו לה תשעה חדשים והיא ילדה בתוך ששה חדשים. וכי למה הוצרך הדבר אם לקח עמרם אשה אם לא לקח אלא להודיע לכל באי העולם זכותו של עמרם הצדיק. ע"כ. וראה בסמוך.

הקדוש דקאי על יוכבד שהיה משה שקול כנגד ס'

רבוא. (ובמכילתא דרשב"י פ"ו איתא: ותכמים אומרים, א"ל הקב"ה זכות עמרם אביך עמדה לך, שעמד ועשה דבר גדול בישראל והסכימה דעתו לדעתו של מקום, שכשהיו מוטבועין אותן ביאור אמרו מה אנו מועילים, נושא' נשים ומוליד' בנים ומייגעין עצמינו ומאחר שמשקעין את בנינו במים חוזרים וכובשים אותם בבנין ועמדו ועשה דבר גדול בישראל, מה עשה, גרש את אשתו בתוך ג' חדשים שהיתה מעוברת והלכה לבית אביה, ועמדו כל ישראל וגרשו את נשותיהן. לאחר ג' חדשים חזר ועשה בה קדושין, לקיים מ"ש וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי גו'. והיו מלאכי השרה משחקין לפניה כחתנים וככלות לקיים מ"ש אם הבנים שמחה הללויה. ומצרים מנו לה ט' חדשים והיא ילדה בתוך ו' חדשים. למה הוצרך לומר אם לקח עמרם אשה אם לא, אלא להודיע לכל באי העולם זכותו של עמרם הצדיק).

מדוע זכו ישראל אז שיוולד הגואל

אפשר שדבר זה רמוז כאן בתורה, (שאין דבר שלא נרמז בתורה הק', וכאן הוא מקומו), שכיוון שהיו משליכים את בניהם ליאור ועל פי כן היו ממשיכים להתעסק בפריה ורביה, כמו שכתוב וילך איש מבית לוי, ועשו כולם אחריו אם כן היו מעשיהם לשם שמים, ונולדו הילדים לשם שמים.

מהם ידעו התינוקות שהשי"ת גידל אותם במדברות, מי אביהם ואימם

גם זה הועדה להם השי"ת. כמו שהביא ר"י אבן שועיב (פ' בשלח) שאותן התינוקות הילודות בשדות במצרים, השי"ת הזמין להם חלב ודבש מסלע, והיה מגדל ומחיה אותן במדברות ובשדות, עד שהיו גדולין ובאים לבתיהם כתות כתות, והיה השי"ת מראה לכל אחד ואחד זה אביך וזה אמך. וזהו שאמרו על הים, זה אלי ואנוהו, שהכירוהו והיו מראים אותו באצבע, זה גדלני וזה החייני בשדות ונתן לי דבש וחמאה.

י"א משה רבינו ע"ה נולד לט' חדשים רק שהוצפן ג' חדשים במעי אימו וגם לא הכירו בו כלל

כתב הרמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות חקור דין ח"ג פ"ד), משה עברתו אמו אחר היאוש לעת זקנתה, בו' בסיון שבו נתנה תורה לישראל על ידו, שמחצב נשמתו גורם כי היא, ולפי שחשש עמרם לגזרת היאור, שלחה מביתו תמוז ואב, וממילא הויא לה כפרה על מה שגרמנו בעליונים, ופרש ממנה החדשים הראשונים שהתש' קשה לולד, וכשחשבו שפסקה גזרת היאור החזירה באלול, שהוא עת דודים, נוטריקון אני לדודי ודודי לי, ובו תחלת הפיוס לכפר עון, ומזלו בתולה שמורה לבעלה, ואף שעברו עליה כמה חדשים לעבורה, לא הכירו בה,

כבתולה זו שרחמה צר, כי חומר אותו העובר שבמעיה היה מן האורה של מעלה, כמאמרם ז"ל על הפסוק "ותרא אותו כי טוב הוא", ולא הוכר עובר, שכן מקומו אינו מן המדה, וילדה בשבעה באדר, חדש העשירי, דבעשר דרגין אשתכלל, וכוליה עלמא סברו שילדה למקוטעים, והאמת שחדש טבת היה לו שמיני לעיבור שהכל מסתכנים בו, ותצפנהו שכניה ג' ירחים שאמרנו שמדת הדין מתוחה בעולם תמוז ואב וטבת, כדברי הזוהר שלא יגן זכותו לעכב הרבן הבית כדי לשפון חרון אפו על העצים ועל האבנים, וכשנולד נתמלא הבית אורה. וחמשים שערי בינה חסר אחד נפתחו לו בחייו, כאור שבעת הימים של מעשה בראשית, מקובץ יחד וז' פעמים מ"ט הם שמ"ג. עוד טוב הוא, שנולד מהול, ובי"ד באדר הטיפו ממנו דם ברית, להשבית אויב בימי מרדכי ואסתר, כשם שזכותו הגינה לדור המבול מספר שני חייו, וכל אותם השנים נתעסק נח בבנין התיבה. ותקרא שכניה שמו משה, שהוא דולה וממשה את ישראל ואת כל העולם ממים רבים, וביטל גזרת היאור שנתקיימה בעצמו ביום שנולד. ע"כ.

עוד טעם למה אחרי ג' חדשים לא יכלה הצפינו

עוד

איתא בדברי הימים למשה רבינו, שג' חדשים הצפינה אותו בחדר משכבה. ויהי כמשלש חדשים ויודע הדבר ביתה פרעה, ותמהר האשה טרם באו השוטרים ותקח תבת גמא וכו', וישלח אלהים חום גדול ושרב בכל ארץ מצרים וישרוף בשר האדם כחום השמש בגבורתו וייצר להם מרוב החום, ותרד בת פרעה לרחוץ על יד היאור וגם כל נשי מצרים עשו כמשפט הזה. ותרא בת פרעה התיבה שצפה על פני המים ותשלח את אמתה ותקחה ותפתח ותראה את הילד, והיו באות נשי מצרים ההולכות על שפת היאור להניקה ולא רצה לינק אצלם, כי מאת ה' היתה זאת להשיבו אל שדי אמו. ותאמר אחותו לבת פרעה האלך וקראתי לך אשה מנקת מן העבריות, ותאמר לה לכי, ותלך ותקרא לאמו, ותאמר לה היליכי את הילד והיניקהו לי ואני אתן את שכרך שני כספים ליום.

איך לא ראו האיציטגנינים אם מושיעין של ישראל הוא מישראל או מהמצרים

בגור אריה (שמות א, כב) הקשה שכיון שידעו שנולד היום, איך לא ידעו אם הוא מישראל או מהמצרים, ותי', שכיון שבת פרעה גדלתו, ומפני כן נקרא בן לבת פרעה, כדכתיב בדברי הימים (ד, ט. ח) "אלה בני

סיבת השעבוד להכשיר נישואין לשם שמים

והנה סיבת השעבוד מבואר במדרש שהוא משום "בה' בגדו כי בנים זרים ילדו", שלא היו מלים את בניהם לפי שרצו להידמות למצרים. ואפשר דבקרא מבואר שהיה החסרון בעצם ההולדה (כמ"ש לעיל: וישריצו), שלא היתה מחשבתם שיהיו עבדי השי"ת בדרך אבותם, וא"כ עתה שהולידו בניהם לש"ש בזה תקנו חלק משורש החטא של השעבוד. ואפ"ל עוד שכיוון שילדו בניהם לא לש"ש לכן שלטו בהם המצרים ולא היו ראויים להיות עם ה'. אך בנים אלו שילדו מכאן ואילך היו ראויים להיות עם ה', וגם נעשה נס שעלו כולם מן היאור, כמו שהבאנו מהמדרש, שעלו עם משה מן היאור כל ס' רבוא תינוקות שהושלכו עימו, וכדלהלן בסמוך ממדרש. [שו"מ בס"ד שו"ר בבניה לעיתים (דרוש כ"א ד"ה ואלה) שכתב: הודיע סיבת גלותם שלא הלכו בדרכי הקודמים, והרעו בג' מדות קנאה תאוה וכבוד. תאוה כמ"ש "פרו וישרצו וירבו", וישרצו באמצע, פי' לא לקיים המין, כפחותי בעלי חיים. וכו'.]

ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו

מבואר שולוי שהיה טוב לא היתה מצפינתו, וצ"ע. ויש שבארו, דכיוון שנתמלא הבית אורה היה מוכרח לכסותו היטב, כדי שלא יבחינו בו. אך לולי זה אין צורך, כיוון שלא חפשו אחריה רק אחר ט' חדשים מנשואיהם. והנה במדרש מובא שאמרו

יאה אותה שום אדם ויאמרו שבת המלך מבזה את אלוהיהם. וכיון שהיו משגיחות שאין אדם רואה, עלה בדעתה אח"כ ליטול את התינוק הבוכה. ואפשר שעתה עשתה תשובה, ומהאי טעמא זכתה שתתגלגל גאולתם של ישראל על ידה. אך י"ל שתמיד היתה עושה כן, שהיתה רוחצת ביאור בכדי ליטהר מגלולי בית אביה. ובפרט שנודע שלא היתה בת פרעה ממש.

אם משיית משה מן היאור היה בלילה

איאת במדרש משלי (פרשה לא), ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה וחק לנערותיה. זו בתיה בת פרעה, גויה היתה ונעשתה יהודית, והזכירה שמה בין הכשרות בשביל שעסקה במשה. לפיכך זכתה, ונכנסה בגן עדן בחיים. ע"כ. וצ"ע להיכן קמה בעוד לילה ונתנה טרף לביתה וחק לנערותיה. ואולי מעשה הצלת משה היה בלילה, שלא יראו אותו כל העולם נוטלת אותו מן התיבה ומביאה אותו לביתה, ורק נערותיה שהלכו עימה ראו אותה.

אם צפורה ובתיה היו בנות אדם הראשון

שמענו מן הזקנים ששמעו מאבותיהם, שבתיה וצפיורה היו תאומות של הבל, שעם הבל נולדו שתי תאומות ועם קין נולדה תאומה אחת. ולכן נתקנא קין בהבל והרגו. ולקחן השי"ת והצניען בגן עדן, ולעת זמן הניחום במדבר ופרעה ויתרו היו מהלכים במדבר ומצאום ואעפ"כ קראה הכתוב בת פרעה לפי שהמגדל אדם בביתו כבנו קרוי בנו וכן גבי אסנת בת דינה. ע"כ. והנה ידוע דמשה רבינו קבל נשמת הבל, ומעתה הלא דבר הוא, שנשא את

צ'פורה [והיא שקיימה את נפשו כל אותם שנים שהיה בבור הכלא], ובתיה הצילתו וגדלתו. [שו"ר בשער הגלגולים (הקדמה לו) שנשמת קין, נכנסה ביתרו אחר שנתגייר, בכח נפש המצרי שנתקנה, ואז נשלם תקון חטא קין שיהרג להבל ולקח תאומותיו, ועתה זן ומפרנס את משה, והחייהו, והחזיר לו תאומותיו. היא צפורה. וקרוב לזה איאת בשער הפסוקים (בראשית ד' ד' ד') ובס' הליקוטין (פ' בשלח פרק יח) ובשעה"מ (פ' שופטים) ועוד. ובפרקי הכינים לרבי משה זכות (אות ב) כתב, שבתיה מקלפת נוגה, ובה ניצוץ תאומה מב' תאומות של הבל. והשניה היתה צפורה. ובלקוט ראובני (פ' שמות מדרש אבכ"ר) כתב: צפורה, צפור שהורה ממש ראוי לקרבן נאה במעשיה שלא שמעה לקין וקשרה פתחה, ואפשר מעשה ניסים נעשו לה כאשר שנתחלפה בשדית. ואולי היא זאת ויהא אשת שמחזאי ועזאל, נתנו עיניהם בה, א"ל איני שומעת לכם עד שתלמדוני שם המפורש, ולמדו שירה על הים. כי אחר קריעת ים סוף בא יתרו עמה אצל משה, ע"כ דבורה שהיא לגלול צפורה אמרה שירה במקומה. ושבמגלה עמוקות (אופן פה) כ', שהרועים סברו שצפורה ראויה להיות בחלקו של קין ולכן השליכוה למים כדן אשת איש בחנק, ובעל אבדיה הציל אביתו, ויתן לו צפורה בתו למשה, בתו דייקא, שנתחלפה עתה להיות בתו. ועו"ש מעשרה מאמרות (נט). שקין גזל תאומותיו של הבל, ויתרו השיב למשה, וצפורה בת דייקו, ומסר לו צאנו שנשאר אצל קין בעומק הבל וכו', ומשה קרא להם צאן ויתרו ולא רצה לקבלם, כי אין רוח חכמים נוחה ממי שמקבל מן הגזלנים, ואעפ"כ לא האכילם משה

בתיה ירד וגו", לפיכך לא היו האיטצטגנינים רואים על תולדות אם מישראל, שהרי נקרא בן לבת פרעה. וגם לא אם ממצריים הוא, מפני שילדה אותו יוכבד. ולא היה מורה האיטצטגנינות לא שהוא מישראל ולא שהוא ממצרים, שהרי משה למדו (מגילה ג.) 'המגדל יתום בתוך ביתו כאילו ילדו'. ע"כ. וזה ביאור נפלא. ויש להוסיף, אי נימא שבתיה לא היתה בת פרעה, אלא בתו של אדם הראשון תאומתו של הבל, לכן לא ידעו אם הוא בכלל מאומה שאין לה אומה. וגם אחרי שכבר לקחתו אליה, לא ידעו היכן הוא אם אצל אמא ישראלית או מצרית, ואפשר שחפשו ולא מצאוהו לא אצל אמא מצרית ולא אצל אמא ישראלית, כיון שבתיה היתה אחראית עליו (גם כאשר יקח מאמו).

היכן הצפינה אימו של משה, את משה במשך ג' החדשים משנולד

כתב בעל הטורים, ולא יכלה, ב' במסורה, הכא, ולא יכלה ארץ מגוריהם. מלמד שעשתה לו מערה בארץ ואפילו תחת הקרקע חפשו אחריו מפני שידעו שמשם יצא הגואל (פדר"א מ"ח). וזהו ולא יכלה ארץ, ולא יכלה עוד הצפינה.

מדוע רק מרים נשארה להשיגה על משה ביאור ולא אימו

"ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו". ולמה לא אמו, אלא ביאר מהרי"ל דיסקין, שהנבואה היתה למרים, ונביא שקביל נבואה, ש"מ שהוא צריך לדאוג לזה, וכן היה שהיא היתה סבה להצלתו. (הובא מכתבי ה"ה חיים זוב קנטור, שכתב ביום ב' פרשת בא לחדש שבט תרנ"א שיעור ששמעו ממנה"ל דיסקין על פרשת שמואל).

ירידת בת פרעה לרחוץ

אמרו רז"ל שירדה לרחוץ מגלולי בית אביה. וצ"ע מדוע רק עתה חזרה בתשובה, ועוד מהו הדגשת התורה הקדושה "ונערותיה הולכות על יד היאור" דמה נ"מ מזה (ואולי הכונה שהלכו לשמוע על צניעות). ועוד דהיאן רוחצת לטהרה מעבודה זרה, בתוך היאור שהוא עבודה זרה שלהם. ויתכן לומר דבר חידוש מסברא, שהמצרים לא היו רוחצים ביאור, שאין לך בזיון גדול מזה לרחוץ את טינופו בתוך אלוהיו. ואלא היו מושכים ממנו מים לאגמים, ושם היו רוחצים, ומעתה יש לומר שבת פרעה ירדה לרחוץ בתוך היאור בכדי לבטל את העבודה זרה שלהם, ולכן נערותיה הולכות על יד היאור, להשיגה שלא

מפרי האדמה שהוא חלק של קין, אלא הלכו מי יום ולא טעמו כלום כדרך שהלך אליהם. ובחומת אנך כאן: צפורה מלא, גיי, משה הבל ע"ה"כ, שהיא תאומת הבל ובשביל תאומה זו הרגו קין להבל. ויתרו היה הטוב שבקין ובא לתקן לתת התאומה למשה שהוא הבל כמו"ש רבינו האר"י זצ"ל⁽¹⁾. וכעת ראינו מובא מספר ילקוט דוד (פרשת שמות ד"ה בתיה) שכתב בשם הזוהר הקדוש (לא נמצא לפנינו) שבתיה וצפורה היו אחיות תאומות, ומשה היה אח תאום שלהם, ולקח פרעה את בתיה לבת, ויתרו לקח את צפורה, שהיו יפות מאד. והקשה שם, א"כ כיצד נשא משה את אחותו. וכן כתב בביאור הגר"א על תקו"י (תיקון י"א מתיקונים אחרונים), שיתרו שהוא גלגול קין, נתן למשה שהוא גלגול הבל, את צפורה בתו, שהיא התיומת של הבל שקינא בה והרג אותו, ובשבילה נהרג הבל, והיא הצילה אותו עכשיו, ויבקש המיתו ותקח צפורה צר ותכרת. ע"כ.

שמא בתיה אמרה לפרעה שהביאה איזה תינוק מגן עדן

ובדרך פלפולא דאו' לחדודי יש להוסיף, דהנה י"א שפרעה מצא את בתיה, ולא ידע מהיכן היא, ועתה שאל אותה מהיכן הבאת לנו ילד זה, אולי הוא מילדי העברים, ועתה לו, מהיכן אני באתי, מגן עדן, כך התינוק הזה הלכתי להביא אותו משם, והוא אח שלי. ועשו האיציטגנינין בדיקה, וראו שיש ממש בדבריה שהוא אח שלה. שהרי משה רבינו ע"ה היה גלגול הבל, וצפורה ובתיה הם תאומותיו של הבל, או גלגול תאומותיו. ומכל מקום במדרש איתא בתנחומא (תזריע אות ט), שפרעה היה סבור שמה הוא בן ביתו.

י"א שמשה רבינו נולד בשבת קודש לאחר שלש שעות מהיום

כתב בספר י'חסין (מאמר ראשון), משה רבינו עליו השלום הוא השביעי לאבות הקדושים, ביום השבת נולד אחר ל"ז שנים למיתת לוי, בשנת 2368 ליצירה, ביום רביעי שבעה ימים לאדר שלש שעות מהיום כאשר כתב רבי אברהם בר חי"א הספרדי. ע"כ. ואינו ברור אם נולד בשבת או ברביעי. וצ"ע. ובזה יש ליישב מדוע כתיב שראתה אותו כי טוב הוא, ולכן הציפינה אותו, שכיון שלא כלו חדשיו, יכל להיות נפל, ואין מחללין עליו את השבת, לכן ראתה קודם שהוא טוב, ואז טלטלה אותו בשבת וטיפלה בו להחיותו.

משה רבינו ע"ה נימול בפורים

הנה משה רבינו ע"ה נולד בז' באדר, ולפי זה יום

השמיני של המילה היה בי"ד באדר, וידוע מה שכתב האלשיך שמרדכי ואסתר תקנו מתנות לאביונים בפורים לעילוי נשמת משה רבינו ע"ה. ואפשר שזכותו הגנה. ואז חזרה להם התורה, כמו"ש ליהודים היתה אורה ושמוחה וגו'. (בקיצור אלשיך אסתר ט, כב. הביא ממדרש אסתר על הפסוק יכתב לאבדם, שאליהו סיפר למשה על גזירת המן, כדי שיתפלל, ומשה שאל אם יש צדיק בעולם שישתתף עמו בתפילה, ואמר לו, יש צדיק אחד ומרדכי שמו. וא"ל שיאמר למרדכי שיתפלל, ובאותה העת יתפלל גם הוא מלמעלה, וע"י תפילת שניהם נושעו. לכן תיקן מרדכי שבכל שנה בפורים יתנו צדקה ומתנות לאביונים עבור נשמת משה). ובילקוט ראובני

(פ' שמות) הביא מעשרה מאמרות (ח"ג פ"ד) ותצפנהו שלשה ירחים, תמוז אב אלול (פי' כנגד חדשים אלו. והיינו שהעולם יכל להאיר מאורו ולהתקדש באותו ג' חדשים, אך מאת הש"ת שיהיה בהעלם), סבה שלא יגן זכותו לעכב חורבן הבית. וזה כדי לשפוך חרון אפו על העצים והאבנים. ובי"ד באדר הטיפו ממנו דם ברית להשביט אויב בימי מרדכי ואסתר. ע"כ. עוד הביא מפרקי דרבי אליעזר: א"ר נתנאל ראו אבותיו של משה תארו כמלאך אלקים ומלו אותו לח' ימים וקראו אותו יקותיאל. ומפורש שנימול לשמונה, וזה דלא כמובא מדרשות חת"ס (דקע"ג) בשם הגאון יעב"ץ, שיום לידתו של משה רבינו ע"ה בשבת, וכיון שנולד מהול הטיפו ממנו דם ברית למחרת בט"ו אדר שושן פורים, ולכן נקבעו ב' ימים אלו לימי שמחה. ושמוא י"ל דמכל מקום דחו את שמחת המשתה למחרת, כדי לראות שהוא חי, כיון שנולד לו' חדשים. ותהיה השמחה שלמה. והחיד"א בנחל קדומים (פ' חקת אות ח) כ' שבזכות משה רבנו ותפלתו ניצלנו מהמון הרשע. וענין מגילת אסתר נתגלה למשה רבינו ע"ה, ושהוא עתיד להתפלל ע"ז. והרמ"ז, וחמת המלך שככ"ה גי' משה.

מיהו הצדיק שהלך ברגליו כשנולד ודיבר עם הוריו, ולא הוצרך לינק חלב אז, והתנבא בגיל ג' חדשים

איתא במדרש (דברים רבה י"א, ט) שאמר משה לשטן: אני בן עמרם שיצאתי ממעי אמי מהול ולא נצרכתי למוהלני ובו ביום שנולדתי מצאתי פתחון פה והלכתי ברגלי ודברתי עם אבי ואמי ואפ"י חלב לא ינקתי וכשהייתי בן שלשה חדשים התנבאתי ואמרתי שעתיד אני לקבל תורה מתוך להבי אש, וכשהייתי מהלך בחוץ נכנסתי לפלטרין של מלך, ונטלתי כתר מעל ראשו. וכשהייתי בן שמונים שנה עשיתי אותות ומופתים במצרים והוצאתי ששים רבוא לעיני כל מצרים, וקרעתי את היים לשנים עשר קרעים. ע"כ. וצ"ב, שהרי מפורש בתורה שחפשו לו מינקת, עד שאחותו לקחה אותו אל אימו שתניק אותו. וגם לא מצינו שנתנבא רק בגיל שמונים שנה. כמו שכתב באור החיים הקדוש

בס"פ בהעלותך (פרק י"ב פס"ג), ושאפילו ביום שנתנבא נצטרע. ונראה ליישב, על פי דברי הזוהר הקדוש תיקונים תקון כא. דף מות: וז"ל: מיד דנגעה אייה ביה, אתדכיאת ואתסיאת מצרעתא דילה, ומשה אתדבקת ביה צרעת. כמו"ה והנה ידו מצורעת כשלא, דבהייה זמנא דנגעה ביה בת פרעה פרוחת שכינתא מניה, ובגין דא כד בעא לאתקרבא לגבה בסנה, א"ל אל תקרב הלום של נעלך מעל רגליך. עד דיתפשט מההוא גופא דנגעת ביה בת פרעה. ע"כ. ודו"ק היטב) **שבעת** שנגעה בו בת פרעה נסתלקה ממנו השכינה ושרתה עליו הצרעת שלה והיא נתרפאה. ולפי זה כבר לא היה הבית מלא אורה, והוצרך גם כן לינק חלב, והיה כתינוק שאינו מהלך ברגליו. ובעיקר הקושיא לגבי חלב, י"ל שהנס היה שלא הוצרך כמה ימים ליקח חלב. או שכאשר הגיע אצל בתיה היה בוכה, כאילו הוא רעב, ומשמים סבבו שיחשבו שהוא צריך לינק מאימו, ובנתיים למד תורה מאביו עמרם במשך אותם שנתיים ימים. ובס' שיח התורה (ס"י מוח בשם הגר"ח ק) כתב, שביום שנולד משה לא ינק חלב. וראה בסמוך.

שאמר משה לשטן: אני בן עמרם שיצאתי ממעי אמי מהול ולא נצרכת למוהלני ובו ביום שנולדתי מצאתי פתחון פה והלכתי ברגלי ודברתי עם אבי ואמי ואפי' חלב לא ינקתי וכשהייתי בן שלשה חדשים התנבאתי ואמרתני שעתידי אני לקבל תורה מתוך להבי אש. ע"כ. הרי שהוא עצמו נתנבא על כך. וצ"ל, שכאשר נגעה בו בת פרעה נסתלקה ממנו שכינה, וחזר להיות תינוק ככל האדם, כדאיתא בזוהר הקדוש (תיקון כא), וא"כ יש לומר שמאז כבר לא היה מהלך על רגליו, ולא מדבר, והוצרך למינקת. ולא היה הבית מלא אורה, [שא"כ פרעה לא היה מגדלו בביתו, אלא הורגו מיד]. ועמרם ראה זאת כאשר בא לביתו כדי שאימו תניק אותו. ואז אמר היכן נבואתיך.

אם משה רבינו ניצל בזכות תפלותיה של מרים הצדקת

"ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו". לכאון מה נפ"מ שעשתה כן. ודווקא לומר על שם העתיד ללמד השכר שקבלה על זה. ועוד מדוע אכן קבלה שכר כה גדול. ונראה שבזכות אותה דאגה שדאגה לו בכל לבה, והיתה רוחשת תפלה, היא שעמדה להצלת משה, ושמחה את השכינה שהיתה שורה עליו באותה שעה בתיבה, ולכן השכינה הקדושה החזירה לה באותם ימים שהיו צריכים ליסוע, והשכינה המתינה לה עם כל ישראל שבעה ימים לכבודה.

משה רבינו נולד בתכלית השפלות של ישראל והפיל את מצרים בתכלית הרוממות שלה, וכך היה לעתיד לבא

כתב רבינו הרמב"ם באגרת תימן: "דע, שמשה רבינו עליו השלום בשעה שעמד היו כל האצטגנינים פה אחד אומרים שאומה זו לא תהיה לה תקומה ולא יקל מעליה השעבוד שהיא בו לעולם, ובשעה שחשבו שהיו בתכלית השפלות אז ממעלה הופיע עליהם הרוממות ונולד אז מבחר מין האנשים שבהם, וכשהיו כולם על מחשבה אחת, שארץ מצרים ישלם אורה וישמן והיו יושביה בתכלית השלוה, אז באו עליהם המכות, כמו שאמר ישעיהו כשהיה מספר זה הענין (ישעיה יט. ב) "איה איפוא חכמיך ויגידו נא לך". וכן אירע למלכות נבוכדנצר כשהיו כל איצטגניניה וחכמיה וכל הנקרא בשם חכם על עצה אחת, שאז היתה התחלת רוממותה וממשלתה מתאמצת והולכת, אז נשמדה ממשלתם ואבדה, כמו שאמר עליה

"א שמשה ינק מאימו רק יום או יומים, ואימו עיכבה אותו שנתיים להטעות את פרעה, שהיה בגיל שנתיים גבוה כבן עשרים

"ויגדל הילד ותביאהו לבת פרעה", כתב בספר מגלה צפונות לבעל השבט מוסר (פרשת שמות), פירוש, מיד שלקחתו אימו עמה בביתה, מיד נתגדל, ולא הוצרך להניקו כשאר כל התינוקות כי יום או יומים שהניקתו מיד נעשה בקומת כל אדם, ואיחרתו אצלה עד ב' שנים שהוא שיעור יניקת כל תינוק, ואחר כך הוליכתו לבת פרעה. שידוע שמשה רבינו ע"ה לא היה כשאר כל אדם, כי ביום שנולד דיבר והלך ברגליו, וכיון שכן גם גידולו לא היה ככל אדם, שעד שיתגדל להיות בעל קומה צריך שיעברו עליו עשרים שנה או יותר אבל משה רבינו ע"ה בשני שנים שהניקתו אמו, נעשה בעל קומה כשיעור שמתגדל כל אדם עד עשרים שנה, ולכן כתיב "ויגדל הילד ותביאהו לבת פרעה", ולא כתיב ותגמול אותו ותביאהו וגו'.

מדוע עמרם אמר למרים היכן נבואתך, והרי גם משה עצמו התנבא על כך באותו היום

איתא בגמרא (מגילה יד.) מרים היתה מתנבאה ואומרת, עתידה אמי שתלד בן שיושיע את ישראל, ובשעה שנולד, נתמלא כל הבית כולו אורה, עמד אביה ונשקה על ראשה, אמר לה בתי נתקיימה נבואתיך, וכיון שהשליכוהו ליאור, עמד אביה וטפחה על ראשה ואמר לה בתי היכן נבואתיך. וצ"ב, שהרי איתא במדרש (דברים רבה יא. ט)

הקב"ה, וכן אמר ישעיהו מהתל בהם ומשחק עליהם, ולפי שהיו חכמיה מתפארים בחכמתם, ומהתל כמו כן מן הממלכה שהיו אומרים שיש ביניהם חכמים שחכמתם מועלת להם, אמר ^{(ישעיה} ^{מז, יג)} "נלאית ברב עצתיך יעמדו נא ויושיעוך הוברי שמים החוזים בכוכבים מודיעים לחדשים מאשר יבאו עליך". ועל זה הענין יהיה הדבר לימות המשיח מהרה יגלה, שכשיחשבו הגויים שאומה זו לא תהיה לה לעולם ממשלה ולא יגאלו מן השעבוד שהם בו, וכל החכמים כולם פה אחד בעצה זאת, וגם הקוסמים בעלי הכוחות, יפר הקב"ה מחשבתם וסברתם הנכחשת, ואז יגלה המשיח, שכן אמר ישעיהו ^(ישעיה מז): "מפר אותות בדים וקוסמים יהולל משיב חכמים אחור ודעתם יסכל, מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישלים האומר לירושלים תושב ולערי יהודה תבנינה וחרבותיה אקומם".

פעמיים נחליץ אהרן חושים להציל את חייו של משה רבינו

א. בילקוט ^(שמות קסו): והנה נער בוכה, זה אהרן. ד"א המלאך שהיה מתלווה עמו שמלאך נקרא נער. ע"כ. וכתב בעל הטורים, נער בכה, זה אהרן שהניחתו אצל התיבה. נער בכה, גי', זה אהרן הכהן. ע"כ. ואפשר שהכונה בזה שהבכיות והתפללות של אהרן הועילו שיבואו מלאכים לשומרו, ולכיון את בתיה להגיע לרחוץ בדיוק באותו המקום, ולהאריך את ידה ועוד. ^{(ובפענח הוא כתב בשם רבינו יהודה חסיד, אהרן ה' בוכה עליו, מאימת פן יקראו אסון המים, ומתוך כך חמלה עליו, ואמרה מילדי העברים זה ולא אסופי או שתוקי שדרוך גם כן להיות מושלכים בסוף יקנה).} ב. **בבעל הטורים** ^(ד, מד), כתב, בלעו שנתרשל משה מן המילה באו אף וחימוה בבלעו ^(מדריים לב). ולא היה יכול להם, עד שבא אהרן וסייעו, שנאמר ויפגשוהו בהר האלהים, ובזכותו ניצל. ע"כ.

בתיה זכתה למצוא את השם האמיתי של משה יותר מעמרם ויזכבד

בס' צרור המזר ^(שמות פ"א עה"פ ויהי כי יראו) העיר, שהיה למשה רבינו ע"ה כמה שמות, ולא ראינו שנשאר לו שם אחר אלא מה שקראה לו בתיה בת פרעה, והנה התורה קדמה לעולם והיה כתוב בה ויאמר ה' אל משה כמה פעמים, ונמצא שזה היה שמו מתחלה, וראתה עינה של בתיה, מה שלא ראו אביו ואמו ואחותו בנבואתם. והסכימה דעתה לדעת המקום ולדעת התורה. כי זה השם של משה הוא פלא והוא מעמקי התורה. כי משה עולה כמו השם

בהפוך אותיות. ולכן לא ידע איש את קבורתו. וכן משה בראשי תיבות הוא כמו מט"טרון שר הגדול. והוא שדי בחשבון מט"טרון. והוא רמז מתחלת העולם. כאומרו ממכון שבתו השגיה, ראשי תיבות מש"ה. ע"כ.

בתיה נתנה שבח והלל להשי"ת שפרעה הרשע מגדל את מושיעין של ישראל שמשתה אותו מן המים

"ויהי לה לבן ותקרא שמו משה ותאמר כי מן הימים משיתהו". לכאורה היה לבתיה להסתיר שם זה, שלא ידע פרעה ויבקש להמיתו. ואפשר שרק בינה לבין עצמה קראתו בשם זה, ונתכוונה לעשות בזה שבח והודאה להשי"ת, איך שילד עברי זה שראתה עימו שכנה בתיבה, ונראה שהוא מושיעין של ישראל, הנה פרעה הרשע מגדל אותו בביתו, ומחבקו ומנשקו. והשי"ת בחר בשם זה, להודיענו עוצם השחוק והלעג שעשה השי"ת מפרעה, יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו, לפי שהיה פרעה אומר מכלה אני את מושיעין של ישראל, אמר לו השי"ת, חיך שאתה תגדל אותו על ברכיך ויהיה הוא ילד שעשועים שלך, ותשלם לאימו ממון על מה שתאכילהו. ויקח את כתרך ותבקש לדונו ולבסוף לא תהרגהו.

מש"ה ר"ת מנחם שם הבל

דבר פלא הוא שמשה ר"ת מנחם שת הבל. מנחם הוא נח, כדאי' בילקוט ^(בראשית רמז מב) מתושלח הזהיר לאביו ^(של נח) שלא יקראנו בשמו, שמא יהרגוהו בכשפים, וכיון שנולד הוא קראו נח, ולאביו אמר קרא אותו מנחם, שהוא מנחם את דורו. אמרו זה ינחמנו ממעשנו א"ל אם אתם חוזרים בתשובה הוא מנחם אתכם. ע"כ. ונמצא שלא זכו שיקרא נח בשמו וינחם אותם, אבל ישראל שבאותו הדור זכו לזה.

בענין התיבה של משה

לגבי תיבת נח משמעות דברי הזוהר הקדוש שעניין התיבה היה, לבנות מקום מוכן להשראת השכינה הקדושה. והנה יש להתבונן אף בתיבה זו של משה רבינו ע"ה ^[שחז"ל עשו השוואה ביניהם], שבתיה נגעה בה ונתרפאה מצרעתה. ולא שמענו שכל מי שהיה נוגע במשה היה מתרפא מצרעתו. ולכא' היה זה רק בעת שהותו בתיבה. וכן מה שאמרו רז"ל ותראהו את הילד שראתה עימו שכנה

כתב מהר"א הכהן בעל השבט מוסר בספרו מגלה צפונות עה"ת (פ' שמות), פתח הכתוב בילד וסיים בנער, ונראה לפרש שמיד שראתהו ילד, דרך נס באותו רגע נתגדל כנער, ובראותה הנס הזה, ותחמול עליו, ואמרה מוכרח דמילדי העבריים הוא זה, שהם מלומדים בניסים.

ביאור נפלא כיצד ידעה בת פרעה לשון הקודש

"ותקרא שמו משה, כי מן המים משיתיהו", ומוכרח שידעה לשון הקודש. וצ"ע מהיכן ידעה לשון הקודש, שאפי' פרעה היה מנסה ללמוד ולא עלה בידו. ב. ובחזקוני כתב, שנתגיירה והיתה לומדת לשון הקודש על שם הנס שנמשה מן המים, להזכיר כי מן העברים הוא, ולכך אינו נזכר בכל התורה אלא על שם זה. ב. ד"א, בת פרעה לא היתה יודעת לשון הקודש, אלא, ותקרא יוכבד את שמו משה, ותאמר לה בת פרעה מהו לשון משה, והגידה היא לה שהוא לשון המשכה, ואז אמרה בת פרעה יפה קראתו כן, כי מן המים משיתיהו. ג. עוד יש לפרש שקראה כן בלשון מצרים, ושינתה במקום משוי משה, לאמר שכמו כשם שמשיתיהו כן יהיה הוא מושה אחרים, פי' יהיה מושה ישראל ממצרים, כמ"ש בחזקוני. והתורה"ק שינתה את שמו כפי שנאמר בלשון הקודש. ושור"ר שכן כתב בדעת זקנים, שהיא קראה בלשון מצרי שם שמשמעו משה, והתורה קראתו משה בלשון עברי. ד. ועוד תי' שם, שלמדה לשון עברי משבאו העבריות למצרים, וכן מצינו שקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח. [ואולי יש חילוק בין לשון ברי לבין לשון הקודש]. ה. ר' חיים פלטיאל כתב, י"ל שאמו קראתו משה, וזהו ותקרא שמו משה, האם, אך כשהביאתו לבית פרעה, הסכימה בת פרעה על ידה ותאמר כי מן המים משיתיהו, על כן קראת אותו בטוב. ו. אכן יש לפרש עוד שהרי היתה תאומתו של הבל.

מדוע רק משה רבינו נקרא שמו קודם התואר רבינו

יש מבארים משום שמשה הוא שם כללי ולא רק שמו הפרטי של משה (בשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א). ולכאן' כוונתו משום שמשה חוזר ממש בכל דור ומתלבש בחכמי התורה והצדיקים שבכל דור ודור.

י"א שמשו רבינו ע"ה נדמה כצלם דמות אשה

בילקוט ראובני (בראשית אות קלו, שמות אות עז), הביא מס' הזיוני (פרישת שמות) ותרא אותו כי טוב הוא ותצפנהו,

לכאורה היה זה רק בעת שהותו בתיבה. דלא נזכר כן שראו עימו שכינה אלא אצל בתיה [א"כ נימא שבתיה היו לה עיניים יותר רוחניות]. וארז"ל שאימו עשתה לו בתיבה חופת נעורים אמרה שמוא לא אזכה לראות בחופתו. ולפי מה שנתבאר בס"ד, י"ל שמאת ה' היתה זאת, משום כבוד השכינה, ושמוא זה גרם שלא ידעו האצטגנינים היכן הוא נמצא. ומה שלא ראוהו אח"כ, שמוא שוב לא עיניו או כיון שהיה תח"י של בת פרעה והיה בארמונו כל אותם שנים לא שלטו עיניהם עליו שפרעה הציל א"ע וב"ב מפני עיני חכמיו.

כיצד נעלמה לידת משה מעיני פרעה והאיצטגנינים

וכיוצא בזה יש לשאול כיצד אצטגניני פרעה לא ידעו שנולד משה כבר לפני ג' חדשים. [וכשהושלך במים, י"ל שהתיבה שעשה אמו של משה היתה תיבה מיוחדת שהסתירה מעיניהם]. וי"ל כמ"ש בפרקי דרבי אליעזר ותצפנו שלשה ירחים, טמנו בבית תחת הארץ. וכאשר ברח משה מפני פרעה י"ל שלבש בגדי מצרי, ולכן היה מובחן אצלם כמצרי ולא יהודי.

כיצד עלה על דעתה לשלוח יד לתיבה הרחוקה

"ותשלח את אמתה", שאל רבינו עובדיה יוסף ז"ע"א (בשיעורו במוצאי שבת קודש פרשת שמות שנת תשס"ח) הרי בת פרעה היתה נערה חכמה, שהיתה בת מלך, וידעה שהתיבה נמצאת ברחוק של ששים אמה משפת היאור, וא"כ למה בכלל הושיטה את ידה? וכי היד שלה ששים אמה? אלא ידעה שהקב"ה יצליח לה. ומכאן נלמד איזה אמונה גדולה היתה לה, וכן ילמד האדם לקח, שפעמים שיש מצווה שנראה לו שאינו יכול לעשותה, והוא מתייאש, וזה אינו, אלא מכאן ילמד האדם שינסה ויתחיל והקב"ה יסייע בעדו שאמר הקב"ה "פתחו לי פתח כחודו של מחט ואפתח לכם פתח כפתחו של עולם", וזה מצוי הרבה פעמים שאדם מתחיל ללמוד גמרא ובהתחלה אינו מבין וכבר מתייאש, וזוהי עצת היצר הרע כי אסור להתייאש כי אם היום אינך מבין מחר תבין, והקב"ה יהיה בעוזרך, ואף על פי שהיום אתה לומד ומחר אתה שוכח, אבל אם תתמיד טיפה ועוד טיפה עושים חור בסלע. ע"כ.

בתיבה ראתה בעיניה את הנס שמשו מתגדל מילד לנער

"ותפתח ותראהו את הילד ותראה והנה נער בוכה".

סוד כמוס ומופלא כי משה רבינו ע"ה היה נברא בצלם דמות אשה, א"כ מן הנכון שתמלא הבית אורה, שנאמר וירא אלהים את האור כי טוב. ע"כ. ויש שבארו שהיה זה מן השמים בכדי שפרעה יטעה בו בתחלה ויחשוב שהוא בת.

בת פרעה נתנה ליוכבד שכר רב לאכול מאכלים טובים יקרים וסגוליים ועוד

כתב החיד"א: אפשר לומר כי אמרה ואני אתן את שכרך, כלומר אני בת מלך, אתן את שכרך בשופע רב כיד המלך. והניקוהו "לי", פי', כאלו את מינקת את בן המלך. בכל כבוד וזריות וחמלה. ושאת תאכלי מאכלים טובים ומעדינים לזכך החלב, כי את מנקת בן בת המלך. ואל תחושי לצרכי הוצאה במאכלים היקרים והסגולים והפסדת מלאכתך, בשומך כל הריצותך וזריותך עליו, כי אני מלכה, ואתן את שכרך, את לרבות כל אביזרא דהוצאה המצטרקת. (פני דוד שמוות).

מי הרכיב את משה רבינו ע"ה על כתיפו

כתב השל"ה (פרישת וארא תורה אור אות ח), כשהיה משה נער קטן מורכב על כתיפו של פרעה, שלח משה ידו ולקח העטרה מראש פרעה, וזה היה סימן שיסיר העטרה מראשו. ופרעה רצה להרגו, ונזדמן גבריאל המלאך בלבוש יועץ מיועציו, ואמר, אדוני המלך דרכו של תינוק להושיט ידו אחר דבר המאיר, ננסה את זה, נניח לפניו גחלים, נראה אם יושיט ידו אחריהם. ובכן לקח גבריאל המלאך ידי משה להושיט גחל מהגחלים, ושם הגחל לפיו, ואז פטרוהו מההריגה. ומשם נעשה ערל שפתים, כי נכוה בגחלת. והנה עתה כבוא משה להתרות בפרעה במכות גדולות ונפלאות, והיה אהרן נביאו, כי משה היה ערל שפתים. ואז כשראה פרעה שמשוה מתרה בו וראה שהוא ערל שפתים, שהי אהרן הוא נביאו המדבר, ואז זכר פרעה במעשה שהיה, שלקח העטרה מראשו, אשר לסיבה זו מחמת עצת היועץ נעשה ערל שפתים. אז ראה פרעה והבין למפרע שרוצה ליקח העטרה מראשו, ואעפ"כ לא היה כח ביד פרעה לעשות בו נקמה. וזהו 'ראה נתתיך אלהים לפרעה' (שמות ז, א), שוטר ומושל ורודה. ע"כ.

מדוע הסכים פרעה לגדל את משה רבינו ע"ה בתוך ביתו

תמוה מאד איך נתטפש שכלו של פרעה, עד

שהסכים לגדל ילד עברי שנלקח ביום זה מן המים, שבו ביום הושלך מושיען של ישראל המימה. וביותר קשה, שהרי היה כולו זורח אור הקדושה, שבשעה שנולד נתמלא הבית אורה, ובודאי ראו הכל שהוא ילד מיוחד. ובפרט שפרעה ידע היטב להבחין בקדושה וטומאה, וא"כ ראה שהיה מלא בקדושה [אפשר שהיה זה בדרך נס]. ובס' הישר איתא, שהיה משה חביב למאד, שכל מי שהיה רואהו לא היה עוזב אותו. ודוחק לומר מחמת שהיה גדול כנער חשב שבודאי נולד קודם לכן. ויש ליישב ע"פ המתבאר בזוהר הקדוש שכאשר נגעה בו פת פרעה, נסתלקה ממנו שכניה, ואדרבה נדבקה בו צרעת, [הובא בליקוט ראובני מזוהר הקדוש: אור שברא הקב"ה מתחילה היה אדם צופה ומביט מסוף העולם ועד סופו, וכשראו בדור אנוש גנוז ונתנו למשה באותן ג' חדשים ותצפנו וגו', וכשהלך אצל פרעה ניטל ממנו ובהר סיני הוחזר לו וראה מגלעד עד דן], וא"כ ראה שהוא עטוף בקליפה. ולפלפולא י"ל, שחשד פרעה שיתכן שהוא הגואל, רק שרצה לגדלו בטומאה או שלא היתה אפשרות לצאת מן הארמון כשם שלא היתה אפשרות לברוח ממצרים, ומה שיצא משה היה בדרך נס.

פרעה גזר לטמא כל הילדים ביאור אך יוכבד עשתה תיבה להפסיק מטומאת היאור

מובא מספר תפארת ישראל, שהטעם שפרעה לא המית את משה וגם נתן לבתיה לגדל אותו, לפי שסבר שאף אם הוא מזרע היהודים, לא יוכל להיות הגואל, כי כבר נטמא ביאור, שכוונת פרעה בגזירה זו היתה, שגם אם לא ימותו הילדים ביאור מכל מקום יכניע היאור לקדושתם, שהיאור היה הע"ז של פרעה, כידוע, ובו היה עוסק בכשפים. אולם יוכבד עשתה תיבת גומא בקדושה, והתיבה היתה הפסק בין משה ליאור, ולא יכלו כשפי פרעה ביאור לטמאות את משה חלילה. ע"כ. ועיקר הדברים יש למצוא ממ"ש במגיד מישרים (פ' שמות מהדו"ק) ויקם מלך חדש, פי' ממונה דהוא סטרא רצה להוציא שפע ממדת המלכות וכו', ולהפריד ציס"ע הוא יוסף, ולכן גם כן צוה להשליכם ליאור, משום שהיו עובדים ליאור, לתת לו תוקף.

האם פרעה היה סבור שבתיה הביאה את משה מן השוק, או שהוא בן שלה

איתא בתנחומא (תוריע ס"י, י), "איום ונורא הוא ממנו משפטו ושאתו יצא" (תבוקו א, ז). "איום ונורא הוא", זה פרעה שהיה קוזמוקרטור, שנאמר מושל עמים ויפתחהו. ממנו משפטו ושאתו יצא, זה משה, שהיה מגודל בתוך ביתו "והיה סבור שהוא בן

בלעם רצה להרוג את משה, ומצינו שלבסוף משה רצה להורגו

בתו", שנאמר ויגדל הילד ותבאהו לבת פרעה ויהי לה לבן. ע"כ.

בילקוט (שמות קסח) הביא: ויהי כאשר גדל משה בבית המלך ותחשבהו בת פרעה לבן, וייראו מפניו כל בית פרעה, ויהי היום ויוגד לבלעם לאמר הנה בן בתיה מבקש להרגך, ויברח לארץ כוש וכו'. וצ"ע למה משה רצה להורגו. ואולי משום שבלעם היה יועץ עליו רעה תמיד, ואולי הוא שייעץ לפרעה להורגו, בהיותו תינוק, כשהניח את הכתר שלו על ראשו. אמנם בשפתי כהן (ב. יד.) כתב, כשאמרו בנותיו של יתרו, איש מצרי הצילנו, אמר בודאי אינו אלא משה, כי המצרים רעים, ומשה הציל העברי מיד המצרי, שהיה בן י"ד שנה, "ובלעם הקוסם רצה לדונו להריגה", ויתרו היה שם כי היה אחד מיועצי פרעה, ובעת שאמר לו איש מצרי נתדמה לו כאילו הוא עומד כנגדו, לזה אמר למה ז"ה, מורה באצבע, שדיוקנו נגד עיני. ע"כ. ומבואר שבלעם הרשע רצה להורגו גם אז כשהיה בן י"ד שנה. (מורה אינו כסיפור דברי הימים שהביא בילקוט הנ"ל. ע"ש).

איוב טען שיתרו פתח בעצה תחלה, אבל האמת שיתרו אח"כ מיחה ביד פרעה, וגרשוהו

"הבה נתחכמה לו" אמרו רז"ל, ג' היו באותה עצה איוב יתרו ובלעם וכו'. וקצת צריך ביאור מה שייך יתרו לאותה עצה, שהרי הוא ברח, ולא התחיל כלל להיות באותה עצה. אכן בפני דוד (שמות א) הביא מכ"י לרבותינו בעלי התוס' עה"ת, דהנה כתיב באיוב "כי יתרי פתח ויעניני", ובמסורת כתיב יתרו, וה"פ, אמר איוב, הלא יתרו היה גם כן באותה עצה, ואדרבה הוא פתח הדבר, ואותי ה' עינה. וקשה שהרי בגמ' אמרו שיתרו ברח ואיוב לא ברח אלא שתק, וא"כ מה טען איוב, ותנצו, ד"ל שהיה יתרו גדול הדור באותה שעה והיה בידו למחות ולא לברוח ולכן מאשימו איוב. ע"כ. אמנם החיד"א כתב שמפורש בדברי הימים של משה, שיתרו מיחה ביד פרעה ויעצו שלא להרע לישראל, וחרה בו אף פרעה וגרשו ממצרים וברח למדין. ובהכי ניחא מה שאמרו רז"ל שבשביל שברח זכה וישבו בניו בלשכת הגזית, מפני שמה שברח היה מצד שמיחה לפרעה ועי"ז הוצרך לברוח ולא כמ"ש התוס' ודו"ק. עכ"ד. ואפשר שהכל אמת, שיתרו פתח בעצה תחלה, אמנם תיכף שב בתשובה, והרי סיכן את עצמו שמיחה בפרעה, עד שחרה בו אף פרעה, והפסיד כל הגדולה והכבוד שלו. מה שאין כן איוב שלא ראה בכלל צורך לעשות תשובה.

מיום שנולד משה רבינו ע"ה לא זזה ממנו רוח הקודש

איתא בזוהר הקדוש (ח"ב דף כא): רבי יוסי אמר משה מיום שנולד לא זזה ממנו רוח הקודש, ראה ברוח הקודש שאותו מדבר היה קדוש ומוכן לקבל עול מלכות שמים עליו, מה עשה הנהיג את הצאן אחר המדבר, רבי יצחק אמר אחר המדבר עכ"פ ולא במדבר שלא רצה שיכנסו בתוכו אלא הרחיקם אחר המדבר.

יוכבד ובתיה זכו ליראת ה' גדולה כאשר ראו את פני משה כשהיה תינוק

"ותפתח ותראהו והנה נער בוכה ותאמר מילדי העברים זה וגו'". ביאר בתפארת שלמה (פ' שמות) שידוע גודל מעלת הצדיקים, שהם נבראו להשיג מהם יראת ה', כיון שא"א להשיג יראת ה' כראוי, גם אם האדם רואה את השמים והארץ וכוכבי שמים וכדו' ושאר נפלאות הבורא ב"ה, רק כאשר ניגש לצדיק ורואה את פניו, שאז נופלת עליו יראת ה'. וזהו שנאמר במשרע"ה וייראו מגשת אליו. ואף כאן, כאשר ראתו אותו אימו, נפל עליה יראת ה' גדולה, והבינה כי טוב הוא. וכן לגבי בת פרעה, ותפתח ותראהו, ותראהו לשון יראה, שנפל עליה יראת ה' גדולה.

משה רבינו בכה על ראיית ונגיעת בת פרעה שפגמה בו שמונים שנה, ולכן הוכרחה להתגייר

כתב בתפארת שלמה (פרשת שמות), "והנה נער בוכה", הביאור הוא עפ"ד הזוהר הקדוש שעד פ' שנה לא היה יכול משה רבינו ע"ה לבא למדריגה הזאת לגאול את ישראל ממצרים, מחמת הזוהמא שנמשך עליו בנגיעת בת פרעה בו בעודנה עובדת כוכבים. ולכן היתה מוכרחת להתגייר, כי אם לא נתגיירה לא היה מציאות למשה להיות הגואל. ולזה כשראתה אותו בוכה מחמת נגיעתה, ותאמר מילדי העברים זה, כי הראיה של בת פרעה בו, גם כן היתה פגם בנפשו, ולזה היה בוכה על זה שנפגם עוצם קדושתו הגדולה, כמ"ש כי כבד פה וכבד לשון אנכי, כל איבריו היו מוכובדים וקדושים וטהורים. עכ"ל.

ויגדל משה ויצא אל אחיו

אם שרתה על משה רבינו ע"ה רוח הקודש כעין
נבואה כבר בנערותו, או שרק למד חכמה מופלאת
מהמלאך

כיצד ידעו דתן ואבירים שמשה רבינו ע"ה הרג את
המצרי בשם

בס' 'ציוני' לרבינו מנחם ציוני (פ' שמות) כתב: מצאתי
מגילת סתרים, מנין לאותו רשע שהרגו בשם
המפורש, ואולי הכיר המטה שלא עשה שום
רושם, או ראה אותיות פורחות במצחו. ע"כ.

"א שמשה הרג את המצרי בשבת"

מובא מספר חכמת התורה למהר"ש קלוגר (עמ' רצב)
שכתב, שהריגת המצרי היתה בשבת, והיה זה
פקו"נ, הואיל והמצרי היה רודף אחר היהודי
להורגו, לכן היה מותר להורגו אף בשבת. ויש
שכתבו באופ"א, שיש לשאול כיצד הרגו בשם
המפורש, והרי אין טוב להשתמש בשם המפורש,
אלא שהיות שהיה זה יום שבת, לא רצה להורגו
בידים שזה איסור תורה, רק ע"י שם שזה איסור
שבות (חושבי מחשבות עמ' לה). [ויש להעיר על זה, א. שהרי בשבת היו
נחים, וכמ"ש במדרש, ומשמע שמשה אמר כן לפרעה קודם שברח ממנו
למדיו. ב. דאכתי יל"ע ללפלל איך טמן אותו בחול בשבת. ג. וע"ע ביביע
אומר (א. א"ח יט, ת. ד. י"ד כ, ז) שהביא משו"ת הלק"ט (ב. צח) והרב מעשה
רוקח (שבת כד, ז) שההורג בשבת נפש ע"י שם, כמו שמשה הרג את המצרי,
חייב מטעם רוצח, ובשבת חייב משום תולדה דשוחט דהוצאת הנפש, כיון
דבדיבורו עביד מעשה. והעיר ע"ז מ"ש החת"ס (כ. ט) בשם הש"ה, ליישב
קו' הרא"ש למ"ד שמשה נפטר בשבת, הרי בו ביום כתב י"ג ס"ת, ואיך היה
כותב בשבת. ות' דהיינו ע"י שם והשבעת קולמוס].

ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו

יש לשאול כמה שאלות בביאור פסוקי התורה
הקדושה: (א) מהו בימים ההם. (ב) ויגדל משה מאי
קמ"ל בזה. מהו וירא בסבלותם. (ג) מדוע הרגו לא
הסתפק באיום עליו שיעזבונו. (ד) "ויפן כה וכה"
למה לי, ודי לומר וירא כי אין איש. ועוד דפשיטא
שלא עשה כן לעין כל. (ה) מדוע חשש הרשע
שמשה יהרגנו, הלא אדרבה ראה שהיה חושש
מאד לאחיו. (ו) מהיכן נודע הדבר לבסוף אחר
שראה שאין איש רואהו ובפרט שהיה רואה
ברוה"ק. ויתכן לבאר בס"ד, שענין פרשה זו לבאר
איך התעוררה גאולתן ומדוע זכה משה להיות
השליח. ואמרו רז"ל שלא התחיל קושי השעבוד
עד שנולדה מרים ונראה פירושו שהי"ת מצמיח
הישועה ומקדים הרפואה למכה ושלושת הרועים
של עמ"י מרים אהרון ומשה נולדו בהתחלת כל
שלב מן הגזרות, שנקראה מרים ע"ש המרירות
וכו', ובימים ההם היה השי"ת מגדל את משה
ומכיניו למלוכה ולגאולה. שבהיותו בבית פרעה

מלאך הגואל לימד את משה כל התורה בבית אמו,
ונתן לו חן, ואח"כ עוד למדו חכמה

וסיים השפתי כהן: אחר כן מצאתי כתוב, שבעודנו
בבית אמו עד שלא נגמל בא המלאך הגואל ולימדו
התורה ונתן לו חן בעיני כל רואיו, ולזה אמר ויגדל
הילד גדל בחכמה שלימדו המלאך, ולזה הרג
המצרי בזה השם שלימדו המלאך, והיה נושא חן
בעיני הכל, (וזגא"ל בבימטריא חן), ואמר לפרעה שיתן
לישראל יום אחד בשבוע שינוחו בו, וא"ל שאל יום
שתרצה, וא"ל יום שבת, שידע שעתיד הקב"ה
לצוות לישראל על יום השבת והוא יום מנוחה.
ועי"כ ידע שאין איש עתיד להתגייר ממנו. פי',
בחכמה שלימדו המלאך. וכיון שהיה בן י"ב שנה
א"ל מי שמך לאיש ועודך בן י"ב, לכן ויאמר מי
שמך לאיש המלאך שר ושופט, אבל לא
שתשתמש בשם עלינו, שהמלאך לימדך כל
התורה אבל לא על מנת שתשתמש בה לצורךך,
מיד וירא משה ויאמר אכן, פירוש אמת הוא
הדבר. ע"כ.

מנותק מאחיו ומגודל בעונג, נחרד יותר על מצבם של אחיו שלא התרגל למצב של השעבוד וגם היה צמא לקרבתם כל אותם השנים. והראב"ע כתב שהיה מוכרח כדי שילמד טכסיסי מלכות. ועוד י"ל שהיה מוכרח כדי שיהא מעמדו מכובד בעיניהם שלא ראו אותו כלל עד שבא לגואלם והיה נכבד בעיניהם והיה מוכרח זה לעצם הגאולה שיקבלו דבריו ויאמינהו שציווהו השי"ת על כל זאת. ועכ"פ מ"ש 'בימים ההם ויגדל משה', יש לפרש שגידלו השי"ת באותם ימים במדות ישרות ובדעות נכונות. ומה שכתוב 'ויצא', פ' שיצא מבית המלך מה שעד כה לא נתנהו. וכל זה עשה מחמת ששמע על סבלותם ורצה לראות בעיניו ולהשתתף בכאבם כמו' בס' הישר. והודיענו הכתוב גודל מסירות נפשו לאחיו ועוצם בקשת האמת שלו שהרג המצרי וסיכן את עצמו בכך. וכן עשה בהוכחתו לרשע ובהצלת בנות יתרו. והדגיש הכתוב שראה בסבלותם להודיע שעל ידי שהתבונן בסבלותם ונתן נפשו לכאוב את כאבם והתעורר למצוא סיבות ודרכים להצילם בזה עורר את כח ההשגחה העליונה עליהם וכמ"ש בס' עלי שור (א"ת) שכשם שלשון הרע מעורר את המקטרג, ודורו של אחאב שהיו עובדים ע"ז היו יורדים למלחמה ונוצחין לפי שלא היה מקטרג עליהם, כך אין הגאולה מתעוררת רק ע"י שמלמטה יתעוררו לכך מכח הבחירה המסור בידי בני האדם, ולכן זכה משה להיות הגואל. ויש לשאול, היאך נודע הדבר אחר שדקדק מה שראות שאין איש רואה. ואפשר שלא דקדק היטב והודיענו הכתוב בזה גודל כאבו שאף לא דקדק שלא יראוהו אלא רק פנה כה וכה ומיד הרגו [ומדקדק אריכות הלשון]. וראה עוד בסמוך ביאור נוסף.

משה רבינו הציל את דתן והוא היה כפוי טובה

"ויפן כה וכה וירא כי אין איש". יש לשאול, שכיון שדקדק משה לראות שאין איש רואהו, אם כן מהיכן נודע הדבר אחרי כן. וצ"ל חידוש גדול שהאיש המוכה מאת המצרי שהצילו משה היה "דתן" עצמו, והוא ברשותו למחרת צעק על משה רבינו ע"ה לההרגני אתה אומר, ולא זכר טובתו שאתמול הצילו, לרוב שנאתו את משה, ואף הלך להלשין עליו. ולפי מדרש רבותינו ז"ל, צ"ל א"כ שדתן היה בעלה של שלומית בת דברי שנבעלה למצרי. שור"ך בס' הישר ובספר מעם לועז ע"ש. [וכן בילקוט ראובני (שמות) משלשלת הקבלה (יא) בשם מדרש: וילך העברי לביתו לגרש את אשתו שננטמאה מן המצרים ותברח האשה ויגד לאבירם אחי האשה, ויהי בבקר שב משה שנית למחנה עברים ומצא דתן ואבירם נצים ע"ז הגט ויצאו אליהם והשיבו לו לההרגני אתה אומר. ע"כ. תודות

לאבינו שבשמים]. ובזה יתיישב מה שאמר משה אך נודע הדבר מדוע נשתעבדו ישראל בעבור שיש בהם בעלי לשון הרע. וצ"ע שעדיין לא הלשינו לפרעה וגם שביקש להציל עצמו ולפמשת"א א"ש שהיה לו לזכור טובתו. ובפרט שהיו דתן ואבירם מראשי העם וזה יראה חסרון בשאר העם. [ולא ידענו אם מותר לומר, שלולי שהלשינו עליו, והיה משה רבינו ע"ה נשאר במצרים, היתה ממהרת גאולתן לבא, היה רואה מול עיניו והיה נותן נפשו עליהם ממש להשיבם בתשובה ולהושיען, מה שאין כשראה רדיפה מצד ראשי ישראל שהם דתן ואבירם, ואין מוחה בידם, שהרגיש בליבו הטהור "אכן נודע הדבר" מדוע הם משתעבדים יותר מכל אומה ולשון]. וכן מפורש בשמות רבה כאן ששלומית בת דברי היתה אשת דתן. ע"ש]. [וראה עוד להלן מרבינו אפרים בשם מדרש, שמשה הציל ב' תינוקות מהיראו, והם דתן ואבירם].

האשה שננטמאה היתה אחות דתן ואבירם והם בקשו להרוג את משה

ובדברי הימים למשה רבינו איתא: ויהי אחר שהציל אלהים את הנער משה ולא הרגוהו המצריים ויהי בבית המלך בלבוש מלכות ואבן יקרה על ראשו וכל שרי המלך מנשאים אותו, ומקץ ט"ו שנה אשר גדל משה בבית פרעה הואיל הנער לראות פני אביו ואמו, וירא בסבלותם, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו, ויהי בראות המוכה את משה וירץ אליו לבקש עזרו כי משה היה גדול ונכבד בבית פרעה, ויאמר לו אדוני! האיש המצרי הזה בא אל ביתי בלילה ויסרני ויבא אל אשתי לעיני ועתה מבקש את נפשי לקחתה, ויהי כאשר שמע משה את הדבר הרע הזה, ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויצל את העברי מיד מכהו, וישב משה אל המלך והאיש העברי שב אל ביתו, ויהי בשוב האיש הביתה אמר לגרש את אשתו, ותלך האשה ותגד לאחיה ויבקשו אחי האשה להרגו וימלט על נפשו. ע"כ. ולכא' האשה הזו היתה אחות דתן ואבירם, שהיתה רשעה כמותם. ומבואר שאחיה של האשה [מסתמא הם דתן ואבירם]. בקשו להרוג את משה.

בן כמה היה משה רבינו באותה שעה שהרג את המצרי

א. בחזקוני כתב, מי שמך לאיש עדיין לא באת לכלל אנשים ואתה בא לבקש להיות שר ושופט. וכן כתב בשפתי כהן (ב. א) והיה בן שנים עשרה שנה ואמר לו מי שמך לאיש ועודך בן י"ב. ב. ג. שמות רבה (פ"א סימן לא, ולה) דאמרו דבן עשרים. או בן ארבעים היה. ד. החיד"א בחומות אנך (שמות ז) כתב בשם מהרר"א דמשה רבינו ע"ה היה בן ט"ו שנה.

מלבי. (ע"ש ששמעו כן מהמגיד מקאזיניץ בשם מהר"ר שמעלקא אב"ד נ"ש ששמעו מהבעש"ט הקדוש).

בשעה שהכה משה את המצרי התחילה מפלת מצרים, כ-60 שנה קודם נפילתם

כתב בספר קב הישר (פרק ז): לפי הנראה בעת שהרג משה רבינו את המצרי, זה היה תחילת מפלה ונפילת מצרים, ומאז התחיל להתיש כח שרו של מצרים, כי הרב האר"י ז"ל כתב בכתביו דמשה רבינו ע"ה הרג למצרי בשם א' מן ע"ב שמות והוא שם הנקרא יכ"ש ויוצא מפסוק מ"י שמ"ך לאי"ש שר ושופט, כי השם הזה הוא משפיל ונוקם על מצרים, ועל שם זה רמז דוד המלך ש"פטני י"קו"ק כ"צדקי" הרומז בר"ת שם יכ"ש. ובהיות כי עלינו חיוב לספר ביציאת מצרים, נראה לי ששם זה הוא מרומז בר"ת של ל"ל ש"מורים, שהוא גימטריא שם יכ"ש. וליל זה נקרא ליל שמורים לפי שהוא משומר מן המזיקים, ולכן אין אנו קורין קריאת שמע בליל זה להראות שאנו מאמינים בהקב"ה שהוא ישמור אותנו מכל המזיקים בפגעים בב' לילות דפסח, באשר שהשם הנ"ל הוא מכניע כל עושה רשעה, ולכן חיוב עלינו רק להרבות בסיפור יציאת מצרים וכל המרבה לספר ה"ז משובח, מ"ו מהר"רי ז"ל. ע"כ. ואולי זהו שכתבו וישמע פרעה את הדבר הזה, פ"י שהרג אותו בשם הזה, והתחיל הכנעת שרו של מצרים, ולכן חרה לו כל כך וביקש להרוג את משה, מה שלא היה חורה לו סתם כשהיה הורג איזה גוי שיהיה.

האם מותר לרשע להכות רשע

לכא' יש לשאול מה שאל משה למה יכה רעהו, [ומכאן למדנו שהמרים יד על חבירו נקרא רשע], והרי דתן ואבירם שניהם היו רשעים, ואין איסור להכות אדם רשע (שו"ת המבי"ט סי' טו. ועי' סנהדרין פה: ובתוס' קידושין לבג). ולכא' צ"ל שכיון ששניהם היו רשעים, אסור לרשע להכות רשע. וז"ל התנחומא (שמות סימן ז): הם אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה (במדבר יד). והם שהמרו על ים סוף, והם שהותירו מן המן, שנאמר ויתירו אנשים ממנו עד בקר. והם שיצאו ללקוט ולא מצאו. והם היו במחלקתו של קרח. שנאמר הוא דתן ואבירם שהן עמדו ברשתתן מתחלה ועד סוף, ויאמר לרשע למה תכה רעך, למה תכה רשע כמותך. ע"כ. שו"ר שכן כתב מהרי"ט (ח"ב אה"ע סי' מג): קשה, אמאי אקרי רשע משום שבקש להכות, והכתיב בעמך, בעושה מעשה עמך, ובסוף פ' איזהו נשך אמר, ראיתו נוהג שלא כשורה מנין שאתה רשאי לשעבדו, שנאמר

ושבתנחומא אמרו דמשה היה פחות מבן עשרים שנה דכתיב מי שמך לאיש. והעיר דבשמות רבה פ"ה איתא דבן י"ב היה. והנה ז"ל המדרש (שמות רבה ה. ב) איתא, בן י"ב שנה נתלש משה רבינו מבית אביו, שאילו גידל בבית אביו ובא ואמר להן לישראל המעשים לא היו מאמינים בו, שהיו אומרים אביו מסרה לו. ע"כ. ואפשר דקאי על הזמן שיצא מבית אביו, ולא על הזמן שיצא אל אחיו אחרי שהיה כמה שנים בבית פרעה. וצ"ע.

באיזה שם הרג משה רבינו את המצרי

בילקוט חדש (משה ומעלתו אות רפט) הביא מרבינו האר"י (שער מאמרי רז"ל שבת עמי י), שמשה הרג את המצרי בשם תכ"ה [והוא פנים של שם שד"ן], ועל זה אמר לרשע למה תכה רעך (שער מאמרי רשב"י סי' בשלח). וכן כתב החיד"א בס' דבש לפי (מנע מ"ם אות ט), בשם הרמ"ז בליקוטיו, וסיים שעל זה נתיירא משה, שנודע שהרגו בשם זה, ושמא הרשעים ישתמשו בו. אמנם בספר קב הישר (פרק ז) כתב בשם כתבי האר"י ז"ל, שמשה רבינו ע"ה הרג למצרי בשם א' מן ע"ב שמות והוא שם הנקרא יכ"ש, ויוצא מפסוק מ"י שמ"ך לאי"ש שר ושופט, כי השם הזה הוא משפיל ונוקם על מצרים. [ובעבודת ישראל (פ' שמות) הזכיר שני שמות קודש אלו. ע"ש. שמשה רצה לענוש לרשע ההוא בזה השם תכ"ה כידוע משער היחודים בפסוק רק בענין תביט, ודתן ואבירם הרשעים הבינו זאת, והשיב לו הלהרגני אתה אומר, פירוש אני מביין שאמיתך הוא הלהרגני בלשונך שאמרת שם תכ"ה, ורצה להגביר את עצמו נגד משה רבינו ע"ה בשם היוצא מסופי תיבות מי שמך לאיש, כמבואר בארז"ל כידוע לעומדים בסוד שם מ"ב שאין מגלין אלא לצנועים].

צוה השי"ת להכות את עיר הנדחת אפי' בשם שהרג משה את המצרי

ובפרשת ראה (יג, טו) כתיב, הכה "תכה" וגו' לפי חרב, ופירש רש"י, אם אינך יכול להמיתם במיתה הכתובה בהם כו'. וביאר בספר ייטב לב שם, כלומר בשם תכ"ה הכתוב כאן, שבו הרג משה את המצרי, אז המיתם באחרת, שמעתי. ונכון. ע"כ.

משה רבינו היה דבק כל ימיו בשם הקדוש יכ"ש, שלא לנטות הרצון לשום צד

כתב בספר תורת המגיד (שבת ומועדים עניני תפילה) ששם נג"ד יכ"ש, הוא ההכרעה, שלא לנטות הרצון לשום צד ולשום בחינה, והעיקר הוא השם יכ"ש שבשם זה, ובו נדבק משה במחשבתו שלא לנטות כנ"ל, רק כפי שיהיה הרצון מהקב"ה בעצמו, ולכן שם זה בא"ת ב"ש מל"ב, וזהו שאמר (במדבר טז, כח) כי לא

יתכן לפרש עוד, שגילו סוד שהוא הגואל.

וישמע פרעה את הדבר הזה ויקש להרוג את משה

צריך ביאור מהו "את הדבר הזה". (א) יש לעיין מהו "ויקש". (ב) עוד יש לעיין מדוע לא ברח משה מיד. (ג) "ויברח משה מלפני פרעה" צריך ביאור מהו מלפני פרעה. וצ"ל שכבר היה תפוס בידו וברח כמשארז"ל במדרש. אי נמי, שפרעה היה מחפשו בחכמתו (ברוח טומאתו ובאיצנותו) לראות להיכן ברח. ורצה לתפסו אף אם נמצא במדינה אחרת, וסייע השי"ת למשה שנסתר מעיניו. ומה שנאמר "את הדבר הזה", היינו שלא חרה לו על הריגת המצרי, אלא על שהיה מוכיח בענייני הנהגה ומוסר, שזה מראה על היותו מנהיג רוחני. אי נמי ר"ל ששמע על עצם יציאתו מן הארמון (כמב' במדרש שכל אותם שנים לא יצא מן הארמון), לראות בסבלות אחיו. אי נמי על שהרגו בשם המפורש. ומכל זה ראה סימן שאכן זהו הגואל שהוא עצמו גידלו על ברכיו.

למה פרעה הרשע ביקש להרוג את משה עבור שהרג איזה מצרי

א. יש לבאר משום שהבין בזה שיתכן שהוא הגואל של עם ישראל שממנו חשש כל הזמן, ובפרט שהרגו בשם, וזהו וישמע פרעה את "הדבר" הזה, שהרגו בדיבור. ב. עוד יש לומר, שכאשר ראה שהוא מקנא על טובת אחיו, אמר פן יבא גם עליו וידרוש לפוטרם מן השעבוד, ואם לא ישמע לו יהרוג גם אותו בדיבור, כמו שהרג את המצרי. וכן כתב בפני דוד (שמות 1) שקצת יש לתמוה שהרי היה גדול בבית המלך, ושר שאמרו עליו שהרג איזה הדיוט, מי יתבע דמו ממנו, וכ"ש שאין עדים בדבר. ואפשר כיון שהרגו בשם המפורש, וז"ש וישמע פרעה את הדבר הזה, ומזה נתפעל מאד מאד, כי יכול לבא אצלו ומבלי שום הרגשה יזכיר השם ויהרגהו. ע"כ. וכן כתב בשפתי כהן שפרעה חשש שמא יהרוג גם אותו בשם.

בריחת משה למדין

המדרש של שבט לוי וכדומה. וצריך לומר שדתן ואבירים עשו כזה שם רע למשה רבינו, שהוא רוצה לטעון על עצמו שהוא המשיח, ועשו פרשנויות בכל מיני ערמות נגד משה רבינו, שנתבזה מאד בעיני כל ישראל ואין מוחה, וברח משם בבזיון, או הבין שרצון ה' שיברח מהם ולא יישאר עמהם

ובאחיכם בני ישראל וכו', וי"ל כיון שגם הוא רשע כמותו אינו רשאי להכותו. ע"כ. ולפי זה שנים שמכים זה את זה, מי שהתחיל ראשון נקרא רשע, והשני מותר לו להכותו גם שלא על מנת להציל את עצמו מתחת ידו.

דתן ואבירים היו דלטורין אהובים על המצרים והלשינו לפרעה שהגאולה קרובה ומשה הגואל

כתב בשפתי כהן (ב, טז), שכאשר דתן ואבירים ראו את משה בן "ב הורג את המצרי בפה ומציל אותם, אמרו ודאי זה הגואל, והם היו אוהבים את מצרים, דלפי שהיו דלטורין, היו אהובים עליהם ונתנו להם חיבה ומעלה במצרים, וכמו שאמרו ניתנה ראש ונשובה מצרים, המעט כי העליטנו מארץ זבת חלב ודבש, לפי שהם לא היו בעבודה לפי שהיו דלטורין היו במעלה. ולכן לא רצו בגאולה. והחליטו ללכת ברכילות לומר שהנה נתקרב הקץ ונגלה הגואל, וכן נצים גימטריא קץ. וא"ת למה לא מתו בג' ימי אפילה, התשובה שלא מתו אלא אותם שלא היו מאמינים בגאולה אבל אלו מאמינים בגאולה היו אלא שלא היתה דעתם נוחה בה.

דתן ואבירים גילו סוד ונתחייבו מיתה

ובפרשת קרח נאמר "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה". ואיתא בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל: ומליל לכנישתא למימר, וזרו כדן מעלוי משכני גובריא חייביא אילין, דאתחייבו קטול מן טליותהון, במצרים פרסימו מסטורין דילי כד קטלית ית מצראה וכו'. ע"כ. והיינו שדתן ואבירים נתחייבו מיתה מנעוּתם בהיותם במצרים כאשר גילו סודו של משה רבינו שהרג את המצרי, ובעבור כן פרעה ביקש להרוג את משה. ויש לעיין אם זה משום גילוי סוד, ונאמר שבן נח נהרג על גילוי סוד, עכ"פ גילוי סוד כמוס כזה. או שזה משום רודף ומוסר, שהם מסרו את משה למלכות להורגו. או שהכוונה שצירוף שאר הדברים שהובא שם, שהרגיזו באלוש וחללו את השבת ועוד. אך

מדוע ברח משה למדין, ולא הלך לבית אביו, או לישיבה של שבט לוי

יש לשאול מדוע ברח משה למדין, ולא הלך לבית אביו, והרי השי"ת הציל אותו מיד פרעה בדרך נס, ובודאי שלא חשש על נפשו, ויכל גם לשבת בבית

בכזה מצב. וכשחזר משה לגאול אותם כתיב: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן לֵךְ שָׁב מִצְרָיִם כִּי מָתוּ כָּל הָאֲנָשִׁים הַמְּבַקְשִׁים אֶת נַפְשְׁךָ". ולכאורה פרעה רדף אותו ולא רק דתן ואבירם, אלא שלא חשש מפרעה, אלא מלשון הרע ושם רע שהוציאו עליו הרשעים הללו, וכאשר נפלו מגדולתן, כבר לא נתיירא מהם.

כיון שמצרים היתה מלאה כישופים כיצד ברח משה משם

איש מצרי מכה איש עברי מאחי והרגתיו וטמנתיו בחול, וכששמע פרעה כך בקש להרגו, והביא "חרב שנונה שבכל העולם לא היה כמוהו", והכני בה עשר פעמים, ועשה לי הקב"ה נס ונעשה צוארי כעמוד של שיש ולא שלטה בי החרב, וברחתי אצל יתרו ואף הוא חבשני בבור שבע שנים. ע"כ. הרי להדיא שהיתה החרב הכי מיוחדת בעולם.

אימתי אמר משה שירה בצעירותו

אימתי במדרש (דברים רבה פ' ואתחנן ב, טז): אמר רבי איבו, כיון שברח משה התחיל אומר שירה, שנאמר (שמות א) וישב בארץ מדין וישב על הבאר, מה ישראל אמרו שירה על הבאר, אף משה אמר שירה על הבאר, אמר ר' לוי לפי שארעה פרשת רוצח על ידו בערי מקלט. ע"כ. ובנו"א הגירסא: ולמה אמר שירה, שהוא היה יודע צערו של רוצח, משל הדייט אומר דאכל מן קדרא ידע מה היא טעמא דתבשילא, וכיון שאמר לו הקב"ה רפואתו התחיל משה אומר שירה שנאמר אז ישיר משה. ע"כ.

יש אומרים שמשו רבינו הרג את פרעה

מובא מספר מדרש הנגיד לרבינו דוד נכד הרמב"ם (הגדה של פסח עמ' פה) שכתב, שעל גזירת פרעה פן ירבה וכו', אמר הקב"ה נראה של מי יקום שלי או שלכם, וסיבב הקב"ה סיבה אחר סיבה, והענין הגיע בהדרגה עד כדי כך שמשו עמד כנגד פרעה והרגו וברח ממנו לארץ כוש כמו שתמצא הדבר כתוב בפרשת ואלה שמות, וחזר למדין ונשא את צפורה. ובהערות שם ציין שכן הוא בספר חמדת הימים להגה"ק והנורא רבינו שלום שבזי זיע"א, שמשו רבינו הרג את פרעה בשם המפורש וברח לכוש. [והי' חיים פלטיאל (פ' שמות) הביא ממדרש, שאיקוסטינו של פרעה בא להרוג את משה, ונדמה משה לאיקוסטינו ואיקוסטינו למשה, ובא "משה" והרג "לאיקוסטינו" והיו הרואים סבורים כי היה משה שנהרג, והלך משה משם לארץ כוש וכו'].

משה רבינו היה מלך בכוש ארבעים שנה ולקח אשה כושית ונעץ חרב בינו לבניה

כתב רשב"ם (במדבר יב), כי אשה כושית לקח, כדכתיב בדברי הימים דמשה רבנו, שמלך בארץ כוש ארבעים שנה, ולקח מלכה אחת ולא נגע בה. ולפי זה לא קאי על צפורה. אכן אפשר ששניהם אמת (ויבא הכתוב בפשוטו כושית ממש), וכן כתב האלשיך שם מדנפשיה, והביא מדרש רז"ל שמ' שנה מלך בכוש, ויקח לו אשה כושית, ונתן חרב חדה בינו לבניה, ולא קרב אליה מ' שנה, היות שלא נתגיירה, וכאן

יש להתבונן כיצד יכל משה לברוח ממצרים שהיתה סוגרת ומסוגרת, וכן יש לשאול לגבי יתרו, ובשלמא לגבי יתרו י"ל שברח בכח המטה, שביטל את כל החומות של הכישופים. [ישמא רק עבד לא יכל לברוח ממצרים]. ואולי משה קיבל מאביו את החמור של יעקב אבינו ע"ה, ובכחו ברח משם. ושו"ר בסדר הדורות (ימות עולם שנת 2386) שהביא מספר הישר, ויבקש פרעה להרוג את משה, ויחזק מלאך ה' בימין משה, ויוציאהו ממצרים ויניחהו מחוץ לגבול מצרים מהלך ארבעים יום. ע"כ. ומה שנאמר ויברח משה מפני פרעה, י"ל שע"י שלבש לבוש מצרי, נשתנה מראהו, ולא יכל פרעה למוצאו בקסמיו וניחושיו באיזה מקום בעולם הוא עומד.

האם היה לפרעה חרב מיוחדת שנקרא חרב פרעה

להלן בפרשת יתרו אמר משה "ויצילני מחרב פרעה". משמע שהיה לפרעה חרב מיוחדת, דאל"כ די לומר ויצילנו מפרעה, דמאי נ"מ אם פרעה רצה להורגו בחרב או בשריפה, ואדרבה חרב זו מיתה קלה יותר. אלא יש לבאר שכיון שיש אנשים בעלי כחות רוחניים שקשה להרוג אותם, ולהבדיל כמו שמצינו אצל בלעם, בזוהר הקדוש (ה"ג דף קצ"ד), באותה שעה עשה בו פנחס כמה מיני מיתות ולא מת, עד שלקח החרב שהיה חקוק עליה נחש מצד אחד ונחש מצד שני. אמר לו בשלו ימות, אז הרג אותו ויכל לו. ע"כ. ויש לומר שגם פרעה היתה לו חרב מיוחדת, טעונה בכישופים וקסמים, שיכולה לגבור על אדם בעל כחות ולהורגו. ואעפ"כ לא מת משה, ואדרבה נהפכה החרב על השליח והוא נהרג, ונתיירא פרעה, ולא ביקש להורגו בדבר אחד, כדאיתא ברש"י עה"פ מי ישום אלם. והנה עוד מצינו חרב של פרעה, שנאמר אמר אויב ארדוף אשיג אריק חרבי. ושמא היתה גם כן חרב מיוחדת. ועיי'. ומצאנו במדרש וישוע, שבשעת אמירת אז ישיר, סיפר משה רבינו חסדי השי"ת ובין דבריו אמר: כשגדלתי יצאתי לראות דוחק אחי, וראיתי

בדברם אל משה על מה שפירש מאשתו זכרו לו הדבר, ואמרו הגם ששם היתה סיבה הגונה, אך זו הלא גיירה משה קודם שלקחה לאשה, כנודע. ע"כ. וכן כתב בכתב והקבלה שם. וכבר מפורש כן בתרגום המיוחס ליונתן שם: דברו על ענין אשה כושית שהשיאו הכושים למשה, בברחו מלפני פרעה, וגרשה, כי השיאו לו לאשה את המלכה של

נזדעזעו יותר מן השעבוד כולו, שאין לך בזיון והשפלה כזו, ועומק הענין י"ל שהיה אמת הדבר שרפואתו תלויה בזה, אך הטעם שדם יהודי הוא הרפואה למחלתו, היה לפי שבזה תרווח דעתו וישמן ליבו מהנאתו לרוחץ בדם שונאיו. ולפי זה שמא הצרעת באה מחמת עוצם כאבו ויגונו בראותו חוזקם וריבויים ועוצמתם של ישראל עד שבשרו יאכל ונפשו עליו תאבל.

כל התינוקות שחט פרעה היו רשעים

"וימת מלך מצרים, ויאנחו בני ישראל מן העבודה וגו'", ופירש רש"י ע"פ המדרש (שמות רבה א, מא) שנצטרע, והיה שוחט תינוקות מישראל ורוחץ בדמם. והקשו המפרשים, אם כי למה כתוב שנאנחנו "מן העבודה", הלא היה להם להאנח מן הגזירות המשונות הללו. ויש לתרץ שפרעה היה עושה עצמו כמו שאוהב אותם, ורק שמבקש שיעזרו לו בסיוע המדינה, ואת המכות והסבל וכו' היו מקבלים רק מהשוטרים, וכן מהמצרים, באופן שעם ישראל לא ידעו שפרעה עומד מאחרי כל הדברים אלו. אך כעת שראו שרוחץ בדמן של ישראל הכירו רשעותו, ונאנחו על העבודה. ובספר

כוש, וגרש ממנו. (ובילקוט שמות קסה, מובא המעשה באורך: ויברח בלעם הקוסם ושני בניו לארץ כוש, בימים ההם נתיחה מלחמה בין כוש ובני קדם, ויצא קקוס מלך כוש להלחם בארם ובבני קדם, ויעזוב את בלעם הקוסם הוא לבן הארמי מפתחו ושני בניו ינסו וימכרום לשמור את העיר ודלת הארץ אתו, ויועץ בלעם את עם הארץ למרוח בבמלך קקוסם לבלתי בו בני העירה וישבעו אליו עם הארץ וישבעו לו וימליכוהו עליהם, ויגביהו את החומות מאד משני צדי העיר ומן העבר השלישי חפרו בארות רבות אין מספר בין העיר ובין הנגר הסובב את כל ארץ כוש ויבקיעו שם את מי הנגר, ומן העבר קבצו נחשים לרוב מאד בלחשים ובכשפיהם ואין יוצא ובא. ויהי כשבו המלך אל נתנום להכנס וכו', ובעת ההיא ברח משה מצרים ויבא אל מחנה מלך כוש שמרוחץ בלחשיו, ויאהבו, כי רב ויקר הוא וקומתו כארוז ופניו כצאת השמש וכח ונברתו כארוז וכו', וימת מלך כוש ואלת כוש משה עליה, וישבעו על השירים וכל העם שלל לאו הכושית הגבירה וישקו כל לאשה, ומשה בן כ"ז, ויאמרו לו זה ש' שנים שלט לאו האיניו שנינו ובנינו וכו', ויאמר להם לכו העירה והביאו מבני החסידה איש אפיהו בידו והיו לכם למשמורת עד דעם ולמרום לטוש כדרך בני הנץ וכו', ויצו להרעיבם ג' ימים, ואח"כ לרוב על הסוסים מה עלי מלחמתם, ואיש אפרוחו בידו, ויבואו מגד מקום הנחשים וכו', ויאכלום וישביחום. ואז הריעו תרועה גדולה וילחמו העירה ויתפשוה, ויהרגו במורדים אלף ומאה איש, ועבד, ומת לאות אחד. ויהי כראות בלעם הקוסם כי נלכדה העיר, ויפתח השער וירכב על הסוס הוא ושני בניו וינסו ויבואו מצרים אל פרעה, המה החרטומים המכשפים הכתובים בספר הישר היועצים ויבאו לפרע לאבד שם יעקב מעל פני האדמה. וילכו מלך העיר בתחמוטו וישויהו על כסא המלוכה, ויבא משה את אלו אבותיו ולא בא אליו, כי יזכר את שובעה אשר השביעו אברהם את ילדיו עבדו לאמר לא אה קחש אלה לבני מנותח כנען. וזה כזה היה יצחק ליעקב. ללא תתרחק מבני חם, והם עבדים. ויירא משה מפני ה' אליו ויתהלך לפניו באמת בכל לבבו. ולא סר מן הדרך אשר הלכו בה אברהם ויעקב וישקו, ויתחוק במלכות בני כוש וילחם את אדם את בני קדם ואת ארם ויכניעם תחת יד בני כוש. בשנת מ' מלכו והוא יושב על כסא המלוכה והגבירה לימיו, ותאמר אל השירים והעם הזה זה ש' שנה שמלך, ואלי לא קרב ואת אליו בני כוש כאלו, ותעה שמעו נא, לא ימלך עליכם זה, אלא מותכם בני, וישמעו לה. ויתנו לו מתנות גדולות וישלחוהו בכבוד גדול ויצא משה בן ס' שנים, כי מה' יצא הדבר, כי בא הקץ אשר התעתד מימי קדם להוציא את בני ישראל).

לא שמו לב שפרעה שונא אותם עד שחט תינוקות ורוחץ בדמן

"ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים". יש לעיין מהו בימים הרבים ההם. ומדוע רק עתה נאנחו אדרבה בשעה שמת הארוז באה רווחה מעט. והנה מבואר בקרא שהיו כאן ה' שלבים: א. ותעל שוועתם. ב. וישמע אלקים את נאקתם. ג. ויזכר אלקים את בריתו וגו'. ד. וירא אלקים את בני ישראל של ההתרחקות שהתרחקו בני ישראל מאביהם שבשמים ונתרחקו כל כך שאפילו לא קראו אליו לישועה ואף לא כאבו את כאב עצמם אלא השלימו עם המצב [ולפס"ח ב"מק"א צ"ל שארכו הימים

פרשת דרכים (דך מצרים דרוש ה) עמוד בקושיא זו (בשם דודו הרב), ויתרץ, שישראל בראותם השעבוד, היו מצטערים מחמת שראו שהגזרה היתה ת' שנה, ועדין היה חסר הרבה מן המנין, אמנם שכשראו שהיו מתרבים שלא כדרך הטבע היו מתנחמים ואומרים, דאין ספק דהקב"ה ידלג על הקץ מחמת רבוי האנשים, (והוה שאמר השי"ת ליעקב, אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימן שם, והכונה אל תירא כי שנות השעבוד רבים, כי לגוי גדול אשימן שם, וע"י הרבוי יתקצרו שני גלותם). אבל עכשיו שנצטרע פרעה והיה שוחט לרפואתו ק"ן ילדים בבקר וק"ן עגב, וא"כ בגזירות חדשות כאלו, ימעט רבוי האנשים, ויצטרע למהר את הקץ רק ע"י קושי השעבוד, ולכן נאנחו מן העבודה, פירוש מי יוכל לסבול עבודה זו עד תשלום ת' שנה. ע"כ. וכתב החיד"א (חומת ארץ פרשת שמות אות ט, ובישעיה פרק ט), שישראל לא ידעו שהתינוקות הנשחטים היו רשעים גמורים. ויש לומר ע"ז בדרך הלצה, אל תסתכל בקנקן, אלא הנשחטים, אלא במה שיש בו, ונפשמם לא מטוהרה והיו רשעים גמורים. וע"ז נאמר בישעיה (ט) "הרבית הגוי", פ"י שרבו ישראל מאד, כדי שיצאו קודם הזמן, אך אח"כ כשנצטרע פרעה, והיה שוחט ש' תנוקות ביום "לא הגדלת השמחה", לא באל"ף, דערבה כל שמחה וכנ"ל, ועכ"ז לו הגדלת השמחה, לו בוי"ו, שהתינוקות שחטתו היו רשעים, והיה מספיק ריבויים לצאת קודם הזמן. ע"כ.

ועדיין לא נתנו לבם להתבונן על מצבם השפל ועל שנאת פרעה אותם]. הוכרחו מן השמים לעוררם על ידי מיתת מלך מצרים שנצטרע והיה שוחט תינוקות בכורות של ישראל ובודאי טען שאינו עושה זאת משנאה אלא מחמת שכך מוכרח לרפואתו ע"פ חכמיו וחרטומיו [לפי מה שבארנו שלא ידעו ששונאם ומבקש רעתם] ובזה שמו לב להתבונן על שנאתו. שלא יתכן לשחוט אחרים כדי להציל את עצמו אלא בגודל השנאה או שבזה

גלות משה במדין

אלקים, (ואולי גם הצאן שלהם התברכו ונעשו שמנים ובריאים מנח המים הקדושים ששתו), ובזה קידש משה שם שמים, על דרך שעשו האבות הקדושים, שחזקו את האמונה בהשי"ת בכל העולם.

האם משה לא הוצרך ליגוע בבנותיו של יתרו, שהציף עליהם את המים ועלו מאליהן

במדרש (שמות רבה א. לב), יתרו כומר לע"ז היה, וראה שאין בה ממש, וביסר עליה והרהר לעשות תשובה עד שלא בא משה, וקרא לבני עירו ואמר להם עד עכשיו הייתי משמש אתכם מעתה זקן אני בחרו לכם כומר אחר, עמד והוציא תשמישי ע"ז ונתן להם הכל, עמדו ונדוהו שלא יזדקק לו אדם ולא יעשו לו מלאכה ולא ירעו את צאנו, ובקש מן הרועים לרעות לו את צאנו ולא קבלו לפיכך הוציא בנותיו וכו', וגרשו בנותיו כאשר גרושה. דבר של גילוי עריות באו לעשות עמה, ועמד משה והושיעו. ורבנן אמרי מלמד שהשליכו אותן למים, והוציאו משה. ע"כ. ולפי מה שנראה שהיתה זו בארה של מרים, ולכן המים עלו מאליהם, א"כ י"ל שלא הוצרך ליגוע בהם שכדלה אותם מן המים, אלא הביא לשם את בארה של מרים, ועלתה וצה מאליה, והם גם כן עלו וצפו מאליהן עם המים.

מי החזיר את יתרו בתשובה וטיהר את ביתו

אפשר שצפורה גרמה לזה, וז"ל המדרש (שמות רבה א. לב): מיד רצה צפורה אחריו כצפור והביאה אותו, ולמה נקרא שמה צפורה שטיהרה הבית כצפור.

עזר ה' למשה שזכה לישא צפורה שגרשה אותו ממצרים.

במדרש אשת חיל (בתי חדרשות ח"ב) איתא: גמלתהו טוב ולא רע, זו צפורה, ולמה נקרא שמה צפורה, שצפתה וראתה והולידה שני בנים למשה גרשם ואליעזר. אליעזר, שעזרו הקב"ה מפרעה עד שדבק בצפורה, גרשם, שגרשה אותו צפורה ממצרים. ע"כ. ושמא הכונה שצפורה ראתה ברוה"ק את מעלתו של משה, ובתפלותיה סבבה שינצל מטומאת מצרים ומביתו של פרעה אבי אבות הטומאה, עד שיבא אצלה.

צפורה החייתה למשה ז' שנים ולא יצאה עם הצאן

כתב רבינו חיים פלטיאל (ב. ג.) ממדרש, מנהגו של

המים עלו לקראת משה והשקה את צאנו ובקרו של יתרו

במדרש אגדה (ב. ג.) ארז"ל, כל זמן שמשה ע"ה עומד על פי הבאר, המים צופין ועומדין על הבאר, וכשחזר משה ע"ה אף המים חזרו לאחוריהם, שנאמר מוליך לימין משה. ותחלה כשבא משה מצא הרועים מכים צאנו של יתרו, אמר להם ריקים, מן הדין שישקו נשים תחלה וילכו להם, ואם אינם יכולים לדלות דולים להם האנשים, מיד לא שמעו לו עמד משה על פי הבאר והמים עלו ושתו כל צאנם ובקרו.

אם צאנו של יתרו שתו מבארה של מרים

לפי דברי המדרש שהמים עלו לקראת משה, כמו שעלו לקראת יעקב, אפשר שזו בארה של מרים, וכדאיתא במדרש אגדה (שמות ב. ט): יתרו אמר, זה הסימן שאמרתם שדלה והשקה צאנכם, זה מבני בניו של יעקב שעמד על הבאר הוא, שהבאר מכרת את אדוניה. ע"כ. ומשמע שאותה באר של יעקב הכירה כאן את אדוניה, שצדיק יסוד העולם בדורו, הוא הבעלים של הבאר הזו [ראה להלן שמשה רבינו ע"ה רעה את הצאן במטה המיוחד, ועצמו ורבו מאד וכו'].

את צפורה לא השליכו המדיינים למים כי לא יצאה מביתה

כתב בשפתי כהן (ב. ז.), צפורה לא יצאה עם הצאן, שהיתה משמשת בבית, וכשאמר קראן לו, אחיותיה לא רצו לקראותו, כי אמרו ודאי לא עשה עמנו על מנת לקבל פרס ולא יבוא עמנו, ורק צפורה רצה והביאתו לפי שלא עשה עמה חסד. [ורבינו חיים פלטיאל הביא ממדרש, ששבע שנים לא יצאה מביתה לרעות, אלא שארה בבית, והיתה הולכת בכל יום אל הבור שהושלך משה, כדי לפרנסו].

משה דלה מעט ונתברכו המים והשקה גם צאן הרועים

במדרש (שמות רבה א. לב), דלה דלה, דלה אחת דלה, והשקה את כל הצאן שהיו שם, ונתברכו המים על ידו, הה"ד וישק את הצאן צאנינו לא נאמר אלא הצאן שאף צאן הרועים השקה. אמר להם יתרו זה מבני בניו של יעקב שעמד על הבאר והבאר מתברכת בשבילו. ע"כ. ואפשר שהרועים נעשו מאז ידידים ומוקירים של משה, שראו שהוא איש

ייתרו שכל מי שהיה מבקש ביתו, היה אומר לו לך והבא אלי מקל שהוא ננעץ, ובבא משה לשם קרא האותיות שעליו והביאו אצלו, אמר ודאי זהו פשפש עליו שיושיע את ישראל, בא יתרו והשליכו בבור שבחצירו, ולב ציפורה נשאה להחיותו, אמרה לאביה ז' בנות אנחנו, אם ייטיב לך ילכו הששה אחר הצאן ואני אשאר לעשות מלאכתו, או אלך לבדי אחר הצאן ואתם תהיו בתוך הבית, וכן עשה. וכל ז' שנים וכו' רצה כציפור להביא מזונות למשה.

ייתרו שכל מי שהיה מבקש ביתו, היה אומר לו לך והבא אלי מקל שהוא ננעץ, ובבא משה לשם קרא האותיות שעליו והביאו אצלו, אמר ודאי זהו פשפש עליו שיושיע את ישראל, בא יתרו והשליכו בבור שבחצירו, ולב ציפורה נשאה להחיותו, אמרה לאביה ז' בנות אנחנו, אם ייטיב לך ילכו הששה אחר הצאן ואני אשאר לעשות מלאכתו, או אלך לבדי אחר הצאן ואתם תהיו בתוך הבית, וכן עשה. וכל ז' שנים וכו' רצה כציפור להביא מזונות למשה.

איך משה נשא את צפורה שהיתה ביתו של גוי

א. שקודם מתן תורה היה מותר לישא, רק לא מזרע חם או כנען. ב. "ל שגגירה. וכמ"ש בפנים יפות (שמות יח. ו. במדבר יב. א), ובברית שלום (פ' בהעלותך). ג. ולכאז' אין כאן קושיא לפי המדרש שצפורה היתה ביתו של אדה"ר, והיתה תאומה של הבל. ד. ר' חיים פלטיאל (שמות) כתב, חתן דמים אתה לי, פירוש, אמרה צפורה, איני יודעת אם בא להורגו, בשביל שנשאני שאני מדיינית, או בשביל שאין בנו מהול, וכע"ז כתב בחזקוני. ובפענח רזא שם כתב, בשבילי אתה חייב דמים מפני שנתחתנת במדינית ליקח אותי לאשה ואתה עברי, דזה וזה גורם, וכשראתה שמלה אותו וירף ממנו, אזי אמרה חתן דמים אתה בודאי, רק למולות, ולא בשביל שאני מדיינית.

מדוע משה רבינו רעה צאן יתרו ולא את בקרו

הנה במדרש אגדה (שמות ב. כ) איתא, שמשה השקה את צאנו ובקרו של יתרו. וצ"ע א"כ למה רעה רק את צאנו. ואפשר שמשה רבינו לא שכח את ישראל אשר נתונים בצרה, ולכן לקח לו צאן לרעות, כנגד ישראל שנקראו צאן, ועשה הכל מתוך תפלה תמידית ממעמקי ליבו, לאמר, רבש"ע, אני רועה את אלו ברחמים מרובים, ויה"ר שכך תרעה את צאנך אשר במצרים. והנה יש לשאול מדוע משה רבינו ע"ה הרעיב את הצאן שלו מ' יום מבלי לתת להם אכילה ושתיה, ובפרט שהיו גדולים וענקים, והיו צריכים לאכילה ושתיה

מרובה, [ובפרט דמשמע שבארה של מרים היתה עימו, שהרי איתא במדרש שהבאר עלתה לקראתו לפי שהיא מוכרת את בעליה. וכ"ה בזהר הקדוש כאן. וע' בפרד"א (פ"ה): א"ר עקיבא, בכל מקום שהיו האבות הולכין, היתה הבאר מהלכת לפניהן]. אלא שכל זה עשה משה רבינו ע"ה, לנסיון, ולהעלות ולקדש את הצאן הזה שהם כנגד עמ"י, עד שהעלה אותם לדרגה כזו כביכול כמו שמצינו אצל אליהו הנביא שהלך בכח אכילה אחת מ' יום. ותיכף כשהגיעו לדרגה כזו, מיד נגלה אליו השי"ת בסנה שבמדבר. לומר שכבר

בצאנו של יתרו היו מגולגלים נשמות גבוהות, ואח"כ לימד אותם תורה

וע"ע בפני דוד (וישלח ו. ו. כתב וכן החיד"א בספרו דבש לפי מערכת צ אות טו) מהרב נזר הקודש, שנשמות ישראל היו בצאן לבן וטרח יעקב עד שמשך כל כח הצאן אצלו וכו', ולבן פתחו לתת לו עושר ולהחזיר לו הכל, ואם ח"ו היה חוזר נאבד העולם. ע"כ. וכתב החיד"א בספר דבש לפי (מערכת ל אות יד) שלכן עשה יעקב אבינו ע"ה את התחבולה של המקלות, שהכל עשה על פי הדיבור, משום שצאן לבן היו נשמות ישראל, ובזה הוציאם לאור. ע"כ. ובספרו ככר לאדן (סימן ג) כתב, דלפיכך נקראו ישראל "צאן", לרמוז שהיו בצאן לבן והצילם יעקב אבינו ע"ה. וכן כתב בס' בית עולמים (דף קכט). שסוד הצאן שעשה יעקב, הם הכל בירורי נשמותיהם של ישראל, כמ"ש ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם כו'. ע"כ. [וע"ע בס' אמרי נועם מדויקוב עה"ת (פרשת יוגש), שבאנו של יעקב שהציל מלבן, היו נשמות ישראל, ת"ר אלף, שהיו נבלעים בתוך הצאן, וכמ"ש ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה. ורמזו בספרים מאש"ר ר"ת ש"ש מ'אות אלף ר'גלי. ואלה הצאן הביא אתו יעקב למצרים, ומשם עלו. אמנם נשמות הערב רב שהיה גם כן צורך להעלותן, היו ניצודים בצאן פורעה. ולכן אמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות]. ואפשר דה"ה לצאנו של יתרו. והרי גם יעקב וגם משה רעו את הצאן הזה במטה האלקים, כדאיתא במדרש, ובשניהם ארז"ל שהיו הצאן פרים ורבים מאד שלא כדרך העולם.

ומצאנו בספר בעל שם טוב עה"ת (שמות אות ח) שכתב, באלו הצאן [של יתרו], היו גלגולי נשמות, שנעשו אחר כך תלמידיו של משה שלמד עמהם תורה. (ע"ש בנ"ח פ' אות קנז, קנח). [ובילקוט ראובני (אות כ) הביא מגולאי רזיא: שתקע"ד דורות היו מגולגלים בצאן לבן, ויעקב הביאם למצרים, ושם יתגלגלו במין האנושי, ולכן היו ישראל פרים ורבים מאד].

משה כיון לברר הניצוצות ברעיית הצאן כדי להביא את הגאולה

כתב בפירושי הרמח"ל עה"ת (פ' שמות): "ומשה היה רועה", שמשה עומד בדעת, וכיון שנתגלה למעלה שרשו, היה יכול גם הוא למטה לתקן תיקונים לצורך הגאולה. אבל היה רועה צאן, בסוד "צאן אדם", והיה עושה פעולת שרשו למעלה, שהוא הדעת המתקן הז' תחתונות, וגם היה עושה תיקונים למטה לתקון ו"ה וכו'. ויש כאן סוד, שידוע שנשמות ישראל נקראים צאן, ובכל מקום

שראינו שהצדיקים הגדולים היו רועי צאן, כמו יעקב, היינו בירור הניצוצות הטובות שיש בתוך הקליפות. וזה באמת נסיון גדול להם, לפי שהם צדיקים גמורים ומצד עצמם היו ראויים לכל טוב. אבל נוטלים על עצמם לילך בתוך הקליפות לעשות הביור, וזה צרה גדולה להם, ששם סובלים דוחק גדול. וכשהם רועים צאן למטה, זה רומז הליכת נשמתם בתוך הקליפות לעשות הביור. ומשה היה מכויין לזה לעשות הביור להביא הגאולה.

משה רבינו רעה במדבר צאן קדושים

"וינהג את הצאן אחר המדבר". בתנחומא (שמות סי' יב) איתא ב' ביאורים בזה. א. אר"ש בן יוסי בן לקוניא הלכה צאנו של משה מ' יום בלא אכילה ולא טעמה כלום, כשם שעשה אליהו זכור לטוב, שנאמר וילך בכח האכילה היא מ' יום וגו', עד הר האלהים חורב (מ"א ט"ח). ב. א"ר יהושע בן קרחה, בישרו שצאנו כלה במדבר והוא נאסף עמה. רמז לו שינהג את ישראל מ' שנה, ואח"כ הוא נאסף. ע"כ. ויש לפרש שמשנה היה רועה צאן מתוך תפלה וכוונה, אחרי כאב שאינו יכול להמשיך לישא בעול של עם ישראל פי שעשה באותו היום שיצא לראות בעניי אחיו, והיה נותן כתפו עם כל אחד והיה בוכה עליהם, מי יתן מותי עליכם. והיה מכויין ומתפלל כשם שהוא רעה את צאנו בחסד וברחמים, כך יתעורר מן השמים רחמים חסד וחמלה על עמ"י.

[ובשמות רבה (נד, ג): ויסע כצאן עמו, כאיזה צאן כצאנו של יתרו, מה צאנו של יתרו יצא מן הישוב למדבר, כך ישראל יצאו ממצרים, ובפס"ז כאן: ומשה ו' מוסיף על ענין ראשון, שהקב"ה מקדים רפואה למכה, לפי שנאמר: ויארחו בני ישראל, הקדים את משה שנדבק ליתרו והיה רועה את צאנו, כדרך שהיה יעקב רועה את צאן לבן, יעקב אבינו נתגדל מן הצאן וכו', ויש לפרש משה וכו']. ולכן היה רועה מ' שנה, כנגד מ' שנה שהיה רועה ישראל.

צאנו של משה לא אכלו ולא שתו מ' יום

ובתנחומא משמע שבאו לפרש בזה מהו "אחר המדבר". וכן משמע בפרקי דר"א (ט): שאותם מ' שנה, לא שכלה אותם חייית השדה והיו פרים ורבים הרבה מאד, ועליהם נאמר כצאן קדשים (יחזקאל לו), ונהג את הצאן עד שבא לחורב, שני' וינהג את הצאן אחר המדבר, ושם עליו הקב"ה מתוך הסנה. ע"כ. פי' שמתוך שנהג אותם נגלה אליו השי"ת. ולכא' לא נתבאר (לפי' הא' שם). וי"ל שנהג אותם במדבר במקום שאין אכילה ושתייה, ונעשה נס שלא הוצרכו למאכל ומשתה. וזכו לעילוי גדול. ויש לשאול למה קרא להם צאן קדושים. וי"ל לפי שמשנה רבינו נהג בהם כמו עם הקודש כנז"ל. ועוד

לפמ"ש במגיד מישירים (פ' יצ"א) שמשנה היה רועה את חיילות הקדושה שהיו מסתתרים בצאנו של יתרו, והיה רועה אותם לקרבם לסטרא קדושה. וכמו שעשה יעקב אצל לבן. [וע' בפני דוד פ' וישלח מה' נזר הקדש, שנשמות ישראל היו בצאן לבן וטרח יעקב עד שמשיך כל כח הצאן אצלו וכו' ולכן היה רועה להחזיר ליעקב וליקח הכל ופתחו לתת לו עושר ואם ח"ו היה חוזר נאבד העולם. ובילקוט ראובני הביא מזהר הקדוש שלא היו בנים ליתרו, ולכן בנתינו היו רועים צאנו. ואחר שבא משה אצלו נתברך בבנים. ע"כ. וכו"ו"ב היה אצל לבן].

מדוע נקראו ישראל צאן אדם צאן קדשים, כצאנו של משה שנתעלו כל כך ויכלו שלא לאכול ארבעים יום

וז"ל הנביא (יחזקאל לו) "עוד זאת אדרש לבית ישראל לעשות להם, ארבה אתם כצאן אדם. כצאן קדשים כצאן ירושלם במועדיה כן תהיינה הערים החרות מלאות צאן אדם וידעו כי אני ה'". ע"כ. וצריך ביאור מהו צאן אדם, וכי יש אדם שהם צאן. ועוד דמשמע שיש ג' סוגי צאן, צאן אדם צאן קדשים צאן ירושלים, וצ"ב. [גם לעיל (יחזקאל לו) כתיב: ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם. ובזוהר הקדוש (שמות כ) דרשו בכל זה, שישאל נקראים צאן. ושם (ה"ג קמז). איתא, קרא להו אדם, וקרא להו בהמה, וכלא בחד קרא]. ויש לפרש דקאי על צאנו של משה, שהיה נוהג בהם כאילו הם אדם. וכמו שהיו להם נסים

מעל הטבע (והיו פרים ורבים מאד, כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר תנ"ל. וכו"ה בבראשית רבתי פ' ויחי, שהמטה שנברא ביה"ש ננסר לאדמ"ר בג"ע וכו', ואח"כ לשם, ואברהם יצחק, יעקב, יוסף, וכשמת יוסף נשלל ביתו של יוסף נתן בפלטרין פרעה, וראתו יתרו וגו', והיה משה רועה באותו מטה צאנו של יתרו, ולא שכלתם חית השדה והיו פרים ורבים עד מאד, ועליו הכתוב אומר כצאן קדשים וגו' ובתנחומא שמות סימן יב אמרו: הלכה צאנו של משה מ' יום בלא אכילה ולא טעמה כלום, כשם שעשה אליהו זכור לטוב. וינהג את הצאן אחר המדבר, בישרו שצאנו כלה במדבר והוא נאסף עמה. ולכן לו שינהג את ישראל מ' שנה. ע"כ. ואולי הכוונה שמשנה רבינו היה רועה את הצאן מ' שנה), כך יזכו ישראל לעתיד לבא, שדור המדבר לא זכו לעילוי שלם כמו שהיה ראוי, שהרי הוצרכו לאכול מן, ואילו צאנו משה יכלו להסתפק באכילה אחת למ' יום, כמו משה רבינו. [וא"ש מדוע לא היה להם מה לאכול והתלוננו, וצ"ע למה קרה להם כזאת שהצטערו, וי"ל שזה היה המיועד להם, אילו זכו להיות כמו צאן ממש אחר משה רבינו ע"ה, מבלי דעת כלל, אלא ביטול דעתם אחריו לגמרי, ואז היו מתעלים גם הם כמותו להיות בלא אכילה מ' יום, ואם בעלי חיים נתעלו כל כך, כ"ש אדם].

וזה ביאור הכתוב 'וינהג את הצאן אחר המדבר', שהיה מעלה את הצאן מעלה אחר מעלה, עד שזכו להגיע אל המדבר הקדוש. ובריקאנטי כאן כתב: אמרו רז"ל המדבר היה בורח ונעשה לפניו יישוב עד שבא אל הר האלהים. ע"כ. ודו"ק. [שור' בפנים יפות (שמות ג, א) בשם חז"ל, שקודם התורה לא היתה הארץ מוטוהרת מחמת עוונות יושביה, ולא היתה הקדושה יוכלה לשרות בלכות מוטוהרת הישבים, והיתה השכינה במקום מדבר, ואבותינו הק' נכספה וכלתה רוחם להשרות עליהם רוח הקדושה ונתבודדו במדבר, כי שם מצאו השראת השכינה עליהם, וכן עשה משה, ובהיות רוח קדושה עליו המשיך את הצאן אל המדבר היותו קדוש שהוא הר האלהים חורבה. וגמולו רחמינו על הצאן נמשך על ישראל לרעותם שנמשלו לצאן. שעי' המועשה שהמשיכו ברעיית הצאן מן האובד הצומח מן האדמה להעלות מדימום לצומח ומצומחו לחי ומחי' לקדושת האדם הרועה אותנו, וזהו וינהג את הצאן אחר המדבר, ובכח כוונה זו עלה את הקדושה השורה על ישראל ממעלה למעלה בנפש רוח

ונשמה להתדבק בשורשה בה' אלהים חיים]. וע"ע בילקוט ראובני (שמות אות ט) מגלי רזיא: ובני ישראל פרו וישרצו תתקע"ד דורות היו מגולגלים בצאן לבן ויעקב הביאם למצרים, ושם יתגלגלו במין האנושי, ולכן היו ישראל פרים ורבים מאד.

מדוע זכה משה להיות שליח הגאולה. יש לומר דמה שראה משה את המראה בסנה עתה, היה זה מחמת שעתה ברגע זה ירדה השכינה הק' לשם. ועוד נראה שאפשר שהיה כל זה בזכותו של משה רבינו ע"ה, ולכן זכה להביא הגאולה. והנה נודע שפ' שנה עסק משה רבינו ע"ה בתיקון המידות בבחי' דרך ארץ קדמה לתורה. וא"כ מעשיו הטובים שגרמו לחיבור העולם עם הקדושה (כמו שארז"ל בא משה והורידה לארץ) היה זה ע"י תיקון מידותיו ושנתכוין לעורר רחמים העליונים על הברואים. ולכאורה נראה שעתה בנסיון השה, שמשה ברח ורדף אחריו זמן רב בשרב הגדול ואח"כ הרכיבו על כתפו וכו' כמו' במדרש, היה זה תקון המדות האחרון שהביא לירידת השכינה הק' לארץ. [וי"ל שבדרכו הראשונה בשעת רדיפתו אחר הגדי לא ראה את המראה בזה אלא רק בחזרתו].

משה רבינו עורך את הגאולה והביא אותה

ועוד יש לבאר, מטעם שעל ידי שמשה ראה בצרתם של אחיו ונתן את נפשו עליהם [כדאיתא במדרש, והיינו שסיכין א"ע, וגם היה אומר מי יתן מותי עליכם] על ידי כך עורר את ההשגחה העליונה, וכן ראינו שכתב בספר עלי שור. אך ביותר נראה שהגואל הוא אדם שבכח הבחירה שלו בחר להיות הגואל. שהתעורר אצלו רצון עז לגאול את ישראל בכל מחיר שבעולם עד כדי מסירות נפש ממש ורק הוא מוכשר לפעול כל מה שנצרך וכל זה מכלל חק הבחירה. ודו"ק, וכן כל מנהיג רוחני שהעמיד השי"ת לישראל כמו"ש לא מאסתי ולא געלתי שהעמדתי להם וכו', הוא מחמת שליבם התעורר לכך מרוב כאב על צרת הכלל והרצון העז לעשות הכל כדי לגואלם והסימן לזה שעושה הכל מה שיכול בתפילה עבורם שליבו הומה תמיד עליהם לא יתן שינה לעיניו וכו'. ואף משתדל עבורם. (אף

במה שנתן נפשו על התורה הקדושה לזכות לישועת הכלל).

משה רבינו רעה את הצאן מתוך תפלות על עם ישראל

ועוד יש לבאר, שמשה רבינו היה רועה את הצאן מתוך תפלה, שהוא רוצה לרחם על עם ישראל,

ולהמשיך ליתן כתפו עם כל אחד ואחד, כפי שעשה באותו היום שיצא אל אחיו, ואינו יכול מחמת שהוא בסכנת נפשות מפרעה, ועל כן הוא ירעה את הצאן בחדס וברחמים, כדי שבכח זה יתעוררו רחמים על עם ישראל. ואיתא במדרש (שמות רבה ב, ט): כשהיה משה רבינו ע"ה רועה צאנו של יתרו במדבר ברח ממנו גדי ורץ אחריו עד שהגיע לחסית, כיון שהגיע לחסית נזדמנה לו בריכה של מים ועמד הגדי לשתות, כיון שהגיע משה אצלו אמר אני לא הייתי יודע שרץ היית מפני צמא עיף אתה, הרכיבו על כתיפו והיה מהלך, אמר הקב"ה יש לך רחמים לנהוג צאנו של בשר ודם כך חיך אתה תרעה צאני ישראל. ע"כ. ולכא' כל זה היה באותו היום, והיינו שע"י מסירות זו עבור הצאן, עורר את הרחמים הנצרכים בשביל הגאולה, ואז בא השי"ת לארץ בשביל הגאולה. [ובמדרש אגדה כאן איתא: הלכה צאנו של משה מ' יום ומ' לילה, שלא טעמה כלום, כנגד מ' שנה שינהיג את ישראל במדבר, שלא טעמו מזויעת אדמה כלום].

במשך מ' שנה משה רבינו ע"ה היה במדבר, להכינו ולקדשו לקראת מתן תורה והמשכן והדגלים

כתב בשפתי כהן (ב, טו): הקב"ה רצה לגאול את ישראל, ורצה לשבור מעליהם כל הקליפות ובעלי הדין שלא יקטרגו עליהם, ואיתא בזוהר הקדוש (ח"ב פקט.) שבמדבר ההוא היה מקום שלטון הנחש מלכא חייבא, והוצרכו לשבור תוקפו וחילו, לכן הלכו שם ס' רבוא מישראל וכו'. וזה לגבי הקליפות התקיפות שעדיין נשארו, אבל כל אלו שלא היו קשות כל כך משה שהוא שקול כנגד כל ישראל, שבר אותם לבדו. וכדי שלא יקטרגו על ישראל בהליכתם שם הלך משה שם וסילקם ושב, וישב שם ארבעים שנה, כמו שישראל ישבו במדבר ארבעים שנה.

אימתי נפטר עמרם ואם האריך ימים הרבה עד ארץ ישראל

"ויאמר אנכי אלהי אביך אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב". במדרש מב' דאלהי אביך קאי על עמרם. ולכא' לא מצינו שייחד השי"ת שמו רק על האבות הק'. וצ"ל שכיוון שלא נאמר עמרם בפירוש א"ש. למה שזכה עמרם שייחד השי"ת שמו עליו י"ל לפי שהיה בלא חטא, וגם שהוריד את השכינה מרקיע משישי כמו שאמרו רז"ל, וגם שזכה להוריד נשמה כזו לעולם כמו משה רבינו, ואהרן ומרים. [והנה יוכבד ועמרם נתנו דעתם

ומחשבתם עבור טובת הכלל, לכן זכו לבן שכולו לטובת הכלל]. וע'
במשך חכמה שביאר עפ"ד הרמב"ם (מלכים ט. א)

שעמרים נצטווה מצוות. ואולי נרמז לו כאן שאביו נפטר (בפרט שעמרים היה נביא וגדול הדור, ואין בנו בחייו יגדול להיות הוא גדול הדור ומנהיגו, וגם לא מצינו שמושה ביקש לנאמן רק מחמת אהרן ולא מחמת אביו עמרים). וז"ל רבינו יהודה החסיד בס' גימטריאות (עניינים שונים סי' קעה): עמרים מת בעטיו של נחש. וכתב, ויאמר אליו, אנכי אלהי אביך, זהו עמרים. מדל"ק אלהי אבותיך. ונתן לו את הארשון מנחש, רמזו לו שמת בעטיו של נחש. ואת האחרון מיזו שנצטרעה, דכתב "והנחש היה ערום מכל", בגי' מצרוע, ועמרים היה כמו מלאך, לכך רמזו "ברכי נפשי את ה', ע"שה מלאכיו ר'וחות מ'שרותי אש לוחט", ושם עלה משה בנו. ע"כ. ובתורה (שמות ו. כ) מפורש "ושני חיי עמרים שבע ושלישים ומאת שנה. וע"ע בדעת זקנים (במדבר יא. כז) שכאשר ניתנה תורה ונאסרו על העריות, פרש עמרים מיוכבד דדותו ונשא אשה אחרת וילד את אלדוד ומימד. וכ"ה בפענה רזא ובפירוש הרא"ש שם. ובירט"ב (י"ב קכא) הביא מהר"י מיגוש, שעמרים היה מבאי הארץ, וכתב דלא דק, דע"כ נפטר קודם שיצאו מצרים, שהרי חי קל"ג שנים. ובפס"ז (פ' וארא) איתא, שעמרים משה בן כ"ד מת עמרים. ובאגרא דכלה כ' דרך ליישב, ושעולם שאפשר שהיה מבאי הארץ].

אימתי קיבל משה את החמור של אברהם מידי עמרים

והנה במדרש תלפיות (ענף חמור) איתא, שאברהם מסר את חמורו (המיוחד שעליו ירכב משה) ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב ללוי, ולוי לקהת, וקהת לעמרים, ועמרים למשה. וצ"ע אי נימא שעמרים לא האריך ימים כל כך, אימתי מסרו למשה. ועוד צ"ע, דהלא משה היה בבית פרעה ולא יצא משם מאז שנגמל, וביום השני שיצא, כבר ברח מלפני פרעה שביקש להרגו. וצ"ל שבאותם ב' ימים שיצא אל אחיו, הלך להקביל פני אביו ואמו משום כבוד הורים. או שאחר שברח מפרעה בא שעה קלה אצל אביו עמרים. ובדרך פלפול י"ל עוד, שאז מסר לו עמרים את החמור ההוא, בכדי שעליו ירכב לברוח מפרעה. ומכל מקום ע"ד הפשט י"ל שהקב"ה נטלו בדרך נס מעמרים, והביאו למשה בעתו וזמנו. ואין הכונה שבדוקא עמרים מסרו בידי משה.

אשת לוי שמה 'אותה' והאריכה ימים והעמידה רזע קודש קדשים

בעלי התוספות (פנחס כו. טז) איתא, "יוכבד בת לוי אשר ילדה אותה ללוי", שתניבת 'אותה' יתור, אלא שאשת לוי שמה אותה. ע"כ. וצ"ע מאי נפ"מ מזה, ולמה נתפרש שמה יותר משאר כל נשות השבטים. ואולי מחמת מעלתה שזכתה להעמיד כהונה ולויה ומשה ואהרן ופנחס. ובפרט לפמ"ש בפרדס יוסף (שמות י. יא) שהאריכה ימים, וע"ש דזהו שאמר פרעה "לא כן לכו נא הגברים כי אותה אתם מבקשים", פי', ש'אותה' הזקנה המופלגת במעלותיה ובניה הטובים משה ואהרן ומרים ונכדותיה, אם יוציאו אותה לא ישיבו עוד למצרים, ואם תשאר במצרים תהיה משכון שיחזרו

למצרים, לזה אמר פרעה שילכו רק הגברים ולא אותה, ותשאר למשכון. [ושכן הובא בירחון אהל מועד (שנה ג. סי' מז). ושבט"ס תולדות אדם (להגאון ר' זלמן מילולא) הק' ע"ז מדילת לידה בלי מפיק ה"א ומלת אלה ממפיק ה"א. ע"כ. ובס' הכתוב והקבלה פ' פנחס כתב כן מונפשיה, דנ"ל ששם אשת לוי אותה. ואף שבס' הישר (וישב) איתא, ששם אשת לוי עדינה בת יעקב בן יקטן בן עבר. אפ"ל שהיו לו ב' נשים עדינה ואתה, או שנשתנה שם עדינה בשם אותה. ויהיה מן אתה בוקר, לשון כניסה וביאה, ונקראת ע"ש המאורע שילדתה בתחלת כניסה וביאה למצרים. ואין טענה ממפיק ה"א, כי דגושים מצאנו הרבה תיבות שהם לדעת המפרשים רק לתפארת הקריאה. ומסתמא יש לכמו אלה טעמים כמזכירם. ע"כ].

אם לוי האריך ימים הרבה

והנה כתיב, "ויקח את בת לוי". ויש לעיין אם יתכן שאביה לוי הוא שקידש אותה, ויבא לשון הכתוב כפשוטו (כמו שארז"ל מגילה יז.). וי"ל דקאי על הלקיחה הראשונה שלקחה. וצ"ל שמנע השי"ת ממנה הריון עד עת הראוי כי בא מועד. וגם י"ל שקודם מתן תורה היתה ברשות האב אפ"י גדולה, עד שתנשא. או שעכ"פ מטעם שאמה, אותה האריכה ימים כנ"ל, לכן קרא הכתוב ליוכבד בשם 'בת לוי'. ובתרגום המיוחס ליונתן איתא, שלוי ראה את משה ואהרן, וקהת ראה את פנחס. ושמא קודם מתן תורה הבת ברשות האב אף על פי שהגדילה. [ובפני דוד הביא שיש מקשים ע"ז, שלוי היה לו יותר מן מ"ד שנים כשבא למצרים, שיוסף היה בן ל' בעומדו לפני פרעה ושבעו ורעבו ט' שנים, הם ל"ט, וחמשה לפחות שנולד קודם יוסף הם מ"ד. וישראל ישבו רד"ו שנה במצרים חסר מרד"ו פ' דמשה הם קל"ו, וקל"ו ומ"ד הם קע"ד (מ"ד כשיד, וקל"ע עד שלא נולד משה) ולוי חי קל"ז, ואין אפשר דלוי ראה למשה ואהרן. גם קהת חיה קל"ג, וקהת מיוורדי מצרים, חסר מרד"ו קל"ג. שארזו ע"ז, אי"כ כשנפטר היה אהרן בן ו' שנים ואין אפשר דבן' שנים יוליד אהרן אלעזר ואלעזר לפנחס. והיא תמימה קיימת. ע"כ. ובאגרא דכלה כאן תי', דמ"ש בת"י דחייא עד דחמטו ית משה וית אהרן פריקייא דישיראל. אפשר ס"ל דלא מנה הכתוב רק אותן השנים אחר שנולדו לו הבנים, ולא מנו אותן השנים קודם שבא למצרים, ולפי זה היה משה קרוב לז' שנים כשמת לו, וכן צ"ל לדידיה בחיי קהת, שנהג עם כן אחר שהאריך תולדות, וכן בחיי עמרים, וצריך לומר לפי זה דעמרים היה מבאי הארץ אחר פטירת משה].

מדוע משה רבינו היה כבד פה

יש לשאול מדוע היה משה רבינו ע"ה כבד פה, והלא לא היה בו שום חטא, ולמה נענש. והחיד"א בחומת אנך (שמות ג. יא) הביא בשם רז"ל, שטעם שמשה רבינו ע"ה נכוה בפיו שנטל הגחלת וכו', כי בתיה בתחלה נתנו למנתק מצרית ולא ינק, אך נפלה טפת חלב טמא על שפ"ת קדשו, ושם נכוה, לפי שעתידי לדבר עם השכינה וצריך שיהיה נקי אף ממגע חלב טמא. ועוד כתבו בשם הר"ן בדרשותיו, דמי שהוא דברן ע"י כח הדבור יכול למתק אפ"י דברים בטלים לאזן השומעים כאלו הם אמרות טהורות. אך מי שהוא כבד פה צריך שיהיו הדברים מעצמם אמרי יושר ואמת כדי שיקבלום מצד עצמותם ואמיתותם, ולכן משה רבינו ע"ה היה כבד פה משום יגדיל תורה ולהורות חשיבותה שקבלוה

בשמחה מכח עצמותה ויקר תפארת גדולתה. ע"כ. ועל הטעם הב' יש לשאול, שלכאון עם ישראל לא ידעו שמשנה כבד לשון שמתחלה רק אהרן זיבר עמם, ולבסוף נתרפא.

ובשפתי כהן (א, י) כתב שמשנה היה ערל שפתיים ולא נתרפא עד מתן תורה, (ע' ילקוט תשצד, מרפא לשון עין חיים, זו תורה, צא ולמד ממשנה עד שלא זכה לתורה כתיב בו לא איש דברים אנוכי, כיון שזכה לתורה נתרפא לשונו והתחיל לדבר שנאמר אלה הדברים), ומצינו שרבי שמעון

גילוי שכינה בסנה

ובאה לקראתו].

כיון שיתרו נתן למשה צאן ובקר מדוע לא רעה את הצאן שלו אלא של חמיו שעבד ע"ז

בדרך נס הגיע משה ממדין לסיני והישוב נעשה לפניו מדבר

כתב הרמ"א בספר תורת העולה (ח"א פרק טז), כבר דרשו רז"ל וינהג את הצאן אחר המדבר, שהישוב ברח לפניו ונעשה מדבר עד שבא לחורב הוא הר סיני, ובאמת שעל כרחינו צריך לומר שעל ידי נס בא לחורב, כי אין חורב במדין, מקום שהיה משה עומד שם בעת ההיא. ואחר שכן הוא, נראה שלזה כיון השי"ת וזה לך האות וגו', כי האות שבאת למקום רחוק עד שבאת להר סיני הוא מורה שלעתיד תקבלו התורה על ההר הזה. ע"כ. [ובירקאנטי (שמות ג) הנוסח להיפך, אמרו רז"ל המדבר היה בורח ונעשה לפניו יישוב עד שבא אל הר האלהים. ור"ל כי הקב"ה היה פותח לו שערי חכמה ובינה מה שלא הגיע, שעד תהיה היו לפניו כמדבר ועתה נעשה לו יישוב. וכן כתב רבינו בחיי שם, שכל מקום שהיה משה חולך במדבר היה המדבר בורח ונעשה יישוב. גם בס' האמונה והבטחון המיוחס לרמב"ן (פרק יח) כתב, היה המדבר בורח ונעשה יישוב, פ"י, המדבר מלשון הנהגה, ידבר עמים תחתינו, כלומר מתוך המרעה נתן לבו בענין הפרנסה להבין מהיכן הכל מתפרנס, וכי המתפרנסים אם הנפש או הגוף. ונכנס מענין לענין עד שהגיע להר האלהים חורבה. וכמו"כ אמרו אין הרים אלא אבות, לכך יש לנו לומר שגם זה רמז לאבות וכו'. שכיון שנתעסק משה בחכמה הזאת יום אחר יום שנה אחר שנה, משנכנס לבית יתרו עד אותו יום, בכל שעה שהיה משה מגיע לגבול אחד מגבולות החכמה היה המדבר בורח ונעשה יישוב. כלומר היה הקב"ה פותח לו שערי חכמה ורואה שעדיין לא הגיע למה שהיה דורש עד שהגיע אל ההר הזה. מיד נראה לו מלאך ה' בלבת אש וגו'. ע"כ].

הר האלקים שמח לקראת משה וקפץ אליו

איתא בזוהר הקדוש (שמות דף כא), "ויבא אל הר האלהים חרבה", הוא לבדו בלא צאן. א"ר יהודה האי אבנא דמקבלא פרזלא (פ"י, מנגט), כד חמי ליה מדלגא עילוי, כך משה והר סיני כשנראו זה עם זה דלג עילוי, הה"ד ויבא אל הר האלהים חרבה (פ"י, שבא לשם מאליו). א"ר אבא מוכנים היו מששת ימי בראשית זה עם זה, ואותו היום נתרגש ההר למול משה, וכיון שראהו שנכנס לתוכו ודלג בו, עמד ההר, מלמד ששמחים היו זה עם זה. ע"כ. [וכתב בשפתי כהן (שמות ג, א), שיש הפרש בין דברי ר' יהודה דברי ר' אבא, שלר' יהודה משה

איתא בזוהר הקדוש (ח"ב דף כא): משה רועה נאמן היה, וראה הקב"ה שכדאי הוא לרעות את ישראל באותו הדין ממש שהיה רועה את הצאן, לכשבים כפי הראוי להם והנקבות כפי הראוי להן, ולפיכך כתיב ומשה היה רועה את צאן יתרו חותנו ולא שלו, דאמר רבי יוסי, וכי מי שנתן את צפורו בתו למשה לא נתן לו צאן ובקר, והלא יתרו עשיר היה, אלא משה לא היה רועה את צאנו, כדי שלא יאמרו בשביל שהיה צאנו עמו היה רועה אותן בטוב, ולכן כתיב את צאן יתרו חותנו ולא את שלו. כהן מדין, רבי תנחום אמר אע"ג שהיה עובד כו"ם, בשביל שעשה עמו חסד, היה רועה צאנו כדון וכשורה במרעה טוב שמן ודשן.

משה הרגיש שזה הר האלקים ולכן העמיד כבר את הצאן אחר המדבר ונכנס לבדו

הנה כתיב גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא. וגם כאן הרי כבר שרתה עליו שכינה. ועיין. וז"ל הזוהר הקדוש (שמות דף כא): א"ר ינאי (נ"א רבי יוסי) יודע היה משה שאותו הר, הר האלהים הוא, דכתיב ויבא אל הר האלהים, דתנן, מה ראה משה באותו הר, ראה עופות שהיו פורחים ופורשים כנפיהם ולא היו נכנסים בו, רבי יצחק אומר העופות פורחים וטסים משם ונופלים לרגליו של משה, מיד הרגיש בענין והעמיד את הצאן אחר המדבר, והוא נכנס לבדו. ע"כ. וכתב בשפתי כהן (שמות ג, א), אולי העופות שהיו נופלים לרגליו של משה, הם הנשמות של ישראל שהיו עתידין לקבל התורה על ידו. [עוד כתב בשפתי כהן (שם), שיש הפרש בין דברי ר' יהודה ובין דברי ר' אבא, שלר' יהודה משה בא להר, וכשראוהו ההר, דילג עליו כהאי אבנא וכו'. ולר' אבא ויבוא הוא ההר, שההר נתרגש לקראתו ובא. ומה שאמר אל הר משמע שמשנה בא, היינו דכיון שראהו נכנס בתוכו ודילג בו, ופירוש ויבוא אינו ביאה אלא כניסה שנכנס. ומה שאמר חרבה, פ"י, חברה, שנתחברו זה עם זה ונעשה חברה אחת, ובחרה בו, וברחה ממקומה

בא להר, וכשראהו החר, דילג עליו כהאי אבנא וכו'. ולר' אבא ויבוא הוא החר, שהחר נתרגש לקראתו וכו'. ומה שאמר אל הר משמע שמושה בא, היינו דכיון שראהו נכנס בתוכו ודילג בו, ופירוש ויבוא אינו ביאה אלא כניסה שנכנס. ומה שאמר חרבה, פי', חרבה, שנתחברו זה עם זה ונעשה חברה אחת, ובחרה בו, ובחרה ממקומה ובאה לקראתו].

משה היה רועה את הצאן במקום חרב, ובדרך נס מצאו מרעה מיוחד מאד

כתב בהעמק דבר (שמות ג, א), משה היה משתדל להנהיג במקום שהוא יותר מדבר, בכדי שיוכל להתבודד ולחקור אחר אלקות וכדומה. עד שהגיע אל הר האלהים חרבה, שרועה אחר לא בא לשם, משום שהיה מדבר שמום, מחמת שהחורב ויבשת הארץ רבה שם. ואין שם כל כך מרעה לצאן, אבל הוא הנהיג את הצאן דוקא למקום שהוא יותר מדבר ואין שם רועה אחר. ומשום זה בא לזה המקום כשהוא לבדו. ע"כ. וקשה איך משה רבינו ע"ה ציער את הצאן לרעות אותם במקום יבש כל כך מעשב וממים. הלא ירעבו ויצמאו. וצ"ל שבכח מטה האלקים שבידו היה מצמיח להם עשב מיוחד במקומות היבשים ההם. וגם נותן להם לשתות מן הבאר המיוחדת שהיתה הולכת איתו, כמו שהגיע אליו תיכף שהגיע למדין. אי נמי עיקר הכוונה על אותם מ' יום שהלכו צאנו של משה בלא אכילה ושתייה, לכן השתדל לרעותם במקום שאין מרעה ושתייה כדי שלא ירעבו ויצמאו, באותם ארבעים יום שהם שרויים בצום.

י"א שלא היה שם סנה רק בעת שבא משה לשם
כתב בספר ליקוטי יהודה פ' שמות בשם זקנו האמרי אמת מגור, אפשר לומר שמקודם לא היה שם סנה, כי לא מצוינו שיהיה על הר סיני סנה, רק עכשיו נתהוו סנה, וכמו שאמר אביו השפת אמת על הפסוק מה זה בידך ויאמר מטה, שהשיית הזמין ביד משה מטה, וכמו כן כאן הזמין הקב"ה סנה על ההל. והביא ראיה לזה מהמדרש (שמות רבה ב, ג) וז"ל: בכל צרתם לו צר, א"ל הקב"ה למשה אי אתה מרגיש שאני שרוי בצער כשם שישראל שרויים בצער, הוי יודע ממקום שאני מדבר עמך מתוך הקוצים כביכול אני שותף בצערך. ע"כ. ואם היה שם כבר סנה, מה ראיה היא, דלמא משום שלא היה בסיני רק סנה, אלא שמע מינה שבאמת קודם לא היה שם סנה כלל, עד שהגיע משה לשם.

מה הסימן בהר סיני שהשיית שלח את משה, שהסנה עצמו ייהפך להר

וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציא את העם

ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה". לפי פשוטו של מקרא, צריך ביאור מהו הסימן והאות. ושמה יש לפרש, שהסימן הוא שמהסנה יהיה הר, שהכל יודעים שאין שם הר, אלא שהסנה יעשה להר. או שכבר היה שם הר [כמ"ש ויבא אל הר האלהים חרבה, אלא ד"ל שנקרא כן ע"ש העתיד], והסנה יעשה הר על גבי הר. ולפי זה הר סיני נקרא על שם הסנה. ודו"ק. ואל תתמה שנעשה שם הר חדש, דבלאו הכי מפורש בכתוב (תהלים קד) שבשעת מתן תורה רקדו ההרים כאילים. [ומשמע שהוא כפשוטו. ובילקוט (אמור רמז תרגז): בשעה שהוציאו אתכם ממצרים עשיתי את ההרים לנענע לפניכם. ואף לע"ל כן אני עושה לכם, הרי"ד ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה. ועש"ע (ידימיהו רמז רטט). ובמדרש תהלים (בובר מזמור סח) בא כרמל מאספמיא, ותבור מבית אלים וכו', התחילו כל ההרים מתרעמים ומתמוטטים וכו'. וסיני מהיכן בא, א"ר יוסי מהר המוריה נתלש, כחלה מעיטה, ממקום שנעקד יצחק אבינו, אמר הקב"ה הואיל ויצחק אביהם נעקד עליו נאה לבניו לקבל עליו את התורה, ומניין שעתידי לחזור למקומו, שנאמר נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים (שע"ה ב, ב), אלו תבור וקרמל וסיני וציון. ובזהר הקדוש (פג): בשעה שנגלה השי"ת בהר סיני אודעזע טורא, ובשעתא דסיני אודעזע כל שאר טורי עלמא אודעזע והוו סלקין ונתתין, עד דאוישית קב"ה ידיו עלייהו ואתישבו, וקלא נפקא ומכרזא מה לך הים וגו'. ולפמשנת"ב בס"ד, י"ל עוד מ"ש בזהר הקדוש (שמות כא). אר"ו האי אבנא דמקבלא פרזלא כד חמי ליה (מחטא) מדלאגא עילוי, כך משה וחר סיני כשראו זה עם זה דלג עליו, הרי"ד ויבא אל הר האלהים חרבה, א"ר אבא ומכנים היו מו' ימי בראשית ע"ז. ואותו היום נתרגש החר למול משה, וכיון שראהו שנכנס לתוכו ודלג בו עמד החר מלמד ששמונים היו זה עם זה. דאין ר"ל החר כולו, אלא אותה פיסת קרקע המיוחדת].

האם הגילוי של הסנה היה בר"ח ניסן או קודם ניסן, או בערב פסח בין הערבים או בט"ו ניסן

רבינו בחי" (שמות ג, ד), כתב, שמראה הסנה היה בט"ו ניסן. וכן כתב להלן (שמות י, ה) שבט"ו בניסן היתה תחלת נבואתו של משה בסנה, והיה הקב"ה מפתהו ז' ימים לילך בשליחותו, ואותן ז' ימים היו שבעת ימי פסח לשנה הבאה, כמו שרמוז בפסוק מתוך הסנה. ואחר כ"א בניסן הלך למדין וכו' ומשם למצרים, והתרו בפרעה, והכביד העבודה, וחזר להקב"ה ואמר ומאז באתי וגו', ואפשר שהיה לפי פשט הכתובים בח' ימים לתשלום ניסן. ונתכסה מהם שלשה חדשים אאיר, ושמשה מכת הדם ז' ימים באב, ובאו ימי הרוחה אחריו, וכן מכת הצפרדעים באלול, [ומכת כנים בתשרי, ומכת ערוב בחשוון, ומכת דבר בכסליו, ומכת שחין בטבת, ומכת ברד בשבט], ומכת ארבה באדר, ומכת חושך בניסן ז' ימים, וימי הרוחה שאחריו ז' ימים הרי י"ד, ומכת בכורות בליל ט"ו בניסן הוא יום הגאולה. ועם הפירוש הזה יבאו ימי עמידת המכות וימי הרוחה בזמנים שוים. ע"כ. ולפי זה כל מכה היתה בתחלת החודש, בערך בשבעה הימים הראשונים של החודש. ע"כ. וכן כתב בהגה בילקוט חדש, שכחת לקט (ע"ר גאולה אות ז) שבימים ר"ה החלה מכת כנים, ואז אמרו אצבע אלקים היא,

אלו בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים (ר"ה י"א), שכיון שהודו שזה מן הקב"ה, פסקו מלשעבד את ישראל. [וכ"ז כתב רבינו בחיי בדרך אפסר]. אך בתוס' (ר"ה י"א ד"ה בראש) למדו דמשפט המצריים י"ב חודש (עדיית פ"ב מ"י) הוא כפשוטו שהחלו המכות בניסן. ויש שהביאו מסיודר יעב"ץ (ר"ה ניסן) שמעמד הסנה היה זה בר"ח ניסן. ושכן כתב החת"ס (בדרשותיו דף קמא ט"ו ג.) ובמדרש אספה (הובא בס' בתי מדרשות ח"א) איתא, שבניסן דיבר הקב"ה עם משה בסנה. ואמנם כבר מפורש הדבר בסדר עולם רבה (פרק ה. הובא בילקוט שמות רמז קעב), וז"ל: כל שבעת הימים היה הקב"ה מדבר עם משה בסנה, ופרק הפסח היה, ומכוונין אותו לט"ו בניסן, ובאותו הזמן לשנה הבאה יצאו בני ישראל ממצרים. ע"כ. ובזוהר הקדוש (שמות כא) משמע שהיה בערב פסח, וז"ל: בלבת אש, רבי תנחום אומר, שעת המנחה היתה שמדת הדין שולטת בו, רבי יוחנן אמר והא כתיב (התלים מזמ) 'יזמם יצוה ה' חסדו מדת חסד קאמר ולא מה"ד, אמר רבי יצחק משיוצא האור עד שנוטה לרדת נקרא יום והוא מדת חסד, משנוטה לרדת נקרא ערב והוא מה"ד. רבי יצחק אמר כתיב ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים וגו', דהוא שעתא למעבד דינא. ת"ר, בההיא שעתא דעאל משה לטורא דסיני, מ"ט אתגלי ליה בשלהובי אשתא דהוא דינא, א"ר יעקב שעתא גרים, ר' יוסי אמר כלא לחד גזעא אשתרשא. ע"כ.

אפשר שמושה היה כבר מלך, ולכן היה לו את מטה עמרם והאבות שהיה מטה מלכים

אמנם הנה בס' חנוכת התורה (אות נה פרשת שמות) כתב, שמושה היה מתיירא שמא אינו ראוי למלכות והנהגה, מאחר ששפך דמים שהרג את המצרי, [ולכן אמר וכן לא יאמינו לי כי יאמרו לא נראה אליך ה', והוכחתם יהיה באשר הרגת את המצרי, ודין רוצח הוא שאינו חוזר לשירות אבותיו לדעת ר' יהודה]. והשיב לו השי"ת מזה בידך, פ' מזה שבידך תקח ראייה, דהנה איתא במדרש דהמטה שהיה ביד משה הוא המטה שהיה משמש בו אדם הראשון ואברהם וכן יעקב ועמרם שכן דרך המלכים וכו'. אם כן מהמטה שבידך מוכח שחזרת לשירות אבותיך, שהמטה הזה דרך כל המלכים שהשתמשו בו כל אבותיך המלכים אם כן אין לך להתיירא. ע"כ. ומבואר חידוש שמי שהיה המטה בידו זה סימן שכבר זכה למלכות. ושגם עמרם היה מלך. אך שמא מכל מקום לא היה בדרגת מלכי בית דוד. וצ"ע.

ביאורים בענין הסנה

ו"אד ר להצילו", מבואר בפרקי דרבי אליעזר שלא היה זה הנהגה שמיימית של הצלה בעלמא, אלא כבי' ירידה ממש, שירדה שכונה לסנה, וכן הוא לשון הכתוב: "וארד להצילו". והנה צ"ע דהלא השכינה שרתה על הר סיני, וכאן מבואר ששרתה למרגלות ההר על הסנה. ולכאן צ"ל שקודם שנגאלו כביכול השתתף עמם השי"ת בצערם ושרתה שכונה למרגלות ההר בסנה אך משנגאלו היתה השכינה הק' בראש ההר. ומכל מקום אפשר שהסנה והר סיני אחד הם (והלשון דומה). וידוע שכל אבני הר סיני חקוק. עליהם צורת הסנה באופן ניסי כנודע. [ויש לבאר כן בכמה אפנים. ודו"ק]. ויש לומר עוד שנקרא הר סיני ע"ש הסנה. ושור' דאיתא בפרקי דר"א: "הניח כל ההר ושכן בתוך הסנה".

האם למשה רבינו היה מותר לשבת בגילוי של הסנה או שעמד כל שבעת הימים

"אל תקרב הלום של נעלך מעל רגלך כי המקום

ו"א שמושה קיבל את המטה מן השמים בסנה

ו"א שהמטה ירד למשה מן השמים בעת הזאת, כמ"ש הריטב"א בגדה של פסח שלו, ובאותות זה המטה. ייחדו האותות אל המטה לפי שהמכות היו כתובים שם במטה דצ"ך עד"ש באח"ב, וכן צירוף אותיות של השמות שבהם נבראו שמים וארץ, כי מששת ימי בראשית נעשה המטה הזה בבין השמשות, ולכן נקרא מטה אלהים, ונזדמן לו למשה רבינו ע"ה בהר חורב, שירד שם מן השמים, וזהו שנאמר ואת המטה הזה תקח בידך, לא יאמר אדם הזה אלא על מה שבידו שנותן אותו לחבירו. ע"כ. וכן הביאו מספר נפלאות חדשות (פ' שמות) להגר"ש מאסטרופולי, שמסתמא לא היה המטה בידו של משה, שאסור ליכנס להר הבית במטהו, אלא כשרצה השי"ת שישליך המטה לארץ וייעשה לנחש, זימן בידו את המטה ונכנס בידו מאליו.

כיצד ברח משה מן הנחש באמצע שעמד לפני המלך

בתנחומא (ורשא פ' וראא י"ד ט), איתא, העומד בתפלה, אפילו בא נחש ונשכו לא יפסיק, מעשה ברח בן דוסא שהיה עומד ומתפלל בא ערוד ונשכו וברחו התלמידים, אחר שעה באו ומצאו אותו ערוד מת. אמר הקב"ה למשה, כשם שהנחש מעוקם, כך פרעה הרשע מעוקם, וכשיבוא להתעקם, ואמרת אל אהרן קח את מטך יתלה את המטה כנגדו כלומר מזה את לוקה. ולפיכך עשה מקלו נחש, כלומר שפרעה הרשע כשם שהנחש מעוקם כך פרעה יתעקם. ע"כ. ויש לשאול כיצד כתיב וינס משה מפניו. והרי העומד בתפלה אין לו לנוס, בפרט צדיק כמשה, וק"ו מרבי חנינא בן דוסא, ואולי באותה שעה שנהפך המטה לנחש, נסתלקה השכינה משם, ולכן ברח משה שמא יפול בגיהנם או תדבק בו הטומאה, ואין בזה איסור של עומד באמצע התפלה, מאחר שנסתלקה השכינה. וצ"ע. [ועוד יש ליישב לגבי הנכנס המטה למקום קדוש, דתנן לא יכנס אדם להר הבית "במקלו" דייקא. מה שאין כן מקל זה שאינו שלו. ובודאי אינו דרך בזיון, מאחר שמקל זה קדוש מאד ומעולה מאד].

כיצד נטל משה המטה בידו בבית המקדש ובשעת התפלה

מה זה בידך ויאמר מטה. יש לשאול כיצד נטל המטה במקום המקודש, והרי אפ"י בהר הבית אסור ליכנס במקלו (כדאיתא בפרד"א פרק לט, אל תקרב היום, א"ל הקב"ה לך, מכאן אמרו כל מי שנכנס למקדש צריך לשלוף נעלו, שנאמר של נעלך ונעוד, שהרי עומד לפני מלך מלכי המלכים, ובאמצע תפלת י"ח אין ראוי לאחוז מטה בידו, ובפרט שהיה בו קדושה, וכמו שאסור לאחוז תפילין בתפלת י"ח. והנה משה עמד שם מתחלה במנעלו, שנאמר של נעלך. ואפשר שלא ידע שהמקום קדוש, ותיכף דבר עמו השי"ת. וכן י"ל לגבי המטה, אך הא תיקשי, שכאשר שהלך לפשוט מנעליו, מדוע חזר ונטל את המטה בידו. ואפשר שמשה עדיין היה מסופק אם זה גילוי שכינה, או רק גילוי של איזה מלאך, שאז יש בזה חשש סכנה, וקדושת וסגולת המטה יכול לשמור עליו, ואח"כ שהכיר שהשי"ת מדבר עמו, עדיף שישאיר המטה בידו, ממה שיפסיק ויניחנו. ולשומטו על הארץ לא רצה, כיון שהיו בו שמות הקודש, וזה ח"ו כמו להשליך ס"ת. וז"ל רבינו חיים פלטיאל (שמות ד, ב), וא"ת היאך נשא משה מטה, והאמרין לא ילך אדם במקלו ולא בסנדלו שברגלו וכו', וי"ל ה"מ הכא דהנס עתיד להיות מן המטה לכך לקח משה המטה. ע"כ. [ובאור החיים הקדוש כאן העיר,

מדוע לא זההירו השית קודם שיעמוד במקום קדוש, לבל יקרב בנעלו, וכתב שאפשר שלא נתקדש המקום שבו עמד עד אח"כ, והטעם שכשרצה ה' לדבר עמו שם במקום עמידתו רצה לקדשו והזהירו קודם].

איך נשא משה רבינו בידו את המטה שהיה כבד כל כך משקל מ' סאה

בילקוט (רמז קעג) המטה משקל מ' סאה היה, ושל סנפרינון היה, וי' מכות חקוקות עליו בנוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב. וכתב בשפתי כהן (שמות ד, יז) שאף על פי שמשקל כזה אדם (גבור) נושא על כתיפו (סוטה לד), נאמר למשה 'קח בידך', אפ"י שהוא כבד תקח בידך אחת, כי האותיות שחקוקות עליו הם היו נושאות אותו. דצ"ך עד"ש באח"ב, גימטריא אשר, זהו אשר תעשה בו את האותות האותות שחקוקות בו הם נושאות אותו. וזה יהיה לך לאות שתעשה בו האותות, שבידך אחת אתה נושא והולך בו מכאן ועד מצרים ולא יכבד עליך, וכן עשה שנאמר ויקח משה את מטה האלהים בידו אחת כמו מקל סאה.

כשקיבל משה רבינו ע"ה גוף של מלאך אם היה דינו כברייה חדשה ומלאך

כתיב "של נעלך מעל רגלך", ופרשו בזוהר הקדוש (תיקון כא דף מח), בזמן שנגעה בו בת פרעה פרחו השכינה ממנו, ולכן כשרצה להתקרב בסנה נאמר לו אל תקרב היום, של נעלך מעל רגליך, עד דיתפשט מההוא גופא דנגעת ביה בת פרעה, שם הראה לו שגוף האדם בעוה"ז הוא צרעת מעור הנחש, ואחר שפשט אותו וחזר לג"ע התלבש בגוף הקדוש שלו, וכך התלבש משה, וזהו והנה שבה כבשרו, כקדמיתא. ע"כ. [ואין זוהר הקדוש בא להוציא המקרא מידי פשוטו, אלא ח"פ, שבשעה שקיים מצות השי"ת כפשוטו, לפשוט מנעליו, ראה שהגוף נשלף יחד איתם וקיבל גוף חדש]. וחשבנו שאולי משה קיבל גוף כמו של אדה"ר לפני החטא, שהיה כתנתו אור, ככתוב בתורתנו של רבי מאיר, או גוף אחר כיו"ב. וז"ל ספר אגרא דכלה (ס"פ בראשית), ויע"ש ה' אלקי"ם. ס"ת מש"ה. רמז שמשה ימשיך מעליו הכתנות עור, בסוד של נעליך מעל רגליך, ויתלבש באור, ולכן בגוף ונפש עלה שמים וירד.

ע"כ. [ובס' פרי צדיק (קדושת שבט מאמר א) כתב, שמשה השיג התורה וזכה גופו להיות מלאך, כאלוהו והונח וכאדם הראשון קודם החטא, שהיה לו כתנת אור, שממנה הגיע גם לחנוך ומשה רבינו ע"ה בריקיע, אך משה רבינו ע"ה היה במעלה יותר מתנון, שהיה יכול לחזור ולירד למטה ולהוריד גם התורה עימו שותכל להתלבש בלבושי עולם הזה והארץ נתן לבני אדם. ובפנים יפות (שמות פ"ג) כתב, שמשה רצה להתפשט לגמרי מן הגשמיות ככחינת אלוהו, וזו שאמר שלח נא ביד תשלח, זה אליהו, שהיה סבור שא"ל לו להשתלח עד שיתפשט גופו ממונו לגמרי כמו אלוהו, והשיב לו השי"ת שאף על פי שיהיה בגופו, הוא נפשו מגשמיות, כמ"ש בזוהר (פ' פקודי רכב), שזהו שאמר של נעליך מעל רגליך שהוא התפשטות מגשמיות. ואעפ"כ אדמת קודש הוא, והוא מעלת משה שטיהר וזיכך את גופו יותר מכל הגבאים עד שנעשה אדמת קודש. ומשה נקרא איתן אלקים הוא היה לבוש

גופו. וע"ע בזהר הקדוש (ח"ג דפד), המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא, ודאי דהיינו ארץ החיים, אשר אתה עומד עליו, עליו ודאי היינו בקדמיתא וכ"ש לבתר. וכתב הריקאנטי (פ' שמות) דודאי עליו היא ארץ החיים]. ולפי זה צריך לעיין אם היה דינו כאדם, או שנשתנה דינו למלאך עכ"פ בחלק מן הדברים התלויים בגוף גשמי ממש. או שהיה לו דין תינוק שנולד, מאחר שקיבל גוף חדש. [וראה בסמוך].

כשתבא הגאולה יראו שהגואל הוא בריה חדשה גוף שלא נברא כמותו מעולם

וכתב בישמח משה (פ' כי תשא) שלכן כתיב, וישלח מלאך (במדבר כ, טז) זה משה (ויק"ר פא, א), דהיינו שמצד גופו היה מלאך, ונמצא שהיה בריה חדשה גבוה מעל גבוה מלובש במלאך. אמנם גופו של משיח צדקיניו יהיה גוף חדש שלא נברא כמוהו, שעליו נאמר נאמר (ישעיה נב) ירום ונשא וגבה מאד, ודרשו רז"ל (ילקו"ש סג), ירום מאברהם, ונשא ממשה, וגבוה ממלאכי השרת שנאמר בהם (יהוה א) וגובה להם ויראה להם. מה שאין כן גופו של משה רבינו ע"ה שהיה רק מלאך. וזה יכירו ישראל שפתאום נעשה בריה חדשה, ואינו בסוג אדם, וכמו במשה דפתאום יראו מגשת אליו כי קרן עור פניו. וכיון שלא היה בסוג אדם, לא מוכח שהוא מזרע דוד, ולכן יצטרך משיחה חדשה, ונמצא שבשם משיח נודע כל מדריגתו, ולכן נקרא בשם זה.

במקום הסנה היה זרוע עפר מאדמת המקדש

כתב בפירוש הרוקח עה"ת ס"פ שמות, אדמת קודש, מלמד שלקח (הקב"ה) מאדמת המקדש זרוע שם. וכן כתב רבינו אפרים. ובתוס' השלם עה"ת כתבו, אדמת קודש הוא, גי' בית המקדש. ע"כ. ומזה סיוע שהיה המקום קדוש בקדושת ביהמ"ק ועל כל פנים בקדושת הר הבית. ובאבן עזרא (תהלים סה, יח) הקשה ביאר לשון הכתוב שם, ה' במ סיני בקודש, לפי שקדושת ארץ ישראל בהר סיני.

משה ראה בסנה כל גזני תורה ומה שעתידי להיות לעולם הבא

איתא בילקוט (שמות רמז קעג): אם נאמר אהיה עם פיך למה נאמר הוריתין ואם נאמר הוריתין למה נאמר אהיה עם פיך אלא אהיה עם פיך זה פתיחת פה ומענה לשון. הוריתין זה גזני חכמה שגילה הקב"ה למשה על כל גזני תורה חכמה ומדע וגזני חיים והראה מה שעתידי להיות לעולם הבא, וכיון שראה בפרגוד של הקב"ה כתות כתות של סנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית ודורשים

התורה בארבעים ותשע פנים והראהו רבי עקיבא דורש כתרי אותיות, אמר אין לי עסק בשליחות של מקום, שנאמר ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח, מה עשה הקב"ה שגרו לשר של חכמה ותפשו למשה והולילו למקום אחד והראה לו בפרגוד של הקב"ה רבובת של סנהדרין שיושבים ודורשים ואומרים הלכה למשה מסיני, מיד נתקררה דעתו של משה. ע"כ.

שלח נא ביד אליהו הנביא זכור לטוב

"שלח נא ביד תשלח". במיוחס ליונתן איתא: בבעו ברחמין מן קדמך ה', שלח כדון שליחותך ביד פנחס דחמי למשתלחא בסוף יומיא. ע"כ. ויש ליתן רמז: שלח ביד תשלח. גי': ביד פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן אליהו הנביא. (1092).

שלח נא ביד תשלח, ביד רבי עקיבא

איתא בילקוט (שמות רמז קעג), הראהו רבי עקיבא דורש כתרי אותיות, אמר משה אין לי עסק בשליחות של מקום שנאמר ויאמר בי אדני שלח נא ביד תשלח.

נעשה נס והבגדים שהשאילו ממצרים נשתנו לכל אחד כפי מידתו

"וְשִׂאֵלָה אֵשָׁה מְשַׁכְּנֶתָּה וּמִגֵּרַת בְּיַתֵּהּ כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וְשִׂמְלֹת וְשִׂמְתָם עַל בְּנֵיכֶם וְעַל בְּנֹתֵיכֶם וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרַיִם". כתב בספר מגלה צפונות לבעל השבט מוסר (פרשת שמות), קשה, דלכאורה אומרו "ושמתם על בניכם" הוא מיותר, אלא שבא הקב"ה לתת להם מופת חותך כדי לחזק את ליבם שלא ישוּבו עוד הבגדים וכלי הכסף והזהב למצריים, והוא, ושמתם על בניכם ועל בנותיכם, כלומר יתאימו להם הבגדים אפילו בגד גדול לקטן או בגד קטן לגדול, על דרך בגדי שאול שהיה משכמו ומעלה גבוה מכל אדם, והתאימו לדוד אף על פי שהיה קטן (יבמות עז), וזהו ושמתם על בניכם, יהיה שימה שווה לגופו, וזה לכם האות שנצלתם את מצרים.

ראשית הגילוי של משה שאל וביקש רפואה ותעלה לכל אחד מישראל

דבר נפלא איתא במדרש (תנחומא שמות ס"י יב): תבע משה צרכן של ישראל, כשאמר לו הקב"ה לך בשליחותי, א"ל משה הגידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה וגוי (שה"ש א, ז), כמה חיות יש בהן, כמה מעוברות יש בהן, כמה ריקוחין התקנתה למעוברות שבהן. השיבו

נס ומאיזה מעמד הוא נס, (ע"י בסי צורו המור פרשת פינחס, וביעורת דבש ח"א דרוש ג), אבל באמת היה שלא בישוב הדעת, אלא באשר התבהל פתאום ממראה עיניו, ונס כאשר ינוס איש מפני הנחש בטבע האדם בלי שום התבוננות על הדעת. ע"כ. וע"ש בהרחב דבר.

עוד פעם שמשה רבינו ע"ה לא אכל ולא שתה יותר מ-40 יום. וכבר קודם לכן ימים רבים לא אכל אוכל גשמי

בתנחומא (שמות סי' יב): "וינהג את הצאן אחר המדבר", היה רודף אחר המדבר, שראה שהוא נוטל גדולה מן המדבר. תורה מן המדבר, מצות מן המדבר, משכן מן המדבר, שכינה מן המדבר, מלכיות וכהונה מן המדבר, הבאר מן המדבר, המון מן המדבר, ענני כבוד מן המדבר. "ויבא אל הר האלהים חורבה", א"ר שמעון בן יוסי בן לקוניא, הלכה צאנו של משה מ' יום בלא אכילה ולא טעמה כלום, כשם שעשה אליהו זכור לטוב (שנאמר ויקם ויאכל

וישתה וילך בנח האכילה היא ארבעים יום וארבעים לילה עד הר האלהים חורב). ע"כ. [ובמדרש אגדה (שמות ג, א) הנוסח: הלכה צאנו של משה ארבעים יום וארבעים לילה, שלא טעמה כלום, כנגד ארבעים שנה שינהיג את ישראל במדבר, שלא טעמו מזריעת אדמה כלום, והם ארבעים שנה יום לשנה, וכולם מתנו במדבר, ואף הוא נאסף עמהם]. ואם הצאן לא טעמו כלום, כל שכן שהוא גם כן לא טעם כלום. ואח"כ היה שם שבעה ימים בסנה, וא"כ 47 יום לא אכל ולא שתה. ובשפתי כהן (שמות ע"ה פ' ויגדל משה) הביא שמצא כתוב: שמיום שהביאתו אמו לבית פרעה, לא אכל ממאכליו ולא שתה ממימיו, אלא המלאך היה מזמין לו מאכל ומשקה, ולכן עמד ק"כ יום בלא אכילה, כי הורגל במאכל רוחני, ולזה אמר לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי אבל אכל אכילה רוחנית. ע"כ. ושאלה זו יש לשאול מה אכל כשהיה מלך כוש, וכן בבית יתרו. וא"כ יש לומר שכל ימיו של משה רבינו ע"ה אכל מאכל רוחני, זולת החלב שינק מאימו, שהיה חלב של נס, שחזרה לנערותה בנס. [וגם בסעודה שעשה יתרו, כתוב שמשה רבינו ע"ה היה משמש עליהם, ולא נזכר כלל שאכל, וע"ש בשפתי כהן].

ארהן לא נשק בהר האלקים, וכיצד היה מטה ביד משה, מאחר שאסור להכנס להר הבית במקלו

בספר חכמת התורה למהר"ש קלוגר (עמי תרנ"ט) עה"פ ויפגשו בהר האלקים וישק לו, הקשה שהרי אסור לאדם לנשק בניו בבית הכנסת להראות שאין אהבה כאהבת הבורא (ש"ע א"ח סי' ס"א), אלא תי', דכיון שפגש אותו בהר האלקים, שהוא מקום קדוש, לכן נשקו ארהן להר ולא למשה, וזהו וישק לו, להר, לאהבת המקום, ע"ד אמרם (כתובות קי"ב) ר'

הקב"ה, אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן וגו', לפיכך וינהג את הצאן אחר המדבר. ע"כ. ולכא' ביאור דברי המדרש שמשה רבינו היה מתפלל תמיד על טובת ישראל, ולכן תיכף כשזכה לגילוי שכינה ורוח הקודש, מיד בער בליבו לנצל את הזכות הזו שיכול לפנות ישירות להשי"ת, וביקש לדעת כמה יולדות יש בהם, וכמה מעוברות וכמה חולים, ואיזה רפואות יותקנו לכל אחד ואחד מישראל. אך צ"ב מהי התשובה שהשיבו השי"ת, צאי לך בעקבי הצאן וכו'. ושמה הכוונה, שכאשר אתה דאגת לצאן ונהגת אותם ברחמים, בזה התעוררה מדת הרחמים על צאנו של השי"ת, וכבר שלחתי להם מלאכי השרת עם רפואות לכל אחד ואחד, כפי שנהגת את הצאן ברחמים. ועיין. ובזה אנחנו רואים את הדרך הנכונה של מנהיגי ישראל, שלפני שדואגים לעמ"י ברוחניות ולתורה והקדושה וכו', ראשית הכל דואגים שיהיו בריאים ושמחים וכו'.

בביאור ענין האותות שהראה השי"ת למשה בנחש ובצרעת

"ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך ה'. ויאמר אליו ה' מזה מה זה בידך ויאמר מטה. ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו וגו'. ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך ויבא ידו בחיקו ויוצאה והנה ידו מצרעת כשגל וגו'". בביאור ענין האותות, יש לבאר שכיון שמשה אמר שהם לא יאמינו, לכן השי"ת הטעים לו את ההרגשה של טומאת הנחש שעמ"י שרויים בתוכו, והרגיש כמה קשה האמונה בכזה חושך גדול, והאיר לו שבאמת עם ישראל זכאים לפי מעשיהם ומעשי אבותיהם שיקבלו סיעתא דשמיא לאמונה, וכל מי שיש לו אמונה הכל הוא בכח על אנושי מתנת שמים. ועיין במהרי"ל דיסקין (סי' פ' שמות) שזהו לפלא לכא' שמשה רבינו ע"ה ינוס מפני הנחש כאשר הוא עומד ומדבר לפני השי"ת, ובפרט שמצינו להדיא שכאשר עומד בתפלה אפי' נחש כרוך על עקיבו לא יפסיק, ונראה לי כי משה בענותנותו הגדולה כאשר ראה שהמטה נהפך לנחש, היה סבור שכעת רצון השי"ת שילך מכאן כאדם שנס מפני הנחש, וכן עשה שנס מיד, לא מפני הנחש באמת, אלא שחשב שכן רימז לו השי"ת. ובהוספות שם בסוה"ס כתב, שחשב משה שהנחש בא להראות לו שסיפר לשון הרע על ישראל, ולכן נס מפניו, פי' עשה תשובה על חטאו שדיבר לשון הרע. והנצי"ב בהעמק דבר כתב: הוא פלא מאדונינו משה להיכן

אבא הוה מנשק כיפי דעכו. ע"כ. ואכן צ"ע שהרי לא יכנס אדם להר הבית במקלו ובאפונדתו, וא"כ יצד כתיב כאן "מזה בידך ויאמר מטה".

וצריך לומר: א. שמושה רבינו ע"ה לא ידע זה מקום קדוש. אך אכתי תיקשי שאחר שנאמר לו של נעליך מעל רגליך, מדוע לא הוציא גם את המטה. ב. אלא צ"ל שכיון שהיה זה מטה קדוש, מטה האלקים, אין בזה כל קפידא. וכן מובא מהחיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' טו) שהעיר על השבות יעקב (ח"ג סי' א) שהוכיח ממעשה דמשה רע"ה כאן, שאין קפידא להכנס לבית הכנסת במקל, ודלא כמ"ש הב"ח (א"ח קנא) שהמחמיר בזה תע"ב. [ח"ה הרב שבות יעקב: ומטה משה יוכיח, שאף על פי שהקב"ה א"ל של נעליך מכל מקום הלך שם עם המטה, כמ"ש מה זה בידך, ואין זה רק דרך חשיבות וגדולה. והחיד"א שם כתב: ואני בעניי אומר דודאי הנזהר הוא כבוד שמים, כי בעירי אדום ראיתי שאפי' במקום המתירס למלכות ואין המלך שם, קפדי השומרים שלא ליכנס במקל חשוב אפי' לאנשים חשובים, וכן נראה לדינא לאסור להכנס להר הבית במקל חשוב, ודלא כהרב שבות יעקב. ומה שהוכיח ממטה משה, תימה עליו מה יוכיח הוכח ממטה משה הקדוש שהוא מ' בדריש שנבראו בע"ש בין השמשות והיה חקוק עליו שם המפורש, ושמות האבות והאמהות וי"ב שבטים ועשר מכות, כמ"ש בתרגום יונתן פרשת בשלה על פסוק ויט משה את ידו]. וראה בסמוך.

האם כבר בסנה ראה משה תבנית כל המשכן וכליו

"ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה". איתא במדרש פתרון תורה (פ' ויקרא), כיון שהעמיד את המשכן כאשר הראה בחורב, שנא' ויאמר כי אהיה עמך וגו', הראה לו משכן וכל כליו. שכן מצינו שלא עבדו ישראל אלא בחורב.

בגילוי הסנה היה אפשר שלא יגלו ישראל לעולם

כתב בעל הטורים (ג, ט), ב' במסורה. ויסתר משה פניו, ויסתר עמל מעיני (איוב, ג), שאילו היה מביט בזיו השכינה בתוך הסנה והיה מבקש רחמים על ישראל לא היו גולים יותר, כי הסנה הוא סימן כי עמו אנכי בצרה. ע"כ. [זה דבר מופלא, כיצד יתכן בתפלה אחת למנוע את כל הגלויות. והנה לעיל פ' בראשית בארנו בס"ד, שכאשר השי"ת נגלה לאדם, אזי יכול הוא לבקש כל אשר יחפוץ, ועכ"פ מחצה, ולכן כל מה שביקש קין, נתקבל מיד למחצה. ואילו היה מבקש שהשי"ת ישיב אותו בתשובה ויתקן לקולו, היה מקבל. שו"ע רצון. ושמה השי"ת ירד לסנה לגאול את ישראל, ואז נגלה שם למשה].

אחרי הגילוי בסנה משה רבינו ע"ה היה בדביקות ולא מרגיש שמדברים אליו

פעמיים בלבד בכל התנ"ך כתיב ויפגשוהו, ושניהם אצל משה, אחד, ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה'.

ופעם שנית "וילך ויפגשוהו בהר האלהים וישק לו". וצ"ע אם יש השוואה ביניהם. והנה שתי דקדוקים יש לדקדק בפסוק זה הנאמר אצל אצל אהרן, א. מדוע כתיב ויפגשוהו, ולא וימצאוהו. ב. ומדוע רק אהרן נשק למשה, ולא משה לאהרן. ועמד בזה הגאון הנצי"ב בספרו העמק דבר (שמות ד. כז), וביאר, שלא הרגיש משה בביאת אהרן אליו, עד שפגע בו אהרן, ואהרן מצא אותו פרוש ומובדל בדביקות מאד נעלה, ובזה נתפעל אהרן והבין כי גבה ממנו ערך משה, וכ"ש בבואו אל הר האלהים, המקום המיוחד. ובבואו לשם השיג הערה מיוחדת גם עתה. ולכן נשק אהרן למשה מרוב אהבה, וכי הבין כמה זכה למעלה למשכיל ממנו. [אכן ממילא נשק משה לאהרן גם כן, כלשונו וישק לו, ולא כתיב וישקוהו וכמ"ש בס' בראשית (כו. כז) ובמ"ש, וכה' כפיירש במדרש תהומות צדק ושלום בשקן. צדק זה משה ושלום זה אהרן נשקו וישק לו, ולא כהרמב"ן. ע"כ]. המשך בסמוך.

י"א שהמטה של משה נמצא בידו בדרך נס בשעה זו שדיבר עמו השי"ת, אף על פי שהיה כבר אצלו

ג. וכבר הרגיש בקושיא זו בשפת אמת (ליקוטים ד"ה מזה), דכיון שהוא אדמת קודש, מדוע יאחז בידו מטה, אלא נראה שלא היה בידו מטה, רק הקב"ה הזמין בידו מטה, וכמו שכתוב בירמיה מה אתה ירמיהו, ואומר מקל שקד אני רואה. וגם כאן כשנאמר לו מזה בידך ראה משה שיש בידו מטה. וסיוע לזה דכתיב "ואת המטה הזה תקח בידך" דשיטא שצריך לקחת אותו בידו כדי לעשות את האותות, אלא שלא היה בידו עד כה ורק כאן ניתן בידו, לכן הוצרך להרשותו לקחתו לעשות בו את האותות [ולא במטה שהיה מקודש בידו]. ע"כ. אכן נודע מדברי המדרש שמצא אותו כבר בגינתו של יתרו. ובפרקי דד"א איתא, שרעה את צאנו של יתרו מ' שנה במה האלקים שבידו, ורבו ועצמו מכח זה. ונראה ליישב לדברי השפת אמת, דאה"נ משה רבינו ע"ה השאיר אותו מבחוץ יחד עם מנעליו, אך נעשה לו נס שכביכול השי"ת נטל את המטה ההוא ממקום שהניחו, ועשה נס והניחו מאליו בידו של משה, ובניתיים קידש את המטה הזה והאיר אותו, אחרי שהיה באוצרו של פרעה וביד יתרו, ולא היה קדוש ומאיר כבתחלה, ופנים חדשות באו לכאן. ויתיישב הכל על נכון בס"ד. ובזהוהר הקדוש (זו"ה בשלה ג) איתא, שעל מטה האלקים היה חקוק שם הקודש, אך מצד שני היה חקוק נחש, וזה נחקק בסנה, דכתיב וישלכהו ארצה ויהי לנחש, שבאותה שעה נחקק נחש עלי צור. [יתכן שהיו ב' מסות, זו"ל הזוהר הקדוש שם (זו"ה בשלה ג) א"ר יוסי שני מסות היו אחד של משה ואחד של הקב"ה משמע דכתיב ומטה האלהים. דתינון בשעתא שהיה נוטל משה המטה היה כאלו היה ברשותו וביכלתו, וה"ד ויחך משה את מטה האלהים בידו (ודאי שבידו לקח, אלא מהו בידו ברשותו כאלו הוא של), וברשותו של משה

היה עד שהוקם המשכן, כיון שהוקם המשכן החזיר המטה לפני העדות ומשם היה נוטלו לעשות בו נסים, וה"ד ויקח משה את המטה מפני ה', כיון שלקחו הרי הוא ברשותו וכשלו היה. ע"כ.]

ברי לי שאין הכרח ללכת מי"ד. ויש עוד לפלפל בזה. ודו"ק.

אימתי נלקח המטה ממשה רבינו ולכן לא עבר בירושה ולא ליהושע

אינא בהקדמת הזוהר הקדוש (דף ט"ז): ומטה האלהים בידי, דא איהו מטה דאתברי ע"ש בין השמשות, וחקוק ביה שמא קדישא גליפא קדישא, ובהאי חב בסלע, כמה דאת אמר (במדבר י) ויך את הסלע במטהו פעמים, א"ל קודשא בריך הוא משה לא יהיבית לך מטה דילי להאי, חייך לא יהא בידך מכאן ולהלאה, מיד וירד אליו ויגזול את החנית וגו', דמההיא שעתא אתמנע מניה ולא הוה בידיה לעלמין.

במה שנתחסד משה לבקש רשות מיתרו על שבועותו שלא ישוב למצרים בלי רשותו

"וילך משה וישב אל יתר חתנו וגו'". יש להתבונן מדוע הלך משה ליתרו להתיר שבועתו, והרי השי"ת יודע הכל ויודע מן השבועה, וכיון שאמר לו שילך כעת לפרעה, בודאי כלול בזה שילך מיד על אף השבועה, ועוד, שהרי השבועה היא להשי"ת, ואם השי"ת מרשה לעבור עליה, אין בזה

שום איסור כלל. ודו"ק. [ושור' בשמות רבה (ד, ז): א"ל הקב"ה אמרו לו בעל השבועה התיר אותי מן נדרי. ע"כ. ואז היה ריוח שהיה הולך מיד מבלי לקחת את אשתו ובניו, שבאמת השי"ת לא רצה שילכו עמו, שהרי אהרן החזירם לבסוף, והיה נביא ולא עשה נגד רצון השי"ת. ומה שהוצרך לקחתם, היינו מחמת שלא גילה ליתרו שהשי"ת שלח אותו לגאול את ישראל, אלא אמר שהולך לביקור, וא"כ צריך לקחת גם את אשתו וילדיו, ואין זה כבוד שלא יראה לאביו ואמו את אשתו ובניו. ודו"ק]. ואכן

במדרש (תהלים מזמור כד) דרשו זאת לשבח, "ולא נשבע למרמה", זה משה, שנשבע ליתרו שלא יחזור למצרים שלא ברשותו, וכשרצה לחזור למצרים בשליחות הקב"ה, שב תחלה ליתר חותנו וגו', לפיכך ישא ברכה מאת ה', שנעשה מלך ורב לכל ישראל, ונתנה תורה על ידו. ע"כ. ומשמע שהיה חסיד בזה לזיהור בשבועה הגם שלא היה מחוייב בה, ונטל שכר מיוחד על כך. אבל מעיקר הדין אין כאן שום איסור, מב' טעמים הנ"ל. א. כיון שיש ציווי מפורש מאת ה', ופשט הדברים שילך מי"ד. ב. כיון שבעל השבועה עצמו מתיר לו. וחשבנו לומר, שכיון שמשה רבינו היה ברור לו מאד שלא שייך שהוא ינהיג את ישראל, ושכל אחד ואחד אחר ראוי יותר ממנו, לכן אמר זאת לפני השי"ת כבקשה שאינו יכול לצאת שכבר נשבע ליתרו. וכיון שהשי"ת לא השיב לו מיד, הבין שאין זה מוכרח שילך מי"ד, ועכ"פ ספק הוא הדבר, ולכן מחמת מדת הכרת הטוב, הלך תחלה ליתרו. כי היה

י"א שמשה הלך תחלה לפרעה ואח"כ שב ליתרו לקחת אשתו ובניו למתן תורה

נחלקו בזה רבותינו במדרש, וז"ל (שמות רבה פרשה ד): "בשעה שאמרו לו ה' ועתה לכה ואשלחך אל פרעה, א"ל רבון העולם איני יכול, מפני שקבלני יתרו ופתח לי ביתו ואני עמו כבן, ומי שפותח פתחו לחבירו, נפשו חייב לו, וחייב בכבודו יותר מאביו ומאמו וכו', לכן אמר משה לפני הקב"ה קבלני יתרו ונהג בי כבוד, איני הולך אלא ברשותו, לכן כתיב וילך משה וישב אל יתר חותנו. אמרו רבותינו, בתחלה הלך אצל פרעה בשליחות הקב"ה, ואח"כ שב ליתר חותנו, שכך א"ל הקב"ה אם יאמר לך יתרו כלום מן השבועה, אמור לו "בעל השבועה התיר אותי מן נדרי". בנו של רבי חייא הגדול אמר, לא הלך אצל פרעה, עד שהתיר לו יתרו את נדרו, ולמה נאמר וילך משה, שהלך ליטול אשתו ובניו, א"ל יתרו להיכן אתה מוליכין א"ל למצרים, א"ל אותם שהם במצרים מבקשין לצאת ואת מוליכין, א"ל למחר הן עתידין לצאת ולעמוד על הר סיני לשמוע מפי הקב"ה אנכי ה' אלהיך ובני לא ישמעו כמו הם, מיד ויאמר יתרו למשה לך לשלום, אמר לו לך לשלום ותכנס לשלום ותבא לשלום. ע"כ.

משה חשש למול כי נולד מהול, וצפורה מלה ואח"כ גם פרעה

כתב בשפתי כהן (ד, כה), ע"ד רמז י"ל, דכתיב המול ימול, מי שנימול ימול, ומשה נולד מהול וכו', ואפשר שהיו שנים (אף וחימה), שהאחד (אף) היה בולעו מראשו, והאחד (חימה) בא לו מצד רגליו. והיא עשתה מילה בלא פריעה, זהו ותכרות את ערלת, שכרתה את הערלה לבד, וכשבא חימה ובלעו חוץ מן המילה, הבינה שעדיין לא נשלמה ועשתה פריעה, וזהו אז אמרה חתן דמים, קודם אמרה חתן דמים אתה לי בחושבה שבכריתתה הערלה נשלמה כשראתה שבא ובלעו אז עשתה הפריעה, וירף ממנו וגו' אז אמרה חתן דמים למולות, שתים מילה ופריעה.

איזה מלאך נדמה כבולע את משה, אוריאל או גבריאל

במדרש אגדה (פ' שמות): ויהי בדרך במלון, שלח הקב"ה את אוריאל ונדמה לו לנחש, והיה בולע את

משה מראשו ועד המילה, לפי שהיה בנו ערל, וכראות צפורה כך נתייראה אמרה שמא יבלע זה שאינו מהול (את התינוק). מיד ותקח וגו', אז אמרה חתן דמים למולות, עתה הצלתיך מב' דמים מדם אביך, ומדם זה. אמנם השפתי כהן (ד, כד) הביא מזוהר הקדוש (ח"א צג) ויבקש להמיתו, למשה, א"ל וכי את אזיל לאפקא ישראל ולאכנעא מלכא רבא, ואת אשדית מינך ית קיימי דברך לא אתגזר. תאנא נחת גבריאל בשלהובא דאשא לאוקדא ליה, ואתרמי חד חויא לקטלא ליה, עד דקמת צפורה וגזרתיה ואשתזיב.

מדוע ביקש המלאך להרוג את משה

"ויקח משה את אשתו וגו'. ויאמר ה' אל משה וכו'. ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכרי ישראל ואמר אליך שלח את בני ויעבדני ותמאן לשלחו הנה אנכי הרג את בנך בכרך. ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו". הנה לכאוף יש כאן מקום עיון גדול, מה עניינם של"ז (הנה אנכי הרג את בנך בכרך. ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו). ואפשר שמשה רבינו ע"ה לא חטא כלל במה שהתעכב מלמול את בנו, שהרי היה שליח מצווה ועוסק במצווה פטור מן המצווה, ועוד שהיה סכנה מחמת הדרך כמ"ש המפרשים. אך מכל מקום השטן נתקנא מאד בשליחותו של משה רבינו ע"ה שהולך להחליש כח טומאת מצרים ולהביא לתקון העולם [אלא שלבסוף לא זכו לזה בשלימות מחמת חטא העגל], ומצא השטן מקום קטרוג שהרי משה רבינו ע"ה הולך עתה להכות רבבות רבבות אנשים ולהענישם מכות נאמנות על שמעכבים הם תחת ידם את "בני בכורי ישראל", וטען שראוי שאף משה רבינו ע"ה לא יעכב את בנו מלמול ולהכניסו בברית עם השי"ת, על אף שמן הדין פטור הוא ואף יש בזה סכנה, דכדי שלא יהיו מעשיו סותרים, ראוי לו להשתדל יותר. ואף שאליעזר לא היה בכור, מכל מקום המילה מוכרחת לכל בן להכניסו בעול עבודת ה'. [שו"ר בש"כ מזוהר הקדוש (ח"א צג): א"ל הקב"ה וכי את אזיל לאפקא ישראל ולאכנעא מלכא רבא, ואת אשדית מינך ית קיימי דברך לא אתגזר].

ועוד אפשר לומר בס"ד דבר חדש, שהלא גרשום בנו הבכור, לקחו יתרו לעבודה זרה ולא מל אותו משה רבינו ע"ה [ולכן קראו בשם זה לאמר: גר הייתי בארץ נכריה, להודיע צערו לכל, שלא יהא חילול ה' בדבר]. ואילו עתה, נתנו יתרו בידו, [ואולי הסכים שהיה גם הוא מיוחד לעבודת השי"ת, אך אולי הסכים לזה רק אח"כ], והיה צריך משה למולו גם כן [ואף אם יתרו לא מסכים, הרי השי"ת ממליך את משה למלך על פרעה, וכל שכן על כל העולם ועל חמיו], ואדרבה יש לומר שאת אליעזר כבר מל, ולא נותר למול רק את גרשום.

ולעולם כבר היו גדולים ולא שנולדו עתה אחרי קרוב לשמונים שנה שהיה בבית יתרו, ודו"ק. [ומעתה יש לפלפל עוד בפרשה עפ"י דו"ק היטב. ושור"ר במפרשים שעמדו בכמה דברים ולפרש עפ"י כמה דברים בפרשה זו. ובשפת כהן כתב: שמעתי שמה שנתרשל למולו הוא מפני שנשבע ליתרו שהבן הראשון יהיה לע"ז, ולכן לא מלו כשהיה בביתו, אך כשיצא חוץ מביתו שלא היה ברשותו, היה לו למולו. ולפי זה הבן הוא גרשום, וכל המפרשים אמרו שהוא אליעזר. ועתה מצאנו בפ"י הרוקח עה"ת ר"פ יתרו, שכתב שצפורה מלה את גרשום. וכן מצאנו במדרש ויושע: נתן לי יתרו את צפורה בתו לאשה והתנה עמי זה התנאי כל מה שתוליד בביתי יהא מחצה יהודים ומחצה ישמעאליים. אחר זמן נתעברה צפורה ותלד גרשום בחלקי, מלתי אותו וינק שדי אמו שתי שנים. לשנה השלישית נולד אליעזר, אמרתי איך אעשה עכשיו לא יניחו לי למולו, מיד לקחתי אשתי ובני לשוב לארץ מצרים. באותה שעה בא שטן בדמות נחש ופגע בי ובלעני מראשי ועד המילה, ומעולם לא היה יכול ליגע בברית מילה, הרהרה צפורה בלבה ואמרה יודעת אני שאין דבר זה אלא בשביל העון שלא מלנו אליעזר בנו, מיד לקחה צפורה צור ותכרות את ערלת בנה ונטלה מן הדם וזרקת על רגלי, באותה שעה יצאה בת קול ואמרה לנחש הקיא אותו וכן עשה, וז"ו וירך ממנו אז אמרה חתן דמים למולות, הרי הצילתני אשתי משתי מיתות. ע"כ].

חתן דמים אתה לי

יש לדקדק למה נקט לשון חתן, וכי היה חתן, הלא היה בעלה. והנישואין שלהם היו כבר לפני כמה שנים. ובתורת משה לחתם סופר כאן כתב לבאר, דהנה איתא בגמ' (ע"ה ה) איתא, שובו לכם לאהליכם לשמחת עונה הוא דאתא. וי"ל לפי שבמתן תורה יצאה נשמתם והורד טל של תחיית המתים, והקב"ה החיה אותם, והוא אמינא שבטל חיתון איש ואשתו, ע"כ החזירים לשמחת עונה. וה"נ י"ל הכא, ויבקש להמיתו ולחזור ולהחיותו, מיד, ואך יהיה בנתים חפשי מצות מילה ולא יכשל במה שלא מל ביום השמיני כי מות בנתיים (כי הקב"ה שלח אותו לגאול את ישראל והא"ר רצה להמיתו ובפרט שאין חיוב מיתה על ביטול מצות עשה של ובוים השמיני ימול אלא שרצה לפרטו ממצות מילה ולהחיותו), וצ"פורה הבינה זאת וחששה כשיחיה יהיה בטל גם החיתון שבינו לבינה ולא תהיה עוד אשתו, ואולי לא יחפוץ בה עוד כי יפרוש ממנה (כאשר באמת עשה אחרי כן, כדאייתא בתרגום על אדות אשה כושית אשר לקח א"ר ית אתתא דנסיב רחיק), לכן נזדרזה למול הבן כדי שלא ימות משה, ואז אמרה חתן דמים למולות חתן דייקא. [גם בבן יהוידע (מילה ז) הוכיח מבני' במתן תורה, שמי שמת וחזר לתחייה, א"צ קידושין חדשים. וכ"ה במשנה הלכות (ה"ט סי' תב). ובברכ"י (אה"ע סי' יז) נתפסק בזה, והוכיח מירושלמי דא"צ קידושין חדשים. וצ"ע לדעת החולקים. ושואל ס"ל שמצוות שובו לכם לאהליכם, בעומק הכונה היה בה גם מטרה בשביל קידושי ביאה, ובדרך של אנו סהדי. ודוחק. אלא שמא י"ל שבמתן תורה לא פרחת נשמתם לגמרי כמו מיתה, אלא רק נפרדה מן הגוף].

י"א ששמה מל את גרשום ולא את אליעזר

איתא במדרש ויושע, שבשעת אמירת אז ישיר, סיפר משה רבינו חסדי השי"ת ובין דבריו אמר: שאחרי שהוציא יתרו את משה מן הבור, נתן לו ממון הרבה, ואת צפורה בתו לאשה, והתנה עמו שכל מה שיוולד בביתו יהא מחצה יהודים ומחצה

הרהרה צפורה בלבה ואמרה יודעת אני שאין דבר זה אלא בשביל העוון שלא מלנו אליעזר בנונו, מיד לקחה צפורה צור ותכרות את ערלת בנה ונטלה מן הדם וזרקה על רגליו, באותה שעה יצאה בת קול ואמרה לנחש הקיץ אותו וכן עשה, וזה שאמר הכתוב וירף ממנו אז אמרה חתן דמים למולות. ע"כ.

רשע מפרשת שמות שחי קרוב לחמש מאות שנה

לשמוע לכל מה שאומר ירבעם. ולענין ד נראה שגם זה נסתב מן השמים, שיצא כזה פסק הלכה, שמוזה צוה לעשות עגלים, והראה לכולם את פסק ההלכה של גדול הדור וצדיקים שעימו, וממילא טעו העם בהלכה וחשבו שיש מצוה לשמוע בקול המלך, ותרצו לעצמם שאין מאמינים באמת לע"ז, רק זה כעין בית מקדש. ונמצאו שוגגין בדבר. ובה נוחא כיצד יצא מכשול לאותו צדיק גדול הדור, אלא שמן השמים יצאתה כזו, ללמד זכות עליהם, והנה אפשר שלא מיחה בהם בכל תוקף, שידע שלא תועיל תוכחתו כי הם פשוטים בשכלם, וכעת עדיף לשתוק]. **אכן יש לשאול ששבע בן בכרי היה משבט בנימין וירבעם משבט יוסף. וכן העיר באברנאל (מלכים א' כ"א) ששבע בן בכרי היה משבט בנימין וירבעם היה אפרתי. אבל אחר שגם כווננו שהיה הוא עצמו, כי אם שהיה עושה מעשיו, לפי שגם בשבע בן בכרי נאמר שהרים יד במלך, לפי שדיבר נגדו. ע"כ. ובמהרש"א (סנהדרין שם) כתב: נבט היה משבט אפרים, ובמיכה ובשבע בן בכרי מפורש בהן גם כן איש מהר אפרים, וגם במעשה דשבע בן בכרי כתיב ושם נקרא איש בליעל, ע"ש מעשה מיכה שקודם לו דכתיב בעובדי ע"ז יצאו אנשים בני בליעל וגו', ובמעשה דירבעם כתיב ושם אמו צרועה אשה אלמנה וגו' ע"ש מעשה דשבע בן בכרי, שקודם לו שנהרג אביו נבט שהוא שבע בן בכרי והיתה אשתו אלמנה במעשה דירבעם. אך קשה בקרא לומר דשבע בן בכרי הוא נבט דהא נבט דהא בשבע בן בכרי כתיב איש ימיני, דמשמע שהיה מבנימין ונבט מאפרים היה, וי"ל דקראו איש ימיני ע"ש שהיה חולק במלכות בית דוד, ששבת בנימין היו חולקים במלכותו של דוד בשביל שאול.**

ישמעאלים. ואחר זמן נתעברה צפורה, וילדה גרשום בחלק משה, ומל אותו וינק שדי אמו שתי שנים. לשנה השלישית נולד אליעזר, אמר משה, איך אעשה, עכשיו לא יניחו לו למולו, מיד לקח אשתו ובניו לשוב לארץ מצרים. באותה שעה בא שטן בדמות נחש ופגע בו ובלעו מראשו ועד המילה, ומעולם לא היה יכול ליגע בברית מילה,

שאלה. איזה רשע מפרשת שמות שחי כארבע מאות ושמונים שנה ממצרים ועד סוף ימי דוד, ובנו אין לו חלק לעוה"ב, וממנו יצא משיח בן יוסף. תשובה. מיכה אביו של ירבעם בן נבט. איתא בסנהדרין (exp), תנא הוא נבט, הוא מיכה, הוא שבע בן בכרי. נבט, שניבט ולא ראה. מיכה, שנתמכך בבנין. ומה שמו, שבע בן בכרי שמו. וכתב רבינו הרמ"ה (יד רמז שם): שנתמכך בבנין כשנתנוהו בבנין במקום לבינה, ואמר משה למקום למה הרעות לעם הזה שאין נותנים להם תבן ואין להם לבנים ונותנים בניהם בבנין, אמר לו המקום, קוצים הם מכלים מלפני, שאילו היו אלו חייני היו רשעים גמורים ומביאין רעה לעולם, אם תרצה תנסה את אחד מהן, והוציא את מיכה שעבד ע"ז, ומה שמו שבע בן בכרי שמו. ותמה אני היאך חי רשע כזה מיציאת מצרים ועד סוף דוד מלך ישראל ע"ה. ע"כ. ולכאז' יש ליישב את הקושיא, שבכוונה תחילה נתן השי"ת למשה רשות להוציא מן הבנין את הרשע הזה, אף על פי שהרבה פשע, דסו"ס יצא ממנו דבר טוב שאין טוב ממנו, [והטוב השלם יקר הרבה יותר מכל הרע], והוא לפי מה שידוע שמישיח בן יוסף יצא מזרע ירבעם בן נבט, נמצא שיצא מזרע אביו מיכה. והוא יהיה שלם בתכלית השלימות, שרק משיח בן דוד יהיה כזה שלם, ובשביל להוציא כזו שלימות, היה טוב שיצא משם. [והנה בגמ' שם אמרו, שירבעם הוציא בערמותו פסק הלכה מצדיקים ובראשם אחיה השילוני שיש

משה נתגלה ונעלם

מלוח ואוכלים, להיכן הוא מוליכן מן הארץ למדבר יהודה. מ"ד למדבר סיחון ועוג, וכל שהוא מאמין לו וחיה, ומי שאינו מאמין לו הולך לאוה"ע והן ממיתין אותו. ע"כ. [בליקוט (שה"ש תתקפ) איתא, דומה דודי לצבי, מה הצבי הזה מודגל מאילן לאילן ומסוכה לסוכה ומגודר לגדר, כך משיח ראשון נגלה להם ונכסה מהם. ובשמות רבה (ה' טז) איתא, כיון שדוד פרעה כן הלך משה למדין ועשה שם ר' ח'ודשים]. **ואפשר שאח"כ נתכסה מהם עוד. ועל כל פנים נתעכבה הגאולה עוד י"ב חודש. ובמדרש וישע איתא, שכאשר דתן**

משה נעלם מהם כמה פעמים אחרי שנתגלה, וכן לעתיד לבא יעלם כמה פעמים י"ב חודש

במדרש (רות רבה ה' ו) איתא, כגואל הראשון כך גואל האחרון, מה הגואל הראשון נגלה וחזר ונכסה מהן, וכמה נכסה מהן, ג' חדשים שנאמר ויפגעו את משה ואת אהרן, אף גואל אחרון נגלה להם וחוזר ונכסה מהם. וכמה נכסה מהם, ר' תנחומא בשם רבנן מ"ה יום, אלו מ"ה ימים שישראל קוטפים

ואבירים פגעו במשה ואמרו לו וכו', מיד חזרתי למדין ועמד שם שתי שנים, עד שנגלה לו הקב"ה בחורב ואמר לו להוציא את בני ישראל ממצרים.

דברי הזוהר הקדוש בסדר הגאולה אחרונה

ובזוהר הקדוש בפרשה זו (ח"ב ז): מבואר סדר התגלות המושיע, שיתכסה מהם כמה פעמים י"ב חודש. שאחרי שיתעוררו צרות על ישראל וכל העמים יתייעצו כאחד עליהם וכו', יתראה לעיני כל עמוד אש מלמעלה למטה מ' יום, אז יתעורר המשיח לצאת מקן צפור שבג"ע, ובאותו יום יתרגז כל העולם, ויתחבאו בתוך מערות, כשיתגלה בארץ הגליל. ואחר מ' יום אלו יקום ממזרח כוכב אחד, וסביבו ז' כוכבים שיערכו עמו קרב, לעיני כל העולם, ואחר ע' יום יגזו אותו כוכב. משיח נכנס לג"ע וכו' וכל הצדיקים גועים וכו', והקב"ה משיב על העביר מלכות הרשעה מן העולם, ומשיח נגזו וכו'. ותקום שלהבת אחד מצפון בתוך הרקיע מ' יום, ואח"כ יערכו קרב הכוכב והשלהבת, ואח"כ

ישראל לדרום וישלוט על השלהבת וכו' י"ב יום, אחר י"ב יום נוספים, יזדעזעו כל בני העולם, ותחשך השמש בחצות היום כמו שחשכה ביום שנחרב ביהמ"ק עד שלא יראו שמים וארץ, ויתעורר קול אחד ברעמים וברקים והארץ תתחל וימותו כמה מחנות וכו'. מאותו יום עד י"ב חודש יתעצו כל המלכים ויכריזו כמה גזרות ושמדות על ישראל ויצליחו בהם. אחר י"ב חודש יקום הגואל ויתתקן ע"י צדיקי ג"ע, ויכנס לקן צפור, ויגזו שם מ' יום שלא יתראה כלל, ואח"כ מתכסה ל' יום, ואח"כ ירד מעוטר בתקונים רבים וכמה מחנות קדושים סביבו, ויראו כל העולם אור אחד תלוי מהרקיע לארץ ז' ימים, על קבורת רחל. ואח"כ ישרה ביריחו ועל ירושלים, ויהיה גזזו באותו אור י"ב חודש. אחר י"ב חודש יזדקף אותו אור בין שמים וארץ וישרה בארץ הגליל ושם יתגלה. ויתכנסו אליו כל אלו שעוסקים בתורה, ואותו יום תזדעזע כל הארץ קודם קודם, וידעו כל העולם שהתגלה שם המשיח. ובאותו יום יתחיל לכנוס כל הגלות מסוף העולם, ואז יתחילו כל הניסים שעשה הקב"ה לישראל כמו במצרים.

הופעתו של משה לעם ישראל

דברי האדמו"ר הזקן שעל ידי האמונה שהרע הוא גם בחסד ה' נתקן הכל בשורש וזוכה לטוב הנראה והנגלה

וידועים דברי קדשו של האדמו"ר הזקן בעל התניא זיע"א באיגרת הקודש (פרק יא) שכתב דברים נוראים ונפלאים מאד בעניינים אלו, וביאר שם שעל ידי אמונה זו שאדם זוכה להאמין שהרע שנדמה בגלוי שהוא רע הכל בא בחסד השי"ת, ממילא הרע המדומה עולה ונכלל בטוב העליון הגנוז, ונהפך לטוב. וכתב שם שבשביל זה נברא האדם בשביל האמונה הזו, להאמין דלית אתר פנוי מיניה ובאור פני מלך חיים, והואיל והוא רק טוב כל היום, לכן מוכרח שישמח האדם ויגיל בכל עת ושעה. [הז"ק שם: כי לא זו הדרך ישכון אור ה' להיות חפץ בחיי בשרים ובני ומזוני, כי ע"ז ארז"ל בטל רצון כו', והיינו שיהי' רצונו בטל במציאות ולא יהיה לו שום רצון כלל בעניני עולם הזה (שכולם נכללים בבני חיי ומזוני), וארז"ל ע"כ אתה חי, רק אמונה אמיתית ביוצר בראשית, היינו שהבריאה יש מאין הנקראת ראשית חכמה, והיא חכמתו שאינה מושגת לשום נברא, הבריאה הזאת היא בכל עת ורגע, שמתהווים כל הברואים יש מאין מחכמתו ית' המחיה את הכל. וכשיתבונן האדם בעומק הבנתו ויצויר בדעתו הווייתו מאין בכל רגע ורגע ממש, האץ יעלה על דעתו כי רע לו או שום יסורים מבני חיי ומזוני או שארי יסורין בעולם, הרי האץ שהיא חכמתו יתברך, הוא מקור החיים והטוב והעונג והוא העדן שלמעלה מעוה"ב, רק פנמי שאינו מושג, לכן נדמה לו רע או יסורים, אבל באמת אין רע יורד מלמעלה והכל טוב, רק שאינו מושג לגודלו ורב טובו, וזהו עיקר האמונה שבשבילה נברא האדם, להאמין דלית אתר פנוי מיניה ובאור פני מלך חיים. וע"כ עוז וחדוה במקומו, הואיל והוא רק טוב כל היום, וע"כ ראשית הכל שישמח האדם ויגיל בכל עת ושעה ויחיה מושב באמונתו בה' המחיה ומטיב עמו בכל רגע, ומי שמתעצב

אילו היו שמחים ומזדים לה' מיד, היו ממהרים גאולתן

"וילך משה ואהרן ויאספו את כל זקני בני ישראל, וידבר אהרן את כל הדברים אשר דבר ה' אל משה וגו', ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל וכי ראה את ענים ויקדו וישתחוו. ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה וגו', ויצו פרעה ביום ההוא את הנגשים וגו'". הנה משה רבינו ע"ה בישר לעם ישראל על הגאולה, ולבסוף הגאולה התאחרה, וגם הוכבדה העבודה, ושמענו לבאר, שהגם שהאמינו, היה עליהם מעכשיו להרגיש את הגאולה ולהודות ולהלל להשי"ת, ואז היו נגאלים מיד. ועומק הביאור בזה נראה, שדבר ה' יקום לעולם ולא ישתנה, אך בשביל שיזכה האדם שיתממש מיד, צריך להאמין בזה באמונה שלימה, ולהרגיש שזה כבר קורה עכשיו ללא צל של ספק, והסימן לזה, שהוא כבר מודה להשי"ת עכשיו בכל לב על הישועה [וכן באדם שזכה לקבל ברכה מחכם], ואז הוא זכאי שיתממש מיד, כמו שהוא מאמין בזה בשלימות מיד. ועוד ביאר, שגם עצם הגלות, אם היו שמחים בשעבוד, בקבלת רצון השי"ת בהכנעה ובאמונה, שאחרי שחטאו, אזי זהו הטוב ביותר עבורם, היו נגאלים מיד.

היות שבלכתו למצרים היתה השכינה הולכת עימו ללוותו, ונעשה מעלה לארץ מצרים, מה שאין כן לעיל שהוא בעת הציווי כתיב מצרים, בלי ה"א. ע"כ.

י"א שמישה הגיע לגואלם, ובאו דתן ואבירם הרשעים ובגללם חזר למצרים שתי שנים

איתא במכילתא (דרשב"י, ריש פרשת יתרו), ויקח יתרו חתן משה את צפרה אשת משה אחר שלוחיה. אימתי שלחה, בשעה שאמר לו המקום למשה לך והוציא את ישראל ממצרים, לקח את אשתו ואת בניו והרכיבם על החמור, אמר לו המקום לאהרן צא לקראת אחיך המדברה, יצא לקראתו התחיל מגפפו ומנשקו. אמר לו משה אחי היכן היית כל השנים הללו. אמר לו במדין. אמר לו מה טיב אלו בני אדם שעמך, אמר לו אשתי ובני הן. להיכן אתה מוליכן. אמר לו למצרים. אמר לו על הראשונים אנו מצטערין עכשיו אתה מביא לנו את האחרונים. מיד אמר לה חזרי לבית אביך. מיד נטלה את בניה וחזרה לה לבית אביה. ע"כ. וקשה וכי אהרן לא האמין שיגאלו ישראל מיד, ועוד, שהרי שבת לוי לא היו במצרים. וקצת יש ליישב שאהרן חשש מאד מטומאת מצרים, וראה בני משה קדושים וטהורים וזכים מאד, ורצה שישארו בקדושתם, וזו מעלה יתירה תהיה להם על כל ישראל, שלא טעמו כלום מטומאת מצרים. ועיקר הקושיא יש ליישב לפי חידוש גדול שמצינו במדרש ויושע, שכיון שבא משה למצרים פגעו בו דתן ואבירם שהיו ראשי ישראל, ואמרו להרוג אותנו באת, או שמא אתה באת לעשות אותנו כמו שעשית למצרי, מיד חזר משה למדין ועמד שם שתי שנים, עד שנגלה לו הקב"ה בחורב ואמר לו להוציא את בני ישראל ממצרים. ע"ש. דמבואר שהמעשה שלקח את צפרה ובניו וכו' היה בביאה הראשונה שבא למצרים. וכדי שלא יסתור למכילתא שחזרו ע"פ אהרן, י"ל שהם חזרו ע"פ אהרן, ומשה חזר אחריהם בגלל דתן ואבירם.

מעשה באת משה ואהרן אל פרעה הרשע כמלאכי השרת וגבוהי קומה ופניהם כפני חמה ומפיהם יוצא אש

איתא באותיות דר' עקיבא (אות ק): משה היה אבי החכמים, שהקיף לפני פרעה כל דברי חכמה וכל דברי בינה וכל דברי ערמה וכל דברי דעה וכל דברי השכל בע' לשון. והיו ע' סופרים כותבים ע' לשון עומדים לפני פרעה הרשע, כיון שראו את משה ואת אהרן שהם דומין למלאכי השרת, ורום קומתן

ומתאון, מראה בעצמו שיש לו מעט רע ויסורין וחסר לו איה טובה והרי זה כופר ח"ו, וכו' הריקו מדת העצבות במאד חכמי האמת. אבל המאמין לא יחוש משום יסורין בעולם, ובכל עיני העולם הן ולא שוין אצלו בהשוואה אמיתית, וזו שאין שוין לו, מראה בעצמו שהוא מערב רב דלגמיייהו עבדין, ואובה א"ע לצאת מתחת יד ה' ולחיות בחיי עו"ג בשביל אהבתו את עצמו, ולכן הוא חפץ בחיי בשרים ובני מזמזין, כי זה טוב לו, וזו לו שלא נברא, כי עיקר בריאת האדם בעוה"ז הוא בשביל לנסותו בנסיונות אלו, ולדעת את אשר לבבו אם יפנה לבבו אחרי אלהים אחרים שהם תאוות הגוף המשתלשלים מס' א ובהם הוא חפץ או, אם חפצו ורצונו לחיות חיים אמיתיים המשתלשלים מאלקים חיים, ויאמין שבאמת הוא חי בהם וכל צרכיו וכל עניניו משתלשלים באמת בפרטי פרטיותיהם שלא מס' א, כי מה' מצעדי גבר כונו ואין מלה כו', ואם כן הכל טוב בתכלית, רק שאינו מושג, ובאמתו זו באמת נעשה הכל טוב גם בגלוי, שבאמתו זו שמאמין שהרע הנדמה בגלוי, כל חיותו הוא מוטב העליון שהיא הכחמה יתברך שאינה מושגת, והיא העדן שלמעלה מעוה"ב, הרי במאמנה זו נכלל ומתעלה באמת הרע המדומה בטוב העליון הגנוז. ע"כ.]

נתתיך אלהים לפרעה ואהרון אחיך יהיה נביאך

יש לפרש שאין הכוונה לשלטון ושררה וכמו שנקראו דיינים ומלאכים וכדו' בשם זה, אלא שהוא לשון אלוה ממש. והביאור בזה שמצרים טענו שצריך לעבוד את מי שמכחו בא החיות. ועיקר מזון האדם הוא הטלה לכן צריך לעבדו. ועיקר מזון הטלה הוא הצמחים ועיקר מזונם הוא הצמחים ועיקר מזונם הוא המים לכך היאור הוא אלוה שמכחו בא החיות של הכל. ופרעה הוא הנותן כח ליאור שהרי בבואו לקראת היאור הימים עולים לקראתו ומשקים את כל האגמים וכו' שעשו עד לשדותיהם. [ולכן חשש יעקב אבינו ע"ה שיעשו ממנו אלוה כיוון שידעו שבאה הברכה לרגלו פסק הרעב והיו המים עולים לקראתו. ודו"ק]. ורצה השי"ת לבטל את דעתם לפי טעותם. ולהראות שכח חיותו של פרעה תלויה בידו של משה. ראשית שהרי בידו של משה לשנות את הטבע, ועוד שהרי בידו להרוג אף את פרעה כשם שהרג כל בכור, וכל מעשיו הם בכח מטה האלקים אשר בידו. ועוד שמכריז שאינו אלא שלוחו של השי"ת. וא"כ צריך עתה להגיע למצב שהמצריים כולם ידעו שלשיתם צריך לעבוד את משה ולא את פרעה. וזהו הדגשת התורה הקדושה שהאיש משה גדול מאד בעיני כל מצרים ועבדי פרעה וכו', שזו הוא המטרה בכל הניסים הללו. [והנה מכוונת של השי"ת שלא ידבר אל בני האדם אלא על שהמלך לא מדבר אלא ע"י מליץ. ולכן "כשהמלך השי"ת את משה למלך על פרעה", מעתה א"א שידבר עימו אלא על ידי שליח, וזה היה אהרון. וכן "המליכו השי"ת על ישראל", ולפיכך לא שמעו ישראל את קולו של משה בשום אופן אלא רק ע"י אהרון. ובתרגום הלך תרגם, ראה נתתיך "דחלא" לפרעה].

השכינה הקדושה ליותה את משה בלכתו מצרימה

"ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכבם על החמור וישב ארצה מצרים וגו', ויאמר ה' אל משה בלכתך לשוב מצרימה ראה וגו'". כתב בס' עיני העדה לבעל השבט מוסר: "בלכתך לשוב מצרימה", אמר משה מצרימה בתוספת ה', מה שאין כן למעלה,

כארזי לבנון, וגלגל עיניהם דומין לגלגלי כוכב הנוגה, וזקנם שלהן כאשכולות תמורה, וזיו פניהם כזיו החמה, ומטה האלהים בידם שחקוק עליו שם המפורש, ומדיבור פיהם יוצאים שלהבות, מיד נפלה עליהם פחד ורועדה אימה וזיעה ורתת והשליכו קולמוסיהם מידם ואגרותם מעל שכמם ונפלו על פניהם לפני משה ואהרן, והיו משתחווים להם, השיב פרעה, מה שמו של אלהיכם מה כחו וגבורתו וכו'. אמרו לו כחו וגבורתו מלא עולם וכו'. אמר להם, המתינו לי עד שאביא דלוסקא של כתבים ושל אגרות מלכי בראשית ורוזני תבל שמעולם כתובות ואתן אותם לסופרים לקרוא את כולן בע' לשון, שמוא אמצא בה אגרת אחת בשם אלהיכם, שאי אפשר שמעולם לא שלח לי אגרת שלום ולא ספר ברכה. מה עשה שיגר ופתח כל דלתי גנזי ספריו שמימי בראשית והביאם לפני משה ואהרן, וקרא לשבעים סופרים יודעים שבעים לשון כל אחד ואחד לקרות לפניהם בשעה אחת. וכיון שראה שלא נכתב בהם שמו של הקב"ה אמר לא ידעתי את אלהיכם, לא הוא ולא שמו לא כחו ולא גבורתו שנאמר לא ידעתי את ה' וגו'. אל"ה הקב"ה רשע, הריני מעמידך בשביל דבר זה שאמרת ואודיעך כחי וגבורתי למען תספר כבודי בכל העולם. ע"כ.

כמה ביאורים בבשורת הגאולה

הנה ציוה השי"ת שיאסוף את זקני ישראל ויאמרו להם שנראה אליו אלקי אבותם ויאמינו לו וילכו לפרעה ויבקשו לזבוח לה' במדבר. ולא יתנם עד שיכהו, ואז ישלחם, ויתן ה' חן העם בעיני מצרים וינצלו את מצרים. השיב משה, שלא יאמינו לו ולא ישמעו בקולו, ונתן לו השי"ת ג' סימנים שאז בודאי יאמינו. השיב משה עוד שאיננו איש דברים, והשיבו השי"ת שהכל בידו ית', וילך, והשי"ת יהיה עם פיו. השיב משה שאינו ראוי ויש ראויים יותר, והשיבו השי"ת ידעתי שאהרון דבר ידבר הוא ויוצא הוא לקראתך בשמחה. ותדברו יחד לפרעה ואל העם ותקח את המטה שבו תעשה את האותות. וצריך ביאור מדוע חשש משה אחר שאמר לו השי"ת שיאמינו לו וישמעו בקולו. ועוד לשם מה נתן לו השי"ת סימנים ולא השיבו שיאמינו לו. ואיך יאמינו ע"י הסימנים בארץ מלאה כישופים. ומה ענין הרכוש הגדול לבשורת הגאולה, ומה צורך לבשרם עתה עליו. ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך, מהו ועתה. ומדוע חרה ה' אף ה' רק בטענה זו של שלח נא ביד תשלח, אדרבה הלא בזה רצה לתלות הכבוד והגדולה באחרים,

ורק בראשונה והשניה שמוא היה נראה איזה חסרון ח"ו. עוד צריך ביאור, מדוע לא הודיעו השי"ת למשה כבר מתחילה על לכת אהרן אחיו עימו, ואלא המתין השי"ת לבסוף. ועוד צריך ביאור מדוע לבסוף ציווהו השי"ת שוב על לקיחת המטה בידו. וי"ל לכאורה, שאילו משה רבינו ע"ה היה הולך מיד היו כמה שינויים א. לא היה מצווהו השי"ת על הג' מופתים. ב. לא היה מדבר ע"י אהרון אלא היה מדבר בפיו. ג. לא היה צריך לקחת את המטה בידו לעשות בו את האותות. שהרי ג' דברים אלו לא אמרו לו השי"ת כן מתחלה אלא רק אחר שהשיב משה שהשיב. [ומי שעד כה אינו אלא דיבור בעלמא ולא מייאן. שרק כאן כתיב ויען משה].

והנה צריך ביאור, דכיון שהודיעו השי"ת שיאמינוהו וישמעו לקולו אל"כ מה שייך לטעון והם לא יאמינו לי ולא ישמעו לקולי. ועוד דלכא' לבסוף לא שמעו לקולו לבא אל פרעה. ושמוא אם משה רבינו ע"ה לא היה שואל על כבודות פיו היה נרפא מכבודותו [לגמרי או באותה שעה] או שהיתה שכינה מדברת מתוך גרונו מאליו. [ומצינו אצל נבואת בלעם בשעת הברכות, שבכדי שלא ירש את הנבואה כפי נטיית לבו, עשה השי"ת נס בדברה שכינה מתוך גרונו כבי' (דוך צינו מבלי לפעוג בפיו הטמא, ע"ש באוה"ק, וכו"ה בווהר הקדוש שם) וכמו שביאר בחי' המהר"ל דיסקין שם] ונפ"מ, שאם היה משה רבינו ע"ה מדבר בפיו או ע"י השכינה הק', היו ישראל שומעים בקולו מיד. לא מחמת עצם הדברים, אלא מחמת עצם הקול, וזהו 'ושמעו לקולך', שהיה ליבם נמשך רק לשמע הקול ההוא, והקול עצמו היה עדות לאמיתות הדבר. וכן פרעה לא היה מכביד העבודה ולא מהתל כל כך אף דמכל מקום היה מתעקש, לפי שהיה נופל פחד השי"ת ופחדו על השומעים דברו. [שו"ר בעמק דבר (שמות ג. יח) שכתב: 'ושמעו לקולך', מה שאתה בעצמך תדבר אז ישמעו הזקנים וילכו בעצמם ואז יהיה סדר הגאולה כפי שאמרו הקב"ה עתה. אבל אח"כ נשתנה בכמה דברים ממה שאמר הקב"ה כאן למשה כאשר יבואר. והשינוי בא מסרבותו של משה, שאילו לא היה מסרב ומשה בעצמו היה מדבר ושכינה מדברת מתוך גרונו, היה מתקיים כדבר ה' 'ושמעו לקולך'. אבל כאשר דיבר אהרן ולא שמעו הוד קול משה כלל. שוב לא באו הזקנים ונשתנה סדר הגאולה והדיבור לפרעה. וזהו דיוק דבר ה' 'ושמעו לקולך' ולא לדברך, דהיינו קולו ממש. ע"כ]. ובתחלת כל הדברים נאמר: 'ועתה, לכה ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים'. ויש לפרש, שאם יהיה זה מיד עתה, אזי תיכף תוכל להוציא את בני'.

מי הם זקני ישראל וכיצד אסף אותם משה רבינו

לך ואספת את זקני ישראל". נראה שאפשר לומר שזקני ישראל לאו דוקא המבוגרים והישישים שבהם, אלא הכוונה אלו שהם זקנים ויושבים בישיבה ללמוד תורה. וכמו שנאמר "מפני שיבה

תקום והדרת פני זקן", וזקן היינו אפילו יניק וחכמים, כל שקנה את חכמת התורה נקרא זקן בחכמה. ולכאורה מפורש כן בגמרא (יבמות כה) מימיהן של ישראל לא פירשה ישיבה מהן, ירדו למצרים והיה בהן ישיבה, שנאמר לך ואספת את זקני ישראל. ע"כ. ולפי הגמ' הנ"ל, לכאורה צריך לומר שעל זאת חרד יעקב אבינו לייסד ישיבה מיד שירד למצרים קודם שהגיע, ושלח את יהודה. (ואותה הישיבה היתה קיימת,

ומסתמא היה לה כמה סניפים), ואם כן יכל לאסוף אותם בנקל,

מתוך הישיבות. [וכתב השל"ה (פסחים מצה שמורה קפה) דזהו שנאמר, ויהי שם לגוי גדול, מלמד שהיו ישראל מצויינין שם. בהגדת הרשב"ץ שם פ"י, שהיו ניכרים במילה ציצית ותגלחת. וגם לא פירשה ישיבה מהם, כן היו ישראל מצויינין שם עם בפני עצמו מפורא וניכר בהוד והדר לא נכרים. והיו מתיחסים לאברהם אבינו שהיה נקרא אברם העברי (בראשית יד), ואף הם היו נקראים עבריים. לא שינו את שמם ולא שינו את לשונם. ולא פרצו בעריות. וז"ש ויהי שם לגוי גדול שהיא אומה מיוחדת].

במצרים היו ישיבות, ולוי היה ראש הישיבה, וציונו יעקב שלא יפסק לעולם ראש ישיבה

וכבר מפורש ברמב"ם (ע"א א.) אברהם חיבר ספרים וכו', וישב יצחק מלמד ומזהיר, ויצחק הודיע ליעקב ומינהו ללמד, וישב מלמד ומחזיק כל הנלוים אליו, ויעקב אבינו למד בניו כולם, והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך השם ולשמור מצות אברהם, וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה אחר ממונה כדי שלא תשכח הלימוד, והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקב ובנלוים עליהם ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה', עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד כוכבים כמותן, חוץ משבט לוי שעמד במצות אבות וכו'. ומבואר ברמב"ם, שאברהם מינה את יצחק להיות מלמד תורה, וכן יצחק מינה את יעקב להיות מלמד. ויעקב מינה את לוי ראש ישיבה ללמד. ועוד צווה את בניו שלא יפסיקו מלהעמיד ממונה אחר ממונה שיעמוד בראש ללמד תורה. הרי שיש כאן ב' חידושים. א. שיש ענין "למנות" אדם שילמד תורה לכולם. ב. שנצטוונו לדאוג שלא יפסק זאת דור אחר דור, שתמיד יהיה ראש [ישיבה] שילמד תורה [פסק הלכה].

מדוע רק השוטרים סבלו בסיום הגלות שהוכחדה העבודה

לכא' צע"ג, שאם היה ענין שמיימי שיוקשה עול הגלות על ישראל לפני סיומו, א"כ מדוע רק השוטרים הם בעיקר שסבלו את הקושי זה, שהרי פרעה לא היה מכה אלא את השוטרים, וכמו שכתוב 'ויוכו שוטרי בני ישראל'. ובמדרש איתא, שהעם סבלו הרבה כשהלכו לקושש, וכיון

השוטרים התלוננו אל פרעה, בהכרח שסבלו יותר מכולם, וכמו שמפורש בפסוק רק עליהם שהוכו, ומדוע, והלא היו צדיקים גדולים. ונראה בס"ד, דהנה השוטרים היו המה זקני ישראל כמו שארז"ל, והרי השי"ת ציווה אותם שילכו עם משה ואהרן אל פרעה, אך לבסוף חששו מלהכנס לפני פרעה, ונשמטו אחד אחד עד שהלכו משה ואהרן לבדם. והנה טענת פרעה הרשע היתה "למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו". הרי שלא טען אלא שמשה ואהרן באים ומחדשים לעם דברים מחודשים והם שמסיתים אותם לצאת ממצרים לעבוד את השי"ת, ותמה פרעה מדוע לא באו כולם עם משה ואהרן, ובהכרח שהם לא רוצים, רק שמשה ואהרן מסיתים אותם, וזה לא יתכן שהשי"ת יבקש מהם דבר כאשר אינם חפצים בזה, ואם הם לא רוצים לעבוד אותו, איך יבקש מהם לעבוד אותו. ומכל מקום ראה פרעה שכיון שבאו רק משה ואהרן, לכן יש מקום להניא אותם מעל משה ואהרן, ולכן הכביד את העבודה עליהם, כדי שישנאו את משה ואהרן ויסיחו דעתם מדבריהם. ונמצא שאילו הזקנים היו מאמינים מתחילה באמונה שלימה, לא היה פרעה מכביד את העבודה, ולפיכך הזקנים סבלו יותר בזה. ומה שסבלו כלל ישראל, היה מחמת שהיה חסר להם אמונת חכמים, וכהשלימו אמונת חכמים אחר ו' או ג' חדשים, חזר משה לפרעה שוב, ואז פסק השעבוד. [ו"פ באוה"ק (ר"פ וארא) שכתב: ועיונם גרם, או לצד הקודם התשלום גזירת העינוי, או לצד קצת מהם שלא האמינו כראוי וכדומה, והנך רואה כי הזקנים חזרו לאחוריהם ולא הלכו עם משה לפרעה כאומרים ז"ל, והקפידו ה' עליהם באופן כי מהם יצא להם דבר זה].

והנה המפרשים עמדו בזה דהיאך נכנסו השוטרים עד בית פרעה לצעוק לפניו של הכבדת העבודה. [ע' רמב"ן. ח"ל ילקוט (שמות קעה): א"ר נואיר ת' פתחים היו לפלטיק, ק' לכל רוח, ועל כל אחד ישבו ס' אלף גבורים, לפיכך בא גבריאל והכניסן, כיון שראה פרעה אותן אמר מה טיבן של אלו, מיד הביא שומרי הפתחים מהן הרג מהן הלקה מהן העביר והעמיד אחרים תחתיהן, שוב למחר נכנסו לפני פרעה, קרא לשומרים אמר להם היאך אלו נכנסין, אמרו ליה אין אנן יודעין כשפנים הם שדרך פתחים אינן נכנסין]. ולפמשנ"ת יש ליישב, דאדרבה פרעה פתח את כל הדלתות לפנייהם, שזה היה כל חפצו בזה, שישבו ויצעקו לפניו, וישב להם שכל הצל שהקשיבו לדברי משה ואהרן.

ענין תפילת משה רבינו ע"ה למה זה שלחנתי

וישב משה אל ה' ויאמר ה' למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחנתי ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך". צריך ביאור א. איך שייך לומר כן לפני השי"ת. ב. הלא ודאי ח"ו לא הרחר אחר מדותיו ית', וא"כ מה

הזקנים ויסכימו בדעתם לילך עימם לפרעה.

והנה לעיל כתבנו, דשמא אילו משה היה ממחר לעשות מיד את דבר ה' ששלחו אל פרעה, היה פרעה משלחם מיד. ועוד כתבנו שאילו הזקנים היו הולכים עם משה לא היה פרעה ממאן כל כך ולא היה מקשה את השעבוד. והבאנו שקרוב לזה כתב בהעמק דבר (ג, טו).¹ וראינו שכתב בזה עוד להלן (פ"ה פס' א): מילת 'ואחר', משמעו, אחר רוב דברים שהיה בזה. והנראה, שהשתדלו משה ואהרן עם הזקנים שילכו גם המה, ולא הועיל. "באו משה ואהרן".

לבדם, שלא הית' האמונה שלימה שיגיע עד מסירת נפש ולילך אל פרעה. וכבר ביארנו שלא היתה הבטחת ה' ובאת אתה וזקני ישראל אלא כשיהיה ושמעו לקלך. ושכינה מדברת מתוך גרונו. לא כן עתה שלא שמעו אלא קול אהרן. ובזה נשתנה כל הסדר. ויאמרו אל פרעה וגו' שלח את עמי וגו', לא כמו שאמר ה' למשה אז שיאמרו שבשביל שנקרה ה' עלינו בגלוי שכינה ע"כ אנו מבקשים להקריב לפניו. אבל היום כשלא באו הזקנים בעצמם. שוב לא יכלו משה ואהרן לומר דבשביל שנראה ה' עליהם ע"כ המה מבקשים כולם לילך להקריב במדבר. מש"ה החלו בדרך אחר. כי ה' אמר להם שיאמרו לפרעה בתורת צווי

שלח את עמי וגו'. [עוד שם (פ"ו פס' כט): "את כל אשר אני דובר" לא אמר אשר הנני מדבר. או אשר אדבר, אלא מדקדק לומר אני בכל כבודי. וכי"ב דקדקנו להלן (כג, כ). והכוונה שהיו ב' אופני דברות ה' עם משה. היינו הפרשה כאשר הוא, והבאור שהוא במקום תורה שבע"פ. והועיל משה בטענתו שיהא כל ההסברים ורובי דברים הן לפרעה הן לישראל ע"י אהרן. עתה אמר ה' למשה שעכ"פ הדבור אשר אני בכל כבודי שהוא המאמר עצמו, תדבר בעצמך לפרעה, ואהרן יבארו יסביבים לפרעה, ולזה לא שייך טענת משה שהוא ערל שפתיים, שהרי אז שכינה מדברת מתוך גרונו, והיו הדברים יוצאים מזוקקים, וזהו שהקדים ה' רק מופת אחד, לומר אני ה', לומר אני בכבודי, וזהו כבודי שתהא אתה מדבר מזה שאני דובר. ע"כ. ויש לעיין לגבי זקני שבט לוי. ובצפנת פענח לבעל התולדות, כ' שפרעה גזר עתה שעבוד גם על שבט לוי].

הטעם שהוכבדה העבודה בסוף הגלות, מחמת שלא רצו להיאגל

נראה שהוא מחמת שלא היו רוצים כל כך להיאגל, מפני שהיצר חושש מעול תורה ומצוות ונוח לו בלכלוך וטינופת העבודות ממה שיתאמץ מעט לכבוש טבע גופו ויהיו בן חורין ומלך. וכל זמן שאין רוצים הגאולה לא שייך שיגאלו. ויתרה מזו מבוי' במדרש, שבשעת החורבן השי"ת שאלו האבות ומשה רבינו ע"ה להשי"ת האם יש להם חזרה מן הגלות, והשיבים השי"ת, יבוא דור 'שהם מצפים לו' ומיד הם נגאלים. הרי שכל הגאולה תלויה רק בצפיה שמצפים לה. והאמת שעצם הרצון לזכות להשראת השכינה הק' ולחיות באהבת השי"ת

היתה כוונתו בזה. ג. מדוע לא הודיעו השי"ת מתחילה שתוכבד העבודה יותר. וראשית צ"ל שאמר משה כן בדרך לימוד סנגוריא, ולא דיבר אלא בדרך דין ודברים כלפי המקטרג בבי"ד של מעלה, לפי שסדר ההנהגה הוא באופן של קטיגור וסנגור, וצריך שבעלי בחירה בעוה"ז יעוררו את

הקטגור והסנגור. [ולכן כשאמר משה רבינו ע"ה למה יאמרו מצרים וכו', ניצלו ישראל אף על פי שלא חידש בזה מאומה, שהיה ידוע מתחילה שיהא בכך חלול ש"ש]. ועוד יש לנו לדעת, שמשה רבינו ע"ה הרגיש את כאבם של עמ"י עד שהיה מוכן למות ממש אם יועיל להצלתם, והרי אמר כבר בבכי מי יתן מותי עליהם, כדאיתא במדרש, [וא"ש.

לפי שסיכן עתה את נפשו, שהרי בקשה מזה"ד לפגוע בו כמשארז"ל], וא"כ עתה היה במצב שכמעט שאל נפשו למות מרוב צער, ואדם שמרוב צער רוצה למות יש משקל אחר לדבריו, ורק שמשה רבינו ע"ה היה בדרגות נשגבות למאד, ולכן היה אצלו איזה מקום תביעה. אך נראה, שעיקר דברי משה רבינו ע"ה היו, מדוע נגרם על ידו כזה צער לעמ"י, שהיה קץ בנפשו מאחר שהגיע תקלה כזו על ידו. וחשב שכיוון שכל בני העולם ראויים המה לשליחות הגאולה יותר ממונו [כמ"ש הרמב"ן על הפסוק שלח נא ביד תשלח] לכן אילו היה אדם אחר נשלח לא היה פרעה משיב בצורה כזו להכביד עולו יותר. ויש גם ראייה לזה, ממה שהודיעו השי"ת קודם לכן שלא ישמע אליהם פרעה, ואילו שייכביד את עולו עליהם לא הודיעו. הרי שזה אינו בהכרח. ודברי משה היו לטעון "למה זה שלחתי", ולא אדם אחר, שעל ידי אדם אחר לא היה נסבב נזק לעם ישראל. והיינו, שכיון שאני אינני ראוי, לכן לא הושלמה שליחות השי"ת כראוי על ידי, ולא שילח פרעה מיד כמאמר השי"ת, אבל אילו אחר היה הולך כפי שביקשתי, היתה נשלמת השליחות כדבעי. [שו"ר קרוב לזה בשם החפץ חיים].

והטעם שבאמת לא הודיעו השי"ת שפרעה יכביד עולו, נראה לפי מה שבארנו לעיל בס"ד, שאילו היו הזקנים הולכים יחד עם משה ואהרן אל פרעה, לא היה מכביד גזירותיו כלל וכלל. ורק מחמת שלא באו אליו אלא משה ואהרן הבין שהעם עדיין אינם מקבלים דבריהם של משה ואהרן בהחלט ולכן מצא מקום להשניא את משה ואהרן על העם על ידי שנסבב להם רע על ידי כך, ולכן לא הודיעו השי"ת דבר זה. וביתר ביאור יש לומר, שהשי"ת צווה אותם שילכו לפרעה יחד עם זקני ישראל, ולבסוף שנשמטו זקני ישראל, היה בידם לצאת ממצרים ולהכין עצמם לנבואה, ולשאול דבר ה' אם אעפ"כ ילכו לפרעה, או שימתינו עד שינחמו

וכו", וראו משה ואהרן שכל הזקנים שותקים, ואף אחד מהם לא מוחה על כבודם של משה ואהרן (שע"פ היו נביאים. ועוד שהיו האמינו שהש"ת שלח אותן, ונתן להם אותות, וגם אחר פקד פקדתי שהוא הסימן של יוסף, ושמוא חשדו דמכל מקום משה טעה קצת בחישוב הקץ, או ששנית קצת מדבר ה' אל פרעה, ולכן נחיה כדבר הזה שהוכבדה העבודה במקום שתוקל), לכן זה סימן שאין ליבם עימם, ולא יועיל אם ידברו על ליבם. ואז הפסידו שהוכבדה העבודה עוד כמה חדשים [עד ראש השנה. וזה ה' או ג' חדשים], ונמצא שכל ישראל סבלו יותר מחמת חסרון אמונה שלהם. ובגלל דתן ואבירם הרשעים.

האם באותם חדשים שהוכבדה העבודה שבת בשבת

ואף גם זאת, שנראה מדברי המדרש שבאותם חדשים שהוכבדה העבודה, לא שבת בשבת. [וז"ל התנחומים (וארא סי' ד.) ואל ישעו בדברי שקר, מלמד שהיו להם מגילות שהיו משתעשעים בהם משבת לשבת לומר שרקב"ה גאלונו, אמר להם פרעה אל ישעו בדברי שקר, אל יהו נשענים, ואל יהו משתעשעים, ואל יהו נפושים", שנאמר ויצו פרעה ביום ההוא את הנגשים בעם ואת שטריו לאמר, אמר להם לא תאספון לתת תבן לעם וגו'. ע"כ. וצריך ביאור כיצד נדרש כן מן הפס' הבא שמביא ויצו פרעה, ואולי דריש יתור' ביום ההוא', לומר שהיה זה ביום שבת, לפי שמשה ואהרן מציאו זמן פנוי לדבר עם העם, ביום שבת שהיו נחים מן העבודה. ובו ביום באו משה ואהרן אל פרעה. ופרעה ניצל הדמנות זו, להשבית את מנוחת עם ישראל, ובו ביום צוה תיכף לשוטרים שצריכים לעבוד גם ביום זה, ויחזרו מבתיהם, אל מקום העבודה]. ורבינו חיים פלטיאל כתב: עמרם היה דורש להם בשבתות מעניין גאולה ונחמות, וזהו שאמר פרעה ואל ישעו בדברי שקר, פי' דרשות של עמרם, ומכאן רמז שיש לדרוש בשבתות וימים טובים במזמור צ"ב. ברוב שרעפי ב'קרבי ת'נחומין ישעשעו נפשי, ר"ת בשבת. וגם על דרשות עמרם נאמר. ע"כ. ובהג' הגר"מ שטראשון (ביב"ד) הביא מס' מאור עינים בשם חכם קדמון מימי רבינו הקדוש, שמצא כתוב במגילה קדמונית, שמשה רבינו ע"ה היה מוליך ומביא בידי את ספר איוב לאחד אחד מזקני ישראל בשעבוד מצרים, למען ישמעו ולמען ילמדו כי יש תקוה לכל בוטח בה', שאחר הרע יקבל גם טוב וחסד ממנו. עכ"ל. וקרוב מאד לומר כי אלו הם המגילות הנזכרות במדרש על הפסוק ואל ישעו בדברי שקר, שהיו בידן מגילות שהיו משתעשעין בהם משבת לשבת. וכוונת המדרש למגילות מספר איוב. ואולי מ"ש פרעה 'ואל ישעו בדברי שקר' היינו לרמז שלא ישעשעו בדברי משלים ודמיונות, וכמ"ד שאיוב לא היה ולא נברא אלא משל היה. ע"כ. [וברמתיים צופים (תדא"ז פ"ד אות קכא) כתב בשם הרבי ר' דוד מלעלוב, דהנה פרעה הניח להם יום לשבות, ומשה בחר בשבת (ע' שמוות רבה א, כח), והיה דרכם בשבת להתאסף ולשמעו תוכחה, ופרעה ברשעתו הפך לחסידים מור', ובראותו כי לא עלתה בידו לשמוע שנאספם יחד ודבק בה', אמר שלא יאסיפו עוד לתת להם תבן, פי' דעת ותבונה].

האם במצרים שמרו את השבת רק למנוחה

וקרבתו ואור פניו ית', אין לך תשובה גדולה מזו. והראיה לכך שלא רצו כל כך להגאל, הוא ממה שלא הלכו יחד עם משה רבינו ע"ה אל פרעה לבקש על הגאולה, [ובלא"ה לא התלוננו מעולם לפרעה מדוע אינו משלחם ומדוע הוא משעבדם, אלא לבסוף מדוע הכביד את העבודה], ואז נעלם מהם משה רבינו ע"ה ו' או ג' חדשים והרגישו בחסרונו וציפו לשובו. ויש להעמיק בזה עוד, דהנה כח הרע תלוי בכח הבחירה שבחורים בו בני האדם ואם בני האדם יפסיקו. א. להעריכו בשכלם ב. לרצונם בליבם, אזי לא ישאר ממנו מאומה. ואף כחו של פרעה היה תלוי בהכרתם וברצונם של בני ישראל, ובכדי לעקור בחירה זו שבחרו בו ורצו בו, הוכרחו ההשגחה העליונה לסבב את העוני והשעבוד. וכל אחד כפי בחירתו בו הוכרח לסבול. [ואף בדורינו אנו טוב לנו לזיחר שלא לבחור בערב רב, שכן ממשלתם תלוי בבחירה שבחורים בהם].

כיצד קרה שמשה ואהרן היו שוב בפתח ארמונו של פרעה אף על פי שלא נכנסו

והנה כתיב: ויפגעו את משה ואת אהרן נצבים לקראתם בצאתם מאת פרעה. וצ"ע כיצד הגיעו משה ואהרן ליד ארמונו של פרעה, תיכף אחר שיצאו השוטרים משם, ועוד, שאם באו לומר דבר לפרעה, בודאי שזה בשליחות השי"ת, וא"כ למה לא נכנסו אח"כ אל פרעה לומר לו מה שהם שלוחים אליו. וצ"ל שלא באו בשביל שליחות אל פרעה, אלא באו לפייס את ליבם של ישראל, ואולי באו לומר להם את סיבת הכבדת העבודה, שהיה זה מחמת שלא הסכימו שמוע לדבר ה' לבא אל פרעה. אך עוד יש לומר שמשה ואהרן נתנו ליבם, דשמא בעת ההיא שנסמטו מהם הזקנים אחד אחד (כשהיו בדרך לארמונו של פרעה), היה ראוי יותר שלא היו באים אל פרעה לבד, אלא לשוב על עקבותיהם ולדבר על לבם, ולבא כולם יחד אל פרעה כפי מאמר השי"ת. ולכן באו עכשיו לעשות זאת, לפגוש את השוטרים בצאתם מאת פרעה, ולדבר על ליבם, שיקיימו עתה את ציווי השי"ת בשלימות, ויבואו כולם אל פרעה לאמר שהם מאמינים לדבר ה' אשר ביד משה ואהרן, וכולם מבקשים שיוציא אותם ממצרים. ואז היה מועיל שבאמת יופסק הכבדת העבודה, שלא היתה אלא בעבור שראה פרעה שעמ"י לא כל כך מתרצים בדבריו של משה רבינו ע"ה, וראיה שלא באים לבקש ממנו שיוציא אותם, אלא משה ואהרן משדלים אותם על כך. אבל דתן ואבירם הרשעים הארורים הללו, הם קלקלו הכל, שכיון שתיכף צעקו על משה ואהרן לעיני כולם "ירא ה' עליכם

בעלמא, או לשם מצוה עם קצת מהלכות מנוחת שבת

פרעה טען שהנילוס שלו שיוצא מתחת עץ החיים, ומשם פירות גן עדן, שכל פרי יש בו 300 טעמים

איתא באותיות דר' עקיבא (אות ק): השיב פרעה למשה, איני צריך לו כלום, שאני בראתי עצמי, לי יאורי ואני עשיתיני. אתם אומרים כי הוא מוריד טל ומטר, הא כבר יש לי נילוס נהר שיוצא מתחת עץ חיים ומימינו מתברכין ועל ראשי מימינו משוכין ויוצאין פרי גן עדן, שכל פרי ופרי משאו שני בני אתונות, וכל האוכל ממנו טועם בכל אחד ואחד ג' מאות מטעמים. ע"כ.

פרעה יחזור לעתיד לבא קודם הגאולה

באהבת חיים הביא, דמה שאמר פרעה והיה כי תקראנה וגו', מרומז גם בזה על לעתיד לבא, וכמ"ש חז"ל שפרעה זה צריך להיות בקץ הימים, ופרעה הוא גלגול של קין שקם פעמיים להרוג את הבל, פעם ראשונה לא הצליח אבל בפעם שניה קם פתאום והרגו בעשר נשיכות. והבל זה משה, וכנגד עשר נשיכות, נתן לו עשר מכות, אבל בפעם שניה לעת"ל יהרג פתאום ע"י משה, כמו שאומרת הגמרא פתאום יבא משיח וילחם בפרעה. ופרעה הוא אדום הוא עמלק הוא שבעים אומות (מס' שנה לחמו). ובספר מנחת שמואל מבואר עוד, שבכל דור מתלבשת נשמת פרעה בכמה ארורים שונאי ישראל שבאותו הדור, וכנגדו גם אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא כמ"ש בזוהר הקדוש.

הפטרת שמות. גוי הנוגע בישראל חייב מיתה

"קודש ישראל לה' ראשית תבאתה כל אכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם ה'". נשבע השי"ת שכל מי שנוגע בישראל (אם אינו מישראל. ובכללם הערב רב העמלקים ימשו, שאינם בכלל ישראל אלא בכלל עמלק) חייב מיתה. כמו זר שאוכל תרומה שחייב מיתה בידי שמים. והרמז לזה כי 'עם ישראל' גימטריא: 'תרומה' (651) בדיוק. ויש לזה גם כן קשר לפרשת השבוע, שמשה רבינו הרג את המצרי שהכה את היהודי. ובסנהדרין (מ) איתא, א"ר חנינא, גוי שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר ויפן כה וכה וגו'. והרמב"ם (מלכים פ"י ה"ז) כתב, גוי שהכה ישראל אפילו חבל בו כל שהוא, אף על פי שחייב מיתה אינו נהרג. ע"כ. והיינו שהוא מחוייב מיתה. וכתב בחידושי הגר"י עה"ת (פ) (שמות) דלכן משה הרג את המצרי בשם המפורש, דהיינו מיתה בידי שמים. ושלכן כתב רש"י שבדק משה רבנו שאין עתיד לצאת ממנו איש שיתגיייר. וצ"ע דמי שחייב מיתה אין בודקין, אלא שדין מיתתו היה בידי שמים, ובמיתה בידי שמים יש מקום לחשבונות, ואם היה עתיד לצאת ממנו איש שעומד להתגיייר לא היה יכל להמיתו. ע"כ. אמנם לכאן אין זה מוכרח שהריגה בשם המפורש היא הריגה בידי שמים.

לכא' אפשר לומר שלא שבתו ממש בשבת רק ממלאכת עבודה בשדה וכדו', ועשאוהו יום מנוחה, אכן מצאנו בס"ד מקור לומר שעשו כן לשם מצוה עם קצת מהלכות מנוחת שבת. וזה ע"פ מאי דאיתא בבראשית רבת' (בראשית עמ' א): "השבת ניתנה לישראל" עשרים שנה קודם יציאת מצרים, שנאמר ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם, ראה להם תקנה לשעבודם כדי שינפשו, "ופירש להם הלכות שבת לנוח ולהנפש". כיצד עשה, נכנס אצל פרעה א"ל אני רואה מלאכתך עתידה להבטל, שאין קצבה לעבודתם ואין ריוח במלאכתם, א"ל פרעה כבר מניתיך על מלאכה שלי, לך עשה להם כשאתה רואה. הלך משה ובא לו אצל ישראל וישב וחשב מששת ימי בראשית אימתי יהיה שבת והתקין את השבת, ואמר לנוגשים כן צוה המלך שיהא ריוח במלאכתך יום אחד בשבוע, יעשו מלאכה ו' ימים וינוחו בשבת. ומנין שבמצרים נתן להם את השבת, שנאמר כי ה' נתן לכם השבת (שמות טו, טז) נותן אין כתיב כאן אלא כבר נתן לכם במצרים, וחזקה אותו זמן בן ס' שנה היה, שנאמר ויגדל משה ויצא, גדל לישיב בישיבה, שהיה זקן ויושב בישיבה. ע"כ. ובעל כרחך שהיה זה למצוות שבת שצוה השי"ת. ודו"ק.

רק בסוף השעבוד צוה פרעה לכל עבדיו לשעבד ביהודים, אך קודם לכן היו עבדים לשרים

כתב בשפתי כהן (ה, יח), אמר להם, עד עתה הייתם בעבודת המלכות שהוא בבנין ערי מסכנות לפרעה, אך עתה לכו עבדו אפילו להיזוט, כדי שיוכר לכל שאתם עבדים וכל אחד ואחד משאר העם יעשה בכם עבודתו וישתעבד בכם כרצונו, ועל זה אמרו למשה ולאהרן אשר הבאשתם את ריחנו', שעד עתה היינו עוסקים במלאכת המלכות והיינו מכובדים בעיני המון העם, אבל עתה אפילו קל שבקלים משתעבד בנו, ומי שירצה להורגם יהיה קל בעיניו, וזהו לתת חרב בידם וגו'. וכן אמרו במכילתא (בשלח ויסע א), רבי אלעזר המודעי אומר, עבדים היו ישראל למלכים במצרים, יצאו לשוק נוטלין פת בשר ודגים וכל דבר ואין כל בריה מוחה בידם, יוצאין לשדה נוטלים ענבים תאנים ורמונים ואין כל בריה מוחה בידם. ובאחרונה ניתן להם הקישואין שהיו קשין למעיהן והאבטיחים והבצלים והשומים.

ודברים אחדים. [ואולי אותם שהיו חיים בדור המבול ההוא, באו בגלגול כאן כדי להתתקן].

מי היה בא לבקר את עם ישראל כל יום בשעבוד מצרים. איתא בזוהר הקדוש (ה"ב טו), בכל יום ויום היו באים והולכים נשמות בני ישראל העליונים בגלות. ובשעה שהלכו ישראל בגלות נאספו כל נשמות השבטים למערת המכפלה, צווחו ואמרו סבא סבא, בניך כולם משתעבדים בקושי, עושים בהם נקמות העולם, באותה שעה התעוררה רוח אותו זקן, שאל רשות וירד, קרא הקב"ה לכל מרכבותיו ומחנהו, ומלכם בראשם, וירדו כולם עם יעקב והשבטים, שבטים ירדו חיים עם אביהם, ושבטים ירדו מתים עם אביהם, וז"ש ואלה שמות בני"י הבאים מצרימה וגו'.

למה בנו של יוסף לא יכל לשבת על כסאו של יוסף תחתיו ולמלוך. "וימת יוסף וכל אחיו וגו'". יש לשאול למה בנו של יוסף לא מלך אחריו למשנה למלך. והנה איתא במדרש אגדה (פ' ויחי), שהמצריים לא היו ממליכים עליהם מלך שאינו יודע בשבעים לשונות, ופרעה היה יודע בהם חסר אחת, והוא לשון עברי, ושבעים מעלות היו עד שמגיעים לעלות לכסאו של פרעה, ועל כל מעלה היו יושבים אנשים היודעים באותו לשון, ויוסף היה מדבר עימם, ועולה מעלה אחר מעלה, וכיון שבא למעלה העליונה, אמר לו יוסף בלשון עברי, אמר לו, אני פרעה, אני הוא הסבה שהוגעתך עד הלום, א"כ אינו ראוי לך שתעביירני מן המלוכה בסבת שאתה יודע לשון אחד יותר ממני, א"ל השבעה לי, ונשבע. ע"כ. ואפשר שבניו של יוסף לא למדו ע' לשון. ויש עוד לפלפל בזה. והעיקר שעשו מעשיהם ע"פ רוח"ק, וידעו מה רצון השי"ת.

היכן עשו סוכות במצרים בזמן השעבוד. איתא בדברי הימים למשה: ותלדנה בנים ותעזובנה לדיהן על פני השדה, וה' אשר נשבע לאבותם לתת זרעו כעפר הארץ, שלח להם מלאכים לרחוץ אותם ולסוכם ולהחיתילם ולשום שני חלקי אבנים אצלם, מאחד יונק חלב ומאחד אוכל דבש, ולגדל שערותיהם עד ארכבותיהם למען יתכסו בהם,

איזה בעל חיים יולד שישים בכרס אחד. כתב הגר"א (בביאורו לספרא דצניעותא פ"ד) "וישרצו", ידוע שהשרץ יולדת ס' בכרס אחד, כמו שנאמר בפ' שמות, וישרצו, שישים בכרס אחד, שהיו יולדות במצרים. וכ"ה בשמות רבה (מהדר' שניאן, ר"פ שמות): ויעצמו, הרי ס'. ואל תתמה, שהרי עקרב שהוא קטן מן השרצים יולדת ששים. ובשמות רבה (וילנא, א. ח.), כל אחת ואחת ילדה ששה בכרס אחד. וי"א שנים עשר, דכתיב פרו שנים, וישרצו שנים, וירבו שנים, ויעצמו שנים, במאד מאד שנים, ותמלא הארץ אותם שנים, הרי י"ב. ויעצמו יש אומרים ששה (אולי צ"ל ששים) בכרס אחד, ואל תתמה שהרי עקרב שהיא מן השרצים יולדת שבעים. ע"כ. גם בשכל טוב (בראשית טו, יב) איתא, שהעקרב שמשרצת ס' בהשרצה אחת. ובפסיקתא דרב כהנא (פיסקא יא) איתא, אם כקטן שבשרצים, הרי עכבר יולדת ששה, ואם לגדול שבשרצים הרי עקרב יולדת שישים. ע"כ. ובאבן עזרא (א, ז), כתב, ואני ראיתי ד' בנים, שילדה אשה אחת, והרופאים נותנים טעם עד שבעה יגיעו בבטן אחת. וכתב בביאור מקור חיים שם, שכבר העיד רופא אחד שראה אשה אחת שילדה עשרים בנים בארבע פעמים וכולם חיו. וכן העיד שראה אשה אחת שהפילה בכרס אחד שישים צורות בצורת אדם.

פעמים נוספות במשך הדורות שהיו יולדים ששה בכרס אחד חוץ מעם ישראל במצרים. א. דור המבול, כדאיתא בפרקי דרבי אליעזר (פרק כב): רבי לוי אומר, היו מולידים את בניהן ופרין ורבין כמין שרץ גדול, ששה בכל לידה ולידה. ובאותה שעה היו עומדין על רגליהן ומדברים בלשון הקודש ומרקדים לפניהם, שנאמר (איוב כא) ישלחו כצאן עויליהם. אמר להם נח שובו מדרכיכם וממעשיכם הרעים, שלא יבא עליכם מי המבול ויכרית כל זרע בני אדם, אמרו לו הרי אנו מונעים עצמנו מפריה ורביה שלא להוציא זרע בני אדם. ב. אחרי ברכת ה' לנח ובניו, כדאיתא בפרקי דר"א (דפוס ונציא, פרק כד): רבי אלעאי אומר, היו מולידין את בניהם ורבין כמין שרץ גדול, ששה בכל לידה. והיו כולם עם אחד ולב אחד ושפה אחת

ולעדנם ולפנקם בחמלתו עליהם. וצוה לתבל ארצו לקבל אותם ולשמרם עד שיגדלו, ואח"כ נפתחה הארץ ותקיא אותם ויציצו כעשב הארץ, וישבו איש אל אביו ואיש אל משפחתו וידבקו בהם. ועוד היו עושיין סוכות בקרקע הארץ וטומנים אותם שם, והיו המצריים חורשים על גביהם ואינן יכולים להזיקם כדכתיב על גבי חרשו חורשים וגו'. ע"כ.

כיצד נשא עמרם את דודתו. א. יש ליישב שהיתה זו הוראת שעה בנבואה. (או ברוה"ק, ואפשר שקודם מתן תורה היה די לזה אף ברוה"ק). וז"ל הזוהר הקדוש (שמות יט.) וילך איש, ר' אבהו אמר זה גבריאל, דכתיב (דניאל ט) והאיש גבריאל, שהלך הוא והחזירה לעמרם. ושם (יא): איתא: וילך איש מבית לוי דא גבריאל וכו', ובת קול נחתת ואמרת ליה לאזדווגא בה, דהא קריב זמנא דפורקנא דישראל על ידא דברא דאתיליד מנייהו. ב. ובפסיקתא זוט' (שמות ו, כ), את יוכבד דודתו לו לאשה, לאו דודתו מן האם, אלא מן האב, שלוי נשא ב' נשים, מאחת הוליד את קהת, ומאחת הוליד את יוכבד, שבן נח מותר בקרובותיו מן האב ולא מן האם (ע' סנהדרין נח: וברמב"ם אסו"ב יד, יג. מלכים ט, ה). ע"כ. ובפרשת פנחס (כו, נט) כתיב, ושם אשת עמרם יוכבד בת לוי אשר ילדה אותה ללוי, ולא נזכר מי היא ילדה את יוכבד ללוי. וכתבו בעלי התוס' שם, שאשת לוי "אותה" שמה, והודיע שיוכבד לא היתה דודתו מן האם שאסורה לבן נח, ואותה היתה אשה אחרת שלקח לוי. (ומבואר שהיה דינם כבני נח ולא כישראל. אך הרמב"ן (בראשית כו, ו) כתב, שכל זה היה בחו"ל, ולכן יעקב נשא ב' אחיות, וכן עמרם דודתו. וע' בשפתי כהן (ו, כ) שכל זה היה, כדי להסיח דעתו של שטן שלא יקטרג ויארב לו בדרך, וכמו במעשה תמר).

איזו אשה ילדה ביום אחד שישים רבוא ילדים ממש, ועוד אחד ששקול כס' רבוא. במדרש (שיר השירים רבה א, ג): רבי היה יושב ודורש ונתנמנם הציבור, בקש לעוררן אמר ילדה אשה אחת במצרים שישים רבוא בכרס אחת, והיה שם תלמיד אחד ורי"ש ברבי יוסי שמו, אמר ליה מאן הות כן, אמר ליה זו יוכבד שילדה את משה ששקול כנגד ס' רבוא של ישראל. ובזוהר הקדוש (ח"ג רטז.) איתא: משה רבינו הציל ס' רבוא כמה פעמים שבא בגלגול, ולכן זכות כולם תלה הקב"ה בו, ובגין דא אוקמוה רבנן אשה אחת ילדה

במצרים ס' רבוא בכרס אחד. ע"כ. ונראה לבאר שאין זה רק כעין ס' רבוא, ששקול כס' רבוא נשמות. אלא גם ס' רבוא אנשים ממש. לפי מה שאמרו במדרש (ב"ר דצ, ג): א"ר לוי, ס' רבוא תינוקות עיברו נשותיהן של ישראל בלילה אחד, וכולן הושלכו ליאור ועלו בזכותו של משה. ע"כ. והיינו שבאותו היום ששמע עמרם לתוכחת ביתו

הקטנה (והידוש איתא במדרש אגדה עה"פ מרים הנביאה אחות אהרן, שכל זמן שהיתה אחות אהרן בלבד קודם שנולד משה היתה נביאה, וכשנולד משה ניטלה ממנה וניתלה וניתנה למשה), כל ישראל שמעו לו, וכולם הלכו להעמיד בנים אך ורק לשם שמים, ויצאו זרע קדוש ק"ק שלא היה כמותו, והם קבלו את התורה, והיו כבר בגיל פ' שנה, שנולדו ג' חדשים אחרי משה, ונכנסו כולם לארץ, שלא נגזרה עליהם מיתה במרגלים, [וכן יש לבאר בסיום דברי המדרש שם: וידגו לרוב בקרב הארץ, מה בקרב הארץ ס' רבוא, כך בגבול דגים ס' רבוא, מה בקרב הארץ לא מתו אף בגבול דגים לא מתו, מי ששמו כשם הדג בנו מכניסן לארץ, נון בנו יהושע בנו. ע"כ. ונפלא מאד שנרמז זאת בדברי רז"ל, ושיהושע הכניסם]. וכל זה בזכות עמרם ויוכבד. ועוד, שיוכבד החיתה את כל ילדי ישראל, היפך מה שאמר לה פרעה, לכן בדין הוא שתלד יוכבד ס' רבוא בנים, ונתן השי"ת שכרה שבמקום שהכרס שלה תתמלא בס' רבוא עוברים קטנים (ובמשך כמה שנים של לידות), יתחלקו הילדים הללו בקרב ישראל, ויהיו תלמידי משה. והיא תזכה על הכל לבן כמשה ששקול כס' רבוא. [וז"ל המגיד מישרים (פ' תצא): והיינו רזא דס' רבוא, דכך אתא משה רבינו ע"ה לעלמא "אייתי עמיה שישים רבוא" דאינון אכולסא. והיו ילדותו' בכרס אחד לאשלמא הוא מניינא בההוא זימנא].

מי חלם על טלה בן כבש. במיוחס ליונתן איתא: ויאמר פרעה, ישן היה, ראה בחלומו והנה כל ארץ של מצרים עומדת בכף מאזניים אחד וטלה בן כבשה בכף מאזניים אחד והייתה כורעת כף מאזניים מטלה בתוכה. מיד שלח ויקרא כל חרטומי מצרים ויגד להם את חלומו, מיד פתחו פיהם ייניס וימברס ראשי חרטומים ויאמרו לו, בן אחד עתיד להיות נולד בעדתם של ישראל שעל ידו עתידה להחרב כל ארץ של מצרים. ולכן יעץ למיילדות להרוג את העוברים.

מדוע יוכבד אימו של משה רבינו לא ילדה ששה בכרס אחד. כאשר ילדה את מרים אהרן ומשה. יש לבאר לפי מה שכתב בפ' הריב"א (פ' יצא) בשם הר"מ מקוצי, דכתיב וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן

יפרוץ, ושבת לוי לא היה בכלל הענוי, וכמו כן לא היה בכלל כן ירבה וכן יפרוץ, ולכן היו מועטים. וכן כתב רבינו חיים פלטיאל (שמות א, יב), שמעתי שלכך לא היה שבת לוי מרובה באוכלוסין, לפי שכתוב וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, ועבודת פרך לא הייתה מוטלת על שבת לוי, לכך לא היה פרה רובה כמו האחרים.

האם משה רבינו טמן את המצרי בחול או בעפר, ומהיכן היה לו חול מוכן. כתב בחזקוני, ויטמנהו בחול שהיה שם לצורך הבניין.

כמה שמות קראו למשה כשהיה תינוק. איתא בדברי הימים למשה רבינו: ויהי מקץ שנתים ימים ותביאנהו לבת פרעה ויהי לה לבן ותקרא שמו משה. ב. ואביו קרא לו חבר כי בעבורו נתחבר עם אשתו. ג. ואמו קראה לו יקותיאל כי הניקה אותו משדיה. ד. ואחותו קראה לו ירד כי ירדה אליו אל הנהר לראות מה יהיה בסופו. ה. ואהרן קרא לו אבי זנוח כי זנח אבי את אמי והשיבה בעבור זה. ו. וקהת זקנו קרא לו אביגדור כי בעבורו גדר אלהים פרץ בישראל אשר לא יוסיפו עוד המצריים להשליך בניהם היאורה. ז. ומניקתו (אולי הכוונה למי שטפחה אותו) קראה לו אבי סוכו, כי האלהים יצפינהו בסוכה מריב המצריים. ח. וישראל קראו לו שמעיה בן נתנאל, כי בימיו שמע אלהים את נאקתם.

שני צדיקים שהיו במצרים והיו יפה תואר מאד. א. יוסף הצדיק. ב. משה רבינו, כדאיתא בשמות רבה (א, כו): היתה בת פרעה מנשקת ומחבבת ומחבבת אותו כאלו הוא בנה, ולא היתה מוציאתו מפלטין של מלך, ולפי שהיה יפה, היו הכל מתאווים לראותו, ומי שהיה רואהו לא היה מעביר עצמו מעליו, והיה פרעה מנשקו ומחבקו, והוא נוטל כתרו של פרעה ומשימו על ראשו, כמו שעתידי לעשות לו כשהיה גדול. [יהודה רצה לשלוח את החרב על יוסף לא נשלפה. ולהבדיל גם פרעה ביקש להרוג את משה חרבו ולא עלה בידו. יוסף היה מלך על גויים, וגם משה היה מלך בכוש. יוסף נולד מהול ומשה נולד מהול. המטה שהיה ביד יוסף הגיע למשה. מלאך גבריאל היה עם יוסף וגם היה עם משה. יוסף למד ע' לשונות וגם משה. יוסף עמד בנסיונות קשים ובזכותו נשמרו ישראל, גם משה עמד בנסיונות קשים, (כמו שבכוש לא קרב למלכה מ' שנה)]. ובחומת אנך (וארא ג) הביא מגורי האר"י, שמשה רבינו ע"ה היה בו גם כן נשמת יוסף הצדיק. משה יוסף גימטריא תק"א (ע"ש), ובזכותם נתגלו חמשים שערי בינה

ונגאלו.

שני דברים בפרשה זו שמשה רבינו לקח אותם מן הגואל. [בדרך הלצה]. א. החמור. ב. המטה. וכדאיתא בפרקי דר"א (פ"ל), הוא שרכב עליו אברהם, הוא החמור בן האתון שנבראת ביה"ש, שנאמר וישכם אברהם בבקר, הוא החמור שרכב עליו משה בבאו למצרים, שנאמר ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור, הוא החמור שעתידי בן דוד לרכוב עליו, שנאמר עני ורוכב על החמור. וכן המטה, כדאיתא במדרש (במדב"ר יח, כג), יש אומרים הוא המטה שהיה ביד משה ומעצמו פרח וכו', ואותו המטה היה ביד כל מלך ומלך עד שחרב ביהמ"ק ונגנז, ואותו המטה עתידי להיות ביד מלך המשיח, שנאמר (תהלים קז) מטה עוזך ישלח ה' מציון רדה בקרב אויביך.

מהיכן הגיעה עיר בני ברק לפרשת שמות. בדעת זקנים (ב, טו) כתב, כאשר הציל השי"ת את משה מידיו של פרעה, נתן בו פקחות לברוח מפניהם, וקבלו יתרו בביתו. ומכאן אתה למד, שכל מי שמקבל עליו לעשות מצוה, אין אותה מצוה פוסקת ממנו, שהרי יתרו קיבל בביתו את משה שברח מפני השונא להצילו, וממנו יצא מי שקבל שונא שברח מפני גואל להרגו, ואי זה, זה סיסרא שברח אל אהל יעל מבני ברק ונהרג שם.

היכן מצינו טבילה בפרשת שמות. כתב רבינו חיים פלטיאל (ב, ח), ותרו בת פרעה, מצאתי בתרגום, שהיתה בת פרעה הולכת לעשות טבילה מתועבות בית אביה, ולמעבד תשובה בצנעה.

יהודים כשרים לא הצליחו לטבול אבל גויה טבלה. בת פרעה טבלה לטהרה. ועמ"י לא הוצרכו לטבול, לפי ששמרו עליהם שלא יטבלו, השי"ת עשה להם נס שלא הוצרכו לטבול.

באיזה יום נימול משה רבינו. בפורים. יש לעיין אם מלו את משה ביום השמיני, כיון שנולד לו' חדשים. אמנם מפורש בפרקי דר"א (פמ"ז): ראו אבותיו של משה את הנער, תארו כמלאך אלהים, ומלו אותו לשמנה ימים, וקראו את שמו יקותיאל, ר' שמעון אומר טוב קראו אותו, שנאמר ותרא אותו כי טוב הוא, והחביאוהו בבית שלשה חדשים. והנה משה רבינו ע"ה נולד בז' באדר, ולפי זה יום המילה היה בפורים. וכיון

שנולד מהול, היינו יום הטפת דם הברית. והרמ"ע (ח"ג חקור דין פ"ד) כתב, עוד טוב שנו במשה, שנולד מהול, ובי"ד באדר אטיפי ממנו דם ברית, להשבת אויב בימי מרדכי ואסתר, כשם שזכות וכו'. וכתב בפירושו יואל משה, שמעתי דרש רז"ל ליהודים היתה אורה זו תורה, ששון זו מילה, כי מילתו של משה היה בפורים י"ד באדר כו'.

אם משה רבינו נולד בשבת. בתורת משה לחת"ס (דרוש לז' אדר א) כתב, בשם היעב"ץ (ע' שאלת יעב"ץ סי' לג) דיום לידתו של משרע"ה היה בשבת בז' אדר, ויום מילתו חל ביום י"ד אדר בשבת, והיות שנולד מהול (סוטה יב) הטיפו ממנו דם ברית למחרתו ביום ט"ו, ומשום כך קבעו ב' ימים אלו י"ד וט"ו ימי שמחה ליהודים. אלו דבריו ז"ל, ודפח"ה. אך על שמחת יום י"ד יש לפקפק דכיון דלא נימול בו מה שמחה נמצאת.

מה אכל משה בבית פרעה שהכל היה טמא שם. כתב בשפתי כהן (ב. ב. א): משה כשגדל בבית פרעה, לא אכל ממאכליו ולא שתה ממימיו, אלא המלאך היה מזמין לו מאכל ומשקה. ולכן עמד מאה ועשרים יום בלא אכילה כי הורגל במאכל רוחני, שנאמר לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי אבל אכל אכילה רוחנית.

מתי פרעה התייעץ עם משה ועשה גורל. כתב רבינו חיים פלטיאל (א, א) בשם מדרש, למה נקרא שמה פיתום, לשון שברים, שכל מה שהיו ישראל בונים מיד נופל שברים. א"ל פרעה מאי האי שאין הבניין יכול לעמוד, א"ל משה רבינו ע"ה אין לך אומה שאין לך יום מנוחה בשבוע, וישראל עובדים כל ימי השבוע, א"ל פרעה אני נותן לך יום אחד בשבוע למנוחה, לך והטל גורלות, ונפל הגורל על יום השבת. [וזהו שאמר "משה" ישמח משה במתנת חלקו. ולכן כתיב וזכרת את יום צאתך מארץ מצרים, וכתיב בתריה על כן צוה ה' אלהיך לעשות את יום השבת ויקדשהו, כלומר מיום שהיית במצרים נתן לך השבת. שם].

מהיכן למד משה תורה ובאיזה גיל כבר ראה נבואות, ומהיכן ידע שם המפורש. למ"ד שמושה רבינו ע"ה הרג את המצרי בשם המפורש, צ"ע מהיכן למד שם המפורש. ועוד צע"ג מהיכן למד תורה, ואולי היה יניק וחכים מאד ובשנים שיניק אצל אימו, למדו אביו תורה. אולם בשפתי כהן (שמות, יא) כתב: מצאתי כתוב, שבעודנו בבית אמו

עד שלא נגמל בא המלאך הגואל ולימדו התורה ונתן לו חן בעיני כל רואיו, ולזה אמר ויגדל הילד גדל בחכמה שלימדו המלאך, ולזה הרג המצרי בזה השם שלימדו המלאך [וע"ז טען לו, מי שמך לאיש, המלאך שר ושופט, אבל לא שתשתמש בשם עלינו, שהמלאך לימדך כל התורה אבל לא על מנת שתשתמש בה לצורךך, מיד וירא משה ויאמר אכן, אמרו גלות מכפרת. ואח"כ כתיב, וירא מלאך ה' אליו בלבת אש, תרגם יונתן ז"ל שזהו מלאך זגזיא"ל, והוא רבו והוא שר של תורה, שכדי ללבו כלומר ליתן לו אבירות לב, נגלה לו זה המלאך תחילה שהיה מורגל בו מתחילה, ועל כן וירא ה' כי סר, ואחר כך ויקרא אליו אלהים וגו', ואחר כך ויאמר ה', מדריגה אחר מדריגה. שם], והיה נושא חן בעיני הכל (זגזיא"ל בגימטריא חן), ואמר לפרעה שיתן להם לישראל יום אחד בשבוע שינוחו בו ואמר לו פרעה שאל יום שתרצה ואמר לו יום שבת, שידע שעתידי הקב"ה לצוות לישראל על יום השבת והוא יום מנוחה. וע"ש דמה שאמרו במדרש, ראה מה שעשה המצרי לישראל בביתו, שטימא את אשתו, כיצד ראה זאת בלילה שהיה שוכב בטרקלין של פרעה, אלא ראה זאת במראה הנבואה, וכן מה שראה 'כי אין איש', שאין עתיד להתגייר ממנו בן. [ועיין שם עוד, שפרעה מינהו על ביתו].

כיון שמושה ראה ובדק היטב שאין שם איש רואה, אם כן איך נודע הדבר לפרעה. א. אפשר שהמוכה שהצילו מה מיד המצרים היה דתן (אז אבירים) בעצמו, והוא כפה בטובה כל כך והלך להלשין. [וי"ל שעל זה בא העיר לו משה, שמה שנסתבב מן השמים שהמצרי הכה אותו אמש, היה זה מחמת שהוא עצמו אינו מכבד את ישראל, שהרי רוצה להכות את הבירו ישראל (ע' בשמות רבה כאן שהיו מתכוונים להרוג זה את זה), אך אילו היה הוא עצמו מכבד את ישראל מייקר אותם, כך היה כבודו יקר בעיני כולם ולא היה שייך שהמצרי יכה אותו, והכבד את הבריות גופו מכובד על הבריות, ועוד שהאדם הוא שופט של עצמו, שכפי שהוא מייקר את נפשות ישראל, כך יקרה נפשו למעלה. והבן]. ב. החיד"א (חומת אגן שמות ו)

הביא מרבינו אפרים, "וירא כי אין איש. פי', אין איש אלא נער, ולא חש לו. וזהו אכן נודע הדבר ס"ת נער. [גם רבינו חיים פלטיאל כתב, אכן נודע הדבר. ס"ת נער, אמר משה לאהרן, שמא נער אחד הגיד. מכאן שלא יעשה אדם שום דבר סתר לפני נער]. ג. אכן בשמות רבה (א, כט) איתא: ויטמנהו בחול, שלא היה שם אלא ישראל, וטמנו בפניהן של ישראל שנמשלו לחול, אמר להם אתם משולים כחול מה חול הזה אדם נוטלו מכאן ונותנו לכאן ואין קולו נשמע כך יטמן הדבר הזה ביניכם ולא ישמע, וכן אתה מוצא שלא נשמע הדבר אלא ע"י העברים, הם הם דתן ואבירים,

שהם אמרו הדבר הזה.

מאיזה מטה היה יוצא אש. כתב רבינו חיים פלטיאל ^(ב, ט), ממדרש, המקל שנתן יעקב ליוסף, היה בביתו של יתרו, והמקל היה יוצא ממנו אש מלחשת, ובבא משה לשם, ראה שכתוב שם שם המפורש וי' מכות דצ"ך עד"ש באח"ב, קרא האותיות והביאו אצלו.

מי בפרשת שמות חי אלפי שנים. "וירכיבם על ה'חמור", ארז"ל, שזהו החמור המיוחד שעליו ירכב המשיח. וכ"ה במדרש אגדה כאן: על החמור, חמור של אברהם, הוא החמור של משה, והוא החמור שעתידי המשיח לבוא בו, שנאמר עני ורוכב על חמור.

כמה פעמים הלך משה למצרים וחזר. ז' פעמים. כתב בעל הטורים. 'שוב' ב' במסורה חסרים. א. לך שב מצרים. ב. שב שבע פעמים ^(מ"א יח מג). ואיתא במדרש שז' פעמים הלך משה למצרים וחזר. ע"כ.

היכן מצינו קפיצת הדרך בפרשת שמות. שהארץ קפצה למשה עד הר סיני. כתב בדרשות ר"י אבן שועיב ^(פ' שמות) לפי דברי רז"ל ^[מתבאר ש] קפצה לו הארץ ^[למשה], כי בהרף עין היה בהר סיני.

ז' פעמים בפרשה שהוזכר מלאך גבריאל. בזוהר הקדוש ^(ח"א צג): איתא, שמלאך גבריאל ירד בשלהבת אש, ונדמה לנחש אחד על משה, עד שצפורה מלה את התינוק וניצל. ב. בדעת זקנים ^(שמות ב, טו) הביא מדרש, שבעשה שביקש פרעה להרוג את משה ומסרו לסרדיוט, בא גבריאל והפך פני הסרדיוט בפניו של משה, ונטל הסייף מידו, והרגו תחת משה, וכסבורים הן שנהרג משה, וברח. ג. בשמות רבה ^(א, כד) איתא, והנה נער בוכה, ילד היה ומנהגו כנער, בא גבריאל והכה למשה כדי שיבכה ותתמלא עליו רחמים. ד. בילקוט ראובני ^(שמות אות נט) הביא מהזוהר הקדוש, וילך איש מבית לוי, איש זה גבריאל, שהחזיר את יוכבד לעמרם, ולכן לא כתיב וילך עמרם. ה. בגמ' ^(סוטה יב): איתא שכאשר נערו תיה של בתיה מיחו בה מלקחת את משה, בא גבריאל וחבטן בקרקע. ו. בשמות רבה ^(א, כו) איתא, שכאשר הביאו לפני משה זהב וגחלת בקערה, פשט ידו לקחת את הזהב, ובא גבריאל ודחה את ידו ותפש את

הגחלת והכניס ידו עם הגחלת לתוך פיו ונכוה לשונו. ז. בשמות רבה ^(ב, ה): וירא מלאך ה', ר' יוחנן אמר זה מיכאל, רבי חנינא אמר זה גבריאל.

האשה הראשונה שמלה את בנה בעצמה, ובשמה רמוז כלי שכשר למילה. צפורה, אותיות פה צור, מילה גי' פה. לומר שהיא מלה בצור. ומילה כשרה בצור. וצפורה היא לכאו' האשה הראשונה שמצינו שמלה את בנה בעצמה.

היכן הוחלף חמור בגמל 72 פעמים. כשכתבו ע"ב זקני ישראל את התורה לתלמי המלך, שינו לו במקום "וירכיבם על החמור", וירכיבם על נושא בני אדם, ופרש"י ^(מגילה ט), שזה גמל.

איזה צדיק נתן אתון במתנה לרשע. במדרש אגדה ^(פר' בלק) איתא, האתון שנברא בו' ימי בראשית יעקב נתנו לבלעם.

האם השועלים באו לביתה של יוכבד לחפש את משה. בספר מעשי ה' ^(מעשי מצרים פרק ה) כתב, ותרא אותו כי טוב הוא, כי לא היה בוכה, וכמ"ש ^{(שמ"ר א,}

^{כד)} שבא גבריאל והכה את משה כדי שיבכה, וארז"ל ^(סוטה יב) שהיו המצרים מוליכים ילד שיבכה, כדי שגם הילד שבבית יבכה. וכאשר ראתה שמש לא היה בוכה, לכן אמרה שהוא טוב ולכן הצפינתו, שכן אומרים על הילד שאינו רגזן לבכות, שהוא ילד טוב. אמנם במדרש אגדה ^(ב, א) איתא, מפני מה לא יכלה עוד הצפינו, מפני שהיו המצריות הולכות הם ובניהם לביתו של עמרם, והיו מרעיבות בניהם, והיו בניהם צועקים, ומשה רבינו ע"ה היה במחבואה, ודרך התינוק כשצועק האחד משיבו, והיה משה רבינו ע"ה צווח כמו התינוקות האחרים, ולפי זאת הסיבה ידעו שנולד ילוד בבית, הה"ד אחזו לנו שועלים שועלים קטנים.

שלוש פעמים שזכר שם המפורש במדרשים על פרשת שמות. א. על המטה של משה היה חקוק שם המפורש. ב. יש אומרים שמש רבינו הרג את המצרי בשם המפורש. ג. בהדר זקנים ^(פ' כי תשא) הביא מדרש, שהמצרים היו משקעים תינוקות ישראלים בבנין, והיה משה מצטער, א"ל הקב"ה אל תצטער, כי כל המשוקעים סופם היה לקלקל מעשיהם, וזרוק שמי המפורש להעלות אחד מהם משם ותראה מה אחריתו, לקח משם

והשליכו, והעלה מיכה, ואותו השם בידו השליכו תוך הכור ויצא העגל, ולכך נקרא מיכה שנתמכך בבנין. ע"כ.

יצחק מסר ליעקב מטה כשיצא מביתו לגלות ולישא אשה, ומה מסר עמרם למשה בשעה שיצא לגלות ולישא אשה. יצחק מסר את המטה שנברא בבין השמשות, ובו עבר יעקב את הירדן, כמו שאמרו דז"ל כי במקלי עברתי וגו', שעשיו רצה להרגו בדרך, וקרע את הירדן במטה וברח. ובמדרש תלפיות (ענף חמור) איתא, שאברהם מסר את החמור שלו ליצחק, ויצחק ליעקב ויעקב ללוי ולוי לקהות וקהות לעמרם ועמרם למשה.

סימן לשעת הגאולה ממש שנמסר לאברהם ויצחק ויעקב ולוי קהת עמרם ועד משה. מכת בכורות. במדרש (שמות רבה טו, כז): וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי (בראשית טו), זה מכת בכורות, וסימן זה מסר הקדוש ברוך הוא לאברהם, ואברהם ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב ללוי, ולוי לקהת, וקהת לעמרם, ועמרם למשה והיה משה משמרו ובא.

דבר נוסף שמסר עמרם למשה. סוד העיבור. בשכל טוב (פרשת בא): עמדו ישראל על תקנת סוד העיבור שהיו מונים מאדם ועד נח, ונח מסרו לשם, ושם מסרו ליעקב, ויעקב לקהת, וקהת לעמרם, ועמרם למשה, ומשה לאהרן ולבניו וליהושע.

האם במצרים היו בחורי ישיבות שפטורים מן הצבא. בהדר זקנים (פ' כי תשא) כתב: הרמב"ם כתב, שאברהם אבינו מסר את כל התורה ליצחק וליעקב וללוי. ולוי וזרעו הושיבו ישיבות, אך שאר השבטים מקצתם ע"ז עובדים. ולכך שבט לוי דבקו ביוצרים יותר מן האחרים, שלא פסקה מהם תורה כלל. ומטעם זה שבט לוי לא היה בכלל השעבוד, כדמצינו שמשה ואהרן היו יוצאים ובאים, לפי שלא ניסו במלאכה אלא בתורה. ע"כ. הרי שאפילו פרעה הרשע היה מבין שבחורי ישיבות פטורים מן הצבא. והיום אנחנו בגלות קשה הרבה יותר ממצרים, שאין לך טומאה קשה כטומאת הער"ב. וכולנו תינוקות שנשב.

ד' דברים מפרשת בראשית (פ', מימות בראשית) שהגיעו לפרשת שמות. א. צפורה. ב. בתיה.

שהיו התאומות של הבל. ג. מטה האלקים שנברא בבין השמשות. ד. החמור בין האתון שנבראה בבין השמשות.

מדוע עם ישראל לא זעקו רק אחרי שמת מלך מצרים. כתב הרשב"ץ בפירושו ההגדה: ונצעק אל ה' אלהי אבותינו, כמו שנאמר וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה. כי הם היו מקוים מתי ימות המלך החדש אשר התחכם עליהם, אולי יקום מלך אחר ויקל מעליהם, וכשראו שאחר מות המלך לא הוקל מעליהם, ואם הראשון הקל האחרון הכביד, אז נאנחו הרבה, ולא מצאו תקנה אלא להתפלל אל אלהי אבותיהם להושיעם.

היכן בכו משה ואהרן בחג השבועות ומדוע בכו. בפסיקתא זוטרתא (פ' שמות): א"ר אחא ב"ר חנינא, אותו היום שירדה בת פרעה לרחוץ על היאור ששה בסיון היה, יום שהיה עתיד משה רבינו לתת התורה לישראל מפי הגבורה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתיד לקבל את התורה בהר סיני ביום זה ילקה ביום זה. שבז' באדר נולד משה, טול לך משבעה באדר ועד ששה בסיון שלשה חדשים. שאייר חסר, וכתוב ותצפנהו שלשה ירחים. ע"כ. והנה משה בכה בתובה, ע"י שגבריאיל הכהו כדי שתחמול עליו (שמות רבה א, כד). אכן גם אהרן בכה על שפת היאור, כמ"ש בחזקוני ובהדר זקנים, נער בוכה, זה אהרן. וכן הביא החיד"א בפני דוד.

דובים אריות זאבים ושועלים בפרשת שמות. במדרש אגדה (פ' שמות): וימררו את חייהם בעבודה קשה, תחלה בחומר ובלבנים, ואחר כך בכל עבודה בשדה, שהיו אומרים להם הביאו דובים ואריות וחיות רעות. ובתדא"ר (פ"ח) איתא, צאו והביאו לנו זאבים ואריות והכניסו לבית מלחמתינו ונעשה בהם קיניגאות. ובשמות רבה (כב, א), א"ר יוחנן דציפורי, היו נוטלות את בניהן ומטמינות אותם במחילות, והיו המצרים הרשעים מביאין קטניהם בבתי ישראל ועוקצים אותם ובוכים, והיה התינוק שומע קולו של חבירו בוכה, והיה בוכה עמו, והיו נוטלין אותו ומשליכין אותו ליאור, לכך נאמר אחזו לנו שועלים שועלים

קטנים. ורבינו חיים פלטיאל (שמות ה, א) הביא מדרש, שהיו שני אריות נוראים בשער פרעה, שכל מי שבא לדבר אל פרעה בידיים ריקניות היו מזיקין אותו, וכשבאו משה ואהרן לא נשאו דורון, כשראו אותם האריות שמחו בהם ולא הזיקום והלכו לפניו וכו', וכשבאו האריות לפני פרעה רעדה אחזתו ונצרך לנקבו.

ד' סיבות שמחמתם נקראו המצרים שועלים. א. במדרש (שהש"ד ב, ב), בשעה שגזר פרעה כל הבן הילד היאורה תשליכוהו, היו המצרים משלחין בנותיהם (הקטנות) לבתי מרחצאות, ורואין אשה מישראל מעוברת וחוזרים ואומרים לאבותיהם, לפלניתא ג' חדשים, ולפלניתא ד', לפלניתא ה', ולפי מניינם היו נוטלין את התינוקות מאמותיהן משליכין ליאור. ב. עוד במדרש (שמות רבה כב, א), שועלים קטנים, היו בנות ישראל נוטלות בניהן וטומנות אותן במחילות, והיו המצרים נוטלים בניהם הקטנים ומכניסין אותן לבתיהן של ישראל ועוקצים אותם והן בוכין, והיה התינוק של ישראל שומע קול חבירו שבוכה, ובוכה עמו, והיו נוטלין אותן ומשליכין ליאור. ג. ובמדרש זוטא (שה"ש ב, טז), "אחזו לנו שועלים", אלו המצרים הזקנים, "קטנים" אלו בניהם, שהיו רעים לישראל יותר מן הגדולים, שהיו נכנסים לתוך ביתיהם של ישראל ורואים תינוק יונק ומיסרים אותו. ד. בשמות רבה שם, מה שועל זה קטן מן ד' חיות, כך מצרים קטנים מן המלכיות. ערומים היו המצרים לפיכך הוא מושלן כשועלים.

כמה היה ארמונו של פרעה רחוק מארץ גושן
200 פרסה, כדאיתא במיוחס ליונתן (שמות יב, לא): גבול ארץ מצרים מהלך ארבע מאות פרסה היה, וארץ גושן ששם משה ובני ישראל באמצע ארץ של מצרים היה, וארמונו בית מלכות פרעה, היה בתחלת ארץ מצרים, וכאשר קרא למשה ולאהרן בלילה של פסח, היה נשמע קולו עד ארץ גושן, מתחנן היה פרעה בקול עצוב, וכך אמר, קומו צאו מתוך עמי גם אתם גם בני ישראל, ולכו עבדו לפני ה' כמו שאמרתם. ע"כ.

אלו חמורים היו מהלכים מאליהם. יש להביא ראיות שחמורו של אברהם אבינו, ושל יעקב אבינו, וכן של משה רבינו, היה מהלך מאליו, וזה קל וחומר מחמורו של רבי פינחס בו יאיר, דאיתא בזוהר הקדוש שהיה הולך מאליו למקום המיועד משמים, וכל שכן אם נאמר שזהו אותו חמור. ואכן מפורש במדרש חסרות ויתרות (אות מז): כל חמור שבתורה מלא וא"ו חוץ מארבעה (אצ"ל שלשה). א. יששכר חמור גרם, שהיה חמורה של תורה. ב. וירכבם על החמור (שמות ד, כ), שלא היה צריך לחמר, מעצמו היה מהלך. ג. ופטר חמור תפדה בשה (שמות יג, יג) שאף הן לא היו צריכין חמר שעלו (ממצרים) מעצמן. ע"כ. וצ"ע אם הכוונה שגם החמורים של עם ישראל היו אז מהלכים מאליהם. אך זה דוחק. אלא הכוונה שאף על פי שהיו עמהם חמורים, לא הלכו על החמורים אלא על ענני כבוד.

שלשה שמתו בפרשה ולא מתו ממש. דתן ואבירם ופרעה מלך מצרים.

המאמר "במסילות החיים"

יעמוד לזכות שמואל בן ציונית שרה ה"ו שיזכה לכל הגאולות ולכל הישועות, ויזכה לתורה וקדושה, ולהצלחה אמיתית בתורה, ולדורות ישרים ומבורכים, חיים וקיימים בריאים ושלמים, צדיקים וחסידים קדושים וטהורים, תלמידי חכמים אמיתיים. אנס"ו.

המאמר "שאלות לשלחן שבת"

יעמוד לזכות צביה הפציבה בת שושנה תחי' לזיווג הגון, בקרוב ממש. ויזכו לכל הברכות ולכל הישועות, ויזכו לבית של תורה וקדושה, ולדורות ישרים ומבורכים, חיים וקיימים בריאים ושלמים, צדיקים וחסידים קדושים וטהורים, תלמידי חכמים אמיתיים. אמן נצח סלה ועד

המאמר "דגל מחנה יהודה"

יעמוד לזכות אברהם בן שמחה, ויוסף בן שמחה וכל ב"ב ה"ו, שיזכו לתורה וקדושה, ולילך תמיד בדרך ה' מותן שמחה וטוב לבב ואור פני השי"ת, ויזכו לזיווגים טובים ומוצלחים ומבורכים לכל ילדיהם, ולהגדיל תורה ולהאדירה, ולבריאיות איתנה ונהורא מעליא. וכן רפואה שלימה וברכה וישועה לשמחה בת חנה תחי'. אנס"ו.

המאמר שמירת הבריאות

יעמוד לרפואת כל חולי עמו ישראל ובכללם: יחזק בן גריל, ואליהו בן טובה, ומאיר חיים בן דבורה, אליהו בן מרסוס, שמואל בן רעננה, ציון בן אסתר, ויצחק בן מיכל ואסתר בת יפה. ומאיר בן חמדתמו, וזינה יזלפה בת נקאדם, ומאיר בן זליה שילת, ומשה בן שרה. שיזכו לרפואות וישועות, ומזון טוב ומועיל, ולנסים ונפלאות, ולהודות ולהלל להשי"ת על רוב טובותיו וחסדיו לאין קץ, בזכות צדיקי כל הדורות. אנס"ו.

נקודות דרך ממעשה האבות

אמונת חכמים

אך גם בעיתות כאלו זכו לראות את השגחת השי"ת עמם, שיוולדים ששה בכרס אחד, ויוולדים בנקל, והשי"ת דואג להם. כי אהבת ה' היא לעם ישראל ללא גבול, וכל הנהגתו ית' בשביל להביא לתכלית שיזכו שמהם יצא עם ה', ס' ריבוא יהודים כשרים שנולדו בקדושה, לשם שמים, להמשיך את מסורת ישראל, והם באמת עמדו על הר סיני ואמרו נעשה ונשמע כאיש אחד בלב אחד וקבלו עול מלכות שמים בשלימות עליהם ועל כל זרעם לדורי דורות.

אמנם מהיכן זכו ישראל לגאולה, שהיתה תלויה באמונה באביהם שבשמים, שהוא אחד יחיד ומיוחד, ואין עוד מלבדו. מכח בחירה של בר אנוש, שעבד את ה' בחושך נורא במשך 80 שנה, והתחזק באמונה ברורה בהשם אלוקיו, והיה ליבו תמיד על אחיו בני ישראל, מתפלל להשי"ת שיקח את נפשו כפרה על ישראל (שמות רבה א, כז), ובלבד שיתעוררו עליהם רחמים ויזכו לגאולה ולמתן תורה. הוא משה רבינו רעיא מהימנא, שיצא אל אחיו מן ארמון המלוכה, וראה בצרתם במשך יומים בלבד, וכבר הבין פרעה שהוא המושיע שעליו דיבר עם יועציו ואמר הבה נתחכמה לו, והנה הוא גידלו על ברכיו והיה מחבקו ומנשקו.

וביום הראשון הלך משה ונתן כתיפו תחת כל אחד ואחד שראה, והיה בוכה עליה ואומר מי יתן מותי עליכם (שמות רבה א, כז). ומשם לאחר יומים כשביקש פרעה להורגו,

נמצאים אנו בימי השובבי"ם, בהם קוראים על גלות ישראל במצרים, שהיא שורש כל הגלויות, כאשר היו זרע הקודש דבקים במסורת ישראל סבא, לא היה שום שעבוד, חיו שם כמו מלכים, היו ימים של מעין עולם הבא, שהתרבו בדרך נס ופלא, במשך 17 שנה שהיה יעקב אבינו ע"ה במצרים נעשו עם שלם של שישים רבוא עמלי תורה (הסד לאברהם מעין א נהר יא), וחיו חיים טובים ומאושרים מאד (שכל טוב, ור"ח פלמיאל, ור"י אבן שועיב-ר"פ ויחי).

ואילו כאשר שכחו מסורת אבותם והפסיקו למול את בניהם, והיתה שאיפתם לשלוט, ולמלא את כל הארץ, ולמלוך על המצריים ועל כל העולם, שתפסו את החיצוניות של יוסף הצדיק שמשל בכיפה 80 שנה, ולא עשו זאת לשם גילוי מלכות ה', כך שהיו התולדות שלהם בשפל מעיקרם, עד שנרמזו בלשון הכתוב לשון הרצעה, וישרצו וירבו וגו' (בינה לעיתים דרוש כ"א ד"ה ואלה, וכן כתב בס' ייטב לב פ' שמות, וישרצו, פי', כמו שרצים, לתאוה, ותמלא הארץ אותם, פי' ממילא ולא שנתכווננו. אך מגודל קושי השעבוד בטל התאוה, ואז יצאו מהם בנים קדושים דור דעה. עכ"ל), והיו אומרים "נהיה כמצריים שלא מלים את בניהם" (שמות רבה א, ה), שרצו לחיות חיים מחודשים לא כדרך הקודש של סבא ישראל ויוסף הצדיק, אזי קם להם מלך חדש שגם כן שכח את יוסף, והביא אותם למצב של עבדות מושפלת בשיא השיאים. היו חורשים בשדה במקום שוורים, שזו עבודה הקשה ביותר שמפרכת כל גוף.

ואהרן באבנים (שכל טוב בשלה מז, י. ילקוט מסעי תשפ"ז).

גם האמונה שלהם קבלו בזכות משה רעיא מהימנא, שעבד את השי"ת בחושך גדול 80 שנה, שאף על פי שנולד בקדושה גדולה ונתמלא הבית אורה, תיכף כשנגעה בו בת פרעה, פרחא ממנה הצרעת ונדבקה בו (זוהר הקדוש). וכך 80 שנה היה צריך להלחם עם טומאת פרעה וכל מצריים, עד שזכה שנאמר לו של נעלך מעל רגלך, והיה רדוף וזרוק בלי הורים ומשפחה, וכמה שנים בתוך בור אפל, ולא הסיר אמונתו מבורא העולמים, והוא השפיע אמונה על כלל ישראל שבאותו הדור, לכן מי שהאמין במשה, כאילו האמין במי שברא את העולם, וכל מי שדיבר במשה כאילו דיבר במי שאמר והיה העולם, וכאשר האמינו, שרתה עליהם שכינה, שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו, אז ישיר משה ובני ישראל (מכילתא דרשב"י שמות יד, לא).

והתקוה שלנו שנוכה לילך בתורת משה באמת בלי חכמות חיצוניות, בדרך הקודש, ונאמין ברועי ישראל בנאמנות, ואז נזכה להיות צאן קדושים, כאותו הצאן של משה, כמו שכתוב ביחזקאל (פרק לו) "כה אמר ה' אלקים, עוד זאת אדרש לבית ישראל לעשות להם ארבה אתם כצאן אדם. כצאן קדשים וגו' וידעו כי אני ה'". ונזכה לזה לעתיד לבא (ילקוט יחזקאל רמז שעה. וגם כתיב, ויסע כצאן עמו, ודרשו זה צאנו של יתרו- שמות רבה כד, ג).

שבט אחד שמר על מסורת ישראל סבא, הוא שבט לוי, שנתברך מיעקב אבינו ע"ה שיהא קשה להם בפרנסה, כדי לתקן משחו במדות, וכך עמלו בתורה במסירות נפש,

הוכרח לברוח למדין, ושם זרק אותו יתרו לבור חשוך ואפל במשך שבע שנים (מדרש ויושע. רבינו חיים פלטיאל שמות ב, ס), וכך עבר גלויות קשים, אך את אחיו בני ישראל לא שכח. זה היה חסד השי"ת עימו, כי אילו היה רואה צרת אחיו עוד יום אחד, יכל למות מרוב צער, אלא ידאג להם ממרחק, ויתפלל עליהם, וכך משה רבינו הרבה תפילה על כל יחיד מישראל, וסלל את הדרך גם לגאולת פורים וחנוכה, וגם לגאולה האחרונה, שהכל הוא בזכות תפלותיו (תיקונים חדשים לרמח"ל).

גם בעת שרעה את צאן יתרו ארבעים שנה, היה מכוין לעשות הכל לפני השי"ת, ומתוך תפילה, אבא שבשמים, הנה אני רועה את הצאן ברחמים, דואג אישית לכל אחד בעמל גדול, אנא שכך יתעוררו רחמך וחסדיך על עמך וצאן מרעיתך, גם הרשעים שבהם תראה אותם כמו צאן שדורסות ושוברות ואין בעליהן מקפיד עליהם (ע' תנחומא בשלה סי' טו). ומשה רבינו העלה את הצאן הזה לדרגות קדושה, עד שהלכו מ' יום ולא טעמו כלום, והגיע עד הר האלקים חורבה, בעת שסיים להגיע אותם לדרגות כאלו, כשם שאליהו הנביא זכור לטוב הלך מ' יום בלא אכילה ושתייה והגיע עד הר האלקים ועלה בסערה השמימה (תנחומא שמות סי' יב. ילקוט שמות קעג. תד"א פרקי הירידות פ"ב. פרד"א פרק מ).

וכל עם ישראל יכלו לזכות לדרגות הנשגבות, רק שבאמת לא הלכו אחרי משה כראוי בלב שלם ובתמימות, כמו צאן שהולך אחרי בעליו בלי תלונות וסומך עליו בכל, ועם ישראל ניסה להתחכם, וכמה פעמים התלוננו, ואפילו בקשו לסקול את משה

לכן עיקר המלחמה היום היא על ההורים, שישמרו מפגם האמונה, ופגם יצה"ר, ושמן הראשית יתהווה הכל באמונה וקדושה ובדעת אמת, ואז התולדות בטוחים שלא יפגע בהם שום טומאה, ואינם מפחדים כלל מיצר הרע, כמ"ש בזהר הקדוש (ה"א פ' וירא דף קיב). ומי שלא זכה לזה, יוכל לזכות על ידי האמונה והדביקות בקדושת רבותינו, ללמוד תורתם מתוך אמונה שלימה. [וכעין מה שכתב האדמו"ר הקדוש מקארנא בספרו נוצר חסד (עמ"ס אבות, פ"ד מ"ב) וז"ל: ולו עמי שומע לי בדור הרע הזה שהמינות גובר, היו לומדין עם תינוק בן ט' שנים ספר הזהר והתיקונים להגות בה, והיה יראת חטא קודמת לחכמתו, ויתקיים, ובסידור ב"א כתב, אם זכה ילמוד באשמורת בזהר הקדוש כי בזכותו יצאו ישראל מהגלות שדומה ללילה, ואף שלא זכה להבינו, אעפ"כ ילמוד הלשון כי הוא מוכך הנשמה].

כיום אנחנו בגלות יותר קשה, נ' שערי טומאה, שאותו אפשר לנצח רק בזכות עמל התורה (אור החיים הקדוש שמות ג, ח), וגם את שבט לוי הכניסו לנסינות עמוקים של הגלות, במלחמות קשות עשרות שנים, כדי לקלקל את הדעת על ידי חכמות חיצוניות למיניהם, ואין לנו מי שימחה בדבר, כאשר רבים מן מחנה הקודש, כבר נתפקפק אצלם האמונה בתורה שבעל פה, או באחד מי"ג עיקרים, דבר שאין גרוע ממנו.

אין לנו רק להתפלל להשי"ת שזוכה לאור באורם של כל חכמי ישראל אשר שתל לנו בכל דור ודור, וליאבק כראוי באבק רגליהם, ולבקש מהם תורה ודרך ה', כמו שכתוב "ותורה יבקשו מפייה כי מלאך ה' צבאות הוא" (מלאכי ב, ז). כי זו תקוותינו, שכאשר יהיה פך שמן אחד טהור, בדעת שלימה ונקיה, משם ילך ויכבוש את הכל, ויטהר הכל. אכ"ר.

נשארו בארץ גושן במקום למלאות את ארץ מצרים, ולא פסקה מהם ישיבה, שלוי היה ראש הישיבה בגושן, מלמד דרך ה' ושמירת דרך אברהם (רמב"ם ע"ז פ"א ה"ג), וכך היו זרעו אחריו, עמלים בתורה, ונכדו עמרם היה גדול הדור, אשר נשא ביתו יוכבד, ושניהם היה ליבם להועיל לישראל, ונתקדשו בתכלית הקדושה והורידו את נשמת משה (זהר הקדוש שמות דף יא). ועימו באותו הלילה ירדו ס' רבוא נשמות ישראל, אל אותם שארית ישראל שהלכו בדרך הקודש, ונישאו לשם שמים, בעמקי הגלויות, אך ורק להעמיד תולדות כרצון השי"ת, וכולם יצאו עם משה ממצרים, והיו לרגליו של משה (בר' ויחי צו, ג. ולפי זה לא נגזרה עליהם גזירת מתי מדבר, ונכנסו לארץ, מעל גיל 120, והזקנים הללו האריכו ימים).

הכל תלוי בקדושת הראשית, והנושא אשה לשם שמים זוכה לבנים קדושים

למדנו מזה פנינת דעת, שהכל תלוי בקידוש הראשית של הכל, ששם גנוז הכל! ואחד מעיקרי סיבת השעבוד כולו היה כדי להכשיר את ראשית של התולדות בקדושה לשם שמים, מתוך אמונה ומתוך קדושה, שרק ילדים כאלו יכולים לקבל תורה, ויתכן לחדש שאותם ס' רבוא נשמות שירדו יחד עם נשמת משה, היו אלו תלמידיו של עמרם אביו, שהיה גדול הדור, והם שמעו בקולו לגרש את האשה שלא יהיה עמל לשוא, והם החזירו את נשותיהם לשם שמים, בעבור עצת ביתו הקטנה (סוטה יב), ולכן באותו הלילה ירדו ס' רבוא נשמות לאותם שנשאו נשים לשם שמים, וכך הבטיחונו רז"ל, שכל הנושא אשה לשם שמים לסוף יוצאין ממנו בנים שמושיעין את ישראל

מאמר ב - קניית יסודי האמונה

קיים, היו להם חיים מאושרים, וזה המשיך עוד אחר כך, עד ששכחו את הדרך של יעקב ויוסף, ואז גם פרעה שכח את טובת יוסף, ונהפך לב המצריים לשנוא אותם ולהתנכל אליהם (תהלים קה, כה). וסבלו שם עינויים קשים ומרים, ומדוע, הרי שבט לוי סבל הרבה פחות, וכן בשנים של תחילת גלות מצרים, אלא שהכל תלוי בנאמנות לה', כאשר בגדו באהבת ה' אליהם, והפסיקו למול את בניהם, בלשון חז"ל זה נקרא שבגדו בה' ובנים זרים ילדו (שמות רבה א, ח), שזה סימן שהלב בגד בנאמנות לה', ואז נפלו מדרגתם, והמצרים שלטו עליהם. והגלות המשיכה להעמיק והצרות גברו, ושוחטים תינוקות, ומכניסים אותם בתוך הבנין במקום אבנים, ומשעבדים בהם בצורות לא אנושיות, וגם מבחינה רוחנית הלכו וירדו לעבוד עבודה זרה. כל זה היה בגלל הדעת שנפגם.

יש כאן כאב גדול, איך יתכן שיהודים שהם זרע אברהם יצחק ויעקב שהשי"ת כרת עימם ברית, וגם בניהם נכנסו בברית הזו, כיצד יושפלו ויתענו בכאלו יסורים, דהיינו כזה הסתר פנים גדול. והתשובה לזה שהכל תלוי באדם עצמו, הגלות הזו של מצרים, היתה הכשרה מוכרחת להוציא מהם עם של ס' ריבוא שראוי לקבלת התורה, שזו המתנה הגדולה ביותר שיש בעולם, שכל אחד

הענין של גאולת מצרים עדין לא הושלם, כי עד שיבנה בית המקדש השלישי עדין לקרבה אל השי"ת, וביאור הענין, שבברית בין הביתרים, כרת השי"ת ברית עם אברהם אבינו, מאחר שמצאו נאמן לפניו, והגיע קרוב למצב של אדם הראשון לפני החטא, והיה ראוי לדרגה של נעשה אדם שימשול מעל הכל, כמ"ש וירדו בדגת הים, וכן זכה יעקב אבינו ע"ה.

השאיפה של כל יהודי לזכות לקרבת ה' כמו האבות הקדושים ודוד המלך, שהשי"ת כרת עימם ברית ידידות, כענין אדם הראשון לפני החטא שכביכול היה כאהובו של מלך, שהמלך מושיבו לידו בקרון ומטייל עימו בגן עדן, כי השי"ת ברא את האדם כדי לתת לו את תכלית הטוב, ושיחיה לעולם, ויזכה לטוב המושלם ביותר שיתכן, מעל כל המלאכים וכו' שכולם יהיו כמו עבדים שלו, ויהיה כביכול שותף עימו במעשה בראשית, ויוכל להחיות מתים ולברוא עולמות, אבל כל זה רק אם יזכה לקבל את הבת יחידית שהיא התורה הקדושה.

מעט שירד יעקב אבינו למצרים עד שיצאו משם היו מאתים ועשר שנים, ומתוכם שבע עשרה שנה היו מעין עולם הבא, כאשר היה איחוד יעקב ויוסף, וגם אחרי פטירת יעקב, כל זמן שהיה יוסף

קיבל חלק בתורה, ורק מזה זכו לחיי הנצחיות, אמנם הבחירה היתה תלויה בידם, כיצד תהיה ההכשרה הזו, האם בדין או בחסד ורחמים, כי זה עולם הבחירה, והכל נתון בידיו של האדם עצמו באיזה דרך ינהיגו אותו.

וכשאדם רואה את החשיכה, ולא חושב נכון, הוא יכול להכנס בתוכה וליפול עוד באמונה, ולהעמיק את ההסתר, יש לו קושיות על הבורא, והאמונה שמאמין שהכל מה' ובהשגחה מדוקדקת, ואין עוד מלבדו, מביאה לו נסיון גדול יותר באמונה. כי אמונה זה לא רק להאמין שהכל בהשגחה, אלא להבין את הטוב של הבורא ולהתחבר אליו, וכשהלב עם טרונאי וקושיות, זו אמונה רפויה שמעוררת דין.

אמונה זה לדעת שהבורא מסר את הבחירה ביד האדם להתקרב אליו ית', ואין שום רע בעולם מאיתו ית', אלא רק תכלית האהבה והטוב, וכל חסרון הארת פנים, זה רק מצד הבחירה של האדם שהוא פוגם דעתו וסר בליבו מן הנאמנות לבורא ית' ולאהבתו אותו.

בזה מיושבת עוד קושיא גדולה, איך משה אומר שהגיע זמן הגאולה, הרי לא היה כך בפועל, ואדרבה הוכבד השעבוד, ולקח י"ב חודש עד שנגאלו, אלא שעם ישראל התדרדרו במצרים כל כך, שהיו עבדים בכל מהותם, ואילו

השי"ת היה נותן כח למשה להרוג את פרעה ברגע אחד, ולהוציא את ישראל ממצרים, לא היה מועיל כלום לשנות את המהות של עם ישראל במח ובלב, אחרי שהדעת והלב היו שקועים בחשכות ומהות של עבדות, היה נצרך תהליך ארוך כדי לתקן את דעתם ולהכשיר את ליבם.

ועשרת המכות היו המחשה ברורה באהבת השי"ת אליהם, מדוע צריך מן שמיא ענין של נקמה במצריים, אחרי שמדותיו של הקב"ה רק חסד ורחמים, אלא שאחרי שהמצריים היו גרמא בשעבוד והירידה הרוחנית, כעת הנקמה בהם לימדה את ישראל את חיבתם לפני הבורא ית'.

עשרת המכות נקראים בתורה הקדושה בשם "אשר התעללתי במצרים" אשר שיחקתי, לעשות שחוק ותעלול מהמצרים הרשעים שטימאו והכשילו את ישראל ושעבדו בהם, כי זה היה גילוי של חיבה מהשי"ת, לרומם את דעתם ולפתוח דרכי שכלם באהבת הבורא אליהם, וכדי לזכות לגאולה, צריך שיתחברו לגילוי שכינה שיהיה בשעת הגאולה, כמו אבא שנותן יד לבנו להוציא אותו מהבור, אבל אם הבן לא יאמין באהבה של אבא שלו, ולא יהיה איתו בלב באהבה, ויעדיף להמשיך להישקע בדמיונות שבחר בהם עד היום, הוא לא יוכל להיגאל.

לימוד דברי רבותינו קדושי ה', שהאירו לנו את דרכי האמונה הנכונים על פי תורתנו הקדושה, וצריך ללמוד דבריהם מתוך בקשה וחיפוש דרך ה', ולשתות בצמא את דבריהם.

וכאשר זוכה האדם לברר אצלו כל יסודי האמונה, ולחיות אותם בשכל צה, מבלי טשטוש של דמיון, אזי הוא נגאל בעצמו מכל המיצרים של הגלות, ונדבק בצור חי העולמים. ולהשיג זאת נוכל על ידי

מאמר ג

מעלת השלמת רצון הבורא בחריצות

כל מעשה שנעשה מיד בדיוק כפי רצון השי"ת תוצאותיו רווחים נצחיים ללא הפסד כלל

להיות נתונה תמיד אך ורק מהו באמת רצון השי"ת. [וכשמאיר לאדם אור השכל הצה, שאין אמת ואין שלימות ורב טוב כמו רגע אחד של עשיית רצון השי"ת באמת, כולו תשוקה לבורא העולמים, אנא יוצרי ובוראי תזכה אותי באמת לעשות את רצונך האמיתי האמיתי, אין לי שום טעם לחיות מלבעדי זה], ואילו ברגע אחד ובמעשה קל שלא זכה לעשות בדיוק את רצון השי"ת, יכול להסתבך חסרון לדורי דורות. כמו כאן שכל סדרי הגאולה היו משתנים. ואפשר שהיו חוסכים את חטא העגל, וחטא המרגלים. שמהם אנו סובלים יותר מ-3000 שנים.

ומכל מקום הדרך הנכונה היא אך ורק לחשוב מה נכון על פי התורה, ההלכה, כי היא סודו של רצון השי"ת האמיתי. וכאשר מעמיק חקר בדיני התורה הקדושה, מאיר לו חלקו בתורה, ורצון השי"ת. ולא ניתן לסמוך על שיקול דעתו מהו רצון השי"ת, רק למצבים שאין בהם שום ספק בהלכה וכדו', ולא חשש איסור בשום צד מב' הצדדים של הספק, והוא מסופק מה ראוי לנהוג, ואינו יכול לשאול בדעת תורה, אזי במצבים כאלו אפשר שיורהו שכלו ברגע קט שיתבונן איזה צד מהצדדים יותר נראה שהשי"ת רוצה בו, ויתפלל להשי"ת שיורהו את האמת של רצונו ית'.

הנצי"ב בספר העמק דבר (שמות ה, א, ו, כט) כתב דבר נורא, שאם זקני ישראל היו מאמינים ובאים תיכף לפרעה עם משה ואהרן, היה יכול משה לומר לפרעה, שנקרה השי"ת עלינו, בגילוי שכונה (פי בפיו של משה), ומטעם זה אנו מבקשים להקריב לפניו. אבל היום כשלא באו הזקנים בעצמם, שוב לא יכל לומר כן אלא אמרו, כי ה' אמר להם שיאמרו לפרעה בתורת צווי שלח את עמי וגו'. ע"כ. ושם (שמות ג, יח) כתב, שאילו לא היה מסרב משה לדבר ה' שילך לגאול את ישראל, והיה הולך מיד, היה מתקיים "ושמעו לקלך", שהיתה השכינה מדברת מתוך גרונו, והיו שומעים מיד, והיה מתקיים הכל כדבר ה' 'ושמעו לקלך'. אבל כאשר דיבר אהרן ולא שמעו הוד קול משה כלל, שוב לא באו הזקנים, ונשתנה סדר הגאולה והדיבור לפרעה. ומזה נלמד כמה צריך לשמוע תיכף ומיד בקול השי"ת, ולדחות כל מיני שיקולים שעולים בזה, שהרי כולם עבדים של השי"ת, וכולנו מחוייבים אך ורק לעשות את רצון השי"ת, ורצון השי"ת הוא מעל כל השיקולים, ולכן הדעת צריכה

במסילות החיים

ויגדל משה

כי צד זכה משה להיות שליח ה' לדורות

פניני אורה מוועד למבקשי ה' - בבית המדרש "תורת דוד" רמות א' ירושלים

מסירות נפשו ותפילותיו של משה רבינו, ששם נפשו בכפו בכדי לגאול את ישראל עד הגאולה השלימה.

פרעה עשה בערמה שיחשבו שהוא אוהב

אותם ובכך השפיע גם על דעותיהם, וכך

בכל הדורות

והנה עם ישראל במצרים בחרו במצב של גלות, והאמינו בפרעה שהוא אוהב אותם ומבקש טובתם, כי פרעה עשה הכל בעורמה שלא ירגישו בו שהוא מבקש רעתם בעולם הזה ובעולם הבא, ומתוך שהעריכו אותו וחשבו שהוא דואג להם, יכל להשפיע על דעותיהם, וסברו שבשביל להשיג טרף ביתם, צריך להשתעבד יומם ולילה כדי שיוכלו לחיות, ואפילו לא נשאו תפילה על המצב שלהם, כי היה טוב להם בעבודתם, ושכחו דרך הקודש של יעקב ויוסף, שהעיקר הוא רק עבודת השי"ת, ואז יזכה האדם לפרנסה מאת ה', כמו שהכירו כבר את המזון המבורך מעל הטבע, שזה המזון של יוסף הצדיק, שהיה בו נסים שלא היה מתרקב ולא שלט בו רימה, ועד יום

"ויאמר משה אכן נודע הדבר", שהיה משה, מהרהר בלבו מה חטאו ישראל שנשתעבדו מכל האומות, כיון ששמע דבריו אמר לשון הרע יש ביניהן היאך יהיו ראויין לגאולה (שמו"ד א, ל). ע"כ. ויש לשאול מה ראייה היא מדתן ואבירם הרשעים, לשאר כל ישראל הכשרים. ב. ועוד קשה איך דתן ואבירם הרשעים הגדולים לא מתו במכת חושך. ג. גם יש לשאול כיצד נבחר משה לשליח ה' ולא אהרן, שבמשך שמונים שנה היה מתנבא לישראל וסייע להם ושירת אותם. ד. עוד יש להתבונן, בעת שהשי"ת מבקש ממשה ללכת לגאול את ישראל, כיצד יכול משה לדון בדברים ולהתמהמה. ה. ומדוע הוצרך השי"ת לומר למשה שמתו האנשים שבקשו את נפשו, והרי גם בלי זה היה הולך לעשות שליחותו של מקום.

אלא שכל פעולה ודבר שמתהווה בעולם, מוכרח שיהיה נפעל קודם על ידי בני האדם, שלהם נמסרה הבחירה. ולכן, הגם שאהרן הכהן הנהיג את ישראל בפועל שמונים שנה, והתנבא להם, וסייע להם, אבל הכח של הגאולה התעורר על ידי

מותו לא חסרו אוצרותיו (פרקי דר"א פרק לט).

ואולי משמים יגיע זמן של ארבע מאות שנה שאז ייגאלו, כמו שטענו דתן ואבירם, שזמן הגאולה הוא ודאי עוד שנים רבות, כי לא נשלמו ארבע מאות שנה.

משה רבינו הלך בדרך האמת של רצון ה' לא

להשלים עם המצב

אך משה רבינו ידע שכל זה הבל, ובודאי יש בחירה, ועלינו מוטל למסור נפש לטובת ישראל ברוחניות ובגשמיות, והנסתרות לה' אלקינו כיצד לחשב את הזמן של ארבע מאות שנה, ותמיד היה נושא תפילות ומחשב מחשבות עמוקות מאד כיצד לעורר על כל ישראל דעת הטהור ותשובה ואמונה ולגאול אותם ברוחניות ובגשמיות. כמו מרעה הצאן, שעשה כן מתוך כוונה של מסירות עבוד צאן, שבכך יתעוררו רחמים על נשמות ישראל שהם צאנו של השי"ת.

ומשה רבינו היה מתבונן תמיד להבין את סוד רצון השי"ת, כיצד יתכן כאלו יסורים קשים ומרים וניסיונות נוראיים לעם הנבחר, שהכשילו אותם בעבודה זרה ושיקוצים, ועל ידי ההתבוננות הזו היה מגלה עוד סודות בהנהגת הבורא, ומה מוטל עליו, עד שהבין כל מה שנצרך לעשות ולפעול בכדי לעורר את הרחמים העליונים ולהביא את הגאולה, והבין שאם

וכשרואים את פרעה עובד עבודה זרה, ועושה עצמו עבודה זרה, ונתנו בו אמון שהוא אוהב אותם, ממילא במשך הזמן נמשכו גם כן אחרי ההבלים הללו, ועבדו עבודה זרה, כמו שכתוב ביחזקאל פרק כ: "וַאֲמַר אֱלֹהִים אִישׁ שְׁקוּצֵי עֵינָיו הַשְּׁלִיכוּ וּבְגָלוֹלֵי מִצְרַיִם אֶל תִּטְמְאוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, וַיִּמְרוּ בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמַע אֵלַי, אִישׁ אֶת שְׁקוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הַשְּׁלִיכוּ וְאֶת גְּלוֹלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזְבוּ וְגו', וְאָעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי לְבַלְתִּי הַחַל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִמָּה בְּתוֹכֶם וְגו'".

דתן ואבירם וחבריהם היו מיוודים עם

פרעה

ופרעה היה משתמש בשרים ושופטים מישראל שיהיו ממונים עליהם, שהיה להם גם דרכים להכנס אליו ולדבר איתו, בכדי שיחשבו שהוא אוהב אותם. ודתן ואבירם הרשעים היו מיוודים עימו, ועם ישראל הסכים עם זה, ובודאי שבאופן כזה שדתן ואבירם שהם ראשי השרים של ישראל, המה בעלי לשון הרע וכל מידה רעה, זה רוח החיים של כולם, שהעיקר זה להשיג טרף, ולא נורא אם עובדים עבודה זרה, ומספיק שיש להם את שורש האמונה בה,

את משה למיתה, אותו רועה שבכה עליהם, ונתן כתיפיו עם כל אחד, ואמר מי יתן מותו עליהם, ובאו שתים מראשי אלפי ישראל ורדפו אותו בכזו אכזריות, ואין מוחה, ואז ליבו הטהור של משה כאילו הסכים עם הגלות, שמובן למה הם משתעבדים יותר מכל אומה ולשון. לא מחמת לשון הרע של דתן ואבירם, שהם יחידים ברשעותם, אלא שדתן ואבירם עדיין יש להם חשיבות אצל העם כולו, וזה חמור יותר מלשון הרע, לתת תוקף והסכמה לבעלי לשון הרע, שאין דבר גרוע מזה, וזה חורבן כל התורה רח"ל.

הגאולה באה מכחו של משה שפעל אותה

בכל פרט ובכל שלב

וכיון שהגאולה באה רק מכחו של משה, שבמשך כל זמן שהותו בבית פרעה היה מתבונן בדרכי השי"ת ובסוד רצונו ית', ומדוע נברא סבל בעולם, וברא ה' את היצר הרע והנסיונות, ומדוע דרך רשעים לכאורה צלחה, ומה מוטל עלינו כדי לשנות את המצב הזה, וכיצד באמת נוכל להמליך את ה' בעולם, ולגאול את כל העולם מזוהמת הנחש שבלע את כל העולם אחרי חטא אדם הראשון, ולהביא את הגילוי של מתן תורה ובית המקדש, והיה מתפלל על זה בתמידות ללא לאות, לכן דוקא הוא נבחר להיות שלוחו של השי"ת, כי הוא הפועל

יש לו מחשבות כאלו, בודאי זה לא ממנו, אלא מאת השי"ת שהוא נתן לו את המחשבות האלו, ובודאי שרצונו יתברך שהוא ימסור נפשו ממש למיתה בשביל לגאול את המצב החשוך הזה, ובהיותו בן עשרים כבר גדל כל הצורך בדעת שלימה, שיכל לפעול גאולה, ואז יצא משה אל אחיו, "והיה רואה בסבלותם ובוכה, ואומר חבל לי עליכם, מי יתן מותי עליכם, והיה נותן כתיפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהן, שהיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להם סבלותיהם ועושה כאלו מסייע לפרעה"

(לשון המדרש שמו"ר א, כז).

איחור הגאולה כשלא מחו על כבודו של משה

משה דורש את האמת, והורג את המצרי, ובדרך הזו יכל להמשיך להשיב לבבם לה' (א.ה. הראוני שחידוש זה מבואר בלק"ה א"ח ברכה"ש ה"ה), ולדרוש מפרעה לשחרר אותם, ולפעול הכל בשביל להוציא אותם ממצרים, אבל התורה לנו מספרת מה עיכב את גאולתן של ישראל, שדתן ואבירם הולכים להלשין אל פרעה, שהנה קם לו גואל חדש, שרוצה לבטל את ממלכת פרעה, ומוסרים את משה להריגה ביד פרעה, ומשה רבינו בודאי ניצל מידין של פרעה בדרך נס, אבל כבר הלב הטהור שלו לא יכול להיות איתם כראוי, כולם ראו את ה"מסירה" של דתן ואבירם, שמסרו

כל זה, והראוי להשלים את המלאכה הזו.

משה רבינו רצה לפעול את הגאולה ולא

להיות בראשה אלא אפילו לפעול ולהסתלק

אך משה רבינו היה סבור, שהוא רק יעורר את הגאולה וימסור נפשו אפילו להסתלק לגמרי מעולם הזה ומעולם הבא, אבל לא שהוא יהיה הגואל יותר מכל איש ישראל, כי הרי הוא הפחות שבכולם, ומה גם שאהרן כבר רועה אותם ברחמים שמונים שנה, ועוד, שידע שהוא לא יגמור את המלאכה, ולכן שאל את השי"ת בעת הגילוי של סנה, מה התכלית מכל זה, כי הרי כאשר אני יוציא אותם, יהיה אחרי כן נפילה בעגל ובמרגלים, ולא נזכה לבית המקדש השלישי שירד מן השמים ולגאולה האחרונה, וגם שם עשה משה תפילות על כל יחיד מישראל ועל כלל ישראל לדורות, ופעל את כל הגאולות כולם מכח תפילותיו (ראה באורך בתיקונים חדשים לרחמ"ל בכל הספר), ולכן עדיף שילך אליהו הנביא שהוא יהיה בגאולה האחרונה.

והשיב לו השי"ת שאף על פי כן, כך גזרה חכמתו יתברך, ובינתיים משה פועל בתפילה ובכוונה כל מה שנצרך לתועלת כל הדורות כולם. [ויש מפרשים, שאמר השי"ת למשה שמי שלא יאמין בו, לא יוכל לצאת ממצרים, ויוכרח למות במכת חושך, ולכן אמר "והן לא יאמינו לי", וכי אני הולך כדי להרוג יהודים ח"ו, והתפלל שילך משהו אחר שיהיו יותר יהודים שיאמינו בו, כדי שאולי עוד יהודי יוכל לחיות,

ומאחר שראו ולא מיחו, נמצא שלא האמינו במשה, ולא סברו שאולי באמת יש כאן התעוררות שמיימית למתן תורה ולגאולה מכל צרותיהם, והעדיפו להמשיך עם הרשעים דתן ואבירם, ודרך ההבל שלהם, נדחה מהם הזכות של הגאולה, וגם מצד משה רבינו, כבר החלישו את ליבו הטהור שהתעורר במסירות נפש להביא את הגאולה תיכף ומיד.

ומשה בורח למדין, עלוב מצד אחיו היהודים, שבגללם הוצרך לעזוב את ארץ הוריו ומשפחתו, ולהיות איש זר בארץ נוכריה, אך גם שם הוא ממשיך להתפלל על טובת ישראל ברוחניות ובגשמיות, ועושה מעשים בפועל שישפיעו עליהם אמונה וקדושה ויעוררו את הגאולה, והיה רועה את הצאן במשך ארבעים שנה במדבר במטה האלקים, כמו שעשה אחרי כן שרעה את ישראל במטה ארבעים שנה באותו מדבר.

ואחרי ארבעים שנה של רעיית הצאן ברחמים מתוך תפילות וכוונות וכו', מיד נגלה לו השי"ת בסנה, בעת שכבר הושלמו התפילות וההכנות שעשה משה לגאולה, ואמר לו שילך לגאול את ישראל.

והשיבו השי"ת שכך גזרה חכמתו ית' שצריך להאמין דוקא בו, ולא ידאג כי הכל מכוון בהשגחת אמת בדיוק עצום, שיהיו בדיוק סי' ריבוא].

לא היתה גאולה אם ליבו של משה לא היה

שלם בזה עימם באהבה

ואחרי כן כשהולך לשוב מצרימה לגאול את ישראל, מבשר לו השי"ת שמתו כל האנשים שבקשו את נפשו, לא שמבלי ידיעה זו לא היה הולך בשליחותו של מקום, אלא בא הכתוב ללמדנו, שאם לא שדתן ואבירם היו יורדים מגדולתן, לא היו ישראל נגאלים, הן מחמת ישראל עצמם, שכל זמן שדתן ואבירם הם ראשי ישראל, לומדים מהם את הדעת המקולקלת שלהם, והן מצד משה רבינו, שכיון שהוא פעל את התעוררות הגאולה, אם אין הדבר שלם עם ליבו הטהור, לא יזכו ישראל לגאולה, כי כך הם דרכיו של הבורא ית', שצריך שהדברים יהיו בלב שלם של המנהיג הרחמן, מאחר שהכל נפעל מכחו. ולכן יש כאן גם פיוס שהשי"ת מפייס למשה עבדו, שאותם רשעים שרדפו אותו, כבר נפלו מגדולתן.

וזה לימוד מוסר ודרך ה' לדורות, כמה צריך לזהר בכבודן של גדולי הדורות, שכל מה שיש לנו אמונה ותורה וקדושה, הכל בזכותן, וכל טובה וברכה שיש לנו הכל

באמצעותן, לכן ציוה השי"ת מורא רבך כמורא שמים, שחובה עלינו להכיר את מקומינו, ולידע שהקיום שלנו זה בזכות התורה הזכה שלהם ועבודת הקודש הטהור השלהם, שמעלים נחת רוח שלימה לפני הבורא יתברך, שבזכותה נמשך חיות העולם בכל רגע ורגע.

משה רבינו עבר נסיונות וקשיים יותר מכל

ישראל

והנה אף שנשמתו של משה היתה מיועדת למעלות הגדולות שהשיג, מכל מקום ודאי עברו עליו קשיים ונסיונות יותר מכל עם ישראל, כמו הצרעת של בת פרעה שנדבקה בו במשך שמונים שנה (תיקוני זוהר דף מח:), ונסתלקה ממנו השכינה (שם), שזו טומאה גדולה מאד מטומאת הנחש, וכן מה שגדל בבית פרעה במקום הכי מסוכן לקדושתו של האדם ושליומות דעותיו, ואחרי כן היה נרדף והתנסה אצל מדינת כוש, ואצל יתרו היה בתוך הבור מתחת לאדמה במשך שבע שנים (מדרש ויושע). וכל הדרגות שהשיג היו רק מתוך קנין שטרח ויגע דרגה אחרי דרגה, ולכן הועילו לו דרגות אלו, כי לא קיבל אותם בירושה מאבותיו או מכח נשמתו וכדומה.

ורואים את התעצומות נפש שקנה כבר

בגיל עשרים (וי"א ארבעים, וי"א פחות, ע' בשמו"ד ובתנחומא), שיצא אל אחיו מתוך מסירות נפש גמורה (מכילתא בשלח שירה פרק א), והיה ראוי להושיע את כלל ישראל ולתקן את כל העולם, ואמרו רז"ל: "ויגדל משה", שהיה גדל שלא כדרך כל העולם ויצא לסבלותם, אמר הקב"ה אתה הנחת עסקיך והלכת לדאות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים, ויישבת להם סבלותן, אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך, שנא' ויקרא אליו אלהים מתוך הסנה (שמו"ד א, כו. ויק"ד לו, ב).

ובעת שעשה משפט להרוג את המצרי, לא מיהר, אלא הושיב סנהדראות של מלאכי השרת, והתייעץ עמהם אם להרוג את הרשע הזה, ואמרו לו הורגהו (אבות דר"נפרק כ), ומשה עיין היטב על שורש נפשו של אותו רשע וכל קורותיו עד סוף כל הדורות, וחיפש ולא מצא שום תועלת שיכולה לצאת ממנו או מאחד מבני בניו עד סוף כל הדורות, ורק אז הרג אותו (ויק"ד לב, ד).

מכח החיפוש התמידי זכה משה להשיגים

אין קץ בידיעת סודות דרכיו ית'

וכיצד זכה משה בגיל כזה להשיגים כאלו שרואה את כל המעשים העתידין להיות עד סוף כל הדורות וכל הצאצאים, ושלא

יצא מהם שום תועלת כל שהיא, שזו דרגה נשגבה מאד, אלא שמשה במשך כל אותם שנים שהיה בארמונו הטמא של פרעה הרשע, היה יושב ומחפש במסירות נפש את רצון בוראו ולידע את דרכיו יתברך, ולהבין דעת אלקים, ומכח החיפוש התמידי הזה, סוד ה' ליריאיו, והגם שבמשך שמונים שנה לא זכה אפילו לנבואה, והיה חי רק באמונה בה', מבלי שום התגלות שלו הבורא אליו, זכה שנפקחו עיניו וקיבל כזו ראייה רוחנית בשורשים של כל הבריאה, שמשם יכל לידע כל תולדותיו וכל קורותיו של כל אחד מן הנבראים, וכל ההשתלשלות שיצא מזה עד סוף כל הדורות כולם, שזה אין סוף של פרטים ופרטי פרטים לאין מספר.

וכל זה אחרי שהעלים עיניו לגמרי מכל ראייה שקשורה לענייני עולם הזה, וכל הסתכלות גשמית, והיה חי לגמרי את המצב של יום הדין הגדול והנורא, לפני ה' אלקים חיים ומלך עולם, בלי שום דמיון וחוצץ, ונדבק בידיעת פנימיות התורה ודרכי הבורא יתברך, ואז יכל להשיג את הבחינה של "עיני ה' אל צדיקים" (תהלים לד, טז).

דעת תורה מבלי שום מסך גשמי וצד של

דמיון אלא דעת אלקים

עיקר המשפט ביום הדין הגדול והנורא, כיצד קיבלנו את דעת התורה של רבותינו וכיצד העברנו אותה הלאה לדורות הבאים, בלי שום שינוי ושום תזוזה קלה שתהיה, כי זו נשמת כל אחד ואחד מישראל עד סוף כל הדורות, וכל שינוי קל שיהיה, זה דיני נפשות הכי חמורות, שבזה ייקבע הנצחיות של כל אחד ואחד.

דתן ואבירם טענו טענות חכמת הבל

מחוכמות נגד דרכו של משה רבינו

ולכן דתן ואבירם שהיו ראשי העם, כשבאו וטענו על משה ואהרן שהם לא יודעים את רצון ה', אולי משה בכח ריבוי התפילה זכה לעורר רחמים שהשי"ת יסכים עימו לנסות לגאול את ישראל, אבל משה לא ראוי לזה, ולא מכויין נכון, כי זה סותר את מה שמקובל בידינו מהאבות הקדושים שנגזרו על זרע ישראל 400 שנות גלות, ובודאי משה בסוף ייכשל, וכך טענו לאורך כל הדרך, בפרט אחרי חטא המרגלים, שידעו שהשי"ת אמר למשה שיאמר לישראל ששילוח המרגלים זה לא מאיתו אלא על דעת משה עצמו, שאם ירצה ישלח מרגלים (אור החיים הקדוש במדבר יג, ב), והנה יצאה מזה תקלה שנגזר על כל הדור ההוא למות במדבר, בשבועה שנשבע ה', ונמצא שמה נכשל בשליחותו ולא כיון לרצון השי"ת, וכמו

ומזה נבין מעט מהו ענין של דעת תורה של גדולי הדורות, שמכח עמל התורה וחיפוש רצונו יתברך בתורתו, ומסירות נפש על ידיעת דרכו יתברך והשגת דעת עליון דעת אלקים, התפרדו לגמרי מכל מסך של גוף ודמיון, ויכלו לחיות את המצב של יום הדין הגדול והנורא, ששם מתגלה האמת בתכלית, ואז השכל שלהם הוא שכל אמת, שכל של תורה בלי שום צד גשמי וחכמה אנושית שמעורב בה זוהמת הנחש.

ולכן עלינו ללמוד את תורתם בהתבטלות גמורה, ובהשלכת כל שכל שלנו, ולידע שרק להם היה דעת, והשי"ת האיר לנו את דעתו ורצונו, רק דרך הדעת שלהם שהיתה כלי קיבול להבין את הרצון האלקי לאמיתו, וכשנמסור נפש להבין עומק דברי קדשם, ופנימיות תורתם, ודרך ה' שהורו לנו, נוכל לקבל מן הדעת תורה שלהם.

אין אחריות נוראה כמו דעת תורה, גם ביום

הדין הגדול והנורא

הענין של דעת תורה הוא הדבר החמור ביותר, שגדולי הדורות יכלו לעמוד ולדבר בשם ה', שכך היא דרך ה', וכך רצונו יתברך, וכל ישראל שומעים והולכים אחר עצתותיהם ודרכיהם, שזו האחריות הגדולה ביותר שיתכן בכל הבריאה, וזה

שאמרו "הַמֶּעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זְבַת חֶלֶב וְדָבַשׁ לְהַמִּיתָנוּ בְּמִדְבָּר" (במדבר טו, יג). וחשבו שמשה מכשיל את ישראל, ולכן רדפו את משה, והלשינו לפרעה שכנראה משה רוצה להגיד על עצמו שהוא הגואל שציפו לו האבות, ושימהר להרוג אותו. ודימו בדעתם שהם מצילים את ישראל, שהמצב הזה שישראל שפלים וסובלים ומתים ונשקעים בתוך הבנין, ופרעה שוחט תינוקות, והם נכשלים בעבודה זרה, ופגומים מן האמונה הזכה והטהורה, זה המצב האמיתי כפי רצון ה', ולא צריך אפילו להוריד דמעה על זה, ואולי גם צריך לאהוב את פרעה ולראות בו כשליח של הבורא שמקיים את רצונו יתברך.

לכן אף שמי כמו דתן ואבירם ראוי היה למות במכת חושך, השאיר אותם השי"ת בחיים, כדי להוכיח על צדקת דרכו של משה, ולחזק את האמונת חכמים, על ידי שהרשעים הללו יחיו, עד שכל ישראל יראו את טעותם ואת אמיתות דרכו של משה. כמו שהרגישו כולם במעמד של בליעת האדמה את עדת קורח, ועד היום הם צועקים משה אמת ותורתו אמת ואנו בדאים.

לא שייך טעות אצל משה רבינו

היו כל כך הרבה קושיות על משה, אבל הטעות היא, שעלינו להבין שאין לאף אדם בעולם קשר ישיר עם הבורא, זולת האבות הקדושים ומשה רבינו ודוד המלך וכו', והם הגיעו לזה אחרי זיכוך גורא של הבדלות מכל חומר וחציצה, ומסירות נפש גמורה בכל רגע ורגע למצוא את דרך ה' באמת לאמיתה, ולהבין ולידע את רצונו יתברך, וכשהיו טהורים לגמרי מכל מסך וחציצה וחיו בשלימות את המצב של הביטול לבורא יתברך ביראה ואהבה ובדעת שלימה, זכו אחרי שנים רבות שהשי"ת נגלה אליהם ודיבר עמהם.

אבל אנחנו לא מבינים שום דבר בתורה הקדושה, ולא ברצון הבורא, ואין לנו שום דרך להשיג נקודות של אמת ודרך עץ החיים ונצחיות, רק על ידי הביטול לדעת תורה שלהם, ובודאי שהשי"ת רצה שיקום מישהו ויבכה יומם ולילה על צערם של ישראל, ויהיה מוכן בכל רגע לאבד את חייו בעולם הזה ובעולם הבא, על מנת להושיע כל יחיד ויחיד מישראל, וכשיש צרות גשמיות ורוחניות, אסור לומר שזה רצון ה', כי הבחירה בדינו, וצריך להתעורר ולהתבונן היטב היטב מהו באמת רצונו ית', וכיצד הם הדרכים הנכונים בכלליות ובפרטי פרטות שבהם באמת אפשר להביא ישועה שלימה כרצונו ית', והחשבונות של

קץ הגלות כמו ארבע מאות שנה וכו', זה טענות הבל של יצר הרע, כי מה האדם שידע את כוונת הבורא, ועלינו לעשות רק מה שמוטל עלינו, וגם בשילוח המרגלים כיון שישראל היו בדרגה נחותה, וחוסר אמונה, רצון השי"ת האמיתי היה שמשה ישלח את המרגלים, רק שיבהיר לישראל שהם שלוחיו ולא שלוחי דרחמנא, כדי שתהיה להם את האפשרות ליתן לב שזה לא רצון ה', אבל משה ודאי השלים את רצון ה' בשלימות בכל מה שעשה. ואם לא היה שולח את המרגלים, היו טורנים וסרבנים יותר, נגד מה שציווה ה' להכנס כעת לארץ, והיו נענשים תיכף ומיד, ולא היה זוכים אפילו לאריכות אפים ארבעים שנה במדבר.

מחומש שמות והלאה, רואים שהכל סביב אמונת חכמים, שכאשר החזיקו באמונת חכמים במשה, עלו והצליחו, וכל פעם שנחלשו מן האמונה נפלו, ועלינו להתבונן בזה מכאן ועד פרשת וזאת הברכה, כיצד נוכל ללמוד מזה את הלקח והמוסר, לבטל דעת עצמינו ולהשליך אותה לגמרי, ולחפש אך ורק דעת תורה זכה שהורו לנו רבותינו נ"ע, שרק זה מה שיביא אותנו לדרך עץ החיים.

עומק נוסף בענין כבוד רבו למדין אנו

בפרשה זו, כיון שכל הטוב של עם ישראל וכל הגאולה והישועה שלהם היא בזכות משה רבינו, לכן השי"ת לא נתן להם כלום מבלי הלב של משה. דהיינו, שאם הפגיעה במשה רבינו היתה קיימת בליבו הטהור, ששפכו את דמו אנשי בלייעל דתן ואבירם, באותה פעם שהתעורר לקום ולגאול אותם, ורדפו אותו ומסרו אותו למיתה בידי פרעה הרשע, אם לא שידע שהם נפלו מגדולתן, ויהיה ליבו שלם באהבה לישראל, ובשמחה במצב שהולך לעשות למענם, אזי לא היו כל ישראל נגאלים ממצרים, גם אלו שלא פגעו בכבודו כלל. ולכן כשמשה הולך לגאול אותם כפי ציווי ה', ה' מודיע לו שדתן ואבירם נפלו מגדולתן לגמרי והם מאוסים בעיני כל, ולכאורה זה מיותר, שהרי בודאי הוא כבר הולך לעשות רצון קונו, אלא שצריך שישמח לב צדיק, ושיכנסו כל ישראל באהבה בתוך ליבו הטהור.

דתן ואבירם טענו שמשה חושב שהוא

הגואל

היתה כאן פגיעה בלב הטהור, דתן ואבירם היו רעים במהותם, והלכו והבאישו את ריחו של משה בעיני כל ישראל, אמרו להם יש כאן נער צעיר שחושב שהוא הגואל (ראה בשפתי כהן שם), הם היו חכמים להרע, הם הבינו

הללו, וכל הצער שסבלו ישראל וכו'.

מלבד כבוד רבו צריך להיות עם רבו גם בלב

אוהב ונאמן

ומכאן נתבונן שהענין של כבוד רבו זה לא רק במחשבה ובעניינים של מורא וכו', אלא גם באהבה להיות בלב אחד, כמו שהמורא מרבו זה ענין של ביטול לדעת של רבו, שאין כאן שתי דעות דעת של הרב ודעת של התלמידים, אלא התלמידים מבטלים דעתם לגמרי, ומקבלים את הדעת מהרב, ובזה זוכים להתאחד בדעת תורה, ולהתחבר למעיין הנובע קדושה ויראה ואהבה וכו' ודעת הטהור, כך גם בענין הלב, צריך שיהיה כאן לב אחד.

וכך זה בכל הדורות, שכל הצרות וכל הנפילות בגשמיות וברוחניות באו מחמת הפגיעה בכבוד גדולי הדורות, כי כל העולם מתקיים על עבודת הקודש שלהם והנחת רוח שמעלים לפני השי"ת בשלימות זכות תורתם ותפילתם ועבודתם, והם קמים בלב נאמן באהבה מושלמת לכל יחיד ויחיד מישראל שמוכנים למסור נפש ולמות כפרה תחתיו, וכבר סבלו יסורים ומכאובים ונסיונות רוחניים קשים מאד, אך ורק בשביל תיקון הכלל, וכשבאו לפעול מה שרצו, קמו עליהם נשמות דתן ואבירם.

שכזה תעצומות נפש לתת כתפיו תחת כל אחד ולבכות, שמוכן למות תחתם כדי להושיע אותם מסבלותם, וכן מה שהרג את המצרי, [ויש אומרים שהמצרי הזה, רצה להרוג את דתן, ונמצא שלא היה כפוי טובה כמוהם], זה סימנים שהוא הגואל האמיתי, אבל מתוך קנאה בלב רע, היו מוכנים להבאיש את ריחו, ולמסור אותו לפרעה ולומר לו הנה הילד שחששת ממנו שהוא הגואל, והנה הוא כופר בטובתך שגידלת אותו, קום תהרוג אותו מיד לפני שייגאל את ישראל. וכל ישראל שותקים, לא היה מי שמיחה ברשעים הללו.

משה רבינו היה בשלימויות של יראת ה' ואהבתו, ויכל להשפיע מיד את היראה והאהבה והאמונה השלימה על כל יהודי, ולהעלות אותם בדרגות גבוהות ולהביא אותם לתיקון השלם, שזה בית המקדש השלישי שירד מן השמים, ולא תהיה שום גלות יותר, אבל הלב הזה שהתעורר בכזו שלימות, נפגע ונרמס על ידי הרשעים, ולכן העונש של דתן ואבירם הוא עונש ללא קץ, ועד היום הם חיים בתוך גיהנם ונענשים שם, כי הם אויבי כלל ישראל, לא היה מי שהיצר והרע לישראל יותר מהם, שמנעו מעם ישראל את שלימות הגאולה. וגם מאותו הדור נתעכבה הגאולה בשישים שנה, ויכולנו להרויח שעמרם לא ייפטר ועוד צדיקים שהיו שום בכל השישים שנה

אדם פגם בכבוד חבריו, וכל שכן בכבוד רבותיו, ובכבוד גדולי הדורות.

כמו שאמרו רז"ל במדרש תדשא (סימן כ):
 "עיברו נא בכל הדורות מאדם הראשון עד
 ימיכם וראו אם נעשה לגוי אחד המעשים
 שנעשו לישראל, ניסים שלא ראו כל גוי
 ראו ישראל, וגם צרות גדולות שלא לקו
 בהן כל גוי לקו בהן ישראל, לא הניח
 המקום לשרוף ספרים קדושים, עד ששרפו
 ישראל תחלה (ירמיה לו, כג), לא הפסיק הקב"ה
 נביאים קדושים מן העולם ראשונה, אלא
 אחר שישראל רדפו והרגו אותם, כמו
 שנאמר וימרו וימרדו בך וגוי' ואת נביאיך
 הרגו (נחמיה ט, כו), לא הניח המקום לגוים
 לטבוח אדם מישראל, לולי ישראל
 ששחטו תחלה את בניהם ואת בנותיהם
 לשדים (תהלים קו).".

וזה ענין מכירת יוסף שהיה סיבת כל
 הגלויות כולם. ובכל דור ודור, צריכים
 לתקן ענין הקנאה והתחרות, ולחפש אך
 ורק את רצונו ית', וכשנדע לעשות זאת,
 ולתקן את ענין הכבוד שבין איש לרעהו,
 וכל מצוות הכבוד שבתוה"ק, כמו כיבוד
 הורים וזקנים, וכבוד רבו, וכבוד גדולי
 ישראל, ממילא יתוקן הכל, ונוכה לגאולת
 עולמים. בב"א.

בכל פעם שהיה גזירות ושמדות רח"ל, שזה
 מחמת ריבוי העבירות והפגמים וכו',
 והוכרח השי"ת להביא מכה שתעצור את
 הפגמים ותביא תיקון, ולא יימשכו הפגמים
 עד מצב שכבר לא שייך תיקון, אף על פי כן,
 מידת רחמיו המרובים של השי"ת, שקודם
 לכן מקדים רפואה למכה, ואין הקב"ה מכה
 לישראל עד שבורא להם רפואה תחילה
 (מגילה יג:), והרפואה זה לא טובות ועצות של
 אפיקורסים וכדו', אלא נשמות הצדיקים
 (כמו מרדכי ואסתר, כמ"ש בגמ' שם לגבי צרת המן), שאם
 ידעו לקיים חובת המצוה של מורא רבך
 כמורא שמים, ולהבין מעט מהלב הטהור
 שלהם באהבה לכל יחיד, ולהיות עמהם
 בלב אחד, היו מתבטלים מיד כל הצרות
 וכל הבעיות, וכל המיתות, וגם שורש
 החטא היה נתקן, כי ההתאחדות עם הרב,
 בביטול הדעת, ובאהבת אמת בכל לב,
 ממשיכה ממילא על התלמידים את הדעת
 הטהור ויראת ה' ואהבתו ואמונה וטהרה
 וקדושה וכו'.

הכבוד של כל יהודי לפני ה' הוא נשגב מכל
 רעיון, וגם אם הרבה פשע ורשע, עדיין
 בנים אתם לה' אלהיכם, ולא שייך יסורים
 ובעיות ושמדות וגזירות, רק אחרי שאותו

עצות טובות לשמירת הבריאות

נדמה, שכיום מוטל עלינו להקפיד יותר במצוות שמירת הבריאות, בכובד ראש ובתשומת לב מלאה. ולבקש מזון זך ונקי יותר, ולהשתדל בחיזוק כללי ויסודי של מערכת החיסון. - עם שמירת הפה מלשון הרע וקטרוג ח"ו, יחד עם שמירת כבוד התורה וצלם אלקים.

א. חיזוק כללי של מערכת החיסון מפני כל מיני וירוסים - בעבר בהווה ובעתיד

ישנם כמה דברים שטוב לכל אדם ליקח במשך כמה חדשים דברים מינמלים שמוכרחים בשביל מערכת החיסון לכל אדם מקטן ועד גדול.

הם: 1. ויטמין די D. 2. אבץ. ולהחזיק בבית: 3. לבונה. 4. אנטיביוטיקה טיבעית שמותאמת ומותרת גם ללא מרשם רפואי. כמו שמן אורגנו. 5. ולאנשים מבוגרים או חלולים וכו', גם **פרוביוטיקה**. וכן אפשר לקחת כל סוגי תוספי תזונה של חיסונית לחורף, או איירפרו (תוצרת ניצ'רספור) שמותאם במיוחד למניעת הוירוסים הללו, וכן כמה וכמה תוספים כיוצא בזה שיוצרו לאחרונה בס"ד, של כמה חברות ייצור המנוסות לטובה.

ויטמין די: אין כיום כמעט מי שלא חסר לו בגוף הרבה ויטמין די D, ומחקרים ברורים הראו, שרוב האנשים שהיה להם ויטמין די כראוי, ואחרי כן נדבקו בכל מיני וירוסים, לא הגיעו לכלל סכנה!
אבץ: נחוץ מאד למניעת התפשטות וירוסים בתוך הגוף. האבץ מונע מהוירוס להשתכפל בתוך התאים, אך כדי להחדיר את האבץ לתוך התאים חשוב מאד לקחת קוורצטין, 10 דקות לפני נטילת האבץ (בתוך הארוחה).
אנטיביוטיקה: כאשר יש וירוס, אם לוקחים מיד אנטיביוטיקה קלה (מה שאפשר בלי מרשם רופא), זה הצלת נפשות, כל רגע יותר מוקדם, הריפוי תועלתי וקל פי כמה וכמה. ובשביל קטילת וירוסים מיידית יש 5 אופנים קלים של אנטיביוטיקה טבעית הידועים כתרופת סבתא, והם: **שום. לימון. ג'ינג'ר** (במיץ, או בתה). **לבונה** (אפשר אפילו חליטת כמה גרגירים בתה). **שמן אורגנו**.

שום: לקחת שום טרי, לחתוך בסכין פלסטיק, ולערות עליו מים רותחים, ואחרי שעה לשתות. וכן לשתות לימון. או מיץ גניג'ר סחוט. זה הורג את כל הוירוסים. ויפה שעה אחת קודם, לפני שיתפשט ח"ו.
לבונה (רק מסוג: בוסווליה): זו תרופת סבתא ידועה 500 שנה, לקטילת כל מיני וירוסים כמו שפעת וכו'.
שמן אורגנו: אנשים שנדבקו בוירוסים חמורים למיניהם, סיפרו שלקחו שמן אורגנו, והועיל להם מאד, רק שחובה להמשיך טיפול לפחות שבוע ואפילו שבועיים, כדי למגר לגמרי את הוירוסים. פירוט יותר של תוספי תזונה אלו, ראה בעמוד הבא.
וכן חשוב לעסוק בפעילות כמו הליכה וכדומה, שיש בזה כמה וכמה תועלויות לבריאות בס"ד, ובפרט למערכת העיכול ומערכת החיסון.

ב. פשפוש במעשים

חובה עלינו לתקן את ענין שמירת הלשון, וכבוד התורה וכבוד לכל יהודי ויהודי, וכל צלם אלה"ם. אין יסורים בלי עוון! ומובא בזוהר הקדוש ביאור ענין חומרת לשון הרע יותר מכל העבירות כולם, משום שאין פתחון פה למקטרג מבלי שאדם בעל בחירה מדבר לשון הרע, ונמצא שקודם שאדם דיבר לשון הרע, לא ראו בשמים שום עבירות, כי אפשר לחשוב את החוטאים שהם אנוסים גמורים, ורק החוטא שדיבר לשון הרע, הפך את כל המעשים לעבירות, ונתן פתחון פה למקטרג, והוא גרוע מרוצח, כי זה גורם לאיבוד נפשות רבים.

על כבוד התורה, אמרו רז"ל שהמבזה תלמיד חכם אין רפואה למכתו. והכבוד האמיתי לכל גדולי ישראל בלי שום חילוקים ותואנות, הוא עמוד היהדות!

ושמירת הכבוד של כל יהודי, ואפילו כל צלם אלה"ם, זה מה ששומר על הכבוד שלנו, שגם אחרי כשלונות רח"ל, בשמים יבוטל כל הגזירות, כי סוף סוף יהודי הוא בן יחיד של מלך מלכי המלכים, וכאשר מזלזל בחבירו, גורם לאיבוד הכבוד למעלה, ורק אז מתאפשרים גזירות וצרות ומצוקות רח"ל, וכך צריך ליזהר אפילו בכבודו של גוי שאינו שונא ישראל ושונא ה'. ושמירת הכבוד הזה ממשיכה את האור הגנוז על האדם שממנו נמשכים כל הרפואות וכל השמירות.

למניעה ושיקום מכל מיני וירוסים רח"ל – אני ה' רופאי

אזהרה – מידע על אינו רפואי כלל, ואין בו שום אחריות, ומיועד למניעה, ושיקום, ולא נכתב על פי רופא מוסמך. וגם הדבר פשוט ומפורסם – שחולים, ונטולי תרופות מורשם, והריון – תמיד צריכים יעוץ פרטי מוסמך.

יהודי יקר וצדיק הי"ו – מניו יורק, שהשקיע שם 8 חדשים בעזרה לאנשים שחלו בוירוס, ללא שום ריוח, והקדיש את זמנו הפנוי ימים ולילות, ועשה שם חסד עם המונים מאחינו בית ישראל הי"ו. והוא פירסם סיכום שעלה לו מתוך הנסיון (כי אין חכם כבעל הנסיון), ואף שאינו מבין כלל בענייני רפואה, קיים בעצמו "ותשועה ברוב יועץ", ששאל וחקר, וקרא כל מאמר רפואי שיכל להשיג), עצות טובות ונחוצות לכל אדם – גם למניעה, וגם לשיקום, כי יש שהתרפאו, ועדיין סבלו חולשות קשות, ואפילו במשך כמה חדשים אחרי (ומי שמרגיש כך, לא יבהל, אלא ידע שרבים מרגישים כאלו חולשות וכאבי שרירים וכדו', ויזדרז לחזק את גופו כפי מצוות "ונשמרתם", ויועיל לו בעזרת השי"ת. וחשוב מאד להשקיע בהליכה חצי שעה ביום, כפי כח הגוף, כל אחד באופן שלא מכביד על הלב, כי הפעילות הזו, נחוצה לריפוי הגוף ולחיוזוק מערכת החיסון), ולכן כדאי לכל אדם לקחת במשך כמה חדשים חיזוקים נכונים, וכן תזונה מתאימה (ומאד חשוב להוריד סוכר, והסוכר זה האוכל של החיידקים הלא טובים, וכן שמן), בכדי לרפא את הגוף לגמרי, ושלא יגיע לחשש פגיעה באיברים פנימיים ח"ו. ואמר אותו יהודי הי"ו, שמי שלקח חיזוקים ואחרי כן נדבק, קיבל את הוירוס בקלות מאד לעומת אחרים, [כמו שהוא עצמו נדבק אחרי שהקפיד כמה שבועות לקחת ויטמין די, ואבץ, ולבונה, ורק היה לו חום 3 ימים, אך ב"ה בלי שום השלכות, והוא עדיין מקפיד על מה שמייעץ אחרים, ולא הגיע מזה לתשישות כרונית או חולשה כרונית, ופגיעה בכליות או בכבד ח"ו].

ולא ריפאה אותו, ולכן אלו שיש להם אחריות מזהירים שחובה לקחת לפחות שבוע ברצף, ועדיף שבועיים, ואפילו חודש ימים לחיזוק. [וגם צריך לדעת שיש הרבה סוגי לבונה, והסוג שהוכח שכייעל, זה רק "בוסוליה קריטריי", ולא סוגים אחרים שמוכרים בכמה מקומות].

מסקנה: שה"לבונה" המתאימה, הועילה להרבה אנשים, אבל אין להתעסק איתה רק באזהרה ברורה שימשיכו לקחת במשך שבוע (או שבועיים) לפחות.

ג. פרוביוטיקה במינון גבוה. – הוכח כייעל

מאד בחיסון הגוף כנגד הוירוס הזה, וגם לשיקום כללי. ומעשה באחת מקהילות הקודש,

שהאזכמור שלחם התנווה להם דרך ע"פ דרכו בקודש בכל ענייני הזהירות, וגם מינה מומחה מטעמו שיתן הוראות למי שיש לו חשש, והדבר החזק ביותר שהרופא הציע להם זה פרוביוטיקה – 50 מליארד (עדיף 2 ליום). ואמר להם שבמשך שנים רבות הוא משתמש בפרוביוטיקה (במינון גבוה מאד) במצבים מסויימים במקום אנטיביוטיקה (אכן למעשה ודאי שאלו דברים שצריכים יעוץ מוסמך), כי במקום להרוג את החיידקים הלא טובים, ועל הדרך לחסל את החיידקים הטובים ואת מערכת העיכול וכו', עדיף לחזק את החיידקים הטובים, שהם לבד יתגברו על החיידקים הלא טובים.

ד. שמן דגים אמיתי וטרי – הוכח כמועיל מאד

לחיזוק הגוף גם בהתמודדות בוירוסים, זה נותן הרבה כח וחוזק להתרפא, ומכיל גם ויטמין D. [אלא שרוב הקפסולות שמוכרים בחנויות על המדפים, זה כבר ישן ומחומצן ולא יעיל. ויש רק 3 סוגים שמועילים, ואחד מהם זה "אומגה גליל", שמן דגים שמגיע בקירור, זה עולה הרבה כסף, אך זה שווה. וכן שמן ציה פורטה (שמגיע בקירור), או שמן מרווה המרושתת]. ועוד גם למניעת כרישי דם שנוצרים לפעמים ע"י הוירוס הזה. [ועוד יש לדעת,

א. ג'ינג'ר [זנגוויל], הוא הדבר הכי מועיל שהוכח. ובכל צורה מועיל, אבל הכי טוב לקחת שורש טרי (מחנות תבלינים ופיצוחים) ולסחוט אותו, ולקחת 28 גרם מיץ, מדולל היטב במים] זה חריף

מאד יש לקחת באמצע או אחרי ארוחה, וכך 3 פעמים

ביום (בכל פעם מנה של 28 גרם). ויש שטוענים שגם קוביות ג'ינג'ר מופחת סוכר, שמוכרים בחנויות פיצוחים, עוזר מאד, למצוץ בפה במשך 10 דקות (ולא ללעוס ולבלוע מיד), ואחרי כן לבלוע, שזה לא חריף אבל החומר הפעיל קיים בזה. וגם זנגוויל יבש, כמו חצי כפית בתוך כוס שתיה מועיל. אך מה שהוכח כממגר את הוירוס, זה באופן הנ"ל. גם אפשר לחלוט אותו, לקחת שורש זנגוויל ולחתוך חתיכה, ולקצוץ, ולהניח בכוס זכוכית, ושופכים עליה מים רותחים, ואחרי 10 דקות זה ראוי לשתיה כמו תה, להוסיף דבש. ולבדוק שלא חריף מידי, ואם חריף, אפשר לקחת אחרי אוכל, או לדלל עוד. [כעת פרסמו שיש קו לבירור אודות הג'ינג'ר ועוד, וגם לקבל בחינם, או לפתוח מוקד חלוקה בחינם בלבד: 0583268992.0723982355].

ב. לבונה (בוסוליה קריטריי) – היא תוסף תזונה ידוע

(מאות שנים) לכל סוגי וירוס, וגם לשפעת, והוכח

גם לוירוס זה, (בכל גיל, וגם במצבים כבר קשים מאד. אפשר בדיעבד לקחת בתוך כוס תה, וכן לתינוקים ע"י חליטה, רק שצריך יעוץ עם מומחה מוסמך גם לגבי המינון המדוייק), אך צריך שתהיה בזה אחריות, כי מי שלקח יומים שלשה, ומיד הרגיש טוב ופסקו התסמינים, בהרבה פעמים אחרי שבועיים או חודש, הוירוס חזר חזק ואלים יותר, כיון שהלבונה רק דיכאה אותו,

שלפעמים יש כאבי ראש וחולשות מחמת חוסר מגנזיום שגורם הירוס הזה].

ה. שום טרי, בלי מגע מתכת – זו התרופה הכי נגישה והכי קלה, שמחסלת וירוסים ומעלה את הנוגדי חמצון ועוד דברים טובים. – לקצוץ כמה שינים של שום בסכין פלסטיק או ביד, ולהניח בכוס, ולערוט מים רותחים, ואחרי שעה לשתות כפי היכולת. במשך 3 ימים לפחות.

ו. וירומיזין – עשב ידוע שריפא רבים ממחלת ה"מלריה", ולפי טענת רבים הועיל להם גם לשאר וירוסים, (מבוססת על צמח לענת יהודה. ומי שרגיש לחץ דם, צריך לעקוב, כי זה מוריד לחץ דם). והם כתבו שבמשך 5 ימים לקחת 8 כדורים ליום, ואחרי 5 ימים להוריד למספר קטן יותר של כדורים ליום. אמנם אפילו במינון קטן יותר הועיל. [מוכרים בחנויות טבע בין 100 ל-150 ש"ח].

ז. לימון – מועיל הרבה. ואפשר לאכול לימון אחד ליום, במשך כמה ימים. והכי טוב לסחוט לימון טרי, לערב עם דבש, ואפשר לדלל במים, ולשתות עם קש, שלא יגע בשיניים, כי יש בלימון חומר שהורס את הציפוי של השיניים].

ח. אבץ – אבץ חשוב לחיזוק מערכת החיסון. וצריך שתהיה לו ספיגה טובה, ולכן לא לקנות אבץ זול, רק מיוחד עם ספיגה מוכחת. אפשר לשלב עם ויטמין C מותאם. והכי טוב לקחת עם קוורציטין, שזה נחוץ

לספיגת האבץ, וגם מחזק את מערכת החיסון כמו ויטמין C ואפילו יותר ממנו. [ביום הראשון אבץ אחד בבוקר עם 8 כדורי קוורציטין, ובערב גם אבץ אחד עם 8 קוורציטין, ואחרי יומים אפשר להוריד ל-6 קוורציטין בכל מנה. ואחרי כן ל-4].

ט. ויטמין D – מציל נפשות ממש בס"ד, למי שמתמיד בו (מחזק מערכת החיסון), אנשים שלקחו בקביעות עברו את הוירוס בקלות גם זקנים וישישים. וכן ויטמין סי, יכול להועיל הרבה, אך רק מסוג מסויים שבאמת נספג טוב, ולא מתחמצן בתוך הגוף.

י. חומץ תפוחים [איכותי מחנות טבע. ורק למי שאין לו בעיות של חומציות בקיבה וכדו]. חשוב מאוד, זה תרופת סבתא ישנה, מוצר אנטי דלקתי, שמועיל נגד כל וירוס ודלקת. ואסור לקחת יותר מ-2 כפות ליום. וחובה לדלל הרבה במים אם זה לבליעה. (ובשביל לחיטוי מערכת הנשימה, פשוט לנשום את הבקבוק. או לקחת שליש כוס חומץ תפוחים ושתי שליש מים, ולשים במכשיר אידיים, ולנשום).

יא. טיפול מסודר – עוד סיפר, שקרוב משפחה שלו רופא יהודי בקופת חולים בחו"ל, נותן טיפול מסודר (ובמזבזים קשים- בהזדקה לתוך הוויד), על ידי 3 או 4 דברים: 1. ויטמין D בכמות מוגברת. 2. אבץ (עם קוורציטין, או עם הידרוקסי. כדי להחזיר את האבץ לתוך התא). 3. פרוביוטיקה. 4. אנטיביוטיקה.

סיכום למעשה:

נוכל לקיים מצות "ונשמרתם" בהידור, ולהקפיד כל אחד ואחד לקחת במשך כמה חדשים, כמה תוספי תזונה לחיזוק מערכת החיסון: **א. ויטמין די במינון מוגבר**. [הכל לפי הגיל (גם לתינוקים, לשאול רופא המינון). כעת יש מפרסמים שמותר לתקופה מסוימת אפילו מינון גדול, ולאנשים עד 10,000 יחב"ל ליום. ואחרי חדשיים להוריד ל-5,000, ואחרי כן ל-3,000. שהרי חשיפה לשמש (רוב הגוף, כמו בים), של רבע שעה שווה ל-10,000 יחב"ל. כך שריבוי לזמן קצר לא אמור להזיק, וכיום כמעט לכולם חסר הרבה ויטמין די שהוא אחראי ביותר על כל מערכת החיסון ומניעת מחלות]. **ב. אבץ**. **ג. לבונה** (בד"כ אסור בהריון, ומ"מ במקרה של הדבקה, יש דרך כיצד לקחת אותה, ויש שיוזעים לייעץ בזה, ואומרים מהנסיין שלהם שמוחדש שבעי אין חשש) המותאמת, למניעה 2 מנות ליום [גרורי אחד לפי כל 10 ק"ג משקל הגוף, ולאנשים זה 8 גרורים]. **ד. מעט גינג'ר**. **ה. 2 אגוזי ברזיל ליום** (ולא יותר. מכילים "סלניום" שנחוץ למערכת החיסון). **ו. ולהקפיד על אכילת חלבונים טובים**. ומי שרגיש בקיבה וכדו', גם פרוביוטיקה. וכן כל סוג של חיסונית, מועיל. [כמובן שאנשים עם תרופות מרשם, והריון וכו', צריך בכל דבר יעוץ רפואי מוסמך]. בעזהש"ת.

ועצה טובה – להחזיק בבית כמה בקבוקי שמן אורגנו (אפשר להשיג בבתי טבע בטיפות ובכדורים), שזה טיפול ראשוני לכל וירוס, וכיון שלא שייך לקחת אנטיביוטיקה בלי הוראת רופא מדוייקת, לכן טוב לקחת שמן אורגנו (תרופה טבעית ללא מרשם), שזו אנטיביוטיקה קלה ועדינה, שמותאמת מאוד נגד וירוס זה, אנטיביוטיקה לא חזקה כל כך, שהצילה חיים לפי הניסיון שלהם. [נוטלי תרופות מרשם וכו', צריך יעוץ מוסמך].

ולהיות בשמחה גדולה (ואפשר בסיוע ניגוני קודש), בלב נאמן לאבינו שבשמים, אבינו רועינו, הרופא הרחמן והשומר הנאמן בכל עת ורגע, ישמח ישראל בעושי בני ציון יגילו במלכם. אמן נצח סלה ועד.

כעת יש שפרסמו קו יעוץ מנסיון של אנשים פשוטים ש"לא מוסמכים" – 02-5795098

הערה: אין לראות בכל עצות אלו תרופה כל שהיא, או תחליף ליעוץ רפואי מוסמך

אמר המלקט: אודה ה' בכל לבב, אשר זיכנו ברוב רחמיו וחסדיו, ללקט ולקבץ פניני אמרים ששמענו מכל רבותינו הגדולים מימי נעורינו וכו', וקבצנו בכמה מהדורות **"פלאות מתורתך"**, ו**"אוצרות מתורתך"**, ו**"שמן תורק"**. ומכל אלו ליקטנו כעת בגליון שבועי. וכיון שספרים הנ"ל הם ליקוטי ביאורים וחיידושים מרבותינו, קראנו שמו **"באר מים החיים"**, כי מבאר מים החיים של רבותינו, ישקו העדרים.

והנה לפני כשנתיים ימים זכינו להתקרב אצל המאור הגדול, קודש הקדשים, חכם הרזים בכל חדרי פרד"ס תורתנו הקדושה, צדיק יסוד עולם, החכם השלם, כליל תפארת, בכל מעלה, ובכל קדושה וטהרה, ובכל קנייני התוה"ק, גאון ישראל רבינו שלמה יהודה שליט"א.

אשר אין שיעור וערך - לענוותו, וליראתו, ולאהבתו, וליוקר מידותיו, ולעוצם אהבת ישראל לכל יחיד ויחיד. ובמשך 15 שנים מסר נפשו להעמיד תלמידים הגונים, והחיה נפשות ישראל, והאיר בהם תקוה ושמחה עידוד וכח עצום בגוף ובנפש, והרבה ת"ח שזכו להתקרב אל הקודש, קבלו כח ושמחה ואון וחיל להמשיך להגביר חיילים לתורה, כמשאת נפשו, להאיר נשמות ישראל, ולהחזיר את הכבוד לזקני הדור, גדולי התורה, ולאחד בין מחנות ישראל הקדושים.

ודברי קדשו שזכינו לשמוע בשיעורים מידי שבוע בשבוע, המה מאירי עינים, דרך ה' סולת נקיה תמצית מכל תורת רבותינו לדורותיהם, דרך עץ החיים אמת לאמיתה, הלכה למעשה, בתכלית חובת האדם בעולמו של כל אחד ואחד. והרבה מרגליות ששמענו מפ"ק ומה שהחכמנו בהם, הכנסנו בכ"י של ספר זה, ביאורים נפלאים ופניני דרך ה'. ובמהדורא זו קיצרנו יותר, כדי שירוץ בהם הקורא.

וגם זכינו שהגיעו לידינו כמה מכתבי הקודש של מו"ר גאון ישראל שליט"א, שנמסרו במשך השנים תשס"ח - תש"פ, ורבים מהם

שמענו בע"פ מהקלטות. ואנחנו שומעים וקוראים - ובוכים מהתרגשות דקדושה, לקבל כזו דעת טהורה זכה ותמה, מים חיים המביאים הרפואות, ומדשנים העצמות, ומצמיחים הטהרות, לרפא כל גוף ונפש, כלשון רבינו הרמב"ם (מקוואות יא, יב) שהמביא נפשו במי הדעת הטהור, הרי הוא נטהר, ונאמר "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם וגו', ומכל גלוליתכם אטהר אתכם".

וכמה יש להודות לאבינו שבשמים, שחנן אותנו במתנה כזו, שאין יקר בעולם כמו הדעת הטהור, כי דעת קנית מה חסרת (קה"ר ז, א), ומי שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו (ברכות לג). זו דעת התורה הטהורה, שממנה קדושת המקדש ע"י הלוחות שבתוך ארון הברית, שעליהם שרתה השכינה, ומשם לכל העולם. וכן בכל דור דעת תורה של חכמי הדורות שכולליו כל התורה, ומהם קיום העולם כולו וקדושתו וטהרתו וברכתו.

וכתבים אלו, המה "דעת אלקים" אשר בכתם טהור לא תסולה (איוב כח), תורת חיים שיכולה להאיר חייו של כל יהודי ויהודי באשר הוא, ולהעלותו על דרך המלך בכל נושא וענין, הן בתורת ה', והן בעבודתו יתברך, וגם בענייני שלום עצמו, ושלום ביתו, וחינוך ילדיו, וקדושת ישראל. ודרך אמת בלימוד התורה הקדושה, וכיצד תהיה תורתו משתמרת בקרבו, ויתחבר לנשמת תורתנו הקדושה, ולמצוא את חובתו בעולמו, עד דרך עץ החיים.

והאמת שלא עת לחשות, וישראל קדושים יקרים וחביבים, צמאים מאד לשמוע דבר ה', שהוא יקר מאד (שמואל א, ג, א). וכיצד נוכל לראות את האור הגדול הזה, ולשמוח בו לנפשינו וב"ב, ולמנוע טוב מכלל אחינו בית ישראל. ועל כך תפלותינו לאבינו שבשמים - שנזכה שיסודרו הדברים כראוי, ויוכלו להביא אותם בפני אחינו בית ישראל, למען ייעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים, אנס"ו.

דגל מחנה יהודה

חידושים על פרשת השבוע שנערכו על פי שיעורו של מו"ר גאון ישראל הינוקא שליט"א

הקדמה

כידוע שספר שמות הוא תחילת הבריור התיקון וההכנה של כלל ישראל להיות לעם ה', לקבל את התורה ואלהותו של הקב"ה. וענין זה של הירידה למצרים וקושי השיעבוד עד שזוכה לקבל התורה ולקרבה לה' ב"ה, נמצא אצל כל יהודי ויהודי בפרטות, שעובר הבריור בבחינת מצרים וכו', ומשם מתעלה אל שלימות נשמתו וחירותו.

ופתחה התורה את ספר שמות במנין בני ישראל, ופירש רש"י להודיע חביבותן שנמשלו לכוכבים. ומבאר מו"ר, שיש בזה רמז על דרך עבודת ה', שתחילת הבריור והעבודה צריכה להיות בתיקון המחשבה שהיא כנגד שם אהי"ה (וזה השער של עבודת ה', כי במקום שהאדם עוסק במחשבתו, שם הוא מניח את כל כולו, כל מדרגתו וקומתו. וכל מצבו וכל קורותיו ומדרגתו הרוחנית, הכל הם לפי מחשבותיו), ושידע האדם את חביבותו וחיבתו לפני המקום, ויחיה זאת ממש.. ודבר זה הינו נחוץ ביותר לאדם בכל יום ויום בחייו, להקדים ההתבוננות של "ואלה שמות בני ישראל" בראשית עבודת הקודש וכן בכל מה שעובר, לידע שהקב"ה מחשיבו כמרגלית יקרה מאד שבה תלוי הכל, ומונה אותו בכל רגע ברוב חיבה, ומשגיח עליו בפרטות שיגיע לתכלית הטוב הנצחי.

"ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו" (שמות א, א), : "ואלה שמות בני ישראל - אף על פי שמנאן בחייהן בשמותם, חזר ומנאן במיתתן, להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים, שמוציאן ומכניסן במספר ובשמותם, שנאמר (ישעיה מ, כה) : המוציא במספר צבאם לכולם בשם יקרא" (שמות רבה א, ג). עכ"ל.

, שעיקר המנין הוא כדי להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים, וכבר מובא במסכת ברכות (לב, א) בענין מספרם של הכוכבים, ורואים אנו את היוקר הגדול והחיבה שיש לנו עם ישראל, שד' יתברך מתפאר בנו, כמו שכתוב: "ישראל אשר בך אתפאר" (ישעיה מט, ג). כי ד' יתברך מראה לנו בזה שחזר ומנאן, את היוקר והחשיבות של כל אחד ואחד בעיניו יתברך, להודיע לכל יהודי שהוא יקר לד' יתברך וד' יתברך אוהב אותו ומתפאר בו, ולכן אסור לאדם לחשוב מחשבות לא טובות על עצמו חלילה, כי באמת ד' יתברך אוהב אותו ורוצה בו³, ואף על פי שנראה לו כי הינו כלום וקטן הוא, יזכור מאמר מורנו הבעל שם

³ ועלינו לדעת, שזוהי אהבה נאמנה ושלימה, שאינה תלויה ואינה מותנית בשום דבר, גם לא במעשים שלנו, "ועל כל פשעים תכסה אהבה" (משלי י, יב) והיא אהבה אמיתית ונצחית, שלא שייך להחליש או למעט אותה מחמת שום סיבה שבעולם. ואם היתה אפשרות שאדם יוכל לקבל איזה גילוי ודיבור מאת השי"ת בעצמו, היה השי"ת מעביר אליו מסר אחד: יש לי אהבה אליך לאין קץ וללא שיעור, לאין תפיסה ואין גבול (כרם שלמה מאמר תיקון המחשבה).

טוב הקדוש שאמר: "יהודי הוא כמו כוכב, מכאן הוא נראה קטן, אך למעלה הוא גדול".

עם ישראל הם בחינת כוכבים, כפי שפירש רש"י להודיע חבתן שנמשלו לכוכבים. ואין כוכבים אלא צדיקים, כמה דאת אמר (דניאל יב, א): "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד" (ירושלמי גרין פ"ג). וכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר (ישעיה ס, כא): "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר" (סנהדרין ז, א). וזה מה שאנו אומרים בתפילת ערבית: "המסדר את הכוכבים במשמרותיהם ברקיע כרצונו", היינו שד' יתברך מסדר את חייו של כל יהודי הנמשל לכוכב בעמו ישראל⁴, וד' לא יעזבנו לעולם, שנאמר: "כי לא יטוש ד' עמו ונחלתו לא יעזוב" (תהלים צד, יד). וברגע שאדם יודע שהכל בהשגחת המאציל העליון ברוך הוא וברוך שמו, הוא דבק בו יתברך ואוהב אותו יתברך.

ז ו' סובב עיקר תורתנו הקדושה - האהבה לד' יתברך⁵, שנדע שד' יתברך אוהב כל אחד ואחד ומתפאר בו, וזה שאמר רש"י להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים, כי הכוכבים נראים בלילה - שהוא חושך זמן הגלות - ומאירים ומנצנצים, כך הם עם ישראל, שאפילו אם עובר עלינו דוחק וצער, אנו מאירים את כל העולם, וכל יהודי הוא דבר נפלא.

ר הרב הקדוש ר' דוד מללוב: "והייתם לי סגולה" (שמות יט, ה) - היו כסגול הזה, שככל שתסובבהו יישאר תמיד סגול. כך טיבו של יהודי: ככל שיתפתל ויהפוך צורתו, ישאר יהודי.

ו' ש הקדוש ר' אהרון מקרלין אמר: "והייתם לי סגולה", עצם הדבר ש"והייתם לי" - זוהי "סגולה". כי בודאי ראוי לאדם לשמוח מאד בכל אור וטוב שיש בו מקדושת ישראל⁶.

ו' ש הקדוש ר' לוי יצחק מבארדיטשו'ב זיע"א אמר: "אפילו אין אנו היהודים עושים את רצונו של מקום, אנו טובים מעמים אחרים".

⁴ השי"ת מכין תמיד סיבות כדי שכל אחד מאיתנו יגיע לשלימות הטוב הנצחי, וכביכול כל עיסוקו התמידי של השי"ת לחשוב מחשבות ולהכין דרכים וסיבות כדי להביא כל אחד ואחד מאיתנו לתכלית שלימות הטוב, שכמו שאדם עושה הכל בשביל דבר שהוא אהבת חייו וכל משאת נפשו, שישקיע בשבילו יומם ולילה ובלבד שיצליח על הצד הטוב ביותר, כך השי"ת שאוהב כל אחד מישראל בשלימות האהבה, חושב תמיד מחשבות ותכניות כיצד כל אחד יגיע לטוב הנצחי המושלם, כמו שכתוב (יזריה כט, יא) "כי אנכי ידעתי את המחשבות אשר אנכי חושב עליכם נאם ה' מחשבות שלום ולא לרעה לתת לכם אחרית ותקוה". (כרם שלמה מאמר תיקון המחשבה).

⁵ כמו שכתוב "והיה אם שמוע תשמעו... לאהבה את ה'" (דברים יא, ג), וכן "ועתה ישראל מה ה' א-להיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' א-להיך... ולאהבה אותו" (שם י, י).

⁶ ויכניע טומאת פרעה שאמר "לי יאורי ואני עשיתיני" שהם ד' וידי"ן דקליפה ויו"ד של 'עשיתיני' הוא מה שאדם מסיח דעתו משמחת יהדותו שאינו מייקר שעשאו ה' ית' מזרע ישראל ואינו כאחד הגוים, ועי"ז בא לבחי' 'עשיתיני' שחושב שעשה את עצמו ויכול להושיע לעצמו. וכנגדה בקדושה היא האות וי"ד דיהודה שעל שמו נקראים אנו יהודים, שהוא בחי' השמחה בבידול המוחלט מן הגוי וע"כ תקנו חז"ל לברך בכל יום שלא עשני גוי. ובכל יום שמברך מתקן עוד את הקל' דעשיתיני שאמר פרעה. וכידוע על רבי משה לייב מסאסוב שהיה משמוח עצמו מאוד בכל שעה תמיד על היותו יהודי. שעי" שפוסק בידיעה והתבוננות על היותו מזרע ישראל עי"ז לבד מתעלה למעלה ממדרגתו בכל רגע. (קנטרס סוד האותיות. ושם בהמשך המאמר ביאר מו"ד שהוא בחי' הי"ד האחרונה שזוכה לה קודם קבלת התורה שהיא הי"ד דיהודה שהיא כנגד הי"ד ד'עשיתיני' והיינו ששמוח בפשטות שהינו יהודי ונבדל מן הגוי והוא שלמות האות ב' קודם שמחברה עם המ' וזוכה לזדברת בס, וממילא מובן שקודם שזוכה לקבלת התורה מוכרח שישמח ביהדותו. וכפי גודל השמחה ביהדותו כך זוכה למדרגה נעלה יותר בקבלת התורה).

צריך האדם להתפלל, שיזכה להאמין בכל הטוב שיש בו, ולהאמין שהינו חשוב בשמים ושתפילתו עושה רושם לפניו ית',⁷ ויתפלל להנצל מכל עצב וחשכות מצרים, שלעולם לא יכסו ויעלימו את הפאר והיופי והחיבה שיש לנו עם ישראל. ולהנצל ממחשבות רעות וזרות, ולהדבק במחשבות טובות וטהורות ומלאות בתקווה בה' יתברך, עד שיזכה להתרחק במחשבה דיבור ומעשה מכל ענין של חשכות, ויתעלה מעל כל חלישות הדעת שבעולם, ויתרומם החן והחשיבות שלנו עם ישראל. ובזכות זה נזכה לגאולה שלמה ולביאת משיח צדקנו ששיח ויספר מגדולת כל נשמות ישראל, אמן ואמן.

ביאורים וחיידושים

נמצא בחשיכה ובמצרים, צריך שינתק מחשבתו ויקדים ההתבוננות הזו, כמו שכתוב "ויוצא אותו החוצה... וספור הכוכבים", שהוא יציאה מהתפיסה שלו לגבי מצבו כמו שכתב שם רש"י.

וכדי לזכות לזה צריך אמונה חזקה להאמין בעצמו, שאף על פי שיש עוד רבבות מבני ישראל, הוא לבדו חביב וחשוב לפני ה' כמו

שכתוב "ויאמין בה' ויחשבה לו צדקה" (ובזה מיישב שעל הבטחת זרעו פשוט שהאמין אברהם. אבל על כך שכל אחד מירבבות זרעו יהיה חשוב כבן יחיד, על זה הוא רבואת שצריך לזה אמונה), כי הוא

דבר מוכרח ביותר לפני כל בירור שהאדם עובר בעוה"ז בחינת מצרים, שכל אחד ואחד מישראל יקר בעני הקב"ה ללא שיעור וערך, וכמו שכל

מזל ברקיע מרגיש שרק הוא נמצא והוא עליון מעל כולם, כי אין מזל רואה מה שלפניו, רק מה שלאחריו (דברים ובה ה', יב), וכל כוכב וכוכב מוכרח

לקיים של הבריאה כולה (ע' ברכות נט. שהקב"ה נטל שתי כוכבים מכימה, וממילא בא המבול), והשי"ת מונה כל אחד ואחד מאין סוף הכוכבים

שהם: 1.064.340.000.000.000 (ברכות לב.), ומונה

כמו שחומש שמות מתחיל במנין שמות בני ישראל וחשיבותם לפני המקום כנזכר במאמר, כך צריך כל אדם לפני שמתבונן במצבו, ומסדר מחשבותיו כיצד לתקן מידותיו ותאוותיו שמיצרים לו, שראשית מלחמתו עם יצרו בחינת

פרעה, יהיו בהקדים המחשבה הזו, על חיבתו לפני הקב"ה שנתן לו את התפקיד לגלות את מלכותו על כל הבריאה, והוא כמו כוכב שבו תלוי

קיום העולם, וגם אם הוא שקוע בחשיכה וצער, יראה כיצד לצאת מהמציאות שנשקע בה, ולתפוס ולהחזיק בהתבוננות הזו כמה הוא חביב

לפני הקב"ה. וכך היה גם אצל אברהם אבינו, שקודם שהודיע הקב"ה לאברהם על גלות מצרים "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך ... ועבדום ועינו אותם..." (טו, יג), הודיעו תחילה ההתבוננות

הזו על חשיבות כל אחד ואחד לפניו ככוכבים כמו שכתוב (טו, ה, ו) "ויוצא אותו החוצה ויאמר הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ויאמר לו כה יהיה זרעך. והאמין

בה' ויחשבה לו צדקה", ללמדנו שגם אם כבר

7 וכתב רבי שמואל הומינר בספר עולת תמיד שטוב שאדם יגיד (יש בסידורים כמו צעקת הדל בעושה שלום במרומי): "הריני נואמין באמונה שלימה בתפילה שתפילתי בוקעת ורקיעים ועולה, ולא יותש כח של מעלה מלהשפיע לעולמו כל מיני טובות". שאדם יאמין באמונה שלימה שאחרי תפילתו וכל פעולה בקדושה ומעשה טוב, הוא פועל בודאי ויאמר "אני נואמין באמונה שלימה שכל העולמות העליונים והתחתונים תלויים במעשי ובכונת תפילתי". כך אדם צריך לחקוק בעצמו תמיד. גם בהזכרות של רבי מרדכי מטשרנוביל בהקדמה לליקוטי תורה כותב, שכל תנועת יהודי אפילו תנועת אצבע אחת של בר ישראל מנוענת עולמות עליונים. כי הבעל דבר רוצה לעקור לנו את האמונה שמה שאנחנו עושים למעלה לא נחשב לאיזה דבר. וכשאדם יגיע לשמים, הדבר הראשון שהוא יצטער, זה שהוא יראה את האמת כמה ה' אהב אותנו פה בעולם הזה, וכמה כל דבר הכי קטן שהוא עשה היה מנצנץ באור יקרות בשמים. (כרם שלמה מאמר וישמע יתרו).

ומעלתו, ובזה נתפשטה דעתו הטהורה ודרכו בקדושה, ובעיקר אצל זרע ישראל, ויוסף הצדיק דאג להשפיל את כל האומות, ולנשא את ישראל, שאפילו שפרנס את המצריים, עשה אותם לעבדים והגלה אותם ממקום למקום, וחייב אותם להימול, והכל בשביל לרומם את עם ישראל, שיידעו את מעלתם, ולא יגעו כלל בחכמה החיצונית הטמאה של מצרים ולא בדרכי טומאותיהם. וכך היה כל זמן שלא שכחו את יוסף, שלא נשתעבדו בהם, אבל כאשר שכחו את יוסף, ונטו לדרכי שרצים (ספורנו שמות א, ז), ושכחו את קדושת ישראל, והביאו ילדים בדעת פגומה כדי למלא את הארץ ולהתחזק מעל המצריים, ולא בשביל לעבוד את ה', בזה נתנו כח למצריים לשכוח את יוסף, ולהשתעבד בהם.

האמונה בבורא ית', ובעבדיו חכמי ישראל, והאמונה בעצמו, יש להם שורש אחד, לבחור בדרך הטוב, וללכת אחר האמת שזה השכל הצח, בלי עכירות של דמיון, שהשי"ת ברא אותו מאין, מתוך אהבה אין קץ, ונתן בפני את דרך הטוב על ידי עבדיו, והוא שמח בי ואוהב אותי ונמצא איתי בכל מקרה ובכל מצב, שכל זה דברים פשוטים לפי השכל הישר, וכאשר אדם בוחר להזניח את השכל הצח, ולהשתעשע בדמיוני יצרו, ולהתחיל להסתפק, משם מתחילה כל הירידה, והוא נופל מדרכי האמונה, ואמונת חכמים, וכבר אינו מאמין בעצמו, ומוכן להשפיל את עצמו כמו עבד, ואז המצריים יכולים לשעבד בו, ואילו יוסף הצדיק, שנמכר לעבד בביזיון ועינוי גדול, כמו שכתוב עינו בכבל רגלו ברזל באה נפשו (תהלים קה, יח), ונתנו אותו בבור מתחת לאדמה במשך שתים עשרה שנים, לא נפל ברוחו, וידעו לכבד אותו, והפקידו את הכל בידו.

כל אחד לבדו בשם, וכך השי"ת מונה תמיד את ישראל, כל אחד ואחד לבדו, שכל אחד חשוב לפניו כמו עולם ומלואו, שמבלעדיו לא היה קיום, והיה השי"ת מצפה ומכין סיבות מתי יוולדו ס' רבוא מישראל, שיהיו ראויים להיות עם ה', וגם מונה אותם תמיד, כמו שכתוב מי מנה עפר יעקב וגו' (במדבר כג, ט).

סיבת גלות מצרים היתה בשביל השלמת האמונה, כמו שכתוב "במה אדע", שלא נתקן חטא אדם הראשון, שסטה מן התמימות אחר דבר ה', והיטה אזנו לקנאת הנחש הערמומי שאולי השי"ת אכל מעץ הדעת וברא את העולם, וה' שונא אותם לא רוצה שגם הם יהיו כמוהו על ידי שיאכלו מן האילן (רש"י בראשית ג, ה. וע' במיוחס ליונתן שם), ואז גם נפגמה קדושתם והוטל זוהמא בחוה, וצריכים זיכוך כדי להכשיר את האדם לאור באור החיים ולזכות להשראת שכינה ועד בית המקדש השלישי שהוא התכליתי. וכאשר האדם מתקן את דעתו מעצמו, אזי כל הקשיים מסתלקים מעליו, כי טובה מרדות אחת בליבו של האדם מכמה מלקויות (ברכות ז, ד).

ויוסף הצדיק ירד תחילה למצרים, וירדה השכינה עימו (ב"ר פ, ב), והוא זכה לראות את ה' עין בעין, כיון שתיקן את דעתו בדרכי האמונה ובכל יסודות הקדושה, ולכן לא הרגיש את הגלות, אלא היה מלך בכל מקום שהיה, וראה ניסים ומופתים בעיניו ככל אשר שאל מעם ה'. והוא סלל את הדרך לעם ישראל, להיות בתוך מצרים ולא לקבל מהחכמות החיצוניות וזוהמת הנחש שלהם, על ידי שהיה מנושא ומרומם בפי כל, שאפילו שרי עשיו וישמעאל ובני קטורה שבאו למלחמה על בני יעקב, מיד שראו כתרו של יוסף, נכנעו (סוטה ג, י), וידעו את גודל חכמתו

חכמים, ולהבין את דרכי האמונה הישרים, שזה להאמין בטובו האין קץ של הבורא ית', ושכל אחד אהוב לפניו כבן יחיד.

ולכן חומש שמות ופרשת שמות מתחילים בפסוקים הללו של מנין שמות בני ישראל, ללמד, שאפילו שהיו בגלות ושעבוד והשפלה, זה מצד הבחירה שלהם, אבל השי"ת היה איתם באהבה וחיבה כמו מקדם, רק שלא זכו לראות זאת בגלוי, והיו להם ניסים רבים, והכנות רבות מאת ה', לזכות להיות ס' ריבוא מוכשרים בקדושה ובדעת אמת להיות עבדי ה' ולקבל את התורה בכל לב.

והניסיון שלנו באורך הגלויות, להכיר את דרכי האמונה לפי תורתנו הקדושה, וכפי שהורונו רבותינו גדולי הדורות, שאמונה לא נכונה, גורמת להתעוררות דינים על האדם, והאמונה הנכונה היא לידע את חיבתו לפני השי"ת, ושהרחמים של השי"ת עליו הם מבלי שיעור וקצבה כלל וכלל, ואסור להכניס שום מחשבה פגומה לראש, אלא להחזיק בכל לב באמונה הזו, שודאי השי"ת נמצא איתו תמיד, ודואג לו, ומסדר אותו תמיד במקום הכי טוב לו, ומסבב כל הסיבות להביא את האדם לתכלית הטובה שלו בעולם הזה ובעולם הבא ובנצחיות, ואין מקום לשום מחשבה ונטיה של כעס או עצבות ח"ו, שזה גם כן נחשב כמו כפירה ח"ו, וזה מוטל על האדם, לגלות את מלכותו של ה' מתוך הבחירה שלו, ולהאמין בעצמו, ואז נזכה להתגלותו של הבורא יתברך, כמו שכתוב אהיה אשר אהיה, שזה הרחמים הגמורים, וכימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

וזה הניסיון הקשה של הגלות, שודאי ישראל קדושים לא שכחו את עיקר האמונה, ורק על זאת כבר יש להם מעלה וחשיבות לאין שיעור וערך, אבל הנפילה היא מהבנת דרכי האמונה האמיתיים, ומאמונת חכמים, והאמונה שאדם כבר לא מאמין בעצמו, ואינו יודע שהוא באמת אהוב וחביב ורצוי לפני ה' כמו בן יחיד, וה' יתברך לא עזב אותנו אפילו לרגע אחד, ונמצא איתו גם בחשכים שהוא מכניס עצמו מהם, והוא חושב מחשבות לא נכונות על בוראו, ובוחר להכיר את ה' בדרך של דין וקושי, על ידי מחשבות שוא על הבורא ית', שמכח זה הוא פוגם למעלה ומשנה את צירופי שם הוי"ה ב"ה, לצירופים של דין, וכך נפלו עמוק עמוק בשעבוד מצרים.

והאמת שהשכינה היתה עמהם בגלות, בכל יום ויום, והיו מגיעים אליהם נשמות יעקב והשבטים, ועמהם ירד הקב"ה ולכל מרכבותיו ומחנותיו (וזה"ק ח"ב דף טז), כי אבא לא עוזב לעולם את הבנים שלו, גם מי שלא מתנהג כשורה, ו"עימו אנכי בצרה", וכביכול השכינה לקחה על עצמה את כל צער הגלות, ובלבד שלא להשאיר את ישראל ליאבד ח"ו בתוך הטומאה והשעבודים.

ומשה אהרן ומרים גילו לעם ישראל את החיבה שלהם, ואהרן ומרים היו מעודדים אותם שהם אהובים ורצויים ועוד ייגאלו ממצרים, וכשבא משה, שימח אותם בבשורת הגאולה, וראו מראהו כפני מלאך, ששלהבות יוצאות מפיו וזיו פניו כפני חמה (אותיות דרבי עקיבא אות ק), ובישר להם שבקרוב יגאלו, ונגאלו אחר י"ב חודש, ולא מיד שהגיע משה, כי היו צריכים להתחזק באמונת